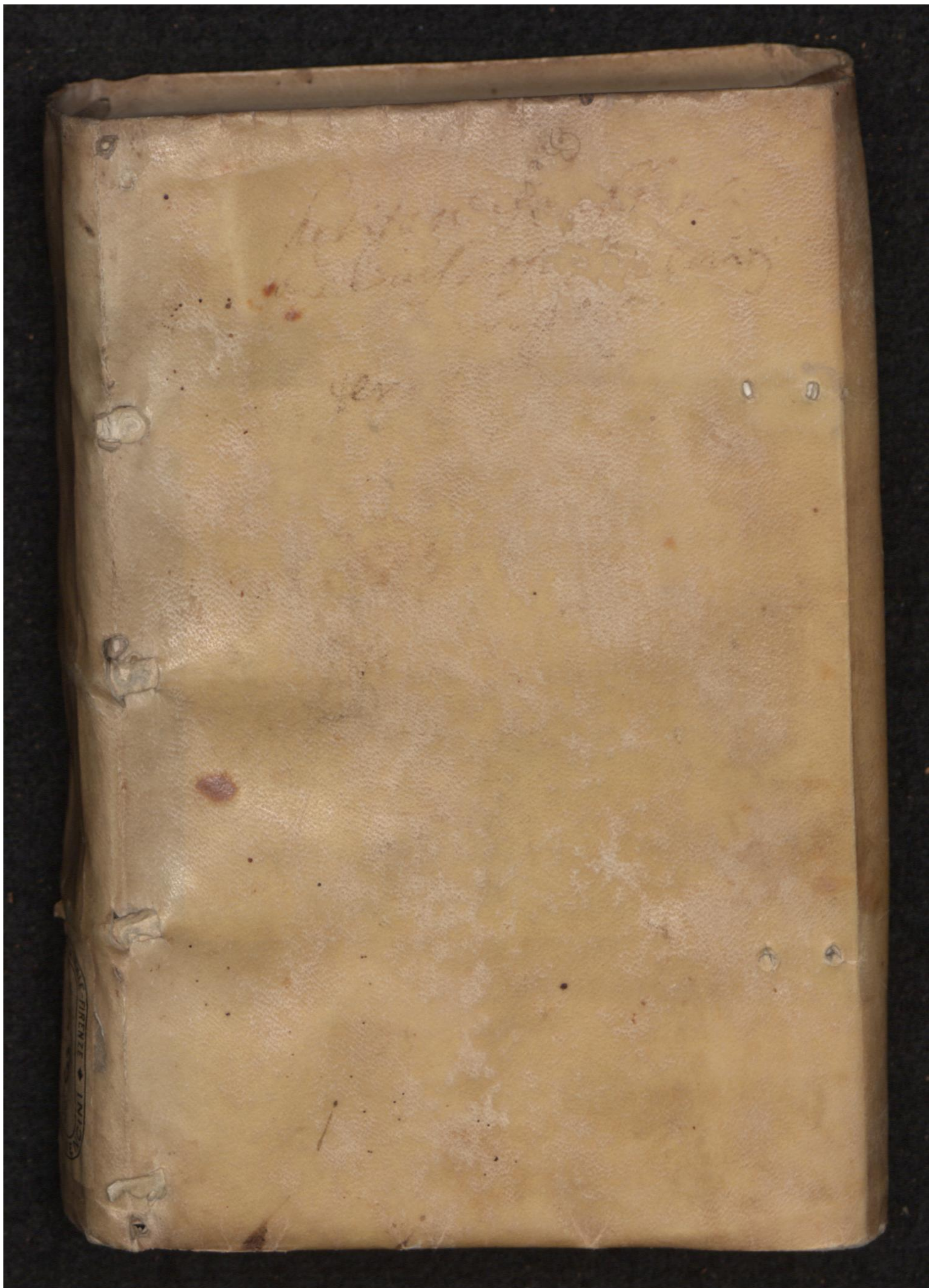
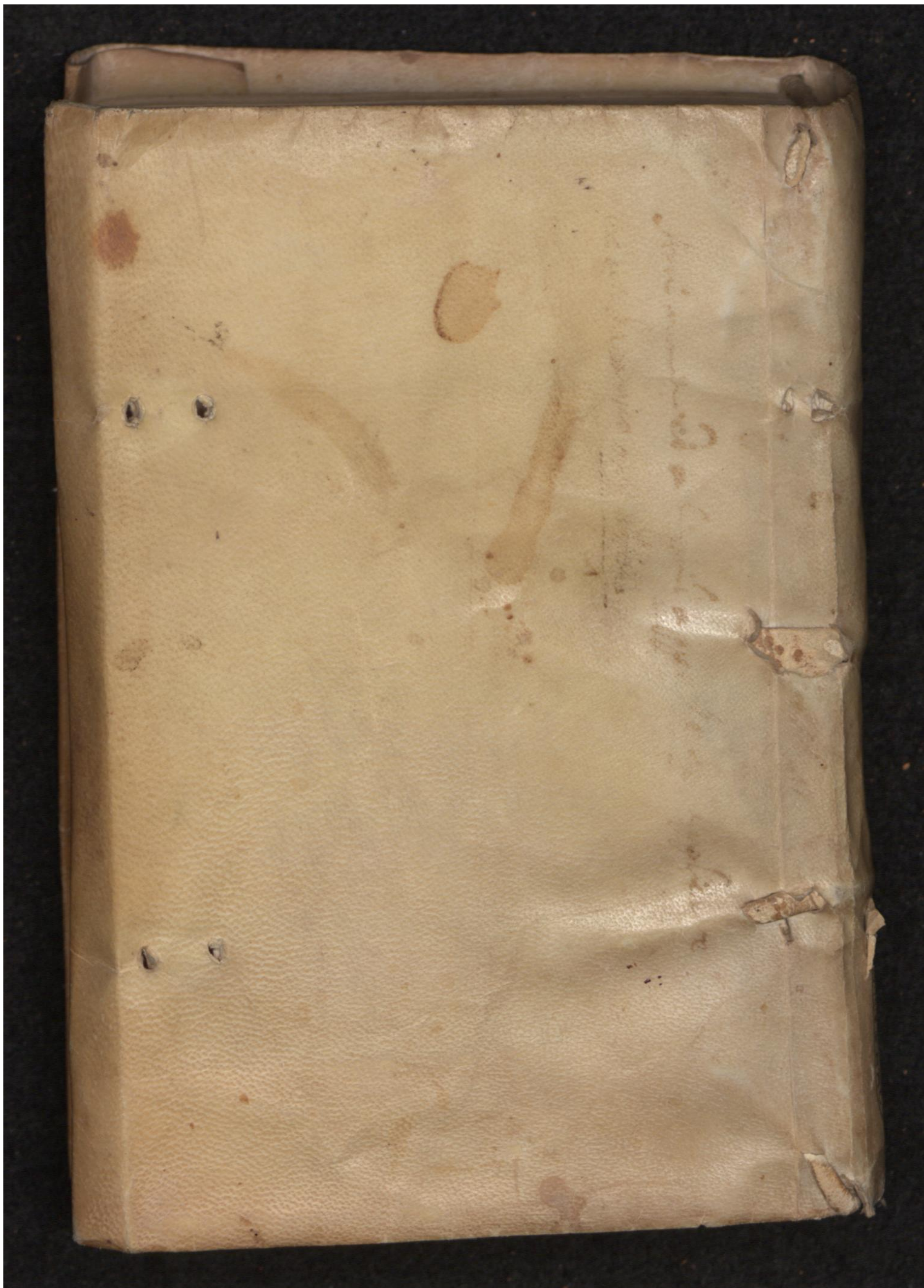

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
3
33

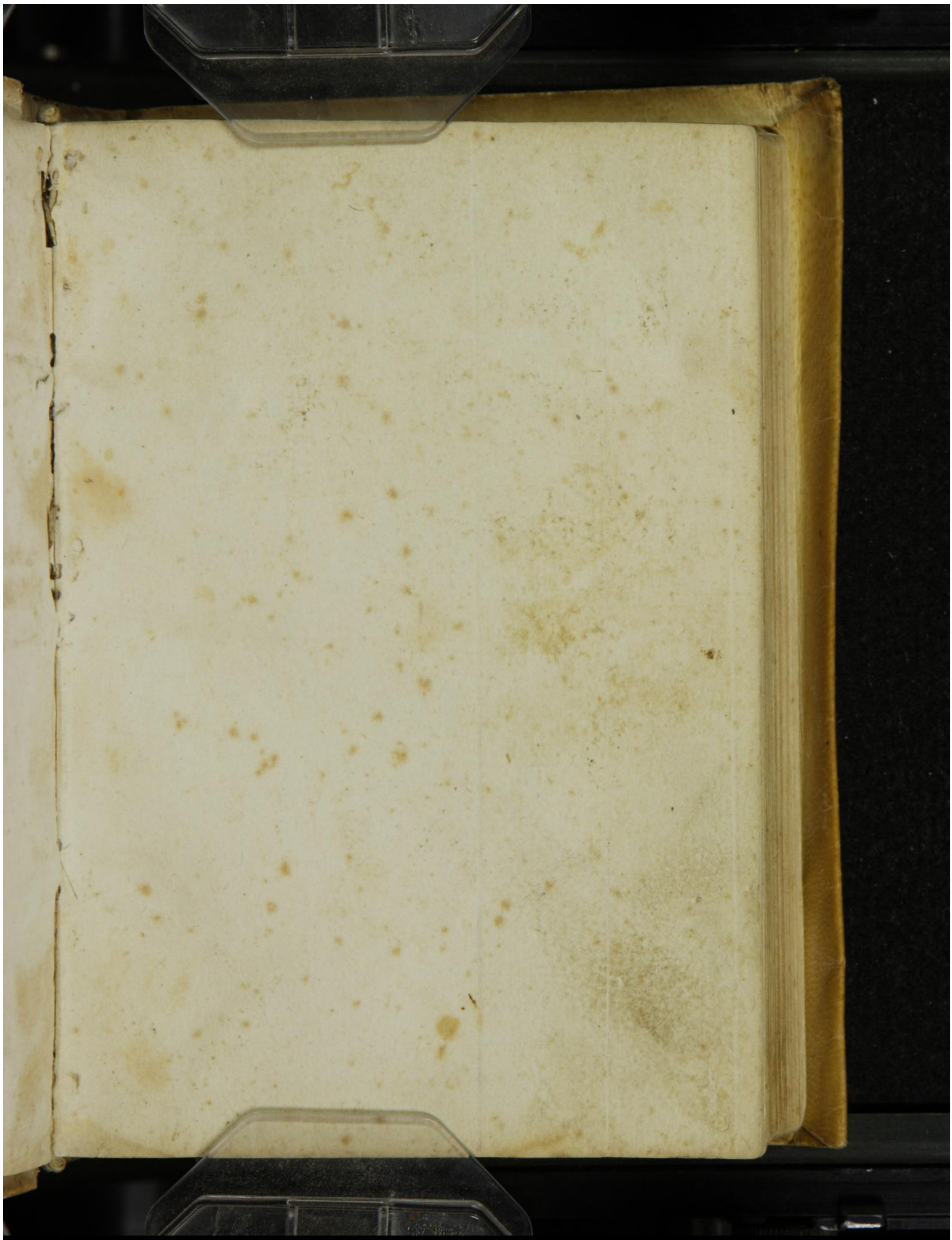
9 M. 2 13

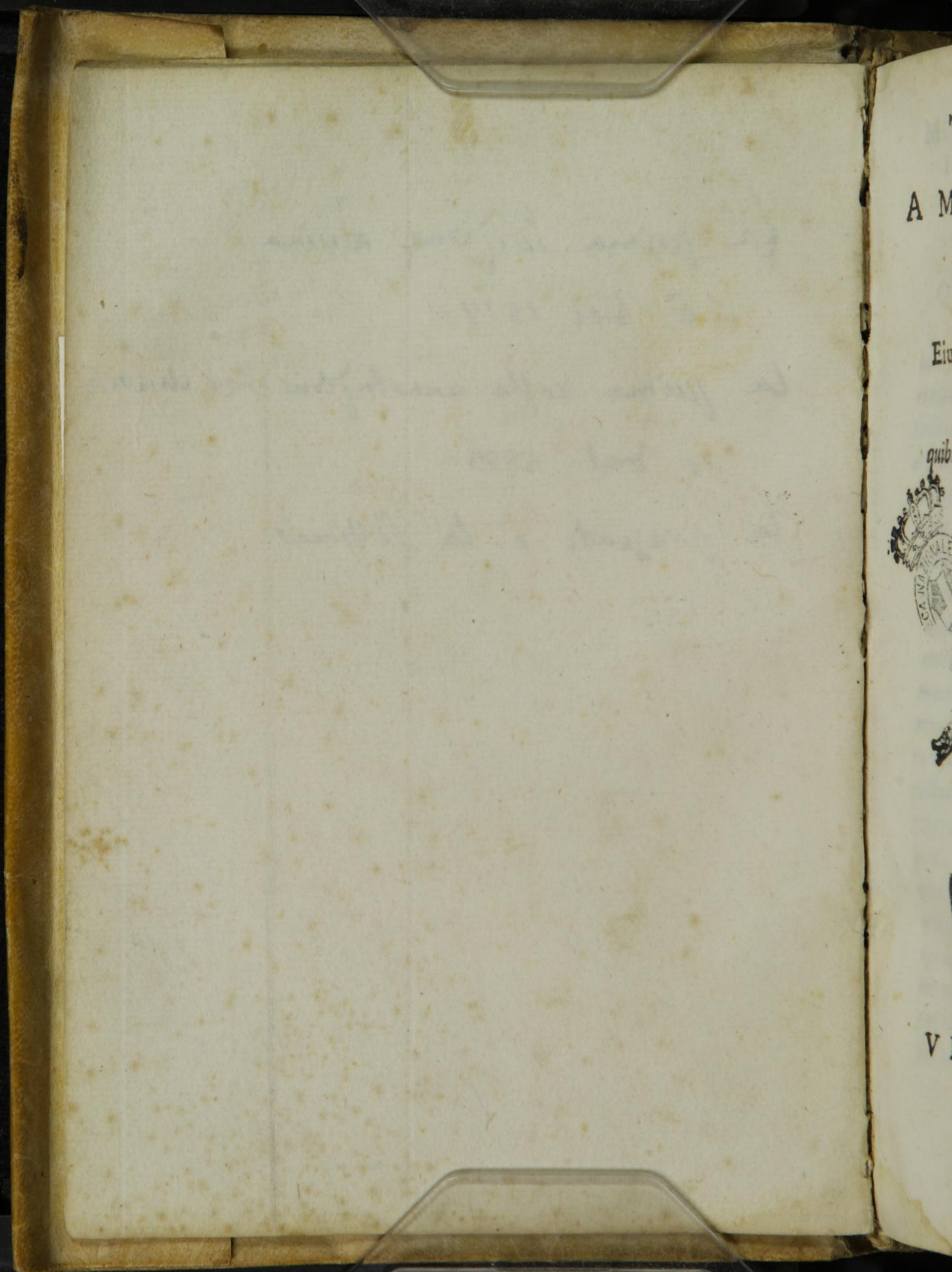
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Flaminij Ursini
Caurensis

La prima edizione aldina
è del 1517 -
la prima colle annotazioni del Mureto
è del 1555 -
la presente è la settima

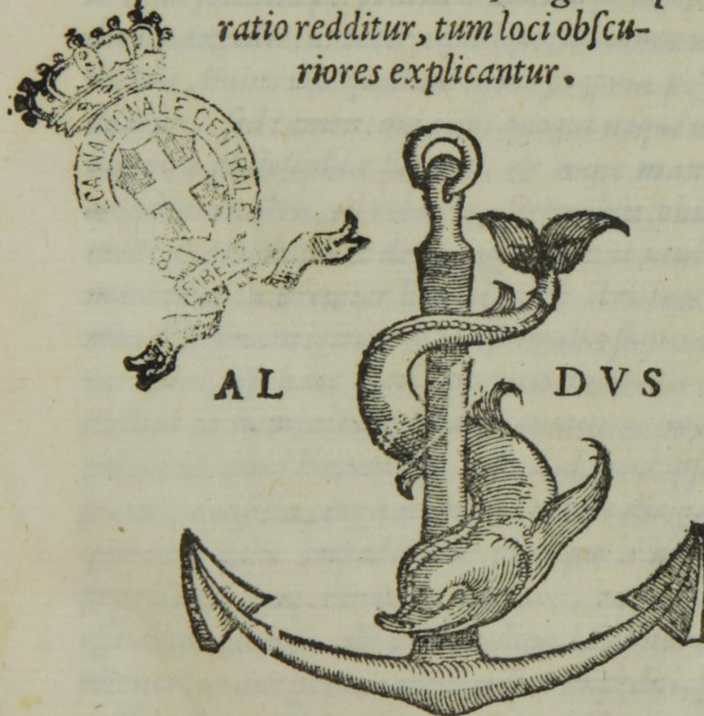

TERENTIVS,

A M. ANTONIO MVRETO locis prope innumerabilibus emendatus.

Eiuſdem Mureti argumenta in ſingulas comoedias, & annotationes,

quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obſcuriores explicantur.

VENETIIS. ∞ D LXVI

M.
I

bonum,
re bona
facile id
artium
dio ita e
multis,
deatur
alieni
uolun
mur;
ment
mus.
nere fu
nullius
uel ad
putat,
quibus
praecla
esse an
pliciter
missis
fructu

M. ANTONIVS MVRETVS IACOBO SVRIANO, PATRICIO. VENETO. S. D.

QVIDNAM esse caussae dicemus, Iacobe Suriane, cur, cum omnium uoluntas, ipsa duce atque impellente natura, dirigatur ad bonum, tam pauci tamen ex hominibus ea, quae uere bona sunt, consequantur? tibi quidem in primis facile id ad explicandum fuerit; qui cum ceterarum artium scientia perpolitus es, tum in philosophiae studio ita excellis, ut cetera quidem tibi communia cum multis, huius tua quodam modo propria possessio uideatur. sed tamen, quia nos quoque neque umquam alieni a philosophia fuimus, & nunc maxime, uel uoluntate nostra, uel rebus ita ferentibus, philosophamur; quae nobis hac de re cogitantibus, ueniebant in mentem, ea breuiter hoc loco, & strictim aperiemus. Quoniam igitur, quae naturalia sunt, in toto genere sunt; & haec boni appetitio naturalis est: fit, nullius ut hominis ita sit deprauatus animus, quin uel ad id, quod bonum est, uel ad id, quod ipse bonum putat, consilia, cogitationesq. omnes dirigat suas. quibus autem impediuntur plerique a magnarum praeclararumq. rerum adeptione, ea quattuor fere esse animaduerto. alij enim iudicio labuntur, idq. dupliciter; ut aut, prauis opinionibus impediti, praetermissis rebus uere bonis, inanes quasdam, minusque fructuosas amplexentur; aut, cum recte statuerint,

quid sequi debeant, alijs tamen id, quam quibus oportet, quaerere insistant uijs: alij constantiam, perseuerantiamq. non retinent; sed cum & ad ea, quae bona sunt, initio animum adiecerint, & eas ingressi sint uias, quae, quo ipsi tendunt, ferant; postea tamen, uel difficultate rerum deterriti, uel sua leuitate distracti, conuertuntur alio, & uel ignauiae sese dant, uel certe urgere id, quod principio sibi proposuerant, desinunt: alij denique, cum & uere iudicent, & satis constanter in eo quod instituere, pertendant, uirium tamen imbecillitate & inopia, consequi ea, quae uolunt, non queunt. harum omnium rerum grauiora exēpla ex omnibus uitae partibus sumere est: sed ego nunc illud exponam, quod me hoc tempore in hanc cogitationem deduxit, ut in eo explicando, ad id, quod mihi proprie propositum est, mea paullatim delabatur oratio. cum enim mecum Suriane in animo reputo, qui fiat, ut hac tempestate tam pauci sint, in quorum aut sermone, aut scriptis liceat imaginem aliquam antiquae illius Romanae orationis agnoscere; reperio, huic quoque malo eas, quas ante dixi, subesse caussas. Primum ita agresti aliquot ingenio reperias, ut, quae in facienda, excolendaq. oratione sumitur, omnem perire operam putent: alios, qui, quamuis in ornate loquendi ratione studium ponendum non negent, non in latina id tamen, graeca ue lingua, sed in ea, qua uulgo utimur, fieri censeant oportere. atque illos quidē merito possit quilibet, ut amentes aliquos, stupidosque, contemnere: horum uero peruersa opinio

ita iam per omnem Italiam peruagata, quasiq. proseminata est, ut innumeros praeclaro iuuenes ingenio, a studio earum linguarum, quibus omnis humanitas, omnis doctrina elegans, omnis antiquitatis memoria continetur, abduxerit; periculumq porro sit, ne, si hoc malum radices agat, quae semper propria Italorum laus fuit, ut soli ex omnibus latina oratione perite ac scienter uterentur, eam qui sustineant, nō multi in Italia reperiantur. Alterum uitium est, quo transalpini multi (fatendum enim est) laboramus: quod, cum in latini sermonis elegantia excellere pulchrum putemus, non tamen fere callemus, quo ad eam itinere contendere oporteat: itaque de nostris pauciores hactenus, quam uellem, exstiterunt, qui se ad Ciceronis, Terentij, Caesaris imitationem componerent. peruolutabant sine ullo discrimine omnes omnium scriptorum libros, & ex omnium commistione uarium quoddam & multiforme pro suo quisque ingenio dicendi genus effingebant: pulchriq. sibi ac beati uidebantur, si eam consequerentur facultatem, ut de rebus propositis uerba fundere, animiq. sui sensus qualicūque orationis genere ad alios perferre possent. ergo in Gallia, Germaniaq., qui celeriter & expedite latine loquerentur, (si hoc modo est latine loqui) innumeros; qui bene ac diserte, uix unum aut alterum, haud ita pridem reperire potuisses. Nā illud quoque, quod tertio loco posui, nostrum non paucis impedimento est. Semel rectam uiam ingressi, uel relanguescimus, uel, mutabilitate quadā, minimis ple

runque momẽtis ab ea deducimur. Indecorũ esset, de me ipso praedicare me: sed hoc sine ulla uanitate affirmare possum; quo minus aliquam loquendi scribẽdiq. facultatem consequerer, horum mihi trium nihil obstitisse. semper latini sermonis puritatem magnum quoddam et praeclarum bonum esse duxi: semper eam ex illorum, quos supra nominaui, eisq. finitimorum scriptis, uelut e purissimis fontibus, hauriẽdam sum ratus: neque me uel debilitauit laboris metus, uel a suscepto studio ingenij mobilitas auocauit. uires mihi, ne id, ad quod toto pectore ferebar, consequerer, defuerunt. quod potui, in eo me continui, ut illorum, qui hac laude floruerant, libros diligenter euoluerem: quo uirtutes illorum aliqua ex parte, si minus exprimere imitando, at certe intelligendo consequi, & commonstrare olim adolescentibus meliori natis ingenio possem. ac, quoniam Ciceronem summo tot aetatum consensu primas sine cõtrouersia tenere, ab ipso autem Cicerone Terentium optimum latinitatis auctorem nominari uidebam, incredibile studium in eius poetae fabulis collocaui, ut etiam, crebro repetita lectione, ad uerbum ediscerem. nuper igitur, cum eas Paullus Manutius, uir eruditissimus, & in hac latine loquendi facultate omnium iudicio singularis, denuo typis suis descriptas emittere pararet; egit mecum pro familiaritate nostra, ut eas accurate recognoscerem, adhibitisq. ueteribus libris, iudicioq. etiam meo, perpurgarem ab ijs mendis, quibus illas aliorum quorundam negligentia, inscitia,

auda-

audacia contaminasset. feci libens; tum ut obtemperarem auctoritati hominis de me optume meriti; tũ ut aliquid nauarem assidue, quo studiosorum labor minueretur. non auderem hoc dicere, nisi mihi conscius essem, uera loqui. tantum effeci, quantum si alius post me quispiam effecerit; erit, cur sibi serio, qui huius poetae studiosi sunt, gratulentur. Hunc meum laborem ad te potissimum, Iacobe Suriane, mitto, tibiq. dedico, tum eximia tua praestantiq. uirtute ac eruditione commotus, tum quoniam, ex quo in hac urbe ueterum scripta interpretari, constituto mihi publice stipendio, coepi, tota me uestra domus admirabili quodam amoris ardore complexa est. erit autem hoc munus tibi fortasse minus utile; qui iam dudum in philosophiae penetralia receptus, non ita saepe demittis animum ad haec leuioris operae studia: Hermolao quidem, & Georgio, fratribus tuis, modestissimis, studiosissimisq. adolescentibus, non inutile fore confido. Vale.

TERENTII VITA, & de tragoedia, ac comoedia non pauca, ex Aelio Donato, & aliis.

P VBLIVS *Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romae Terentio Lucano senatori: a quo ob ingeniū, et formam nō institutus modo liberaliter, sed et mature manumissus. quidam captum esse existimant. quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici & ante initium tertij natus sit, & mortuus; nec, si a Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisse, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, coepto. hic cum multis nobilibus familiariter uixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Laelio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur. quod & ipsum Fenestella arguit, contendens utroque maiorem natu fuisse. quamuis Cornelius Nepos aequales omnes fuisse tradit, & Porcius suspicionem de consuetudine per haec faciat:*

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit;
Dum Africani uocē diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium se cenitare, & Laelium, pulchrum putat;
Dū se amari ab hisce credit, crebro in Albanū rapi
Ob florē aetatis suae; ad summā inopiā redactus est.
Itaque e conspectu omnium abijt Graeciam in terram ultimam:

Mortuus

Mortuus est in Stymphalo Arcadiae opido. nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idem tẽpus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam;
Saltem ut esset, quo referret obitũ domini seruulus.

scripsit comoedias sex: ex quibus primam Andriã cũ aedilibus daret, iussus ante Caecilio recitare, ad cenantem cũ uenisset, dictus est initium quidem fabulae, quod erat contemptiore uestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse; post paucos uero uersus, inuitatus ut accumberet, cenasse una; deinde cetera percurrisse non sine magna Caecilij admiratione. et hãc autẽ, et quinque reliquas aequaliter populo probauit. quãuis Volcatius de enumeratione omniũ ita scribit:

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq. pretium, quantum nulla antea cuiusquam comoedia, id est, octo millia nummum: propterea summa quoque titulo adscribitur. nam Adelphorum principium Varro etiam praefert principio Menandri. non obscura fama est, adiutum Terentiũ in scriptis a Laelio, et Scipione: quibuscum familiariter uixit. eandem ipse auxit. numquam enim, nisi leuiter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assidueq. una scribere:
Quod illi maledictum uehemens existimant,

Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui vobis uniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.

uidetur autem se leuius defendisse, quia sciebat, Laelio et Scipioni non ingratam esse hanc opinioné: quae tamen magis, et usque ad posteriora tempora ualuit. Q. Memmius in oratione pro se ait. P. Africanus, qui a Terentio personam mutuatus, quae domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait: C. Laelium quondam in Puteolano kal. Martij, admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petijsse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatú ut scripta illa proferret, pronunciasse uersus, qui sunt in Heautontimorumeno, Sati' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt. Santra Terentiũ existimat, si modo in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Laelio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum; uel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, consulari utroque, ac poeta: ideo ipsum non iuuenes designasse; qui se adiuuisse dicerentur, sed uiros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comoedias nondum v atque xxx egressus annum, caussa euitãdae opinionis, quia uidebatur aliena pro suis edere; seu perci-

percipiēdi Graecorum instituta, moresque, quos perinde exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque amplius rediyt. de morte eius Volcatius tradit.
Sed ut Afer sex populo edidit comoedias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit, uisus numquam est. sic uita uacat.
Q. Consetius redeuntem e Graecia periisse in mari dicit cum centum et octo fabulis conuersis a Menādro. Ceteri, mortuū esse in Arcadiae Stymphalo, tradūt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore Cos. morbo implicitū acri, dolore ac taedio amissarum fabularum, quas in naui praemiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiā, quae equiti R. nupsit; item hortulos XX iugerū, uia Appia ad Martis uillā. quo magis miror Porciū scribere.
- nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Laelius, nil Furius,
Tres per idē tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domū quidē habuit conducticiā:
Saltem ut esset, quo referret obitum domini seruulus.
hunc Afranius quidē omnibus comicis praefert, scribens in Compitalibus,
Terentio non similem dices quempiam.
Volcatius autem non solum Naeuio, & Plauto, & Caecilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat.
Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq. latina uoce Menandrum

In

In medio populi sedatis uocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.
item C. Caesar.
Tu quoque tu in summis o dimidiate Menander
Poncris, & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adiuncta foret uis
Comica; ut aequato uirtus polleret honore
Cum Graecis, neque in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Haec Suetonius Tranquillus. nã duos Terentios poetas fuisse scribit Maecius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nũc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valegius in Actaeone ait,

Hae quae uocantur fabulae, cuius sunt?
Non has, qui iura populis recensentibus dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas?

Duae ab Apollodoro translatae esse dicũtur comico, Phormio, & Hecyra; quattuor reliquae a Menãdro: ex quibus magno successu, et pretio stetit Eunuchus; Hecyra saepe exclusa, uix acta est.

INITIVM tragoediae & comoediae a rebus diuinis est inchoatum: quibus pro fructibus uota soluentes, operabantur antiqui. nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod sacer chorus reddebat Libero patri, tragoedia dicebatur: uel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco, hoste uinearum, & a cantilena: (eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio) uel quod hirco dona-

donabatur eius carminis poeta: uel quod uter eius mu
sti plenus sollemne praemium cantoribus fuerat: uel
quod ora sua faecibus perlinebant scenici ante usum
personarum ab Aeschylo repertum: faeces enim di-
cuntur graece τρύγες. & his quidē caussis tragoediae
nomen est inuentum. At uero, nondum coactis in ur-
bem Atheniensibus, cum Apollini, Nomio, id est, pa-
storum uicinorumq. praesidi deo, constructes aris, in
honorem diuinae rei, circum Atticae uicos, uillas, pa
gos, & compita festum carmen sollemniter canta-
rent: orta est comoedia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν,
quod est, comessatum ire cantantes. quod a poetis sol
lemni die, uel amatorie lasciuientibus choris comicis
non absurdum est. itaque ut rerum, ita etiam tempo
rum ipsorū coepto ordine tragoedia primo prolata es-
se cognoscitur. nam ut ab incultis & feris moribus
paullatim peruentum est ad mansuetudinem, urbesq.
sunt conditae, & uita mitior atque otiosior processit,
ita res tragicae longe ante comicas inuentae quāuis
autem retro prisca uoluentibus reperiatur Thespis
tragoediae primus inuentor; & comoediae ueteris pa
ter Eupolis, cum Cratino, Aristophaneq esse dicatur:
Homerus tamen, qui fere omnis poeticae largissimus
fons est, etiam his carminibus exempla praebuit, &
uelut quadam suorum operum lege praescripsit: qui
Iliadem instar tragoediae, Odysseam ad imaginem
comoediae fecisse monstratur: nam post illius tale, tan
tumq. documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus
& digesta in ordinem, & diuisa sunt ea, quae etiam
tum

tum temere ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam, ut poſtea facta ſunt, decora, atque leuia. at nos ea, quae proprie de tragoedia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandae originis cauſſa de utriuſque generis initio diximus; quod neceſſe eſt, iam dicemus. Comoedia fere uetus, ut ipſa quoque olim tragoedia, ſimplex carmen, quemadmodum iam diximus, fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. ſed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus: quae reſpondens alternis choro, locupletauit, uariauitq. rem muſicam: tum altera, tum tertia; & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos perſonae, pallae, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus, atque inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc unicuique ſuus habitus: & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quinctarum actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quae tamen in ipſis ortus ſui uelut quibuſdam incunabulis, & uix dum incipiens, κωμῳδία dicta eſt ἀρχαία; iccirco quia nobis parũ cognitis initijs nata eſt; aut quia ineſt in ea uelut hiſtorica fides uerae narrationis, & denominatio omniũ, de quibus libere deſcribebatur. etenim per priſcos poetas, non, ut nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtae a ciuibus, palam cum eorum ſaepe, qui geſſerant,

rant,

rant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit Ciuitatis; cum unusquisque caueret culpa, ne spectaculo ceteris esset, & domestico probo. sed cum poetae abuti licentius stylo, & passim laedere ex libidine coepissent plures boños; ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. & hinc deinde aliud genus fabulae, id est satyra, sumpsit exordium: quae a satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, uocitata est. et si aliunde nomen traxisse praue putant alij. haec, quae satyra dicitur, eiusmodi fuit, ut in ea, quamuis duro & ueluti agresti modo, de uitijs ciuium, tamen sine ullo proprij nominis titulo carmen esset. quod item genus comoediae multis obfuit poetis; cum in suspicionem potentibus ciuibus uenissent, illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, ut poesim inde faceret, id est, unius carminis plures libros. hoc igitur, quo supra diximus, modo coacti omittere satyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comoediam, reperere poetae: quae argumento communi magis, et generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, utilis sententijs, grata salibus, apta metro. ut igitur superiores illae suis quaeque celebrantur auctoribus, ita haec νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac postea, tum praecipue Menandri Te

rentijq.

rentijq. est. de qua cum multa dicenda sint; sat erit
tamen, uelut admonendi lectoris caussa, quod de ar-
te comica ueterum chartis continetur, exponere. Co-
moedia uetus ut ab initio chorus fuit, paullatimq. per
sonarum numero in quinque actus processit; ita paul
latim, uelut attrito atque extenuato choro, ad nouã
comoediam sic peruenit, ut in ea non modo non indu-
catur chorus, sed ne locus quidem ullus iam relinqua
tur choro. nam postquam otioso tempore fastidiosior
spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus
fabula transibat, consurgere, & abire coepisset; ad-
monuit poetas primo quidem choros praetermittere,
locum eius relinquentes; ut Menander fecit, hac de
caussa, non, ut alij existimant, alia. postremo ne lo-
cum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt comi-
ci: unde apud illos dirimere actus quinquepartitos dif
ficile est. tum etiam Graeci prologos non habent mo-
re nostrorum, quos Latini habent. deinde Θεὺς ἀπὸ μη
χάνης, id est deos argumentis narrandis machinatos,
ceteri Latini instar Graecorum habent, Terentius nõ
habet. ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas ex-
tra argumentum accersitas, non facile ceteri habent:
quibus Terentius saepe utitur, ut per harum inductio
nes facile pateat argumentum. Veteres etsi ipsi quo-
que in metris negligentius egerunt iambici uersus dũ
taxat in secũdo & quarto loco, tamen a Terentio uin
cuntur resolutione huius metri, quantum potest com-
minuti ad imaginem prorsae orationis. tum persona-
rum leges circa habitum, aetatem, officium, partes
agendi,

agendi , nemo diligentius Terentio custodiuit . quin etiam ſolus auſus eſt in fictis argumentis, cum fidem ueritatis aſſequeretur, etiam contra praeſcripta comica meretrices interdum non malas introducere ; quibus tamen, cur bonae ſint , & uoluptas per ipſum, & cauſſa non deſit. haec cum artificioſiſſima Terentius fecerit , tum illud eſt admirandum , quod & morem retinuit, ut comoediam ſcriberet, & temperauit affectum, ne in tragoediam tranſiliret. quod cum alijs rebus minime obtentum & a Plauto, & ab Afranio, et Attio, et multis fere magnis comicis inuenimus. Illud quoque inter Terẽtianas uirtutes mirabile, quod eius fabulae eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem , neque abijciantur ad histrionicam . adde , quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit: quod ſaepius Plautus facit , & eo eſt obſcurior in pluribus locis . adde , quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt , ut nuſquam non cauerit , aut curauerit ea , quae obeſſe potuerunt : tum , quod media primis atque poſtremis ita nexuit , ut nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum, & uno corpore uideatur eſſe compoſitum . illud quoque mirabile in eo : primo , quod non ita miſcet perſonas quattuor , ut obſcura ſit earum diſtinctio , & item , quod nihil ad populum facit actorem uelut ex tragoedia loqui . quod uitium Plauti frequentiſſimum eſt . illud etiam inter cetera eius laude dignum uidetur , quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad ſcribendũ .

nam, excepta Hecyra, in qua scribit Pamphili amorem, ceterae quinque binos adolescentulos habent. Illud uero tenendũ est, post νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protulisse, ut Togatas a scenicis, atque argumentis latinis; Praetextatas, ab dignitate personarum, & latina historia; Atellanas a Ciuitate Campaniae, ubi actitatae sunt plurimae; Rhyntonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & styli; Mimos ab diuturna imitatione uilium rerum, & leuium personarum. Inter tragoediam autem, & comoediam cum multa, tum in primis hoc distat, quod in comoedia mediocris fortunae hominum parui impetus, periculaq. laetique sunt exitus actionum: at in tragoedia omnia contraria, ingentes personae, magni timores, exitus funesti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla ultima, in tragoedia contrario ordine res aguntur: tum quod in tragoedia fugienda uita, in comoedia capessenda exprimitur: postremo quod omnis comoedia de fictis est argumentis, tragoedia saepe de historica fide petitur. Latinae fabulae primo a Liuio Andronico scriptae * sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comoediae autem aut motoriae sunt, aut statariae, aut mixtae. motoriae, turbulentae: statariae, quietiores: mixtae, ex utroque actu consistentes. Comoedia per quattuor partes diuiditur, prologum, protasin, epitasin, catastrophen. Prologus est uelut praefatio quaedam fabulae, in quo solo licet praeter argumentum aliquid

aliquid ad populū uel ex poetae, uel ex ipsius fabulae, uel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumq. dramatis. Epitasis, incrementum, processusq. turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorū. Comoedia est fabula, diuersa instituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua discitur, quid sit in uita utile, quid contra euitandum. hanc Graeci sic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comoediam esse Cicero ait, imitationem uitae, speculum consuetudinis, imaginem ueritatis. Comoediae autem a more antiquo dictae, quia in uicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Graecos, ut in Italia compitaliciys ludicris admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κώμων, hoc est, ab actu uitae hominum, qui in uicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regiys, ut sunt personae tragicae. Comoedia uero, quia poema sub imitatione uitae atque similitudine compositum est, in gestu & pronunciatione consistit. Comoediam apud Graecos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos, certum est, & comoediam togatam, & tragoediam primo Liuium Andronicum reperisse: * qui ait, comoediam esse quotidianae uitae speculum: nec iniuria. nam ut intenti speculo, ueritatis lineamēta facile per imagines colligimus; ita lectione comoediae imitationē uitae, cōsuetudinisq.

tudinisq. non aegerrime animaduertimus. huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq. prouenit. Athenienses namque Atticam custodientes elegantiam, cum uellent male uiuentes notare, in uicos & compita ex omnibus locis laeti, alacresq. ueniebant, ibiq. cum nominibus singulorum uitam publicabant, unde nomen compositum ut comoedia uocaretur. haec autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur: nec deerant praemia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur ingenia. sed et actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo uocis fluxu ad dulcedinem commendationis uterentur. caper namque pro dono his dabatur, quia uitibus noxium animal habebatur, a quo etiam tragoediae nomen exortum est. Non nulli autem ex amurca, olei faece, quae est humor aquatilis, tragoediam dici, uocariq. maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi comoediarũ, tragoediarumq. scriptores huius dei uelut praesens numen colere uenerariq. coeperunt. cuius rei probabilis ratio exstitit. ita enim carmina inchoata praeferebãtur, ut per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferriq constaret. tum paullatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus haec scripta in omnium notitiam protulit. postea Aeschylus secutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur.

Ignotum tragicae genus inuenisse camoenae
Dicitur, & plaustris uexisse poemata Thespis,

Quae

Quae canerent, agerentq. peruncti faecibus ora.
Post hunc personae, pallaeq. repertor honestae
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq. loqui, nitiq. cothurno.
Successit uetus his comoedia, non sine multa
Laude: sed in uitium libertas excidit, & uim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusq.
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetae:
Nec minimum meruere decus, uestigia graeca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui praetextas, uel qui docuere togatas,

Fabula generale nomen est. eius duae primae partes sunt, tragoedia, & comoedia. si latina argumentatio sit, praetextata dicitur. Comoedia autem multas species habet. aut enim Palliata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut Atellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac uilitatem actorum: qui non cothurno, aut socco utũtur in scena, aut pulpito, sed plano pede: uel ideo, quod non ea negotia continet, quae personarum in turribus aut in cenaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur comoediam Cincius, & Faliscus: tragoediam Minucius, & Prothonius. Omnium autem comoediarũ scripta ex quattuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, ut Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus; loco, ut Andria, Leucadia, Brundisina; fa-

cto, ut Eunuchus, Asinaria, Captiui: euentu, ut Commorientes, Crimen, Heautontimorumenos. Comoediarum formae sunt tres: Palliatae, graecum habitum referentes; quas non nulli tabernarias uocant: Togatae, iuxta formam personarum habitum togarum desiderantes: Atellanae, salibus & iocis compositae; quae in se non habent nisi uenustam elegãtiam. Comoedia autem diuiditur in quattuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est prima dictio a Graecis dicta πρόλογος, idest antecedens ueram fabulae compositionem elocutio. eius species quattuor sunt, συςατικὸς, commendaticius; quo fabula uel poeta commendatur: ἀναφορικὸς, relatiuus; quo aut aduersario maledicta, aut gratiae populo referuntur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulae argumentum exponens: μικτὸς, mixtus, omnia haec in se continens. Inter prologum, & prologium quidam hoc interesse uoluerunt: quia prologus est ubi poeta excusatur, aut fabula commendatur: prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulae, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi exspectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe explicatio fabulae, per quam euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quam poetarum: in non nullis poetarum, quam fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. nam cum primum aliqui fabulas ederent,

rent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quam poetae pronunciarentur, ne aliqua inuidia a scribendo deterreri possent. cum autem per editionem multarum poetae iam esset auctoritas acquisita; rursus priora poetarum nomina proferebantur, ut per ipsorum uocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. nam ludorum quattuor sunt species, quos curules aediles munere publico curant: Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Graeci μεγάλους θεοὺς appellant: Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri plene instruitur: Plebeij, qui pro salute plebis eduntur: Apollinares, Apollini consecrati. In scena duae arae poni solebāt, dextera Liberi, sinistra eius dei, cui ludi fiebant. unde Terentius in Andria ait,

Ex ara hinc sume uerbenas. * multa desunt.

hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quod aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seu ob singularem sapientiam, qua tectus, munitusq. plurimum socijs profuit. huius enim uirtutis erat, animi semper decipientis ingenium. non nulli Ithacae incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personae diademata habent, quamuis regalia sceptra numquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quod numquā cum reliqua Graeciae iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inie-

 runt,

runt, nec umquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus uestitus inducitur, quod is antiquissimus fuisse memoratur. adolescentibus discolor attribuitur. serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquae gratia, uel quo expeditiores agant. parasiti cum intortis pallijs eueniunt. laeto uestitus candidus, aerumnoso obsoletus, purpureus diuiti, pauperi phoeniceus datur, militi chlamys purpurea, puellae habitus peregrinus inducitur. leno pallio uarij coloris utitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quod trahuntur: quae res ab scenica luxuria instituta est. eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulaea quoque in scena in terra sternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus: pro quibus siparia aetas posterior accepit. est autem minutum uelum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia histriones pronunciabant. cantica uero temperabantur modis, non a poeta, sed a perito artis musicae factis. neque enim omnia ijsdem modis in uno cantico agebantur, sed saepe mutatis, ut significant qui tres numeros in comoedijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulae & scriptoris, & actoris superponebant. huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant; ut, his auditis, multi ex populo ante dicerent, quam fabulam acturi scenici essent, quam omnino

specta-

spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibyis paribus, aut imparibus; & dextris, aut sinistris. dextrae autem tibiae sua grauitate seriam comoediae dictionem praenunciabant: sinistrae & Serranae acuminis leuitate iocum in comoedia ostendebant. ubi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur: mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM TERENTII PRAEFATIO.

COMOEDIA *Andria, cum palliata sit, de loco nomen accepit, et a Menãdro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cum de Chryside loqueretur, sic ait:*

Hei uereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune uocabulum est et in graeca, et in latina lingua. haec maiori ex parte motoria est, continetq. actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. callidi serui, astutae ancillae, seueri senes, adolescentuli liberales. in hac primae partes senis Simonis sunt, secundae Daui, tertiae Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios nõ mediocriter exasperatur; sed tamen id subtiliter, ut omnia lacessitus facere uideatur, ac dicere. hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe paene tragica: & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit. Haec prima acta est, ludis Megalensibus, M. Fuluio & M'. Glabrione aedilibus curulibus. egerũt L. Atilius Latinus Praenestinus, & L. Ambiuius Turpio: modos fecit Flaccus Claudij, tibijs paribus dextris & sinistris. et est tota graeca, edita M. Marcello, & C. Sulpicio cos. pronunciataq. est Andria Terentij, ob incognitum adhuc nomen poetae, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lepide di-

stincta

stincta est: & successu spectata prospero, hortamento poetae fuit ad alias conscribendas. initium autem προτατικὸν πρόσωπον, id est aduēticiam personam recepit Sosiae, propter euoluendam argumenti obscuritatem. persona autem protatica ea intelligitur, quae semel inducta in principio fabulae, in nullis deinceps fabulae partibus adhibetur. Adnotandum sane, puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in comoedia palliata, praeter inuocationem Iunonis Lucinae: quae & ipsa quoque post scenam fieri solet.

EIVSDEM ARGVMENTVM IN EANDEM.

CHREMES Atticus, pater Pasibulae & Philumenae, cum ex his duabus se Pasibulā perdidisse falso crederet, relictam Athenis, nec uisam postea multo tempore, tamquam unicam sibi putabat Philumenam, quam Charinus adolescēs Atheniensis adamabat unice, & sibi petebat uxorē. sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio ultro desponderat. qui Pamphilus contra sororem Chrysidis ac peregrinam tum creditam Pasibulam supra dictam, alteram Chremetis filiam, sub nomine Glycerij latenter sic amauit, ut ex ea filium suscepisset inscio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis a Dauo ipse deluditur seruo, periculoq. Charini & Pamphili motus error in fabula: qui usque ad eum finem ductus est, dum Athenas ueniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulae soluat: per quem agnita Pasibula recipitur a parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena uero Charino despondetur, et traditur exoptanti. Perspecto argumento, scire debemus hanc esse uirtutem poeticam, ut a nouissimis argumenti rebus incipiens, initium fabulae et originem narratiue reddat spectatoribus, auctoremq. praesentem sibi exhibeat, ubi finis est fabulae. hunc enim ordinem et circulum poeticae artis, uel uirtutis non modo secuti

sunt

ſunt tragici, comiciq. auctores, ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in latinis fabulis internoſcere difficile eſt. cauſſam iam dudum demonſtrauimus. unde autem, aut quo modo, quamuis aegre, tamen intelligi, diſtinguiq. poſſint, eſt operaepretium dicere. Principio dicendum eſt, nullam perſonam egreſſam quinquies ultra exire poſſe. ſed illa re plerumque decipimur, quod perſonam, cum tacuerit, egreſſam falſo putamus: quae nihilo minus in proſcenio tacens loquendi tempus exſpectat. eſt igitur attente animaduertendum, ubi & quando ſcena uacua ſit ab omnibus perſonis, ut in ea chorus uel tibicen audiri poſſit: quod cum uiderimus, ibi actum eſſe finitum debemus agnoſcere. Confundit ſaepe lectorem id, quod perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim dijudicant de rerum ac temporum quantitate. poteſt enim fieri, ut & ingreſſa ſit, ac egreſſa, quam praue credimus de proſcenio non receſſiſſe. poſſe autem quincto egredi perſonam, non & neceſſe eſſe dicimus, ut appareat ultra exire non poſſe; in tragoedia parcius exire & ſolere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Soſiam continet argumenti; quod populus hac occaſione perdiſcit; mox querellam apud ſe Daui de domino, & eiuſdem cum domino uerba, & rurſus eiuſdem ſerui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus haec ſunt: Charini uerba, primo cum Byrrhia ſeruo, & poſt cum ipſo Pam-

philo

philo de nuptijs: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias Byrrhiae uerba: Daui callida oratio aduersus senem. Tertio actui haec attribuuntur: Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij suspectus seni, & Daui apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis uerba cum Chremete de nuptijs: Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per haec intelligimus. prima Charini uerba sunt, indignantis uelut fidem sibi non seruatam a Pamphilo: tum Mysidis uerba apud Pamphilum, eiusdemq. questus: Daui administratio doli aduersus Chremetem. In quincto actu Simonis & Chremetis prope iurgium, disputatio, tū detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus, in tranquillum res acta, ducentibus uxores, quas concupiuerant, Pamphilo, & Charino. Illud nō commouere nos debet, quod in horum actuum distinctione uidentur de proscenio non discessisse personae quaedam: sed tenere debemus, ideo Terentium uicinitatis mentionem fecisse in principio, ut modico receptu & adesse, & abesse personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

VOLCATII. SEDIGITI DE. COMICIS LATINIS. IAMBI

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poetae comico cui deferant.
Eum iudice me, errorem dissoluam tibi.
Vt, contra si quis sentiat, nil sentiat.
Caecilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exsuperat ceteros.
Dein Naeuius qui seruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequetur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Antiquitatis caussa, decimum addo Ennium.

De iisdem Varronis iudicium. citat Nonius.

In argumentis Caecilius poscit palmam, in ἤθεσιν *Terentius, in sermonibus Plautus.*

Ex eiusdem libro v. de latino sermone. citat Sosipater.

Ἤθη *nulli alij seruare conuenit, quam Titinio, & Terentio.* πάθη *uero Trabea, Atilius, Caecilius facile mouerant.*

FABVLAE. INTERLOCVTORES

Simo,	*senex*
Sosia,	*seruus*
Dauus,	*seruus*
Mysis,	*ancilla*
Pamphilus,	*adolescens*
Carinus,	*adolescens*
Byrrhia,	*seruus*
Lesbia,	*obstetrix*
Glycerium,	*Chremetis filia*
Chremes,	*senex*
Crito,	*hospes*
Dromo,	*seruus*

C. SVLPICII. APOLLINARIS

PERIOCHA

Sororem falso creditam meretriculae,
Genere Andriae, Glycerium uitiat Pamphilus:
Grauidaq. facta, dat fidem uxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed, ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperato agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIA. TERENTII
ACTA.LVDIS.MEGALENSIB. M. FVLVIO. ET M'. GLABRIONE. AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS. FECIT. FLACCVS CLAVDII, TIBIIS. PARIB. DEXTRIS. ET. SINISTRIS. ET. EST. TOTA. GRAECA. EDITA M. MARCELLO. C. SVLPICIO. COS

PROLOGVS

POETA cum primum animum ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negoti credidit ſolum dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetae maledictis reſpondeat.
Nũc, quam rẽ uitio dent, quaeſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factae, ac ſtylo.
Quae conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque uſum pro ſuis.
Iſti id uituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt nae intellegendo, vt nihil intellegant.
Qui cum hunc accuſant, Naeuium, Plautum, Enniũ
Accuſant, quos hic noſter auctores habet:

Quorum aemulari exoptat negligentiam
Potius, quam istorum obscuram diligentiam.
Dehinc, ut quiescant porro, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauete, adeste aequo animo, & rem cognoscite,
Ut pernoscatis, ecquid spei sit relliquum,
Posthac quas faciet de integro comoedias,
Spectandae, an exigendae sint uobis prius.

ACTVS. PRIMI. SCENA. I

SIMO. SOSIA

SI. VOS istaec intro auferte: abite. Sosia,
Ades dum: paucis te uolo. SO. dictũ puta.
Nempe, ut curentur recte haec. SI. immo aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro.
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas;
Fide, & Taciturnitate. SO. exspecto, quid uelis.
SI. Ego, postquam te emi a paruulo, ut semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, e seruo ut esses libertus mihi,
Propterea quod seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo,
Si Tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &

Id gratum fuisse aduorsum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istaec cōmemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno uerbo dic, quid est, quod me uelis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re praedico tibi:
Quas credis esse has, non sunt uerae nuptiae.
SO. Cur simulas igitur? SI. rē omnē a principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te uelim.
Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum aetas, metus, magister prohibeant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad uenandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie praeter cetera
Studebat, & tamen omnia haec mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita esse vtile, vt NE. QVID. NIMIS
SI. Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati:
Cum quibus erat cumque vna, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Numquam praeponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
OBSEQVIVM. AMICOS. VERITAS. ODIVM PARIT
SI. Interea mulier quaedam ab hinc triennium

Ex Andro commigrauit huc viciniae,
Inopia, & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque aetate integra.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primum haec pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana, ac tela uictum quaeritans:
Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter; ita vt ingenium est omnium
Hominum a labore procliue ad lubidinem,
Accepit condicionem, dein quaestum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita vt fit, filium
Perduxere illuc secum, vt vna esset, meum.
Egomet continuo mecum: Certe captus est:
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, Quis heri Chrysidē habuit? nā Andriae
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phaedrū, aut Cliniā
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolam
Dedit, cenauit. Gaudebam. item alio die
Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quicquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiae:
Nam, qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen;
Scias posse habere iam ipsum suae vitae modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,

Vltro ad me uenit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem vt daret.
Placuit. despondi: hic nuptijs dictus est dies.
SO. Quid obstat, cur non uerae fiant? SI. audies.
Fere in diebus paucis, quibus haec acta sunt,
Chrysis uicina haec moritur. SO. o factum bene:
Beasti: metui a Chryside. SI. ibi tum filius
Cũ illis, qui amarãt Chrysidẽ, una aderat frequens:
Curabat una funus: tristis interim,
Nonnũquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruae consuetudinis
Caussa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Haec ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetiq. animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius caussa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiã mali. SO. hem quid est? SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quae ibi aderant, forte unam adspicio adolescẽtulã,
Forma, SO. bona fortasse. SI. & uoltu, Sosia,
Adeo modesto, adeo uenusto, vt nihil supra.
Quia tum mihi lamentari praeter ceteras
Visa est, & quia erat forma praeter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas;
Quae sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illae lacrumae, haec illa est misericordia.
SO. Quam timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit: sequimur; ad sepulcrum uenimus.

In ignem posita est: fletur. interea haec soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus,
Bene dissimulatum amorem, & celatum, indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, Quid agis? cur te is perditũ?
Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum, flens, quam familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque aegre ferens.
Nec satis ad obiurgandum caussae. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui, pater?
Quae sese uoluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. recte putas:
Nam, si ullum obiurges, vitae qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse, Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
Neget daturũ. SO. nõ tu ibi gnatũ? SI. ne haec quidẽ
Sati' uehemens caussa ad obiurgandũ. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem praescripsisti, pater:
Prope adest, cum alieno more uiuendum est mihi:
Sine nunc meo me uiuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias

Vera obiurgandi caussa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq. obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quam vt obsequatur gnato. S. *quapropter?* SI. *rogas?*
Mala mēs, malus animu'. quē quidem ego si sensero.
Sed, quid opu'st uerbis? sin eueniat, quod uolo,
In Pamphilo ut nil sit morae, restat Chremes,
Qui mihi exorandus est; & spero confore.
Nunc tuum est officiū, has bene ut assimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij captet. SO. *sat est:*
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. *i prae; sequar.*
Non dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse audiuit. Sed ipse exit foras.

ACTVS. PRIMI. SCENA. II

DAVVS. SIMO

D. MIRABAR, *hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,*
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat nō datum iri filio vxorē suo,
Numquam cuiquam nostrum uerbum fecit, neque id aegre tulit.
S. *At nūc faciet; neque, vt opinor, sine tuo magno malo.*
D. *Id uoluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,*

Sperantes iã amoto metu, interea oscitãtes opprimi,
Ut ne esset spatiũ cogitandi ad disturbãdas nuptias:
Astute. S. *carnufex quae loquitur?* D. *herus est, neque praeuideram.*
S. *Daue.* D. *hem, quid est?* S. *ehodum, ad me.* D. *quid hic uolt?* S. *quid ais?* D. *qua de re?* S. *rogas?*
Meum gnatum rumor est amare. D. *id populus curat scilicet.*
S. *Hoccine agis, an non?* D. *ego uero istuc.* S. *sed, nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum ut expleret suum:
Nunc haec dies aliã uitã affert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue aequum est, te oro, Daue, ut redeat iam in uiam.
D. *Hoc quid sit?* S. *omnes, qui amant, grauiter, sibi dari uxorem, ferunt.*
D. *Ita aiunt.* S. *tum, si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,*
Ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.
D. *Non hercle intellego.* S. *non? hem.* D. *non:* DAVVS *sunt, non Oedipus,*
S. *Nempe ergo aperte uis, quae restant, me loqui.* D. *sane quidem.*
S. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptijs*
Fallaciae conari, quo fiant minus;

Aut

Aut uelle in ea re ostendere, quam sis callidus:
Verberibus caesum te in pistrinum, Daue, dedam usque ad necem,
Ea lege, atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. *immo callide:*
Ita aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione usus es.
S. *Vbiuis facilius passus sim, quam in hac re, me deludier.*
D. *Bona uerba, quaeso.* S. *irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,*
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non praedictum. caue.

ACTVS. PRIMI. SCENA. III

DAVVS

ENIMVERO, *Daue, nihil loci est segnitiae, neque socordiae,*
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.
Quae si non astu prouidentur, me, aut herum pessumdabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius uitae timeo; sin opitulor, huius minas:

Cui uerba dare difficile est. primum iam de amore, hoc comperit:
Me infensus seruat, ne quã faciã in nuptijs fallaciã.
Si senserit, perij; aut, si libitũ fuerit, caussam ceperit,
Quo iure, quaq. iniuria praecipitẽ in pistrinũ dabit.
Ad haec mala hoc mi accedit etiam: haec Andria,
Siue ista uxor, siue amica est, grauida e Pãphilo est:
Audireq. eorum est operaepretium audaciam:
Nam INCEPTIO est Amentium, haud Amantiũ:
Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauẽ is fregit apud Andrum Insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulae.
Mihi quidem non hercle fit uerisimile.
Atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hĩc me ad Forũ, ut
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS. PRIMI. SCENA. IV

MYSIS

AVDIVI Archillis iamdudum: Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierẽ:

Tamen

Tamen eã adducã.importunitatẽ ſpectate aniculae:
Quia compotrix eius eſt. Di, date facultatẽ, obſecro,
Huic, pariundi; atq. illi in alijs potius peccandi locũ.
Sed, quidnam Pamphilum exanimatum uideo? uereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, numquidnam haec turba triſtitiae afferat.

ACTVS. PRIMI. SCENA. V

PAMPHILVS. MYSIS

P. HOCCINE eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
M. Quid illud eſt?
P. Pro Deum, atque hominum fidem, quid eſt, ſi non haec Contumelia eſt?
Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie: non ne oportuit
Praeſciſſe me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. Miſeram me, quod uerbum audio? P. quid Chremes? qui denegauerat,
Se cõmiſſurũ mihi gnatam ſuam uxorẽ: id mutauit:
Quoniam me immutatum uidet.
Ita ne obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quemquam, ut ego ſum?
Pro Deum, atque hominum, nullon' ego

Chre-

Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio haec me miseram exanimauit metu.
P. Nam, quid ego dicam de patre? ah
Tātam ne rem tam neglegenter agere? praeteriens modo
Mihi apud Forum, Uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi uisus est dicere, Abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' ullum me uerbū potuisse proloqui?
Aut ullam caussam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primum quid exsequar?
Tot meme impediunt curae, quae meum animum diuerse trahunt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum sollicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,
Quae meo cumque animo libitum est, facere: ei ne ego

ut

ut aduorser? hei mihi,
Incertum est, quid agam. M. misera, timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me ali quid de illa aduorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paullo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis, salue. M. o salue, Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat e dolore: atq. ex hoc misera sollicita est, diē
Quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem, ego ne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quae mihi suū animū, atque omnem vitā credidit,
Quam ego animo egregie carā pro vxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum atque eductum, sinam,
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud uereor, si in te solo sit situm:
Sed uim ut queas ferre. P. adeon' me ignauū putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferū,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, ut seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.
P. Memor essem? o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam ferme moriens me uocat:
Accessi: uos semotae: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque aetatem uides:

Nec

Nec clam te eſt, quam illi vtraeque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
Quod ego per hanc te dextram oro, et genium tuum,
Per tuam fidem, perq. huius ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue haec te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus:
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra haec tibi committo, & tuae mãdo fidei.
Hanc me in manũ dat: mors cõtinuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſeruabo. M. ita ſpero quidem.
P. Sed, cur tu ab illa? M. obſtetricem accerſo. P. propera:
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
Ne AD morbum hoc etiam. M. teneo

ACTVS. SECVNDI. SCENA. I

CHARINVS. BYRRHIA. PAMPHILVS

QVID ais, Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. ſic eſt. C. qui ſcis, Byrrhia?
B. Apud Forum modo de Dauo audiui. C. uae uae, miſero mihi.
Vt animus in ſpe, atque in timore uſque antehac attentus fuit;
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus, ſtupet.
B. Quaeſo aedepol, Charine, Quoniam id fieri, quod uis,

non

non poteſt,
Velis id, quod poſſit. C. nihil aliud, niſi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare,
Iſtum qui amorem ex animo amoueas, quã id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C. FACILE omnes, cum valemus, recta conſilia aegrotis damus.
Tu, ſi hic ſis, aliter ſentias. B. age age. ut lubet.
C. ſed Pamphilum
Video. omnia experiri certum eſt prius, quam pereo,
B. quid hic agit?
C. Ipſum hunc orabo; huic ſupplicabo; amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, ut aliquot ſaltẽ nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. id aliquid nihil eſt. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? ſi nihil impetres,
Ut te arbitretur ſibi paratum moechum, ſi illam duxerit.
C. Abi hinc, abi in malam crucem, cum ſuſpicione iſtac, ſcelus.
P. Charinum video. ſalue. C. o ſalue, Pamphile:
Ad te aduenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
P. Neque pol conſili locum habeo, neque auxilij copiã.
Sed iſtuc quidnam eſt? C. hodie uxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,

Si id

Si id facis, hodie postremum me uides. P. quid ita? C. hei mihi.
Vereor dicere: huic dic quaeso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. nae iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile,
Nil. P. quàm uellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed, si id non potes,
Aut tibi nuptiae hae sunt cordi, P. cordi? C. saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquo, ne uideam, P. audi nunc iam:
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiae apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc, si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume
Video. huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quae nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? B. ego uero ac lubens.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. II

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

D. DI BONI, *boni quid porto? sed, ubi inueniam Pamphilum,*
Ut metum, in quo nunc est, adimam; atque expleam animum gaudio?
C. *Laetus est, nescio quid.* P. *nihil est. nondum haec resciuit mala.*
D. *Quem ego nunc credo; si iam audierit sibi paratas nuptias,*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me opido exanimatum quaerere.*
Sed ubi quaeram? aut quo nunc primum intendam? C. *cessas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Daue, ades, resiste.* D. *quis homo est, qui me? o Pamphile,*
Te ipsum quaero. euge o Charine: ambo opportune: uos uolo.
P. *Daue, perij.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, scio.*
C. *Mea quidem hercle in dubio uita est.* D. *& tu quid, scio.*
P. *Nuptiae mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. C. *rem tenes.*
P. *Istuc ipsum.* D. *atque istuc ipsum, nil pericli est: me uide.*

P. Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. D. hem,
Libero: uxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui ſcis? D. ſcio.
Tuus pater modo me prehẽdit: ait, tibi uxorem dare
Hodie, item alia multa, quae nunc non eſt narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad Forum, ut dicam tibi haec.
Vbi te non inuenio, ibi adſcendo in quendam excelſum locum;
Circumſpicio: nuſquã. forte ibi huius uideo Byrrhiam:
Rogo; negat uidiſſe; mihi moleſtum; quid agã, cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mi incidit ſuſpectio: hem,
Paullulum obſoni, ipſus triſtis, de improuiſo nuptiae:
Non cohaerent. P. quorſum nam iſtuc? D. egomet continuo ad Chremem.
Cum illo aduenio, ſolitudo ante oſtiũ: iam id gaudeo.
P. Recte dicis, perge. D. maneo: interea introire neminẽ
Video, exire neminem, matronã nullam, in aedibus
Nil ornati, nil tumulti. acceſſi, introſpexi. P. ſcio.
Magnum ſignum. D. num uidentur conuenire haec nuptijs?
P. Non, opinor, Daue. D. opinor, narras? non recte accipis.
Certa res eſt. etiã puerũ inde abiẽs conueni Chremis,
Holera, et piſciculos minutos ferre obolo in cenã ſeni.
C. Liberatus ſum, Daue, hodie tua opera. D. at nullus quidem.

C. Quid

C. *Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.* D. *ridiculum caput.*
Quasi necesse sit, si huic nō dat, te illā uxorem ducere.
Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. C. *bene mones.*
Ibo: etsi hercle saepe iā me spes haec frustrata est. uale.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. III

PAMPHILVS. DAVVS

P. QVID *igitur sibi uolt pater? cur simulat?* D. *ego dicam tibi.*
Si id succenseat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,
Ipsū sibi esse iniurius uideatur: neque id iniuria:
Prius, quam tuum, ut sese habeat, animum, ad nuptias perspexerit.
Sed, si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illae turbae fient. P. *quid? uis, patiar?* D. *pater est, Pamphile.*
Difficile est. tum haec sola est mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam caussam, quamobrem eijciat opido. P. *eijciat?* D. *cito*
P. *Cedo igitur, quid faciam, Daue?* D. *dic, te ducturum.* P. *hem.* D. *quid est?*
P. *Ego dicam?* D. *cur non?* P. *numquam faciam,* D. *ne nega*
P. *Suadere noli.* D. *ex ea re quid fiat, uide*

P. Vt ab illa excludar, huc concludar: D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas uolo hodie vxorem. tu, Ducam, inquies:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
Quae nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea caussa minueris
Haec, quae facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic uelle: ut, cum uelit tibi iure irasci, non queat.
Nam, quod tu speres, propulsabo facile. uxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quam te corrumpi sinat:
Sed, si te aequo animo ferre accipiet, neglegentem feceris.
Aliã otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. uide, quo inducas. D. quin taces?
P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. o facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum, ut darem.
D. Curabitur. sed pater adest. caue, te esse tristem sentiat.

ACTVS

ACTVS. SECVNDI. SCENA. IV

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS

S. REVISO, quid agant, aut quid captent
D. consili.
Hic nunc nō dubitat, quī te ducturū neges:
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inuenisse se,
Qua differat te: proin' tu face; apud te vt sies.
P. Modo vt possim. D. crede mihi hoc inquā, Pāphile,
Numquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. V

BYRRHIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS

B. HERVS me, relictis rebus, iussit Pāphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc huc uenientem
sequor.
Ipsum adeo praesto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrumque adesse video. D. hem, serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem, pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostrae parti timeo; quid hic respondeat.
P. Neque istic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora.
B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet.
Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.

D. Sum uerus? B. herus, quantũ audio, uxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
P. Eo. B. nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud uerbum est, uolgo quod dici solet,
OMNES sibi melius malle esse, quam alteri.
Ego illam uidi uirginem: forma bona
Memini uidere: quo aequior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo; ut pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. VI.

DAVVS. SIMO

D. HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. aeque quidquam nunc quidem.
S. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui exspectabam quidem.
D. Praeter spem euenit: sentio: hoc male habet uirum.
S. Potin' es mihi uerum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestae quippiam hae sunt nuptiae,
Huiusce propter consuetudinem hospitae?
D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
Haec sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputauit uia.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq. aetas tulit,
Amauit: tum id clam: cauit, ne umquam infamiae
Ea res sibi esset, ut uirum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem appulit.
S. Subtristis uisu' est esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.
S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est
D. Ait nimium parce facere sumptum. S. me ne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio uidetur uxorem dare?
Quem, inquit, uocabo ad cenam meorum aequalium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace:
D. Commoui. S. ego, istaec recte ut fiant, uidero.
Quidnam hoc rei est? quidnã hic uolt ueterator sibi?
Nã, si hic mali est quidquã, hẽ illic est huic rei caput.

ACTVS. TERTII. SCENA. I

MYSIS. SIMO. DAVVS
LESBIA. GLYCERIVM

M. ITA pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:
Fidelem haud ferme mulieri inuenias uirum.
S. Ab Andria est ancilla haec. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Utinam aut hic surdus, aut haec muta facta sit.
M. Nam, quod peperisset, iussit tolli. S. o Iuppiter,
Quid ego audio? actũ est, siquidẽ haec uera praedicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optumum.

Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remediũ nunc huic malo inueniã? S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
S. Haec primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina, fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stareꝗ, approperat. non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue haec. D. mihin'?
S. Num immemores discipuli? D. egoꝗ, quid narres, nescio.
S. Hiccine si me imparatum in ueris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego IN Portu nauigo.

ACTVS . TERTII . SCENA . II
LESBIA . SIMO . DAVVS

L. ADHVC Archillis, quae assolent, quaeq. oportet
Signa ad salutẽ esse, omnia huic esse uideo.
Nunc primum fac istaec ut lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, &, quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Per, aecastor, scitu' puer' natu' est Pamphilo.
Deos quaeso, ut sit superstes: quando quidem ipse est ingenio bono,
Cumq. huic ueritus est optumae adolescenti facere iniuriam.

S. Vel hoc quis non credat, qui norit, te abs te esse ortum? D. quidnam id est?
S. Nō imperabat corā, quid opus facto esset puerperae:
Sed, postquam egressa est, illis, quae sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi videor esse, quē tā aperte fallere incipias dolis?
Saltē accurate, vt metui videar. certe, si rescierim,
D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. SI. edixin' tibi?
Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam? habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint haec sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc assimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est: nā qui istaec tibi incidit suspectio?
S. Qui? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
S. Certe enim scio. D. non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.
S. Ego ne te? D. sed, si quid narrare occoepi, continuo dari
Tibi uerba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.

S. Hos

S. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hic. D. intellextin'?
Sed nihilo ſeciu' mox deferent puerũ huc ante oſtiũ.
Id ego iã nunc tibi renuncio here futurũ, ut ſis ſciens;
Ne hoc poſterius dicas, Daui factũ conſilio, aut dolis.
Prorſus a me opinionem hanc tuam ego eſſe amotam uolo.
S. Vnde id ſcis? D. audiui, & credo. multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum haec ſe e Pamphilo
Grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum. nunc, poſtquam uidet
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut afferret ſimul.
Hoc niſi ſit, puerũ ut tu videas, nil mouentur nuptiae.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amarit: nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negoti. tu tamẽ idẽ has nuptias
Perge facere ita, ut facis: &, id ſpero adiuturos deos.
S. Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, haec nunc omnino ut crederem.
Atque haud ſcio, an, quae dixit, ſint uera omnia:

Sed paruipendo. illud mihi multo maximum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus: nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato uxorem: si impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nã, gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum merito possim cogere.
Atque adeo in tẽpore eccum ipsum obuiã Chremem.

ACTVS. TERTII. SCENA. III

SIMO. CHREMES

S. IVBEO Chremetem. C. oh, te ipsum quaerebam. S. & ego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id uiso, tu ne, an illi, insaniant.
S. Ausculta paucis: &, quid ego te uelim, & tu quod quaeris, scies.
C. Ausculto: loquere, quid uelis.
S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,
Quae incepta a paruis cum aetate accreuit simul;
Perq. vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiae
Fuerant futurae, fiant. C. ah, ne me obsecra:
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed, si ex ea re plus mali est, quam commodi

Vtrique; id oro te, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq. ego sim pater
S. Immo ita volo, itaq. postulo ut fiat, Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat.
C. quid est?
S. Irae sunt inter Glycerium, & gnatum, C. audio.
S. Ita magnae, ut sperem posse auelli. C. fabulae.
S. Profecto sic est. C. sic hercle, ut dicam tibi:
AMANTIUM irae, amoris integratio est.
S. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
Dumq. eius lubido occlusa est contumelijs,
Prius quã harum scelera, et lacrumae cõfictae dolis
Reducant animum aegrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero, consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum, Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.
C. Tibi ita videtur. at ego non posse arbitror
Neque ilum hãc perpetuo habere, neque me perpeti.
S. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
C. At, istuc periculum in filia fieri, graue est.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod di prohibeant, discessio.
At, si corrigitur; quot commoditates, vide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiae inuenies virum.
C. Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Merito te semper maxumi feci, Chreme.
C. Sed, quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc discor-
dare

re inter se?

S. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorum cōsilijs, dixit:

Et is mihi suadet, nuptias, quantū queā, ut maturem.

Num censes faceret, filium nisi sciret eadē haec uelle?

Tute adeo iam eius audies uerba. heus euocate huc Dauom.

Sed eccum uideo ipsum foras exire.

ACTVS. TERTII. SCENA. IV.

DAVVS. SIMO. CHREMES

D. AD te ibam. S. quidnam est?

D. Cur non accersitur? iam aduesperascit. S. audin' tu illum?

Ego dudum non nil ueritus sum, Daue, abs te, ne faceres idem,

Quod Volgus Seruorum solet, dolis ut me deluderes?

Propterea quod amat filius. D. egenu' istuc facerem. S. credidi:

Idq. adeo metuens uos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. scies.

Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem agnosti, qui siem.

S. Non fuerant nuptiae futurae. D. quid non? S. sed ea gratia

Simulaui, uos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. uide.

Numquam quiui ego istuc intellegere. uah consilium callidum.

S. Hoc

S. *Hoc audi . ut hinc te iussi introire , opportune hic fit mihi obuiam .*

D. *Hem, numnam perijmu' ?* S. *narro , quae tu dudum narrasti mihi .*

D. *Quidnam audio?* S. *gnatam ut det, oro; uixq. id exoro.* D. *occidi .*

S. *Hem , quid dixti ?* D. *optume, inquam, factum .* S. *nunc per hunc nulla est mora .*

C. *Domum modo ibo : ut apparentur, dicam: atque huc renuncio .*

S. *Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias .*

D. *Ego uero solus.* S. *corrigere mihi gnatū porro enitere .*

D. *Faciam hercle sedulo.* S. *potes nunc , dum animus irritatus est .*

D. *Quiescas .* S. *age igitur : ubi nunc est ipsus?* D. *mirum. ni domi est .*

S. *Ibo ad eum, atque eadem haec, quae tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullu' sum .*

Quid caussae est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar uia ?

Nihil est preci loci relictum. iam perturbaui omnia :

Herum fefelli : in nuptias conieci herilem filium :

Feci hodie , ut fierent , insperante hoc , atque inuito Pamphilo .

Hem astutias . quod si quiessem, nihil euenisset mali .

Sed eccum ipsum uideo : occidi :

Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me praecipitem darem .

ACTVS. TERTII. SCENA. V.

PAMPHILVS. DAVVS

P. VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili
Sum. seruo n' fortunas meas me comisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id numquam a me auferet.
D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.
P. Sed, quid ego nunc dicam patri? negabon', uelle me, modo
Qui sũ pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeã?
Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem: atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, ut huic malo aliquam producam moram. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum, bone uir, quid ais? uiden', me consilijs tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe, Pamphile.
P. Nempe ut modo. D. immo melius spero. P. oh, tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem, quo fretu' sim,
Qui me hodie ex trãquillissima re cõiecisti ĩ nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus

ritus es? D. crucem.

Sed paullulum ſine ad me ut redeam: iam aliquid di
ſpiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſupplicium,
uti uolo:

Namque hocce tempus, praecauere mihi me, haud te
ulciſci, ſinit.

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

CHARINVS. PAMPHILVS. DAVVS

C. HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,
Tanta uaecordia innata cuiquam ut ſiet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incom-
modis
Alterius ſua ut comparet commoda? ah,
Id ne eſt uerum? immo id genus eſt Hominum peſ-
ſumum,
In denegando modo queis pudor eſt paullulum:
Poſt, ubi iam tempus eſt, promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent.
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus ſum egomet mihi. attamen, ubi fides eſt,
Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus eſt,
Non uerentur; illic, ubi nihil opus eſt, ibi uerentur.
Sed, quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniu-
riam hanc expoſtulem?

Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, Nihil promoueris.
Multum. molestus certe ei fuero, atque animo morem gessero.
P. *Charine, & Me, & Te imprudens, nisi quid Di respiciunt, perdidi.*
C. *Ita ne imprudens? tandem inuenta est caussa: soluisti fidem.*
P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me seducere istis dictis postulas?*
P. *Quid istuc est?* C. *postquam me amare dixi, complacita est tibi.*
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. *Falsu' es.* C. *non tibi satis esse hoc uisum solidum est gaudium,*
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. *habeam? ah, nescis, quantis in malis uerser, miser,*
Quãtasq. hic suis consilijs mihi confecit sollicitudines
Meus carnufex. C. *quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.*
P. *Haud istuc dicas, si cognoris uel me, uel amorem meum.*
C. *Scio, cum patre altercasti dudum, et is nunc propterea tibi*
Succẽset, nec te quiuit hodie cogere, illam ut duceres.
P. *Immo etiam, quo tu minus scis aerumnas meas,*
Hae nuptiae non apparabantur mihi,

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
C. *Scio: coactus tua uoluntate es.* P. *mane,*
Nondum scis. C. *scio equidem illam ducturũ esse te.*
P. *Cur me enicas? hoc audi. numquam destitit*
Instare, ut dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, usque adeo donec perpulit.
C. *Quis homo istuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *Dauos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *nescio. nisi mihi Deos satis*
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. *Factum est hoc, Daue?* D. *factum est.* C. *hem, quid ais, scelus?*
At tibi Dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici uellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C *scio.*
D. *Hac non successit, alia aggrediemur uia:*
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. *Immo etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,*
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesque, & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid praeter spem euenit, mi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. *Cupio. restitue, in quem me accepisti locum.*
D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *hem, st, mane:*

erepuit

crepuit a Glycerio ostium.
P. Nihil ad te. D. quaero. P. hem, nunccine demum? D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

ACTVS. QVARTI. SCENA. II

MYSIS. PAMPHILVS. DAVVS

M. IAM, ubi ubi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo, anime mi, noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem, Pamphile, optume mihi te offers. P. quid est?
M. Orare iussit, si se ames, hera, iam ut ad sese uenias:
Videre ait te cupere. P. uah, perij: hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitari?
Nam iccirco accersor, nuptias quod mi apparari sensit.
C. Quibu' quidem quam facile poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque aedepol,
Ea res est, propterea q. nunc misera in maerore est.
P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro Deos, nũquã eã me deserturũ,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hãc mihi expetiui;cõtigit:cõueniunt mores:ualeant,
Qui inter nos dissidium uolunt: hanc, nisi Mors, mi adimet nemo.

C.Resipisco. P.non Apollinis magi' uerum, atque hoc, responsum est.
Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hae fierent nuptiae; uolo. sed, si id non poterit;
Id faciã,in procliui quod est,per me stetisse ut credat.
Quis uideor? C. miser aeque, atque ego. D. consilium quaero. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam,
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P quid facies? credo. D. dies hic mi ut sit sati', uereor,
Ad agendum: ne uacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hĩc uos amolimini;nã mi impedimẽto estis.
P. Ego hanc uisam. D. quid tu? quo hinc te agis? C. uerum uis dicam? D. immo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho, impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
Quantũ huic promoueo nuptias? C. Daue attamẽ. D. quid ergo.
C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me ut uenias, si quid poteris.

D. Quid

D. Quid ueniam? nihil habeo. C. attamen si quid, D. age, Veniam. C. si quid,
Domi ero. D. Tu, Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hic adero.

ACTVS. QVARTI. SCENA. III

MYSIS

M. NIL ne esse proprium cuiquam? Dij, uestram fidem.
Summum bonum esse herae putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, uirum, in quouis loco
Paratum: uerum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro est?
Quo portas puerum?

ACTVS. QVARTI. SCENA. IV

DAVVS. MYSIS

D. MYSIS, nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe a me hunc ocius,
Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humi ne? D. ex ara hinc sume uerbenas tibi,

Atque eas substerne. M. quamobrẽ id tute non facis?
D. Quia, si forte opus ad herum iusiurandum mihi
Non apposuisse, ut liquido possim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te istaec incessit, cedo?
D. Moue ocius te, ut, quid agam, porro intellegas.
Pro Iuppiter. M. quid? D. sponsae pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo. tu, ut subseruias
Orationi, utcumque opu' sit uerbis, uide.
M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit uobis, aut tu plus uides,
Manebo, ne quid uostrum remorer commodum.

ACTVS. QVARTI. SCENA. V

CHREMES. MYSIS. DAVVS

C. REVERTOR, postquam, quae opus fuere ad nuptias
Gnatae, paraui, ut iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. uae miserae mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. Di uostram fidem,
Quid turbae est apud forum? quid illic hominum litigant.
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quae haec est

fabu-

fabula?
Eho, Mysis, puer hic unde est? quis ue huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium uideo? C. miror, unde sit.
D. Dictura n' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras. non tute ipse? D. uerbum si mihi
Vnum, praeterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis. D. unde est? dic clare. M. a uobis. C. ha ba hae
Mirum uero, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla haec, quantum intellego.
D. Adeon' uidemur uobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. ueni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
Mane: caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid uis? D. at etiā rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio; dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cuius uestri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho, an non est? C recte ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego heri uidi ad uos afferri uesperi?
M. O hominem audacem. D. uerum. uidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.
D. Nae illa illum haud nouit, cuius caussa haec incipit.

Chremes, si positum puerum ante aedes uiderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, ut tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in uiam
Prouoluam, teq. ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. FALLACIA
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam uxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens paene incidi.
D. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquã a principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Noui rem omnem. sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attigas, sceleste. si pol Glycerio nõ omnia haec.
D. Eho, inepta, nescis, quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret haec, quae uolumus. M. hem, praediceres.
D. Paullum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS. QUARTI. SCENA. VI

CRITO. MYSIS. DAVUS

C. IN hac habitasse platea dictum est Chrysidem,
Quae se inhoneste optauit parare hic diuitias

Potius, quam in patria honesta paupera uiuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed, quos percuncter, uideo. saluete. M. obsecro,
Quem uideo? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. o Mysis salue. M. saluos sis, Crito.
C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit.
C. Quid uos? quo pacto hic? sati' ne recte? M. nos ne? sic.
Vt quimus, aiunt; quando, ut uolumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?
M. Utinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nā pol, si id scissem, numquam huc tetulissem pedē:
Sēper enim eius dicta est haec, atque habita est soror:
Quae illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quam hic mihi sit facile, atque utile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicū, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hereditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoiiare non licet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc ueni, ut uideam. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc uideat senex.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

CHREMES. SIMO

C. SATI' *iam, sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:*
Sati' pericli coepi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, paene illusi uitam filiae.
S. *Immo enim quammaxime abs te oro, atque postulo, Chreme,*
Vt beneficiũ, uerbis initum dudũ, nũc re comprobes.
C. *Vide, quam iniquus sis prae studio. dum efficias id, quod cupis,*
Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas:
Nam, si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. *Quibus?* C. *ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo.*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dũ res tetulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuẽ esse aiũt: puer est natus: nos missos face.
S. *Per ego te Deos oro, vt ne illis animum inducas credere,*
Quibus id maxume vtile est, illũ esse quã deterrimũ.
Nuptiarum gratia haec sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea caussa, quamobrem haec faciunt, erit adempta

mpta his, desinent.

C. Erras. cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam

s. scio. C. at

Vero uoltu; cũ, ibi me adesse, neuter tũ praesenserat.

S. Credo; & id facturas, Dauos dudum praedixit mihi:

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac uolui, dicere:

ACTVS. QVINCTI. SCENA. II

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO

D. A NIMO iam nunc otioso esse impero. CH. hem Dauom tibi.

S. Unde egreditur? D. meo praesidio, atque hospitis. S. quid ilud mali est?

D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non uidi. S. scelus,

Quemnam hic laudat? D. OMNIS res est iam in uado. S. cesso alloqui?

D. Herus est: quid agam? S. o salue bone uir. D. hem, Simo, o noster Chreme,

Omnia apparata iam sunt intus. CH. curasti probe.

D. Vbi uoles, accerse. S. bene sane. id enimuero hic nunc abest.

Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negotij est? D. mihin'? S. ita.

D. Mihi ne? S. tibi ego. D. modo introij, S. quasi ego, quam dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato una. S. an ne est intus Pamphilus? crucior, miser.

Eho,

Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?

D. Sunt. S. cur igitur hic est? CH. quid ilum censes? cum illa litigat.

D. Immo uero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Nescio quis senex modo uenit: ellum, cõfidens, catus:
Cum faciem uideas, uidetur esse quanti uis preti:
Tristi' seueritas inest in uoltu, atque in uerbis fides.

S. Quidnam apportas? D. nil equidem', nisi quod ilum audiui dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hanc ciuem Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo, D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. uerbum si addideris, Dromo.

D. Audi obsecro. DR. quid uis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape, inquam. D. quid feci? S. rape.

D. Si quidquã mentitũ inuenies, occidito. S. nihil audio.
Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc uerum est. S. tu tamen
Cura asseruandum uinctum, atque audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, si uiuo, tibi
Ostendam, herum quid sit periclu fallere, &
Illi patrem. CH. ah ne saeui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. non ne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS

ACTVS. QVINCTI. SCENA. III

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES

P. Quis me uolt? perij, pater est. S. quid ais omnium? C. ah,
Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.
S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.
Ain' tandem, ciuis Glycerium est? P. ita praedicant.
S. Ita praedicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum usquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, ut, praeter ciuium
Morem, atque legem, & sui uoluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modo ne id demum sensti, Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc uerbum uere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam huius sollicito amentia? an
Pro huius ego ut peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, ualeat, uiuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid, mi pater, quasi tu huius indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: uiceris.
P. Pater, licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid, ego audiā,
Chreme? C. attamen dicat, sine. S. age, dicat, sino.

P. *Ego me amare hanc fateor. si id Peccare est, fateor id quoque.*

Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:

Vis, me vxorem ducere, hanc amittere? vt potero, feram.

Hoc modo te obsecro, vt ne credas a me allegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. *adducas?* P. *sine pater.*

C. *Aequum postulat: da ueniam.* P. *sine te hoc exorem.* S. *sino.*

Quiduis cupio, dum ne, ab hoc me falli, comperiar, Chreme.

C. *Pro peccato magno paullum supplicij satis est patri.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

CRITO. CHREMES. SIMO PAMPHILVS

CR. MITTE *orare. una harum quaeuis caussa me, vt faciam, monet,*

Vel tu, uel quod uerum est, uel quod ipsi cupio Glycerio.

CH. *Andrium ego Critonem uideo? accere is est.* CR. *saluos sis, Chreme.*

CH. *Quid tu Athenas, insolens?* CR. *euenit. sed, hicine est Simo?*

CH. *Hic est.* S. *me ne quaeris? eho, tu Glycerium hinc ciuem esse ais?*

CR.

CR. Tu negas? S. Ita ne huc paratus aduenis? CH. quare? S. rogas?
Tu ne impune haec facias? tu ne hic homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas?
CR. sanun' es?
S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?
P. Perij: metuo, ut substet hospes. CH. si Simo hunc noris satis,
Nō ita arbitrere. bonus hic est uir. S. hic uir sit bonus?
Ita ne attemperate uenit hodie in ipsis nuptijs,
Ut ueniret antehac numquam? est uero huic credendum, Chreme.
P. Ni metuam patrem, habeo, pro illa re illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic: mitte.
CR. uideat, qui siet.
Si mihi pergit, quae uolt, dicere; ea, quae non uolt, audiet,
Ego istacc moueo, aut curo? non tu tuum malum aequo animo feres?
Nam, ego quae dixi, uera, an falsa audieris, iam sciri potest.
Atticus quidam olim, naui fracta, apud Andrum eiectus est,
Est istaec una parua uirgo. tū ille egēs forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulā inceptat.
CH. sine.

CR. Ita

CR. *Ita ne uero obturbat?* CH. *perge.* CR. *tum is mihi cognatus fuit,*
Qui eũ recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticũ.
Is ibi mortuus est. CH. *eius nomen?* CR. *nomen tam cito tibi?*
Phania. CH. *hem, perij.* CR. *uerum hercle opinor fuisse Phaniam.*
Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. *o Iupiter.*
CR. *Eadem haec, Chreme, multi alij in Andro tum audiuere.* CH. *utinam id fiet,*
Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suam ne aiebat esse? CR. *non.* CH. *cuiam igitur?* CR. *fratris filiam.*
CH. *Certe mea est.* CR. *quid ais?* S. *quid tu? quid ais?* P. *arrige aures, Pamphile.*
S. *Qui credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit.* S. *noram, & scio.*
CH. *Is hinc bellum fugiens, meq. in Asiam persequens, proficiscitur.*
Tum illam hic relinquere est ueritus. post illa nunc primum audio,
Quid ilo sit factum. P. *uix sum apud me: ita animus commotu' est metu,*
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. *Nae istam multimodis tuam inueniri gaudeo.* P. *credo, pater.*
CH. *At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet.* P. *dignus es*
Cũ tua religione odio. NODVM *in scirpo quaeris.* CR. *quid*

quid istud est?

CH. *Nomen non conuenit.* CR. *fuit hercle aliud huic paruae.* CH. *quid, Crito?*

Numquid meministi? CR. *id quaero.* P. *ego ne huius memoriam patiar meae*

Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus, Chreme: quod quaeris, Pasibula. CR. *ipsa est.* CH. *ea est.*

P. *Ex ipsa millies audiui.* S. *omnes nos gaudere hoc, Chreme,*

Te credo credere. CH. *ita me Dij ament, credo.* P. *quid restat, pater?*

S. *Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam.* P. *o lepidum patrem.*

De vxore ita, vt possedi, nihil mutat Chremes, CH. *caussa optuma est,*

Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* S. *scilicet.* CH. *dos, Pamphile, est*

Decem talenta. P. *accipio.* CH. *propero ad filiam. Eho mecum, Crito:*

Nam, illam me haud nosse, credo. S. *cur non illam huc transferri iubes?*

P. *Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti.* S. *non potest.*

P. *Qui?* S. *quia habet aliud magis ex sese, & maius.* P. *quidnam?* S. *uinctus est.*

P. *Pater, non recte uinctu' st.* S. *haud ita iussi.* P. *iube solui, obsecro.*

S. Age, fiat. P. at matura. S. eo intro. P. o faustum, & felicem hunc diem.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. V

CHARINVS. PAMPHILVS

C. PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare uerum: at mihi nunc sic esse hoc uerum lubet.
Ego uitã Deorũ propterea sempiternã esse arbitror,
Quod Voluptates eorum propriae sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic aegritudo gaudio intercesserit.
Sed, quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui haec narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi est? P. Dauom uideo. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hunc scio mea solide solũ gauisurũ esse gaudia.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VI

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS

D. PAMPHILVS ubinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. o Pamphile.
P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certe: sed, quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidem ego. D. more Hominum euenit, ego ut

quod

quod ſum nactus mali,

Prius reſciſceres tu, quam ego, tibi quod euenit boni.

P. *Mea Glycerium ſuos parentes reperit.* D. *o factum bene.*

C. *Hem.* P. *pater amicus ſummus nobis.* D. *quis?* P. *Chremes.* D. *narras probe.*

P. *Nec mora ulla eſt, quin eam vxorem ducam.* C. *num ille ſomniat*

Ea, quae uigilans uoluit? P. *tum de puero, Daue?* D. *ah, deſine:*

Solus eſt, quem diligunt Dij. C. *ſaluus ſum, ſi haec uera ſunt.*

Colloquar. P. *quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.*

C. *Bene factum.* P. *hem, audiſti?* C. *omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.*

Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quae uoles, ſcio omnia.

P. *Memini: atque adeo longum eſt, nos illum exſpectare, dum exeat.*

Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu, Daue, abi domum,

Propera, accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. *eo.*

Ne exſpectetis, dum exeāt huc: intus deſpondebitur:

Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. Plaudite.

Fabvlae. Interlocvtores

Phaedria,	*adolescens*
Parmeno,	*seruus*
Thais,	*meretrix*
Gnatho,	*parasitus*
Chaerea,	*adolescens*
Thraso,	*miles*
Pythias,	*ancilla*
Chremes,	*senex*
Antipho,	*adolescens*
Dorias,	*ancilla*
Dorus,	*eunuchus*
Sanga,	*seruus*
Sophrona,	*nutrix*
Laches,	*senex*

ACTA. LVDIS. MEGALENSIB. L. POSTVMIO ALBINO. L. CORNELIO. MERVLA. AEDILIB. CVRVLIB. EGERE. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATILIVS. PRAENESTINVS. MODVLAVIT. FLACCVS. CLAVDII. TIBIIS. DVABVS. DEXTRIS. GRAECA. MENANDRV. ACTA. II. M. VALERIO. C. FANNIO. COS.

C. SVLPICII. APOLLINARIS PERIOCHA

SORORE M *falso dictitatam Thaidis,*
Id ipsum ignorans, Miles aduexit Thraso,
Ipsiq. donat. erat haec ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, transdi iubet
Thaidis amator Phaedria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phaedriae puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introijt: uitiat uirginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phaedriam exorat Thraso.

M ERETRIX adoleſcentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq. reuocato excluſionis cauſſas reddidit. eius frater minor natu uirginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare coepit; deductusq. in domum meretricis pro eunucho, uitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq. fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit uxorem. miles quoque, in partem meretricij amoris receptus, illuditur

PROLOGVS

S I quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, et minime multos laedere;
In his Poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum, ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia laeſit prior,
Qui bene uertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſſam dicere
Prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quam illic, qui petit, unde is ſit theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;

Defunctus iam sum, nihil est, quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quae nunc condonabitur;
Quae proferentur post, si perget laedere
Ita, ut facere instituit. nunc, quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam Aediles emerunt,
Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse uerborum tamen:
Colacem esse Naeui, & Plauti ueterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetae, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, uos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Graeca: sed, eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id uero pernegat.
Quod si personis iisdem uti aliis non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
NVLLVM *est iam dictum, quod non dictum sit prius.*
Quare aequum est, uos cognoscere, atque ignoscere,
Quae ueteres factitarunt, si faciunt noui.

Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus uelit.

ACTVS. PRIMI. SCENA. I

PHAEDRIA. PARMENO

PH. QVID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cum accersor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.
PA. *Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:*
Verum, si incipies, neque perficies nauiter:
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam uenies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
Peristi: eludet, ubi te uictum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quae res in se neque consilium, neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore haec omnia insunt uitia, Iniuriae,
Suspiciones, Inimicitiae, Indutiae,
Bellum, Pax rursum. incerta haec si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quae illum? quae me? quae non? sine modo:

Mori me malim: sentiet, qui uir siem:
Haec uerba mehercule una falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo misere, uix ui expresserit,
Restinguet: & te ultro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. *indignum facinus. nunc ego &*
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et taedet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, uidensq. pereo: nec, quid agam, scio.
PA. *Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas*
Minimo: si nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. *ita ne suades?* PA. *si sapis:*
Neque, praeterquam quas ipse Amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam, quod nos capere oportet, haec intercipit.

ACTVS. PRIMI. SCENA. II

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO

T. MISERAM *me, uereor ne illud grauius Phaedria*
Tulerit; ne ue aliorsum, atque ego feci, acceperit
Quod heri intromissus non est. PH. *totus Parmeno*
Tremo, horreoque, postquam adspexi hanc. PA. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. *Quis hic loquitur? hem, tun' eras, mi Phaedria?*
Qui hic stabas? cur non recta introibas? PA. *ceterum*

De exclusione uerbum nullum. T. quid taces?
PH. Sane quia uero hae mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istaec face.
PH. Quid missa? o Thaïs, Thaïs, utinam esset mihi
Pars aequa amoris tecum, ac pariter fieret, ut
Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego, istuc abs te factum, nihili penderem.
T. Ne crucia te obsecro, anime mi, mi Phaedria.
Non pol, quo quemquam plus amem, aut plus diligā,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, ut fit, misera prae amore exclusit hunc foras.
T. Siccine ais, Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primū, potin' est hic tacere? PA. ego ne? optume.
Verum, heus tu, Lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quae uera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut uanum, aut fictum est, continuo palam est.
PLENVS rimarum sum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri si uis, uera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuē ne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque scibat, neque per aetatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e praedonibus,
Vnde emerat, se audisse, abreptam e Sunio.

Mater

Mater ubi accepit, coepit studiose omnia
Docere, educere, ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cum uno rem habebam tũ, hospite,
Abij huc: qui mihi reliquit haec, quae habeo, omnia.
PA. Utrumque hoc falsum est: effluet. T. qui istuc?
PA. quia
Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nã hic quoque bonã, magnamq. partẽ ad te attulit.
T. Ita est. sed sine me peruenire, quo uolo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tute scis, post illa quam intumum
Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, dubium ne id est?
T. Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is, ubi hancce forma uidet honesta uirginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, uendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq. omnium:
Is uenit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit caussas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri praepositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam; uelle se illam mihi dare;
Verum id uereri. sed, ego quantum suspicor,

Ad uirginem animum adiecit. PH. *etiã ne amplius?*
T. *Nil: nam quaesiui. nunc, ego eam, mi Phaedria,*
Multae sunt caussae, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod soror est dicta: praeterea, ut suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
Neque amicũ, neque cognatũ. quamobrẽ, Phaedria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine ilum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. *pessuma,*
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei noster, laudo. tandem perdoluit: uir es.*
PH. *At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola*
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia haec nunc uerba huc redeũt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas, quam me; & istã nunc times,
Quae aduecta est, ne illum talem praeripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo sollicitat? cedo.*
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Non ne, ubi mihi dixti, cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quaesiui? eunuchum porro dixti uelle te,
Quia solae utuntur his reginae: repperi:
Heri minas uiginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, haec habui in memoria:
Ob haec factu abs te spernor. T. *quid istuc, Phaedria?*

Quamquam

Quãquã illam cupio abducere; atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: uerumtamen,
Potius, quam te inimicum habeam, faciã, ut iusseris.
PH. *Vtinam istuc uerbum ex animo, ac uere diceres,*
Potius, quam te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.
PA. *Labascit, uictus uno uerbo. quam cito?*
T. *Ego non ex animo misera dico? quam ioco*
Rem uoluisti a me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut concedas solum. PH. *siquidem biduum:*
Verum ne fiant isti uiginti dies.
T. *Profecto non plus biduũ, aut.* PH. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet. hoc modo sine te uxorem.* PH. *scilicet*
Faciundum est, quod uis. T. *merito amo te.* PH. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere, certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxume.*
PH. *In hoc biduum, Thais, uale.* T. *mi Phaedria,*
Et tu, numquid uis aliud? PH. *ego ne quid uelim?*
Cum milite isto praesens, abens ut sies:
Dies, noctesq. ames me; me desideres:
Me somnies; me exspectes; de me cogites;
Me speres; me te oblectes; mecum tota sis;
Meus fac sis postremo animus, quãdo ego sum tuus.
T. *Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidẽ,*
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quae mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque

Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quemquam cariorem hoc Phaedria:
Et, quidquid huius feci, caussa uiginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie uenturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque exspectabo, dum uenit.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. I

PHAEDRIA. PARKENO

PH. ITA *fac, ut iussi, deducantur isti.* PA. *faciam.* PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *at mature.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mandatum est tibi?*
PA. *Ah rogitare? quasi difficile siet. utinam*
Tam aliquid facile inuenire possis, Phaedria,
Hoc quam peribit. PH. *ego quoque una pereo. quod mi est carius.*
Ne istuc tã iniquo patiare animo. PA. *minime: quin*
Effectum dabo. sed numquid aliud imperas?
PH. *Munus nostrum ornato uerbis, quod poteris: &*
Istum aemulum, quod poteris, ab ea pellito.
PA. *Memini, tametsi nullus moneas.* PH *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
PA. *Censeo.* PH. *sed, heus tu.* PA. *quid uis?* PH. *censen' posse me offirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? PA. *te ne? non hercle arbitror:*

Nam

Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia.

PH. *Opu' faciam, vt defatiger usque, ingratis vt dormiam.*

PA. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* PH. *ah, nil dicis, Parmeno.*

Eiyciunda hercle haec mollicies animi: nimis me indulgeo.

Tandem ego non illa caream, si sit opus, uel totum triduum? PA. *hui,*

Vniuersum triduũ? uide, quid agas. PH. *stat sentẽtia.*

PA. *Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier*

Ex amore, vt nõ cognoscas eundẽ esse? hoc nemo fuit.

Minus ineptus, magi' seuerus quisquam, nec magi' continens.

Sed, quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho

Militis: ducit secum una uirginem huic dono: papae,

Facie honesta. mirũ, ni ego me turpiter hodie hic dabo

Cum meo decrepito hoc Eunucho. haec superat ipsam Thaidem.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. II

GNATHO. PARMENO

G. D*II immortales, Homini homo quid praestat? stulto intellegens*

Quid interest? hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi:

Conueni hodie aduenien s quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video sentum, squalidum, aegrum, pannis, annisq. obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem, quo redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.
Hic ego ilum contempsi prae me: quid, homo, inquam, ignauissime?
Ita ne parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amisti? uiden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, uestitus, quae habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil desit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras uia.
Olim isti fuit generi quondam quaestus apud saedum prius.
Hoc nouum est aucupium: ego adeo hanc primus inueni uiam.
Est genus Hominum, qui, esse primos se omnium rerum, uolunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt rideant,
Sed eis ultro arrideo, et eorũ ingenia admiror simul:

Quid-

Quidquid dicunt, laudo; id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego; ait, aio: postremo imperaui egomet mihi,
Omnia assentari.is quaestus nunc est multo uberri-(mus.
PA. Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.
G. Dum haec loquimur, interea loci, ad macellum ubi aduenimus,
Concurrunt laeti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,
Quibus & re salua, & perdita, profueram, & prosum saepe:
Salutant; ad cenam uocant; aduentum gratulantur.
Ille ubi miser, famelicu', uidet me esse in tãtũ honorẽ,
Et tam facile uictum quaerere; ibi homo coepit me ob secrare,
Ut sibe liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tamquam Philosophorum habent discipli nae ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici uocentur.
PA. Viden', ossum, & cibu' quid faciat alienus? GN. sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cenam ut ueniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristẽ uideo,
Riualis seruum. salua est res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. hice hoc mu

G nere

nere arbitrantur,
Suam Thaidem esse. GN. plurima salute Parmenonẽ
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. statur. GN. uideo:
Numquidnam hic, quod nolis, uides? PA. te. GN. credo. at numquid aliud?
PA. Qui dum? GN. quia tristi' es. PA. nihil equidem.
GN. ne sis. sed quid uidetur
Hoc tibi mancupium? PA. non malum hercle. GN. uro hominem. PA. ut falsus animi est.
GN. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
PA. hoc nunc dices.
Eiectos hinc nos. OMNIVM rerum heus uicissitudo est.
GN. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietũ reddã?
Ne sursum, deorsum cursites; ne ue usque ad lucem uigiles.
Ecquid beo te? PA. men'? papae. GN. sic soleo amicos.
PA. laudo.
GN. Detineo te fortasse: tu profectus alio fueras.
PA. Nusquam. GN. tum tu igitnr paullum da mihi operae: fac, admittar
Ad illam. PA. age modo, nunc tibi patent fores hae, quia istam ducis.
GN. Num quem euocari hinc uis foras? PA. sine, biduum hoc praetereat.
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Nae tu istas faxo calcibus saepe insultabis frustra.
GN. Etiam tu hic stas, Parmeno? eho numnam tu hic relictus

lictus custos,
Ne quis forte internuncius clam a milite ad istam cursitet?
PH. Facete dictum. mira uero, militi quae placeant.
Sed uideo herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piraeeo abierit: nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est: & properans uenit: nescio quid circumspectat

ACTVS. SECVNDI. SCENA. III

CHAEREA, PARMENO

OCCIDI Neque uirgo est usquam, neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
Vbi quaeram? ubi inuestigem? quem percuncter? quã insistam uiam?
Incertus sum: una haec spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Taedet quotidianarum harum formarum. PA. ecce autem alterum,
De amore nescio quid loquitur. o infortunatum senẽ.
Hic uero est, qui si amare occeperit, ludum iocumq.
Dices fuisse illũ alterũ, praeut huius rabies quae dabit.
CH. Vt Di illum, Deaeq. senium perdant, qui me hodie remoratus est;

Meq. adeo, qui restiterim; tum autem, qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. salue. PA. *quid tu es tristis? quid ue alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle nescio, neque unde eam, neque quorsum eam:*
Ita prorsum oblitus sum mei.
PA. *Qui, quaeso?* C. *amo.* PA. *ehem.* C. *nunc te, Parmeno, ostendes, qui uir sies.* (*inuenni*
Scis, Te mihi saepe pollicitum esse: Chaerea, aliquid
Modo, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
PA. *Age, inepte.* C. *hoc hercle factum est. fac sis, nunc promissa appareant,*
Siue adeo digna res est, ubi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est uirginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, uincto pectore, vt gracilae siet.
Si qua est habitior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddũt curatura iunceas:
Itaque armantur. PA. *quid tua istaec?* C. *noua figura oris.* PA. *papae.*
CH. *Color uerus, corpus solidum, & succi plenum.* PA. *anni.* C. *sedecim.*
PA. *Flos ipse.* C. *hanc tu mihi ui, clam, precario*
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.

PA. *Quid,*

PA. *Quid virgo, cuia est?* C. *nescio hercle.* P. *unde est?*
C. *tantundem.* P. *ubi habitat?*
CH. *Ne id quidem.* P. *ubi uidisti?* C. *in uia.* P. *qua ratione amisisti?*
CH. *Id equidem aduenniens mecum stomachabar modo:*
Neque quemquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonae
Felicitates omnes aduersae sient.
PA. *Quid hoc est sceleris?* C. *perij.* P. *quid factum est?*
C. *rogas.*
Patris cognatum, atque aequalem Archidemidem
Nostin'? P. *quid ni?* C. *is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.*
PA. *Incommode hercle.* CH. *immo enimuero Infeliciter:*
Nam Incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non uidisse proxumis,
Nisi nunc, cum minime uellem, minimeq. opus fuit.
Eho, nō ne hoc mōstri simile est? quid ais? P. *maxume.*
CH. *Continuo accurrit ad me quam longe quidem,*
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, Tibi dico Chaerea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te uolebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
Dum haec dicit, abijt hora. rogo, num quid uelit.
Recte, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostrā hanc plateā. PA. *mirū, ni hanc dicit, modo*

Huic quae data eſt dono. C. *huc cum aduenio, nulla erat.*

PA. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt uirginem?*

CH. *Verum, paraſitus cum ancilla.* PA. *ipſa eſt ſcilicet.*
Deſine: iam conclamatum eſt. CH. *alias res agis.*

PA. *Iſtuc ago equidem.* CH. *noſtin', quae ſit? dic mihi: aut*
Vidiſtin'? PA. *uidi, noui: ſcio, quo abducta ſit.*

CH. *O Parmeno mi, noſtin'?* PA. *noui.* C. *& ſcis, ubi ſiet?*

PA. *Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.*

CH. *Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc?* PA. *miles Thraſo,* (cas.
Phaedriae riualis. C. *duras fratris partes praedi-*

PA. *Immo enim, ſi ſcias, quod donum huic dono contra comparet,*
Tu magis id dicas. C. *quodnam quaeſo, hercle?* PA. *eunuchum.* C. *illum ne obſecro*
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem?

PA. *Iſtunc ipſum.* C. *homo quatietur certe cũ dono foras.*
Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis uicinam. PA. *haud diu eſt.*

CH. *Perij. numquam ne etiam me illam uidiſſe? ehodum dic mihi,*
Eſt ne, ut fertur, forma? PA. *ſane.* C. *at nihil ad noſtram hanc.* PA. *alia res eſt.*

CH. *Obſecro te hercle, Parmeno, fac, ut potiar.* PA. *faciam ſedulo, ac*
Dabo operam, adiutabo. numquid me aliud uis? C.

quo nunc is? PA. *domum,*

Vt mancipia haec, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.

CH. *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*

PA. *Quid ita?* C. *rogitas? summa forma semper conser uam domi*

Videbit, colloquetur, aderit una in unis aedibus,

Cibum non numquam capiet cum ea, interdum propter domi et.

PA. *Quid, si nunc tute fortunatus fias?* C. *quare, Parmeno?*

Responde. PA. *capias tu illiu' uestem.* C. *uestem? quid tum postea?*

PA. *Pro illo te deducam.* C. *audio.* P. *te esse illum dicam.* C. *intellego.*

P. *Tu illis fruare commodis, quibu' tu illum dicebas modo:*

Cibum una capias, assis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit, qui sies.

Praeterea forma, aetas ipsa est, facile vt pro eunucho probes.

CH. *Dixti pulchre: nũquam uidi melius consiliũ dari.*

Age, eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.

P. *Quid agis? iocabar equidem.* C. *garris.* P. *perij, quid ego egi, miser?*

Quo trudis? perculeris iã tu me? tibi, equidẽ dico, Mane.
CH. *Eamus.* P. *Pergin'?* C. *certum est.* P. *uide, ne nimium callidum hoc sit modo.*
C. *Non est profecto. sine.* P. *at enim* ISTAEC *in me cudetur faba. ah*
Flagitium facimus. C. *an id flagitium est, si in domum meretriciam*
Deducar, & illis crucibus, quae nos, nostramq. adolescentiam
Habent despicatam, & quae nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius haec pati, aequom est fieri, vt a me ludatur dolis?
Quod qui rescierint, culpent? illud merito factum omnes putent.
P. *Quid istuc? si certum est facere, faciam. uerum ne post conferas*
Culpam in me. C. *non faciam.* P. *iubes ne?* C. *iubeo, cogo, atque impero.*
P. *Numquam defugiam auctoritatem: sequere.* C. *Dij uortant bene.*

ACTVS. TERTII. SCENA. I

THRASO. GNATHO. PARMENO

T. MAGNAS *uero agere gratias Thais mihi?*
G. *Ingentes.* T. *ain' tu, laeta est?* G. *non tam ipso quidem*

Dono,

Dono, quam abs te datum esse: id uero serio
Triumphat. P. huc prouiso, ut, ubi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto mihi, ut sint grata, quae facio, omnia.
G. Aduorti hercle animũ. T. uel Rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis saepe in se transmouet, qui habet salem:
Qui in te est. T. habes. G. Rex te ergo in oculis
T. scilicet.
G. Gestare. T. uero. credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum, sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi uolebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi ubi illam exspueret miseriã ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. immo sic HOMO
Est perpaucorum hominum. G. immo nullorum, arbitror,
Si tecum uiuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere misere. uerum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis praefecerat,
Is ubi molestus magis est, Quaeso, inquam, Strato,
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre mehercle dictum, & sapienter. papae,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico. (tum,
G. Quid ni esset? P. Di, uostram fidem, hominẽ perdi-
Miserumque, et illũ sacrilegũ. T. quid ilud, Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio, (*cro.*
Numquid tibi dixi? G. *numquam: ſed narra, obſe-*
Plus millies iam audiui. T. *una in conuiuio*
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Forte habui ſcortum: ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
LEPVS *tute es, et pulpamẽtũ quaeris.* G. *ha, ha, hae.*
T. *Quid eſt?* G. *facete, lepide, laute, nihil ſupra.*
Tuum obſecro ne hoc dictum erat? uetu' credidi.
T. *Audieras?* G. *ſaepe; & fertur in primis.* T. *meum eſt.*
G. *Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.*
P. *At te Dij perdant.* G. *quid ille quaeſo?* T. *perditus.*
Riſu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. *non iniuria.*
T. *Sed, heus tu, purgon' ego me de iſtac Thaidi,*
Quod eam me amare ſuſpicatur? G. *nihil minus,*
Immo magis auge ſuſpicionem. T. *cur?* G. *rogas?*
Scin'? ſi quando illa mentionem Phaedriae
Facit, aut ſi laudat, te ut male urat. T. *ſentio.*
G. *Id ut ne fiat, haec res ſola eſt remedio.*
Vbi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phaedriam
Comeſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit haec
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet, Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque amat;*
Iamdudum amat te; iamdudum illi facile fit,

Quod

Quod doleat: metuet semper. quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu alio conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem uenerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quanto inuenisses, Thraso?

ACTVS. TERTII. SCENA. II

THAIS. THRASO. PARMENO GNATHO. PYTHIAS

TH. AVDIRE uocem uisa sum modo militis:
Atque eccum. salue, mi Thraso. THR. o Thais mea,
Meum sauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quam uenuste? quod dedit
Principium adueniens? TH. plurimum, merito tuo.
G. Eamus ergo ad cenam: quid stas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natū dicas. TH. ubi uis, non moror.
P. Adibo, atque assimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. P. quo? TH. ecquid hunc uides?
P. Video, & me taedet. ubi uis, dona assunt tibi
A Phaedria. TH. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quae uolumus, conuenire, & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
PA. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi. ocius procede tu huc.

Ex

Ex Aethiopia est vsque haec. T. hic sunt tres minae.
G. Vix. P. ubi tu es, Dore? accede huc. hem eunuchum tibi
Quam liberali facie, quam aetate integra?
TH. Ita me Di amẽt, honestus est. P. quid tu ais, Gnatho?
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in litteris,
Fac in palaestra, in musicis. quae liberum
Scire aequom est adolescentem, sollertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, si sit opus, uel sobrius.
P. Atque, haec qui misit, non sibi soli postulat
Te uiuere, & sua caussa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat; neque cicatrices suas
Ostentat; neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, ubi molestum non erit, ubi tu uoles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,
Miserique. C. nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui, huic animũ assentari, induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
THR. Iam ne imus? TH. hos prius introducam, &, quae
Simul imperabo: postea continuo exeo. (uolo,
THR. Ego hinc abeo: tu istam opperire. P. haud cõuenit
Vna cum amica ire imperatorem in uia.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, hae. T. quid rides? G. istuc, quod dixti modo;

Et illud de Rhodio dictum in mentem uenit.
Sed Thais exit. T. abi: praecurre, ut sint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter, Pythias,
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum ut maneat; si id non commodum est,
Vt redeat; si id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud uolui dicere?
Hem, curate istam diligenter uirginem.
Domi assitis, facite. T. eamus. TH. uos me sequimini.

ACTVS. TERTII. SCENA. III

CHREMES. PYTHIAS

CH. PROFECTO quãto magis magisq. cogito,
Nimirum dabit haec Thais mihi magnũ malum:
Ita me uideo ab ea astute labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier,
(Roget quis, Quid tibi cum illa? Ne noram quidem)
Vbi ueni, caussam, ut ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspectio,
Dolo malo haec fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quaerere.
Vbi friget, huc euasit, quam pridem pater
Mihi, & mater mortui essent. dico, Iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quam longe a mari.
Credo ei placere hoc: sperat, se a me auellere.
Postremo, ecqua inde parua perisset soror;

Ecquis

Ecquis cum ea una; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere. haec cur quaeritet?
Nisi illa forte, quae olim periit paruola
Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
Verum, ea si uiuit, annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quam sum, maiuscula est?
Misit porro orare, ut uenirem serio.
Aut dicat quid uolt, aut molesta ne siet.
Non hercle ueniã tertio. heus. heus. PY. hic quis est?
CH. Ego sum Chremes. PY. o capitulum lepidissimum.
CH. Dico ego, mi insidias fieri? PA. Thais maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. CH. rus eo.
PA. Fac amabo. CH. non possum, inquam. PA. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipsa. CH. nihil minus. PA. cur, mi Chremes?
CH. Malam rem. abis hinc? PA. si istuc ita certũ est tibi,
Amabo, ut illuc transeas, ubi ila est. CH. eo.
PA. Abi, Dorias, cito hunc deduce ad militem.

ACTVS. TERTII. SCENA. IV

ANTIPHO

A. HERI aliquot adolescentuli coiimus in Piraeeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chaeream ei rei
Praefecimus: dati anuli: locũ, tempus constitutũ est.
Praeteriit tẽpus: quo in loco dictũ est, parati nihil est.

Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illũ quaeram:
Idq. adeo uisam, si domi est. quisnam hinc a Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hrc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conijcere.
Nisi, quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sciscitari.

ACTVS. TERTII. SCENA. V

CHAEREA. ANTIPHO

CH. NVM quis hic est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iuppiter,
Nunc tempu' profecto est, cum perpeti me possum interfici:
Ne uita aliqua hoc gaudiũ contaminet aegritudine.
Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enicet,
Quid gestiam, aut quid laetus sim, quo pergam, unde emergam, ubi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quaeram, sanus sim, an ne insaniam?

A. Adibo,

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam uideo uelle, inibo.

Chaerea, quid est, quod sic gestis? quid sibi hic uestitus quaerit?

Quid est, quod laetus sis? quid tibi uis? sati' ne sanus? quid me

Adspectas? quid taces? CH. o festus dies hominis: amice,

Salue: nemo omnium est, quem ego magi' nunc cuperem uidere.

A. Narra istuc quaeso quid siet. CH. immo ego te obsecro hercle, ut audias.

Nostin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinor Thaidem.

CH. Istam ipsam. A. sic commemineram. CH. quaedam hodie est ei dono data

Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem praedicem, aut laudem, Antipho,

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum spectator siem?

In hac commotus sum. A. ain' tu? CH. primam dices, scio, si uideris.

Quid multa uerba? amare coepi. forte fortuna domi

Quidam erat Eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno

Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.

Vt uestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.

A. Pro eunuchon'? C. sic est. A. quid tandem ex ea re ut caperes commodi?

CH. Rogas? uiderem, audirem, essem una, qua cum cupiebam, Antipho.

Num parua caussa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.

Illa illico ubi me accepit, laeta uero ad se abducit domum,

Commendat uirginem. A. cui? tibi ne? CH. mihi. A. satis tuto tamen.

CH. Educit, ne uir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat,

In interiore parte ut maneam solus cum sola. annuo,

Terram intuens modeste. AN. miser. CH. ego, inquit, ad cenam hinc eo:

Abducit secum ancillas: paucae, quae circum illam essent, manent

Nouiciae puellae. continuo haec adornant, ut lauet.

Adhortor, properent. dum apparatur, uirgo in conclaui sedet,

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura haec, Iouem

Quo pacto Danaë misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare coepi: & quia consimilem luserat

Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaude

bat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Fucum factum mulieri, uenisse per impluuium clanculum. (cutit.
At quem Deũ? qui templa caeli summa sonitu con-
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud uero ita feci, ac lubens.
Haec dum mecum reputo, accersitur lauatum interea uirgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illae collocarũt.
Sto exspectans, si quid mihi imperent: uenit una, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & uentulum huic sic facito, dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, si uoles, lauato. accipio tristis.
A. Tum equidem istuc os tuum impudens uidere nimium uellem,
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.
C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeunt lauatum, perstrepunt, ita ut fit, domini ubi absunt.
Interea somnus uirginẽ opprimit. ego limis adspecto
Sic per flabellũ clanculũ, & simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. uideo esse: pessulum ostio obdo.
A. Quid tum? CH. quid tum fatue? A. fateor. CH. egon' occasionem
Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam,

Amitterē? tū pol ego is essem uere, qui assimulabar.
A. *Sane hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid actum est?*
C. *Paratum est.* A. *frugi es: ubi? domin'?* C. *immo apud libertum Discum.*
A. *Perlonge est: sed tanto ocius properemus: muta uestē.*
C. *Vbi mutem? perij: nam domo exsulo nunc: metuo fratrem,*
Ne intus sit: porro autē, pater ne rure redierit iam.
A. *Eamus ad me: ibi proxumum est ubi mutes.* C. *recte dicis.*
Eamus: & de istac simul, quo pacto porro possim
Potiri, consilium uolo capere una tecum. A. *fiat.*

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

DORIAS

ITA *me Dij bene ament, quantum ego illum uidi, non nihil timeo,*
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut uim Thaidi.
Nam, postquam iste aduenit Chremes adolescens frater uirginis,
Rogat, illum admitti vt iubeat. ille continuo irasci, neque
Negare audere: Thais porro instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius caussa: quia, illa quae cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus

 non

non erat. (lico.
Inuitat tristis mansit ibi. illa cum illo sermonem il-
Miles uero sibi putare adductũ ante oculos aemulũ;
Voluit facerere contra huic aegre: heus, heus, inquit, puer, huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hic nos. illa exclamat, Minime gentium. (gium.
Tun' in conuiuium illã? miles tendere. inde ad iur-
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi, vt auferam.
Hoc est signi, ubi primum poterit, sese illinc subducet, scio.

ACTVS. QVARTI. SCENA. II
PHAEDRIA

CVM rus eo, coepi egomet mecum inter uias,
Ita vt fit, ubi quid in animo est molestiae,
Aliam rẽ ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partẽ. quid opu' est uerbis? dum haec puto,
Praeterij imprudens uillam: longe iam abieram,
Cum sensi. redeo sursum, male uero me habens,
Vbi ad ipsum ueni diuerticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne uidendi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil est. uillam praetereo sciens.
Sed, quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

ACTVS

ACTVS. QVARTI. SCENA. III

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA

PY. VBI illum ego scelerosum misera, atque impium inueniam? aut ubi
Quaeram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, uereor.
PY. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est uirginem,
Vestem omnem miserae discidit, eam ipsam capillo conscidit.
PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi,
Vt ego unguibus facile illi in oculos inuolem uenefico?
PH. Profecto nescio quid absente nobis turbatũ est domi.
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quaeris Pythias?
PY. Hem Phaedria, egon' quem quaeram? abi hinc quo dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid istuc est rei?
PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?
Vitiauit uirginem, quam herae dederat dono miles. PH. quid ais?
PY. Perij. PH. temulenta es. PY. utinam sic sient, mihi qui male uolunt.
D. Au, obsecro, mea Pythias, quod istucnã monstri fuit?
PH. Insanis: qui istuc facere Eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat; neque, cum rogites quid sit, audet dicere,
Ille autem bonus uir nusquam apparet. etiam hoc, misera, suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. *nequeo mirari satis,*
Quo abire ignauos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit. PY. *uise, amabo, num sit.* PH. *iam faxo scies.*
D. *Perii, obsecro. tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.*
PY. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos.*
Sed nihil potesse: uerum miserae non in mentem uenerat.
Nam illum aliquo conclussem, neque illi commisissem uirginem.

ACTVS. QVARTI. SCENA. IV

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS

PH. EXI foras, sceleste: at etiam restitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. DO. *obsecro.* PH. *oh,*
Illud uide os ut sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid uestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessassem, Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.

PY. *Ha-*

PY. *Habes ne hominem amabo?* PH. *quid ni?* PY. *o factum bene.*
DO. *Iſtuc pol uero bene.* PY. *ubi eſt?* PH. *rogitas? non uides?*
PY. *Videam obſecro, quem?* PH. *hunc ſcilicet.* PY. *quis hic eſt homo?*
PH. *Qui ad uos deductus hodie eſt.* PY. *hunc oculis ſuis*
Noſtrarum numquam quiſquam uidit, Phaedria.
PH. *Non uidit?* PY. *an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro,*
Ad nos deductum? PH. *namque alium habui neminem.* PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt. ille erat
Honeſta facie, & liberali. PH. *ita uiſus eſt*
Dudum, quia uaria ueſte exornatus fuit:
Nunc tibi uidetur foedus, quia illam non habet.
PY. *Tace obſecro: quaſi uero paullum interſiet,*
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu uero uidere uelles, Phaedria.
Hic eſt uetus, uietus, ueternoſus, ſenex,
Colore muſtellino. PH. *hem, quae haec eſt fabula?*
Eo redigis me, ut, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. *emiſti.* PY. *iube mihi denuo*
Reſpõdeat. PH. *roga.* PY. *ueniſtin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter uenit annos natus ſedecim:
Quem ſecum adduxit Parmeno. P. *agedum, hoc mihi expedi.*
Primum unde habes iſtam, quã habes, ueſtem? taces?
Monſtrũ hominis, non dicturus? DO. *uenit Chaerea.*
PH. *Frater ne?* DO. *ita eſt.* PH. *quando?* DO. *hodie.*

PH. *quam dudum?* DO. *modo.*

PH. *Qui cum?* DO. *cum Parmenone.* PH. *noras ne eum prius?*

DO. *Non; nec, quis esset, umquam audieram dicier.*

PH. *Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas?* DO. *Parmeno*

Dicebat, eum esse: is dedit hanc mihi uestem. PH. *occidi.*

DO. *Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras.*

PY. *Iam sati' credis sobriam esse me, & nil mentitā tibi?*

Iam sati' certum est, virginem uitiatam esse? PH. *age nunc, bellua,*

Credis huic, quod dicat? PY. *quid isti credam? res ipsa indicat.*

PH. *Concede istuc paullulum. audin'? etiam paullulum, sat est.*

Dic dum hoc rursum, Chaerean' tuam uestem detraxit tibi?

DO. *Factum.* P. *& ea est indutus?* D. *factum.* P. *& pro te huc deductu' est?* DO. *ita.*

P. *Iuppiter magne, o scelestum, atque audacem hominem.* PY. *uae mihi,*

Etiam nunc non credis, indignis nos irrisas modis?

PH. *Mirū, ni tu credas, quod iste dicat. quid agā, nescio.*

Heus tu, negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere

Verum? uidistin' fratrem Chaeream? DO. *non.* PH. *non potest sine*

Malo fateri, uideo. sequere me hac. modo ait, modo

do negat.
Ora me. DO. obsecro te uero, Phaedria. PH. i intro.
DO. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeste quo modo hinc nūc abeā, nescio.
Actum est siquidem. tu me hic etiam, nebulo, ludificabere?
PY. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me uiuere.
DO. Sic est. PY. inueniam hodie, parem ubi pol referam gratiam.
Sed, nunc quid faciēdum censes, Dorias? DO. de istac rogas
Virgine? PY. ita: utrum taceam ne, an praedicem?
DO. pol, si sapis,
Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de uitio uirginis.
Hac re & omni turba euolues te, & ili gratū feceris:
Id modo dic, abisse Dorum. PY. ita faciam? DO. sed uideon' Chremem?
Thais iam aderit. PY. quid ita? DO. quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat
Turba inter eos. PY. aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid siet

ACTVS. QVARTI. SCENA. V

CHREMES. PYTHIAS

CH. At, data hercle uerba mihi sunt: uicit uinum, quod bibi.
At, dum accubabam, quam uidebar mihi

esse pulchre sobrius;

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

PY. Chreme. C. quis est? ehem, Pythia, uah, quanto nunc formosior

Videre, quam dudum? PY. certe quidem tu pol multo alacrior.

CH. Verbum hercle uerum hoc est: SINE Cerere, & Libero, friget Venus.

Sed Thais multo ante uenit? PY. an ne abijt iam a milite?

CH. Iam dudum, aetatem. lites sunt inter eos factae maxumae.

PY. Nil dixit tum, ut sequerere sese? C. nihil, nisi abiens, mihi innuit.

PY. Eho, non ne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam uideo: miror, ubi huic ego anteuorterim.

ACTVS. QVARTI. SCENA. VI

THAIS, CHREMES. PYTHIAS

TH. CREDO equidem, illum iam affuturum esse, illam ut eripiat: sine,

Veniat: atqui, si illam digito attigerit uno, oculi illico

Effo-

Effodientur. usque eo ego illiu' ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: uerum enim, si ad rem
Conferentur, uapulabit.
CH. *Thais, ego iam dudum hic adsum.* T. *o mi Chreme, te ipsum exspectabam:*
Scin' tu, turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. *ad me? qui? quasi istuc.* T. *quia dum tibi sororem studeo*
Reddere, & restituere, haec atque huiusmodi sum multa passa.
CH. *Vbi ea est?* T. *domi apud me.* CH. *ehem.* T. *quid est?*
Educta, ita uti teque, illaq. dignum est. CH. *quid ais?* T. *id quod res est.*
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretii.
CH. *Et habetur, & referetur a me Thais tibi, ita uti merita es,*
Gratia. T. *at enim caue, ne prius, quam hāc a me accipias, amittas*
Chreme: nam haec ea est, quam Miles a me ui nunc uenit ereptum.
Abi tu, cistellam Pythias domo effer cū monumētis.
CH. *Viden' tu illum Thais?* PY. *ubi sita est?* TH. *In risco. odiosa cessas?*
CH. *Militem secum ad te quantas copias adducere?*
At at at. TH. *num formidolosus obsecro es, mi homo?*

CH. apa-

CH. apagesis,

Ego formidolosus? nemo est hominũ, qui uiuat, minus.

TH. Atque ita opu' est. CH. au, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.

TH. Immo hoc cogitato: qui cum res tibi est, peregrinus est,

Minu' potens, quam tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

CH. Scio istuc: sed, tu QVOD cauere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci accepta iniuria.

Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad Forum:

Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. TH. mane.

CH. Melius est. TH. mane. CH. omitte, iam adero. TH. nil opus est istis, Chreme:

Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te paruam uirginem

Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. PY. adsunt. TH. cape.

Si uim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C. probe.

TH. Fac, animo haec praesenti dicas. C. faciam. TH. attolle pallium.

Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTVS

ACTVS . QVARTI . SCENA . VII

THRASO . GNATHO . SANGA CHREMES . THAIS

THR. HANCCINNE *ego ut contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?*
Mori me, satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum aedes expugnabo. GN. *recte.* THR. *uirginem eripiam.* GN. *probe.*
THR. *Male multabo ipsam.* GN. *pulchre.* THR. *in medium huc agmen cum uecti Donax,*
Tu Simalio in sinistrũ cornu, tu Syrisce in dexterũ.
Cedo alios: ubi centurio est Sanga, & Manipulus furum? S. *eccum adest.*
THR. *Quid, ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*
S. *Ego ne? imperatoris uirtutem noueram, & uim militum:*
Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem uulnera.
THR. *Vbi alij?* S. *qui, malum, alij? solus Sannio seruat domi.*
THR. *Tu hosce instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.*
G *Illuc est sapere: ut hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*
THR *Idem hocce Pyrrhus factitauit.* CH. *uiden' tu Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis aedibus.

TH. *Sane, quod tibi nunc vir uideatur esse, hic nebulo magnus est:*

Ne metuas. THR. *quid uidetur?* G. *fundam tibi nunc nimis uellem dari,*

Ut tu illos procul hinc ex occulto caederes: facerent fugam.

THR. *Sed eccam Thaidem ipsam uideo.* G. *quam mox irruimus?* THR. *mane.*

OMNIA *prius experiri verbis, quam Armis, sapientem decet.*

Qui scis, an, quae iubeam, sine ui faciat? G. *Dij uostram fidem,*

Quanti est sapere. numquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

THR. *Thais, primum hoc mihi responde: cum tibi do istam uirginem,*

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? TH. *quid tum postea?* THR. *rogitas,*

Quae mihi ante oculos amatorē corā adduxisti tuū?

Quid cum illo ut agas? & cum eo clam subduxisti te mihi?

TH. *Libuit.* THR. *Pamphilam ergo huc redde, nisi ui mauis eripi.*

CH. *Tibi ilam reddat? aut tu eam tangas? omnium.* G. *ah, quid ais? tace.*

CH. *Quid tu tibi uis?* THR. *ego non tangam meam?*

CH. *tuam autem, furcifer?*

G. *Caue*

C. *Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro.* CH. *non tu hinc abis?*
Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbae coeperis, (ris.
Faciam, huius loci, dijque, meique, semper memine-
GN. *Misèret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.*
CH. *Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.* GN. *ain' uero canis?*
Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi uis? quid cum illa rei tibi est;*
CH. *Scibis. principio, eam esse dico liberam.* THR. *hem.* CH. *ciuem Atticam.* THR. *hui.*
CH. *Meam sororem.* THR. *os durum.* CH. *miles, nunc adeo edico tibi, (phronam*
Ne uim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad So-
Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam haec. THR. *tun' me prohibeas,*
Meam ne tangam? CH. *prohibeo inquam.* GN. *audin' tu? hic furti se alligat.*
CH. *Satin' hoc est tibi?* THR. *hoc idem tu ais?* TH. *quaere, qui respondeat.*
THR. *Quid nunc agimus?* GN. *quin redeamus: iam haec tibi aderit supplicans*
Vltro. TH. *credin'?* G. *immo certe: noui ingenium mulierum:*
Nolunt, ubi uelis; ubi nolis, cupiunt ultro. THR. *bene putas.*
GN. *Iam dimitto exercitum?* THR. *ubi uis.* G. *Sanga,*

ita uti fortes decet

Milites, domique, focique, fac uicissim ut memineris.

SAN. *Iamdudum est* ANIMVS *in patinis.* GN. *frugi es.*

THR. *uos me hac sequimini.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

THAIS. PYTHIAS

TH. ERGIN', *scelesta, mecum perplexe loqui?*

P *Scio, nescio: abijt: audiui: ego non adfui.*

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quid-quid est?

Virgo conscissa ueste lacrumans obticet,

Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum est? taces?

PY. *Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negãt*

Fuisse. TH. *quis fuit igitur?* PY. *iste Chaerea.*

TH. *Qui Chaerea?* PY. *iste ephebus frater Phaedriae.*

TH. *Quid ais uenefica?* PY. *atqui certo comperi.*

TH. *Quid is, obsecro, ad nos, quamobrem adductu' est?*

PY. *nescio.* *(di,*

Nisi amasse credo Pamphilam. T. *hem misera occi-*

Infelix, si quidem tu istaec uera praedicas.

Num id lacrumat uirgo? PY. *id opinor.* T. *quid ais sacrilega?*

Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?

PY. *Quid facerem? ita ut tu iusti, soli credita est.*

TH. *Scelesta,* OVEM *Lupo commisti. dispudet,*

Sic mihi data esse uerba. quid hominis illic est?

PY. *Hera mea, tace, obsecro, saluae sumus: hominem*

Habemus

Habemus ipsum. T. ubi is est? P. hem ad sinistram, non uides?
En. T. uideo. PY. comprehendi iube, quantum potest.
TH. Quid illi facies stulta? PY. quid faciam, rogas?
Vide amabo, si non, cum adspicias, os impudens
Videtur. TH. non. PY. tum, quae eius confidentia est.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. II

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS

CH. APVD Antiphonē uterque, mater, et pater,
Quasi dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin uiderent me. interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit. ubi uidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne haec Thais, quam uideo? ipsa est. haereo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
TH. Adeamus. bone uir, Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? CH. hera, factum. TH. satin' id Tibi placet?
CH. Non TH. credin', te impune habiturum? CH. unam hanc noxiam
Mitte: si aliam umquam admisero ullam, occidito.
TH. Num meam saeuitiam ueritus es? CH. non. TH. Quid igitur?

CH. *Hanc metui, ne me criminaretur tibi.*
TH. *Quid feceras?* CH. *paullulum quiddam.* PY. *eho, paullulum impudens?*
An paullulum esse hoc tibi uidetur, uirginem
Vitiare ciuem? CH. *conseruam esse, credidi.*
PY. *Conseruam? uix me contineo, quin inuolem in*
Capillum. monstrum, etiam ultro derisum aduenit.
TH. *Abi hinc, insana.* PY. *quid ita uero? debeam,*
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
Praesertim cum se seruom fateatur tuum.
TH. *Missa haec faciamus. non te dignum Chaerea*
Fecisti: nam, si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque aedepol, quid nunc consili capiam, scio,
De uirgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, ut eam non possim suis,
Ita vt aequom fuerat, atque ut studuit, transdere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chaerea.
CH. *At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam*
Fore Thais. saepe ex huiusmodi re quapiam, &
MALO ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam uoluit deus?
TH. *Equidem pol in eam partem accipioque, & uolo.*
CH. *Immo ita quaeso. unum hoc scito, contumeliae*
Non me fecisse caussa, sed amoris. TH. *scio,*
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chaerea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
CH. *Te quoque iam Thais, ita me Dij bene ament, amo.*

PY.

PY. *Tum pol ab isto tibi hera cauendum intellego.*
CH. *Nō ausim.* PY. *nihil tibi quidquā credo.* TH. *desinas.*
CH. *Ego me tuae commendo, & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro ut adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio, Thais; Te obsecro;
Emoriar, si non hanc uxorem duxero.
TH. *Tamen si pater.* CH. *quid? ah uolet, certo scio,*
Ciuis modo haec sit. TH. *paullulum opperirier*
Si uis, iam frater ipse hic aderit uirginis:
Nutricem accersitum ijt, quae illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis Chaerea.
CH. *Ego uero maneo.* TH. *uis ne interea, dum is uenit,*
Domi opperiamur potius. quam hic ante ostium?
CH. *Immo percupio.* P. *quam tu rem actura obsecro es?*
TH. *Nam quid ita?* P. *rogitas? hunc tu in aedes cogitas*
Recipere posthac? TH. *cur non?* P. *crede hoc meae fidei,*
Dabit hic aliquā pugnā denuo. TH. *au, tace obsecro.*
P. *Parum perspexisse eius uidere audaciam.*
CH. *Non faciam Pythia.* P. *non pol, credo, Chaerea,*
Nisi si commissum non erit. C *quin Pythias*
Tu me seruato. P. *neque pol seruandum tibi*
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
TH. *Optime. adest ipse frater.* C. *perij hercle: obsecro*
Abeamus intro Thais: nolo, me in uia
Cum hac ueste uideat. TH. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
CH. *Id ipsum.* P. *id ipsum? uirgo uero.* T, *i prae, sequar.*
Tu istic mane, ut Chremem introducas Pythias.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. III

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA

PY. Quid? quid euenire in mentem nunc pos
sit mihi,
Quidnã, qui referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. moue uero ocius
Te nutrix. S. moueo. C. uideo, sed nil promoues.
PY. Iam ne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
PY. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.
PY. Bene aepol narras: nam illi faueo uirgini.
Ite intro: iam dudum hera uos exspectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: uide, ut otiosus sit, si Dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo,
Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

PARMENO. PYTHIAS

PA. Reviso, quidnam Chaerea hic rerũ gerat.
Quod si astu rem tractauit, Dij uostrã fidem,
Quantam, & quam ueram laudem capiet
Parmeno?
Nam, ut omittam, quod ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara: uirginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,

Sine

Sine ſumptu, ſine diſpendio. tum hoc alterum,
Id uero eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia, & mores poſſet noſcere;
Mature vt cum cognorit, perpetuo oderit.
Quae dum foris ſunt, nihil uidetur mundius,
Nec magis cōpoſitum quidquam, nec magis elegās;
Quae, cum amatore ſuo cum cenant, ligurriunt.
Harum uidere ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quam inhoneſtae ſolae ſint domi, atque auidae cibi,
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum uorent.
Noſſe omnia haec, ſalus eſt adoleſcentulis.
PY *Ego pol te pro iſtis dictis, & factis, ſcelus,*
Vlciſcar; vt ne impune in nos illuſeris.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. V

PYTHIAS. PARMENO

PY. PRO *Deum fidem, facinus foedum: o infelicem adoleſcentulum,*
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit. PA. *quid eſt?*
PY. *Miſeret me: itaque, vt ne uiderem, miſera huc effugi foras.*
Quae futura exempla dicunt in eum indigna? PA. *o Iuppiter,*
Quae illaec turba eſt? numnam ego perij? adibo. quid iſtuc, Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. *rogitas, au-*

dacissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.

PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quae dono data est,

Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem apprime nobilem?

PA. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste uitiauit miser.

Ille ubi id resciuit factum frater uiolentissimus.

PA. Quidnam fecit? PY. colligauit primum eum miseris modis.

PA. Colligauit? hem. PY. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc minatur porro sese id, quod moechis solet:

Quod ego numquam uidi fieri, neque uelim. PA. qua audacia

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? PA. an non hoc maxumum est?

Quis homo pro moecho umquam uidit in domo meretricia

Deprendi quemquam? PY. nescio. PA. at, ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem,

Obsecro an is est? PA. ne quam in illum Thais uim fieri

fieri finat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. uide, Parmeno,
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam, miser?
Quid ue incipiam? ecce autem uideo rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic ut subueniat. PY. sapis:
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, ut factum siet.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VI

LACHES. PARMENO

LA. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.
Vbi satias coepit fieri, commuto locum.
Sed, est ne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem praestolare Parmeno hic ante ostium?
PA. Quis homo est? hem, saluũ te aduenire, here, gaudeo.
LA. Quem praestolare? PA. perij: lingua haeret metu.
LA. hem,
Quid est, quod trepidas? satĩ ne saluae? dic mihi.
PA. Here, primum te arbitrari id, quod res est, uelim.

Quidquid huius factum est, culpa nō factum est mea.

LA. Quid? PA. recte sane interrogasti, oportuit
Rem praenarasse me. emit quendam Phaedria
Eunuchum, quem dono huic daret; LA. cui? PA. Thaidi,

LA. Emit? perij hercle. quanti? PA. uiginti minis.

LA. Actum est. PA. tum quandam fidicinam amat hic Chaerea.

LA. Hē, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in astu uenit? ALIVD ex alio malum.

PA. Here, ne me spectes: me impulsore haec non facit.

LA. Omitte, de te dicere. ego te, furcifer,
Si uiuo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.

PA. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.

LA. Pro eunuchon'? PA. sic est. hunc pro moecho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. LA. occidi.

PA. Audaciam meretricum specta. LA. numquid est
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris,
Reliquom? PA. tantum est. LA. cesson' huc intro irrumpere?

LA. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum:
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iamdiu aliquam caussam quaerebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

ACTVS . QVINCTI . SCENA . VII

PYTHIAS . PARMENO

PY. NVMQVAM aedepol quidquam iam diu, quod magis uellem euenire,
Mi euenit, quam quod modo senex intro ad nos uenie errans.
Mihi solae ridiculo fuit; quae, quid timeret, scibam.
PA. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, vt conueiam Parmenonem.
Sed ubi obsecro est? PA. men' quaerit haec? PY. atque eccum uideo: adibo.
PA. Quid est inepta? quid tibi uis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defessa iam sum misera, te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Numquam aedepol hominem stultiorem uidi, nec uidebo. ah,
Nō pote' satis narrari, quos ludos praebueris intus.
At etiam primo callidum, & disertum credidi hominem.
Quid? illico ne credere ea, quae dixi, oportuit te?
An paenitebat flagitij, te auctore quod fecisset (reus?
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indica-
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi uestē uidit
Illam esse eum indutum, pater? quid? iam scis te periisse?
PA. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam

rides?

Itan' lepidum tibi uisum est scelus, nos irridere? PY. nimium.

PA. Siquidem istuc impune habueris. PY. uerum? PA. reddam hercle. PY. credo:

Sed in diẽ istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare:

Tum iã pẽdebis, qui stultum adolescẽtulum nobilitas

Flagitijs, & eundem indicas: uterque in te exempla edent.

PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IIX

GNATHO. THRASO

GN. QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas, Thraso?

TH. Ego ne? ut Thaidi me dedam, & faciam, quod iubeat. GN. quid est?

TH. Qui minus huic, quam Hercules seruiuit Omphale? GN. exemplum placet.

Vtinam Tibi cõmitigari uideam SANDALIO caput.

Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est mali?

Hunc ego numquam uideram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

ACTVS . QVINCTI . SCENA . IX

CHAEREA . PARMENO . PHAEDRIA
GNATHO . THRASO

CH. O POPVLARES, *ecquis me uiuit hodie fortunatior?*
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dij potestatem suam
Omnem ostendere, qui tam subito tot congruerint commoda.
PA. *Quid hic laetus est?* CH. *o Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium*
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? PA. *audiui.* C. *scis sponsam mihi?*
PA. *Bene, ita me Di ament, factum.* GN. *audin' tu illum quid ait?* CH. *tum autem Phaedriae,*
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: una est domus:
Thais patri se commendauit, in clientelam, & fidem
Nobis dedit se. P. *fratris igitur Thais tota est.* CH. *scilicet.* *(foras.*
PA. *Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur*
CH. *Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum haec audiat.* PA. *uisam domum.*
T. *Numquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim?* GN. *sine*

Dubio

Dubio, opinor. CH. quid commemorem primum, aut quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit consilium, vt facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? an Fortunam collaudem, quae gubernatrix fuit,
Quae tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem? an
Mei patris festiuitatem & facilitatem? o Iuppiter,
Serua obsecro haec nobis bona. PH. Dij, uostram fidem, incredibilia
Parmeno modo quae narrauit. sed, ubi est frater? CH. praesto est. PH. gaudeo.
CH. Satis credo. nihil est Thaide hac, frater, tua dignius,
Quod ametur: ita nostrae est omni fautrix familiae. PH. hui mihi,
Illam laudas? T. perij, Quanto spei est minu', tanto magis amo,
Obsecro, Gnatho, in te spes est. GN. quid uis faciam? T. perfice hoc
Precibus, pretio, vt haeream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
GN. Difficile est. T. si quid collibuit, noui te. hoc si effeceris,
Quoduis donum, praemium a me optato, id optatum feres.
GN. Ita ne? T. sic erit. GN. hoc si efficio, postulo, vt mihi tua domus
Te praesente, absente pateat, inuocato vt sit locus

Semper. TH. do fidem, ita futurum. GN. accingar.
PH. quem hic ego audio?
O Thraso. T. saluete. PH. tu fortasse, quae facta hic
sient,
Nescis. T. scio. PH. cur ergo in his te ego conspicor re-
gionibus.
T. Vobis fretus. PH. sces, quam fretus? Miles, edico tibi,
Si in platea hac te offendero post umquam; quod di-
cas mihi,
Alium quaerebam, Iter hac habui: periisti. GN. eia,
haud sic decet.
P. Dictum est. GN. non cognosco uostrum tam superbum.
PH. sic erit.
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. GN. tu concede paullũ istuc,
Thraso.
Principio, ego uos credere ambos hoc mihi uehemen-
ter uelim,
Me, huius quidquid facio, id facere maxume caussa
mea:
Verum, idẽ si uobis prodest, vos non facere, inscitia est.
PH. Quid id est? G. Militem riualem ego recipiẽdum cen
seo. PH. hem
Recipiendum? G. cogita modo. tu hercle cum illa,
Phaedria,
Et libenter uiuis, & enim bene libenter uictitas,
Et quod des paullum, & necesse est multum accipere
Thaidem,
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo; ad
Omnia

Omnia haec magis opportunus, nec magis ex usu tuo
Nemo est. principio & habet, quod det; & dat nemo largius t
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit, noctesque, et dies:
Neque tu istum metuas, ne amet mulier: pellas facile, ubi uelis.
PH. Quid agimus? GN. praeterea hoc etiam, quod ego uel primum puto,
Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.
PH. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. CH. idem arbitror.
GN. Recte facitis. unum etiam hoc uos oro, ut me in uostrum gregem (mus
Recipiatis: sati' diu hoc iam SAXVM uoluo. P. recipi-
CH. Ac libenter. G. at Ego pro istoc, Phaedria, & Tu, Chaerea,
Hunc comedendum, & deridendum uobis praebeo. CH. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, ubi uis: accede. T. obsecro te, quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabãt. postquã eis mores ostẽdi tuos,
Et collaudaui secundum facta & uirtutes tuas,
Impetraui. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumã.
Numquam etiã fui usquam, quin me omnes amarent plurimũm
GN. Dixin' ego uobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?
PH. Nil praeter promissum est. Ite hac. Vos valete, & Plaudite

FABVLAE. INTERLOCVTORES

Chremes,	*ſenex*
Clitipho,	*adoleſcens*
Syrus,	*ſeruus*
Soſtrata,	*matrona*
Bacchis,	*meretrix*
Menedemus,	*ſenex*
Clinia,	*adoleſcens*
Dromo,	*ſeruus*
Phrygia,	*ancilla*
Antiphila,	*Chremetis filia*
Nutrix.	

GRAECA. EST. MENANDRV. ACTA. LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO. LENTVLO L. VALERIO. FLACCO. AEDILIB. CVRVLIB EGIT. L. AMBIVIVS. TVRPIO. MODOS. FECIT FLACCVS. CLAVDI. ACTA. PRIMVM. TIBIIS IMPARIBVS. DEINDE. DVABVS. DEXTRIS ACTA. ETIAM. TERTIO. TI. SEMPRONIO M'. IVVENTIO. COS

C. SVLPICII. APOLLINARIS

PERIOCHA

IN MILITIAM *proficisci Gnatum Cliniam,*
Amantem Antiphilam, compulit durus Pater:
Animiq. sese angebat facti paenitens:
Mox, ut reuersu'est, clam Patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Ut eius Bacchis uenit amica, ac seruolae
Habitum gerens Antiphila; factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho; hic technis Syri
Decem minas meretriculae aufert a sene
Antiphila Clitiphonis reperitur soror
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

PROLOGVS

NE cui ſit uoſtrum mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quae ſunt adoleſcentium:
Id primũ dicã: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Graeca integram Comoediam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon,
Duplex quae ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quae eſſet. nũc, qui ſcripſerit,
Et cuia Graeca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire uoſtrum, id dicerem.
Nunc, quã ob rẽ has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem uoluit eſſe me, non Prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam, quod rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe Graecas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic eſſe id non negat;
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo, ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum, quod maleuolus uetus poeta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium ueſtrum, ueſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes uos oratos uolo,
Ne plus iniquum poſſit, quam aequum, oratio.

Facite, aequi sitis, date crescendi copiam,
Nouarum qui spectandi faciunt copiam
Sine uitijs: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in uia
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste aequo animo: date potestatem mihi.
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea caussa, caussam hanc iustã esse, animũ inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam, nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni.
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum.
Si numquam auare pretium statui arti meae;
Et eum esse quaestum in animum induxi maxumũ,
Quammaxume seruire uostris commodis:
Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

ACTVS. PRIMI. SCENA. I

CHREMES. MENEDEMVS. SENEX

QVAMQVAM *haec inter nos nupera notitia admodum est,*
Inde adeo, quod agrum in proxumo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam fuit:
Tamen uel uirtus tua me, uel uicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
Quod mihi uidere praeter aetatem tuam
Facere, & praeter quam res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominũ fidẽ, quod uis tibi? aut
Quid quaeris? annos sexaginta natus es;
Aut plus eo, ut conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris, nemo habet:
Seruos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illurum officia fungere.
Numquam tam mane egredior, neque tam uespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut Arare, aut aliquid ferre denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Haec non uoluptati esse, satis certo scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet.
Quod in opere faciundo operae consumis tuae,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
ME. *Chreme, tantum ne est ab re tua otij tibi,*
Aliena ut cures, eaque, nihil quae ad te attinent?

CH. *Homo sum: humani a me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, uel percunctari, puta;
(Rectum est) ego ut faciam, non ut deterream.
ME. *Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.*
CH. *An cuiquã est usus homini, se ut cruciet?* M. *mihi est.*
CH. *Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?*
Quaeso, quid de te tantum meruisti? M. *heu hoi.*
CH. *Ne lacruma; atq. istuc, quidquid est, fac me ut sciã.*
Ne retice; ne uerere; crede, inquam, mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
ME. *Scire hoc uis?* CH. *hac caussa equidem, qua dixi tibi.*
ME. *Dicetur.* C. *istos rastros interea tamen*
Depone, ne labora. ME. *minime.* CH. *quam rẽ agis?*
ME. *Sine me, uacuum tempus ne quod duim mihi*
Laboris. CH. *non sinam, inquam.* ME *ah, non aequom facis.*
CH. *Hui, tam graues hos quaeso?* ME. *sic meritũ est meũ.*
CH. *Nunc loquere.* M. *filium unicum adolescentulum*
Habeo. ah quid dixi habere me? ĩmo habui Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum est. CH. *quid ita istuc?* M. *scies.*
Est e Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare coepit perdite,
Prope iã ut pro uxore haberet. haec clam me omnia.
Vbi rem resciui, coepi non humaniter,
Neque ut aegrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare, sed ui, & uia peruolgata patrum:
Quotidie accusabam: Hem; tibi ne haec diutius

Licere speras facere, me uiuo patre,
Amicam ut habeas prope iam in uxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego, te meum esse, dici tantisper uolo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed, si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re istuc, nisi ex nimio otio.
Ego istuc aetatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremo adeo res redijt: adolescentulus
Saepe eadem, & grauiter audiendo uictus est:
Aetate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quam se ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abijt, Chreme.
CH. Quid ais? ME. clam me profectus, menses tres abest.
CH. Ambo accusandi: & si illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
ME. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,
Domum reuertor maestus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto prae aegritudine:
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cenam apparare: pro se quisque sedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi uideo haec, coepi cogitare, hem, tot mei
Solius solliciti sunt caussa, ut me unum expleant?
Ancillae tot me uestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,
Quod illa aetas magis ad haec utenda idonea est,
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam, usque dum ille uitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quaerens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in aedibus,
Nec uas, nec uestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, Seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile uictum exercerent suum,
Omnes produxi, ac uendidi: inscripsi illico
Aedes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decreui, tantisper me minus iniuriae,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse, ulla me uoluptate his frui,
Nisi ubi illuc saluos redierit meus particeps.

CH. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis recte, aut commode
Tractaret. uerum neque tu illum sati' noueras,
Nec te ille. hoc ubi fit, ibi non uere uiuitur.
Tu illum, numquam ostendisti, quanti penderes:
Nec tibi ille est credere ausus, quae est aequō, patri.
Quod si esset factum, haec numquam euenissent tibi.

ME. Ita res est, fateor: peccatum a me maxumum est.

CH. Menedeme, at porro recte spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.

ME.

ME. Utinam Dij ita faxint. C. facient. nunc, si commodum est,
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis, uolo.
ME. Non possum. C. cur non? quaeso tandẽ, aliquantulũ
Tibi parce: idem absens facere te hoc uolt filius.
ME. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
ME. Sic. CH. bene uale. ME. & tu. CH. lacrumas excussit mihi,
Miseretq. me eius: sed, ut diei tempus est,
Monere oportet me hunc uicinum Phaniam,
Ad cenam ut ueniat: ibo, ut uisam, si domi est.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,
Aiunt, praesto apud me esse. egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc a me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS. PRIMI. SCENA. II

CLITIPHO. CHREMES

NIHIL adhuc est, quod uereare, Clinia: haudquaquam etiam cessant:
Et, illã simul cũ nuncio tibi hic ego affuturã
Hodie, scio. proin tu sollicitudinẽ istã falsam, quae te
Excruciat, omittas. CH. qui cum loquitur filius? CL. Pater adest,
Quem uolui. adibo. pater opportune aduenis.
CH. Quid est? CL. hunc Menedemum nosti ne nostrum uicinum? CH. probe.

CLI. Huic filium scis esse? CH. audiui, in Asia. CLI. non est pater, apud
Nos est. CH. quid ais? CLI. uenientem, e naui egredientem adduxi illico
Ad cenam: nam mihi magna cum eo, iam inde usque a pueritia,
Semper fuit familiaritas. CH. uoluptatem magnam nuncias.
Quam uellem Menedemum inuitatum, ut nobiscum hodie esset amplius,
Vt hãc laetitiã nec opinauti primus ei obijcerẽ domi:
Atque etiam nunc tempus est. CLI. caue faxis: non est opus pater,
CH. Quapropter? CLI. quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modo uenit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicae se erga ut sit suae.
Eam misere amat. propter eam haec turba, atque abitio euenit. CH. scio.
CLI. Nunc seruolum ad eam in urbem misit, & ego uostrum una Syrum.
CH. Quid narrat? CLI. quid ille? se miserum esse. CH. miserum? quem minu' credere est?
Quid relliqui est, quin habeat, quae quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque haec perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:

Qui vti ſcit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CLI. *Immo ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magis*

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater.

CH. *Ille ne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt utile.*

CLI. *Quid tute tecum?* CH. *dicam, ut ut erat, manſum tamen oportuit,*

Fortaſſe aliquanto iniquior erat praeter eius lubidi-(nem:

Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?

Hunccine erat aequom ex illius more, an illum ex huius uiuere? &

Quod illum inſimulant durum, id non eſt: nam Parentum iniuriae

Vniuſmodi sũt ferme, paullo qui eſt homo tolerabilis.

Scortari crebro nolunt; nolunt crebro conuiuarier,

Praebent exigue ſumptum: & ea ſunt tamen ad virtutem omnia.

Verũ, ubi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,

Neceſſe eſt, Clitipho, conſilia conſequi conſimilia. hoc

Scitum eſt, PERICLVM *ex alijs facere, tibi quod ex vſu ſiet.*

CLI. *Ita credo.* CH. *ego ibo hinc intro, ut uideam, nobis quid cenae ſiet.*

Tu, ut tempus eſt diei, uide ſis, ne quo hinc abeas longius.

CLI. *Quam iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes in-*

iudices:

Qui aequom esse censent, nos iam a pueris illico nasci senes,

Neque illarū affines rerū esse, quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderantur, quae est nunc, non quae olim fuit.

Mihi si umquā filius erit, nae ille facili me vtetur pa(tre

Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perij: is mihi, ubi adbibit plus paullo, sua quae narrat facinora?

Nunc ait: Periclū ex alijs facito, tibi quod ex usu siet.

Astutus. nae ille haud scit, quam mihi nunc SVRDO narret fabulam.

Magis nunc me amicae dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi:

Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:

Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene, ac pudice eductam, ignaram artis meretriciae.

Mea est potēs, procax, magnifica, sūptuosa, nobilis.

Tum, quod dem ei, recte est. nam, nihil esse mihi, relligio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiam dum scit pater.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. I

CLINIA. CLITIPHO

SI MIHI secundae res de amore meo essent, iam dudum scio
Venissent: sed uereor, ne me absente mulier hic corrupta sit,
Concurrunt multae opiniones, quae mihi animum exaugeant,
Occasio, locus, aetas, mater, sub imperio cuius est, mala;
Cui nihil, praeter Pretium, iam dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi.
CLIT. Etiam caues, ne uideat forte hinc te a patre aliquis exiens?
CLIN. Faciam: sed nescio quid profecto mihi animũ praesagit mali.
CLIT. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid ueri siet?
CLIN. Si nihil mali esset, iam hic adessent. CLIT. iam adeunt. CLIN. quando istuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores Mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. o Clitipho,
Timeo. CLIT. respira: eccum Dromonem, cum Syro: una adsunt tibi.

ACTVS . SECVNDI . SCENA . II

SYRVS. DROMO. CLINIA CLITIPHO

SY. AIN' tu? DR. sic est. SY. uerum, interea, dum sermones caedimus,
Illae sunt relictae. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?
CLIN. Ego uero audio nunc demum, & uideo, & ualeo, Clitipho.
CLIT. Minime mirum: adeo impeditae sunt: ancillarum gregem
Ducunt secum. CLIN. perij, unde illi sunt ancillae? CLIT. men' rogas?
SY. Non oportuit relictas: portant quid rerum? CLIN. hei mihi?
SY. Aurum, uestem: & uesperascit, & non nouerunt uiam.
Factũ a nobis stulte est. abi dũ tu, Dromo, illis obuiã
Propere: quid stas? CLIN. uae misero mihi, quanta de spe decidi.
CLIT. Quid istuc? quae res te sollicitat autem? CLIN. rogitas? quid fiet?
Viden' tu ancillas, aurum, uestem? quam cum una hic ancillula
Ego reliqui. unde ea esse censes? CLIT. uah, nunc demum intellego. (scio.
SY. Dij boni, quid turbae est? aedes nostrae uix capient,

Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro
miſerius?
Sed uideo, eccos, quos uolebam. CLIN. o Iuppiter,
ubinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu
interea loci
Collocupletaſti te, Antiphila, & me in his deſerui-
ſti malis,
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo pa-
tri minu' ſum obſequens:
Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores
cantabat mihi;
Monuiſſe fruſtra; neque potuiſſe umquam me ab hac
expellere,
Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi eſſe po-
tuit; nolui.
Nemo eſt miſerior me. SY. hic de noſtris uerbis er-
rat uidelicet,
Quae hic ſumus locuti Clinia, aliter tuum amorem,
atque eſt, accipis: (fuit,
Nam et uita eſt eadem, et animus te erga idem, ac
Quantum ex ipſa re coniecturam fecimus.
CLIN. Quid eſt, obſecro? nam mihi nunc nihil rerum o-
mnium eſt,
Quod malim, quam, me hoc falſo ſuſpicarier.
SY. Hoc primum, ut ne quid huius ignores: anus,
Quae eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipſa in itinere alterae
Dũ narrat, forte audiui. CLIT. quaenam eſt altera?
SY.

SY. *Mane, hoc, quod coepi, primum enarrem, Clitipho:*
Post istuc ueniam. CLIT. *propera.* SY. *iam primum omnium,*
Vbi uentum ad aedes est, Dromo pultat fores:
Anus quaedam prodit: haec ubi aperuit ostium,
Continuo hic se coniecit intro; ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio uitam suam, te absente, exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianae uitae consuetudinem;
Quae, cuiusque ingenium ut sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter uestitam ueste lugubri,
Eius anuis caussa opinor, quae erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita uti quae ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. CLIN. *Syre mi, obsecro,*
Ne me in laetitiam frustra conijcias. SY. *anus*
Subtegmen nebat: praeterea una ancillula
Erat: ea texebat una, pannis obsita,
Neglecta, immũda illuuie. CLIT. *si haec sunt, Clinia,*
Vera, ita uti credo; quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam, & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij.

Nam

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant uiam.
CLIN. *Perge, obsecro te, & caue, ne falsam gratiam*
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?
SY. *Vbi dicimus, rediisse te, & rogare, uti*
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi; ut
Facile scires, desiderio id fieri tuo.
CLIN. *Prae gaudio (ita me Dij ament) ubi sim, nescio.*
Ita timui. CLIT. *at ego nihil esse scibam, Clinia.*
Agedum uicissim, Syre; dic, quae illa est altera.
SY. *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidem?*
Eho, sceleste, quo illam adducis? S. *quo illam ego? ad nos scilicet.*
CLIT. *Ad patrem ne?* S. *ad eum ipsum.* CLIT. *o hominis impudentem audaciam.* SY. *heus*
Tu, non fit sine periclo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. *Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaesitum, scelus:*
Vbi, si paullulum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid ilo facias? S. *at enim.* CLIT. *quid enim?* S. *si sinas, dicam.* CLIN. *sine.*
CLIT. *Sino.* S. *ita res est, haec nunc, quasi, cum.* CLIT. *quas, malum, ambages mihi*
Narrare occipit? CLIN. *Syre, uerum hic dicit: mitte: ad rem redi.*
S. *Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius*

Cli-

Clitipho est: neque ferri, potis est. CLI. *audiendum hercle est: tace.*

SY. *Vis amare; uis potiri; uis, quod des illi, effici.*

Tuum esse in potiundo periclum non uis. haud stulte sapis:

Siquidem id sapere est, uelle te id, quod non potest, contingere.

Aut haec cum illis sunt habenda, aut ila cum his amittenda sunt.

Harum duarũ cõdicionum nunc utram malis, uide:

Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit, copia est:

Tum, illi argentum, quod pollicitu' es, eadem hac inueniam uia:

Quod ut efficerem, orando SVRDAS *iam aures reddideras mihi.*

Quid aliud tibi uis? CLIT. *siquidem hoc fit.* S. *siquidem experiundo scies.*

CLIT. *Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est?* S. *assimulabimus,*

Tuam amicam, huius esse amicam. CLIT. *pulchre: cedo: quid hic faciet sua?*

An ea quoque huius dicetur, si haec una dedecori est parum?

SY. *Immo ad tuam matrem deducetur.* CL. *quid eo?* S. *longum est, Clitipho,*

Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: uera caussa est. CLIT. *fabulae:*

Nihil

Nihil sati' firmi uideo, quam ob rem accipere hunc
mihi expediat metum.
SY. *Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini*
Sine periclo esse. CLIT. *huiusmodi, obsecro, aliquid*
reperi. S. *maxume.*
Ibo obuiam hinc: dicam, ut reuortantur domum.
CLIT. *hem,*
Quid dixti? S. *ademptũ tibi iam faxo omnem metũ,*
IN. AVREM *utramuis otiose ut dormias.*
CLIT. *Quid ago nunc?* CLIN. *tu' ne? quod boni*
CLIT. *Syre, dic modo*
Verum. S. *age modo: hodie sero: ac nequidquã uoles.*
CLIN. *Datur modo, fruere, dum licet: nam nescias,*
Eiu' sit potestas posthac, an numquam tibi.
CLIT. *Syre inquam.* S. *perge porro, tamen istuc ago.*
CLIT. *Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam heus*
heus Syre.
SY. *Concaluit: quid uis?* CLIT. *redi, redi.* S. *adsum, dic,*
quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. *immo*
Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, uide.
SY. *Ridiculum est, istuc me admonere, Clitipho:*
Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.
Hic si quid nobis forte aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata uerba; huic homini uerbera.
Quapropter neutiquam haec res neglectu est mihi.

Sed istum exora, ut suam esse assimulet. CLI. scilicet
Facturum me esse. in eum iam res rediyt locum,
Vt sit necesse. CLIT. merito amo te Clinia.
CLIN. Verũ illa ne quid titubet. S. perdocta est probe.
CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Persuadere illi, quae solet quos spernere?
SY. In tempore ad eam ueni; quod rerum omnium est
Primum: nam misere quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. haec arte tractabat uirum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademq. ut apud te esset ob hoc quamgratissima.
Sed heus tu uide, sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quam sit perspicax:
Ego te autem noui, quam esse soleas impotens,
Inuersa uerba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. Laudabis. SY. uide sis. CLIT. tutemet mirabere.
SY. Sed quam cito sunt consecutae mulieres?
CLIT. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc haec non est tua.
CLIT. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
CLIT. Sine. S. non sinam inquam. CLIT. quaeso paullisper. S. ueto.
CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. CLIT. eo. quid
Istic? S. manebit. CLIT. o felicem hominem. S. ambula.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. III

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS

B. DEPOL *Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,*
AE
Id cum studuisti, isti formae moris ut consimiles forent:
Minimeq. (ita me dij ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo uitam tuam considero,
Adeoq. uostrarum omnium, uolgus quae ab sese segregant.
Et uos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam uobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est, non sinunt.
Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Haec ubi immutata est, illi suũ animũ alio conferunt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertae uiuimus.
Vobis cũ uno simul ubi aetatẽ agere decretum est uiro
Cuius mos maxume est consimilis uostrum; hi se ad uos applicant;
Hoc beneficio utrique ab utrisque uero deuincimini;
Vt nũquã ulla amori uostro incidere possit calamitas.

AN. Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. CLIN. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Praeterquam tui carendum quod erat. S. credo. CLI. Syre, uix suffero.
Hoccine me miserũ non licere meo modo ingenio frui?
SY. Immo, ut patrem tuum uidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A disperij. B. perij misera, quid stupes
Antiphila? A. uideon' Cliniam, an non? B. quem uides? CLI. salue anime mi.
A. O mi exspectate Clinia, salue. CLIN. ut uales?
A. Saluom uenisse gaudeo. CLIN. teneo ne te
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
SY. Ite intro: nam uos iam dudum exspectat senex.

ACTVS. TERTII. SCENA. I

CHREMES. MENEDEMVS

CH. LVCISCIT hoc iam: cesso pultare ostium
Vicini? primum ex me ut sciat, sibi filium

Red-

Rediisse. etsi adolescentem hoc nolle intellego.
Verum, cum uideam miserum hunc tam excrucia-
rier
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem,
Ita vt filium meum amico, atque aequali suo
Video inseruire, & socium esse in negotiis.
Nos quoque senes est aequom senibus obsequi.
ME. Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod uolgo audio
Dici, DIEM adimere aegritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio aegritudo; & quanto diutius
Abest, magi' cupio tanto, & magis desidero.
CH. Sed ipsum egressum foras uideo: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
ME. Numquidnam de gnato meo audisti Chreme?
CH. Valet, atque uiuit. M. quaeso, ubinam? C. apud me
domi.
ME. Meus gnatus? C. sic est. M. uenit? C. certe. M. Cli
nia
Meus uenit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obse-
cro.
CH. Non uolt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
ME. Non tu ei dixisti, ut essem? C. non. M. quam ob

rem Chreme?

CH. Quia pessume istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & uicto esse animo ostenderis.
ME. Non possum: satis iam, satis pater durus sui. C. ah,
Vehemens in utramque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parcimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quam paterere ad mulierculam, quae paullulo
Tum erat contenta, cuiq. erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs
Postilla coepit uictum uolgo quaerere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, ut tu scias,
Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet;
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas ueste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator numquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei unam cenam, atque eius comitibus
Dedi: quod si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, ut alia omittam, pitissando modo mihi
Quid uini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes uide.
Releui dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui sollicitos: atque haec una nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me dij amabunt; ut tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:

Su-

Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
Dum illum modo habeam mecū. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quam quod cogitas:
Per alium quem ut des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syru' cum illo uostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam uitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam pateferis.
Tibi antem porro ut non sit suaue uiuere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcumque inciderit in mentem, uolet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegaris: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te se ualere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
ME. Videre uerum, atque ita uti res est, dicere.
CH. Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi meis,
Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.

ME. Cedo dextram: porro te oro idẽ ut facias Chreme.
CH. Paratus sum. ME. scin', quid nunc te facere uolo?
CH. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere. cupio illi dare,
Quod uolt: cupio ipsum iam uidere. CH. operam dabo.
Syrus est Prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuo hic adero. ME. ita quaeso. dij uostram fidẽ,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius ut uideant, & iudicent,
Quam sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus praepediti nimio, aut aegritudine:
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quã egomet mihi?
CH. Dissolui me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTVS. TERTII. SCENA. II

SYRVS. CHREMES

SY. HAC illac circumcursa: inueniendũ est tamẽ
Argentũ, intendenda in senem est fallacia.
CH. Num me fefellit, hosce id struere? uidelicet
Est Cliniae ille seruus tardiusculus:
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.

SY. *Quis hic loquitur, perij, numnam haec audijt?* CH.
Syre. SY. *hem.*
CH. *Quid tu istic?* SY. *recte. equidẽ te demiror Chreme*
Tam mane, qui here tãtum biberis. CH. *nihil nimis.*
SY. *Nihil, narras? uisa uero est, quod dici solet,*
AQVILAE *senectus.* CH. *eia.* SY. *mulier commoda, &*
Faceta haec est meretrix. CH. *sane idẽ uisa est mihi.*
SY. *Et quidem hercle forma luculenta.* CH. *sic satis.*
SY. *Ita non ut olim, sed uti nunc, sane bona:*
Minimeq. miror, Clinia hanc si deperit,
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' esse factum, ut dico? CH. *quid ego nesciam?*
Hominem pistrino dignum. SY. *quem?* CH. *istum seruolum*
Dico adolescentis. SY. *Syre tibi timui male.*
CH. *Qui passus est id fieri.* SY. *quid faceret?* CH. *rogas?*
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicae quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
SY. *Garris.* CH. *haec facta ab illo oportebant Syre.*
SY. *Eho quaeso laudas qui heros fallunt?* CH. *in loco,*
Ego uero laudo. SY. *recte sane.* CH. *quippe quia*
Magnarum saepe id remedium aegritudinum est:
Iam huic mansisset unicus gnatus domi:
SY. *Ioco ne an serio illaec dicat, nescio;*

Nisi

Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
CH. *At nunc quid exspectat Syre? an, dum hinc denuo*
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Non ne ad senem aliquam fabricam fingit? SY. *stolidus est.*
CH. *At te adiutare oportet adolescentuli*
Caussa. SY. *equidem facile facere possum, si iubes:*
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
CH. *Tanto hercle melior.* SY. *non est mentiri meum.*
CH. *Fac ergo.* SY. *at heus tu, facito dum eadem haec memineris,*
Si quid huius simile forte aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
CH. *Non usus ueniet, spero.* S. *spero hercle ego quoque:*
Neque eo nunc dico, quod quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quae sit eius aetas, uides:
Et nae ego te, si usus ueniat, magnifice Chreme
Tractare possim. CH. *de istoc, cum usus uenerit,*
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
SY. *Nūquam cōmodius umquam herum audiui loqui,*
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quisnam a nobis egreditur foras?

ACTVS . TERTII . SCENA . III

CRHEMES . CLITIPHO . SYRVS

CH. QVID *istuc, quaeso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri*
Oportet? CLIT. *Quid ego feci?* CH. *uidin'*

ego te modo manum in sinum huic
Meretrici inserere? SY. acta est res. perij. CLI. me
ne? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne iniuriam illi, qui non abstineas
manum:
Nam istaec quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitare: uel here in uino, quam immodestus
Fuisti? S. factum est. CH. quam molestus? ut equidē,
Ita me Dij ament, metui quid futurum denique esset.
noui ego
Animos amantiū: grauiter aduortūt, quae nō cēseas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
C. Esto: at certe cōcedas ab eorū ore aliquātisper aliquo.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua praesentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulte Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas; apud alium ipsius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruos uidear. quod illum facere credito.
Sed nostrum est intellegere, utcumque, atque ubicumque opus sit, obsequi.
SY. Quid istic narrat? CLIT. perij. SY. Clitipho, haec ego praecipio tibi:
Hominis

Hominis es frugi & temperantis functus officium.
CLIT. *tace*
Sodes. SY. *recte sane.* CH. *Syre pudet me.* SY. *credo: neque id iniuria.*
Quin mihi molestum est. CLIT. *pergin'?* SY. *hercle uerum, dico quod uidetur.*
CLI. *Non ne accedam ad illos?* CH. *eho quaeso, una accedundi uia est?*
SY. *Actum est: hic se prius indicarit, quam ego argentum effero. Chreme,*
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam?* SY. *iube hunc*
Abire hinc aliquo. CLIT. *quo ego hinc abeam?* SY. *quo? quo lubet: da illis locum:*
Abi deambulatum. CLIT. *deambulatum, quo?* SY. *uah, quasi desit locus.*
Abi sane istac, istorsum, quo uis. CH. *recte dicit: censeo.*
CLI. *Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis.* SY. *at tu pol tibi*
Posthac comprimito istas manus.
Censen' uero? quid illum porro credis facturum Chreme,
Nisi eum, quantum Dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
CH. *Ego istuc curabo.* SY. *atqui nunc here hic tibi asseruandus est.*
CH. *Fiet.* SY. *si sapias: nam mihi iam minu' minusq. obtemperat.*

CH

CH. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut*
Reperisti quod placeat, an nondum etiam? SY. *de fallacia?*
Inuenta est: inueni quandam nuper. CH. *frugi es: cedo, quid id est?*
SY. *Dicam: uerum, ut aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*
SY. *Pessuma haec est meretrix.* CH. *ita uidetur.* SY. *immo, si scias.*
Hoc uide; quod inceptet facinus. Fuit quaedam anus Corinthia
Hic: huic drachmarum argenti haec mille dederat mutuum.
CH. *Quid tum?* SY. *ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. *intellego.*
SY. *Hanc secum adduxit, eaq. est nunc ad uxorem tuam.*
CH. *Quid tum?* SY. *Clinia orat, sibi uti nunc det illam. illi tamen*
Post daturum mille nummum. poscit. CH. *& poscit quidem?* SY. *hui*
Dubium id est? CH. *ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?*
SY. *Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam e Caria,*
Ditem, & nobilem: si redimat, magnum inesse in

ea lucrum.

CH. Erras. SY. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non emo. quid ais? SY. optata loquere. CH. atqui non est opus.

SY. Non opus est? CH. non hercle uero. SY. qui? istuc miror. CH. iam scies.

Mane mane. quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

SO. NISI me animus fallit, hic profecto est anulus, quem ego suspicor,

Is, qui cum exposita est gnata. CH. quid uolt sibi Syre haec oratio?

SO. Quid est? is ne tibi uidetur? NV. dixi equidem, ubi ostendisti, illico,

Eum esse. SO. at ut sati' contemplata modo sis mea nutrix. NV. satis.

SO. Abi nunc iam intro: atque, illa si iam lauerit, mihi nuncia.

Hic ego uirum interea opperibor. SY. te uolt: uideas, quid uelit.

Nescio quid tristis est: nou temere est: metuo, quid sit. CH. quid fiet?

Nae ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SO.

SO. *Ehem mi uir.* CH. *ehem mea uxor.* SO. *te ipsum quaero.* CH. *loquere, quid uelis.*
SO. *Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum*
Facere ausam. CH. *uis tibi me istuc, & si incredibile est, credere?*
Credo. SY. *nescio, quid peccati portet haec purgatio.*
SO. *Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid feceris:*
Sustulisti. SY. *si sic factum est domina, ergo herũ' damno auctus est.*
SO. *Minime: sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi*
Exponendam. CH. *o Iuppiter, tantam esse in animo inscitiam?*
SO. *Perij, quid ego feci?* CH. *at rogitas?* SO. *si peccaui mi Chreme,*
Insciens feci. C. *id quidem ego, etsi tu neges, certe scio,*
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostẽdis. nã iam primũ, si meũ
Imperium exsequi uoluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortẽ uerbis, re ipsa spem uitae dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene uero abs te prospectum est: quid uoluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te uel uti quaestum faceret, uel uti ueniret palã.

Credo

Crdeo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum uiuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque aequom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil uident, nisi quod lubet?
SO. Mi Chreme, peccaui fateor: uincor: nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meae stultitiae iustitia tua sit aliquid praesidi.
CH. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: uerum Sostrata
Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,
Qua hoc occeptum est caussa, loquere. SO. ut stulte, & misere omnes sumus
Religiosae; cum exponendam do illi, de digito anulum
Detraho; & eum dico ut una cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
CH. Istuc recte: conseruasti te, atque illam. SO. hic is est anulus.
CH. Vnde habes? SO. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. SY. hem.
CH. Quid ea narrat? SO. ea lauatum dum it, seruandū mihi dedit
Anulum. non aduorti primo: at postquam adspexi, illico
Cognoui: ad te exsilij. C. quid nunc suspicare, aut inuenis

De illa? SO. nescio, nisi ut ex ipsa quaeras, unde
hunc habuerit,
Si potis est reperiri. SY. interij: plus spei uideo, quam
uolo:
Nostra est, ita si est. C. uiuit ne illa, cui tu dederas?
SO. nescio.
CH. Quid renunciauit olim fecisse? SO. id, quod iusserã.
CH. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quaeratur. SO.
Philtere.
SY. Ipsa est. mirum, ni illa salua est, & ego perij. CH.
Sostrata
Sequere me intro hac. SO. ut praeter spem euenit.
quam timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda,
Chreme.
CH. Nõ licet hominẽ esse saepe ita ut uolt, si res nõ sinit.
Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil
minus.
SY. Nisi fallit me animus, haud multum a me aberit in
fortunium:
Ita hercle in angustum opido nunc meae coguntur
copiae:
Nisi aliquid uideo, ne esse amicam hanc gnati resci-
scat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem
me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subito e
faucibus.

Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro
ineunda eſt mihi.
Nil tā difficile eſt, quin quaerēdo inueſtigari poſſiet
Quid, ſi hoc incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantun-
dem egero.
At ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optu-
mam habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugiti-
uum argentum tamen.

Actvs. qvarti. Scena. II

Clinia. Syrvs

C. Nvlla mihi res poſthac poteſt iam inter-
uenire tanta,
Quae mihi aegritudinem afferat: tanta haec
laetitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc iam, ut frugalior ſim quam uolt.
SY. Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio huius uer
ba.
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe, laetor.
C. O mi Syre, audiſtin' obſecro? S. quid ni? qui uſque,
una affuerim.
C. Cui aeque audiſti cōmodi quidquam eueniſſe? S. nulli.
C. Atque, ita me Dij ament, ut ego nunc non tam meap-
te cauſſa
Laetor, quam illius: quam ego ſcio eſſe honore quouis
dignam.
SY. Ita credo: ſed nunc Clinia age, da te mihi uiciſſim:
Nam

Nā amici quoque res est uidēda, in tuto ut collocetur;
Ne quid de amica nunc senex. CLIN. o Iuppiter.
S. quiesce.
CLIN. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine mr interloquere?
CLIN. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle uero.
CLIN. Deorum uitam adepti sumus. S. frustra operam hanc opinor sumo.
CLIN. Loquere, audio. S. at iam hoc non ages. CLIN. agam. S. uidendum est, inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto ut collocetur:
Nam si nūc a nobis abis, et Bacchidē hic relinquis,
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.
CLIN. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptijs aduorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
SY. quid ni?
CLIN. Quid dicam? quam caussam afferam? SY. quin nolo mentiare:
Aperte, ita ut res sese habet, narrato. CLIN. quid ais? SY. iubeo,
Illā te amare, et uelle uxorem hanc esse Clitiphonis.
CL. Bonam atque iustam rem opido imperat, & factu facilem.
Et scilicet iam me hoc uoles patrem exorare, ut celet
Senem uostrum. SY. immo ut recta uia rem narret ordine omnem. CL. hem,

Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
SY. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui uim tantam in me, & potestatem habeam tantae astutiae,
Vera dicendo ut eos ambos fallã; ut, cum narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
CL. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi consulas.
SY. Quid, malum, me aetatẽ censes uelle id assimularier?
Vnus est dies: dum argentũ eripio, pax, nihil amplius.
CL. Tantum sat habes? quid tum quaeso, si hoc pater resciuerit?
SY. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc caelum ruat?
CL. Metuo, quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua,
Quo uelis in tẽpore ut te exsoluas, rem facias palam.
CL. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume. ipsa exit foras.

ACTVS . QVARTI . SCENA . III

BACCHIS . CLINIA . SYRVS DROMO . PHRYGIA

BA. SATI' *pol proterue me Syri promissa huc induxerunt,*

Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quod si is nunc me

Deceperit; saepe obsecrans me, vt ueniam, frustra ueniet:

Aut, cũ uenturam dixero, et constituero; cũ is certe

Renunciarit; Clitipho cum spe pendebit animi;

Decipiam, ac non ueniam; Syrus mihi tergo poenas pendet.

CL. *Sati' scite promittit tibi.* S. *atqui tu hanc iocari credis?*

Faciet, nisi caueo. B. *dormiunt: pol ego istos commouebo.*

Mea Phrygia audisti, homo iste modo quam uillam demonstrauit

Charini? P. *audiui.* B. *proxumam esse huic fundo ad dextram?* P. *memini.*

B. *Curriculo percurre: apud eũ miles Dionysia agitat.*

SY. *Quid inceptat?* B. *dic me hic opido esse inuitam, atque asseruari:*

Verum aliquo pacto uerba me his daturam esse, & uenturam.

SY. *Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis*

istanc quaeso?
Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.
S. Atqui iam dabitur. B. ut lubet, num ego insto? S. at scin' quid sodes?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua pompa
Eo transducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. ego ne? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. non est temere.
B. Etiam ne tecum hic res mihi est? S. minime: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me uolt? S. Syrus. D. quid est rei?
S. Ancillas omnes Bacchidis transduce huc ad uos propere.
B. Quam ob rem? S. ne quaeras. & ferant, quae secum huc attulerunt.
Sperabit sumptũ sibi senex esse harum abitu leuatũ.
Nae ille haud scit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutum dices.

ACTVS. QVARTI. SCENA. IV

CHREMES. SYRVS

C. ITA me Dij amabunt, ut nunc, Menedemi uicem,
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.

Il-

Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum ubi uidebit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, ut abeat ab se filius
Syrum optume, eccum. S. cesso hunc adoriri? C.
Syre. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum optabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quam scite in mentem uenerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle uero: uerum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres;
C. Probe. S. dic sodes. C. nimium inquam. C. immo
sic satis.
Sed porro ausculta quod superest fallaciae.
Sese ipse dicet tuam uidisse filiam:
Sibi complacitã eius formam, postquam adspexerit:
Hãc se cupere uxorẽ. C. modo quae inuenta est? S. eã:
Et quidem iubebit posci. C. quam ob rem istuc Syre?
Nam prorsus nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum, atque uestem, qui, tenes ne? CH. comparet?
SY. Id ipsum. C. at illi ego nec do, nec despondeo.
SY. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas? homini. S. ut lubet.
Non ego perpetuo dicebam illam illi ut dares,
Verum ut simulares. C. non mea est simulatio:
Ita tu istaec tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, ut ei despondeam?
SY. Credebam. C. minime. S. scite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo coepi. C. credo. S. ceterum equidem istuc Chreme
Aequi boniq. facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam ut fiat, uerum alia uia.
SY. Fiat: quaeratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? uerum illud Chreme
Dicunt: IVS summum, saepe summa malitia est.
C. Haud faciam. S. immo alys si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
CH. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. CH. quam ob rem? S. quia enim in eum suspectio est
Translata amoris. CH. quid tum? S. quia uidebitur
Magis uerisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod uolo.
Ipse adeo adest: abi: effer argentum. CH. effero.

ACTVS

ACTVS . QVARTI . SCENA V

CLITIPHO . SYRVS

CL. NVLLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam inuitus facias. uel me haec deambulatio,
Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miser aliquo extrudar hic, ne accedã ad Bacchidẽ.
Vt te omnes equidem dij, deae, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cumq. incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. S. is hinc, quo dignus es?
Quam paene tua me perdidit proteruitas.
CL. Vellem hercle factum: ita meritu'. SY. meritu'? quo modo?
Nae me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quvm argentum haberes, quod daturus iam fui.
CL. Quid igitur dicam tibi uis? abijsti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. Iam non sum iratus: sed scin', ubi nunc sit tibi
Bacchis. CL. apud nos. SY. non. CL. ubi igitur?
SY. apud Cliniam.
CL. Perij. SY. bono animo es: iam argentum ad eam deferes,
Quod ei es pollicitus. CL. garris. unde id? S. a patre.
CL. Ludis fortasse me. S. ipsa re experibere.
CL. Nae ego fortunatus homo sum. deamo te Syre.
SY. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,

Qua caussa id fiat; obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS. QVARTI. SCENA. VI

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS

CH. VBI Clitipho nunc est? S. eccum me, inque. CL. eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.

CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. hei, quid stas lapis?
Quin accipis? CL. *cedo sane.* S. *sequere hac me ocius:*
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.

CH. *Minas quidem iam decem habet a me filia:*
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alterae.
Porro haec talenta dotis apposcent duo.
Quam multa iniusta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVR. QVARTI. SCENA. VII

MENEDEMVS. CHREMES

ME. MVLTO omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse. CH. *vt errat.* ME. *te ipsum quaerebam Chreme:*

Serua, quod in te est, filium, & me, familiam.
CH. Cedo, quid uis faciam? ME. inuenisti hodie filiam.
CH. Quid tum? ME. hanc vxorem sibi dari uolt Clinia.
CH. Quaeso, quid hominis es? ME. quid? CH. iam ne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea uia abs te argentum auferretur? ME. scio.
CH. Ea res nunc agitur ipsa. ME. quid dixti Chreme?
Erraui. res acta est. quanta spe decidi?
CH. Et quidem istaec, quae est apud te, Clitiphonis est
Amica. ME. ita aiunt. CH. & tu credis? ME. omnia.
CH. Et ilum aiunt uelle vxorem, vt, cum desponderim,
Des qui aurum, ac uestem, atque alia, quae opus sunt, comparet.
ME. Id est profecto: id amicae dabitur. CH. scilicet
Daturum. M. ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quam hunc amittere:
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque aegre ferat?
CH. Aegre? nimium illi Menedeme indulges. M. sine:
CH. Inceptum est. perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
CH. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.
ME. Dicam. quid deinde? CH. me facturũ esse omnia,
Generum placere: postremo etiam, si uoles,
Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc uolueram.
CH. Tanto ocius te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quamocissime vt des. M. cupio. CH. nae tu propediẽ,
Vt istam rem uideo, istius obsaturabere.
Sed haec ita vt sunt, cautim, & paullatim dabis,
Si

Si sapies. M. *faciã.* C. *abi intro: uide, quid postulent:*
Ego domi ero, si quid me uoles. ME. *sane uolo:*
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

MENEDEMVS. CHREMEES

ME. EGO *me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & praemonstrator Chremes
Hoc mihi praestat. in me quiduis harũ rerũ cõuenit,
Quae sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nil potest: nam exuperat eius stultitia omnia haec.
CH. *Ohe, iam desine deos uxor gratulando obtundere,*
Tuam esse inuentam gnatam; nisi ilos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iãdudũ interim illic gnatus cessat cũ Syro?
ME. *Quos ais homines Chreme cessare?* CH. *hem, Menedeme aduenis?*
Dic mihi, Cliniae, quae dixi, nunciastin'? ME. *omnia.*
CH. *Quid ait?* ME. *gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.*
CH. *Ha, ha, hae.* ME. *quid risisti?* CH. *serui uenere in mentem Syri*
Calliditates. ME. *ita ne?* CH. VOLTVS *quoque hominum*

num fingit scelus

ME. Gnatus quod se assimulat laetum, id dicis? CH. id. M. idem istuc mihi

Venit in mentem. CH. ueterator. ME. magis, si magis noris, putes,

Ita rem esse. CH. ain' tu? ME. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,

Quid perdideris: nam ubi desponsam nunciasti filio,

Continuo iniecisse uerba tibi Dromonem scilicet,

Sponsae uestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

ME. Non. CH. quid non? ME. non inquam. CH. neque ipse gnatus? ME. nil prorsus Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiae.

CH. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? ME. nihil.

CH. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.

Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,

Vt ne paullulum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniae.

CH. Quid ais? M. mitto iam osculari, atque amplexari: id nil puto.

CH. Quid est, quod amplius simuletur? M. uah. CH quid est? ME. audi modo.

Est mihi ultimis conclaue in aedibus quoddam retro.

Huc est intro latus lectus, uestimentis stratus est:

CH. Quid postquam hoc est factum? ME. dictum factum-

ctum, huc abijt Clitipho.

CH. Solus? ME. solus. CH. timeo. ME. Bacchis consecuta est illico.

CH. Sola? ME. sola. CH. perij. ME. ubi abiere intro, operuere ostium. CH. hem,

Clinia haec fieri uidebat? ME. quid ni? una mecum simul.

CH. Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.

ME. Quamobrem? CH. decē dierū uix mi est familia.

ME. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

CH. Immo quod amicae. ME. si dat. CH. an dubium id tibi est?

Quemquam ne animo tam comi esse, aut leni putas?

Qui se uidente amicā patiatur suam? M. ha, ha, hae.

Quidni? quo uerba facilius dentur mihi.

CH. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis? quae uidi? uae misero mihi.

At nae illud haud inultum, si uiuo, ferent:

Nam iam. ME. non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? CH. prae iracundia

Menedeme non sum apud me. ME. te ne istuc loqui?

Non ne id flagitium est, te alijs consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?

CH. Quid faciam? ME. id, quod me fecisse aiebas parū:

Fac, te esse patrem sentiat: fac, ut audeat

Tibi credere omnia; abs te petere, & poscere,

Ne quam aliam quaerat copiam, ac te deserat.

CH Immo abeat potius multo quouis gentium,

Quam

Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrẽ:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illaec uere ad rastros res redit.
ME. *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?*
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum. CH. *ah nescis, quam doleam.*
ME. *ut lubet.*
Quid hoc, quod uolo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. CH. *immo & gener, & affines placent.*
ME. *Quid dotis dicam te dixisse filio?*
Quid obticuisti? CH. *dotis?* M. *ita dico.* CH. *ah.* ME. *Chreme,*
Ne quid uereare, si est minu': nil dos nos mouet.
CH. *Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:*
Sed ita dictu opu' est, si me uis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. *quã rẽ agis?*
CH. *Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,*
Quamobrem id faciam. ME. *quin ego uero, quamobrem id facias, nescio.*
CH. *Ego ne? ut illius animum, qui nunc luxuria, & lasciuia*
Diffluit, retundam, redigam, ut, quo se uortat, nesciat.
ME. *Quid agis?* CH. *mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem.* ME. *sino:*
Ità ne uis? CH. *ita.* ME. *fiat.* CH. *age iam, ut uxorem accersat, paret*
Se. hic ita, ut liberos est aequom, dictis confutabitur.

Sed

Sed Syrum. ME. quid eum? CH. ego ne? si uiuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut, dum uiuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me Dij ament) auderet facere haec uiduae mulieri,
Quae in me fecit.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. II.

CLITIPHO. MENEDEMVS CHREMES. SYRVS

CL. ITA ne tandem quaeso est Menedeme, ut pater
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. ME. scio tibi esse grauius multo, ac durius.
Cui fit. uerum ego haud minus aegre patior id, qui nescio.
Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo uolo. CLI. hic
Patrem adstare aiebas? ME. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiae tuae.

Vbi

Vbi te uidi animo esse omisso, et, suauia in praesentia
Quae essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium Clitipho,
Victus, uestitus, quo in tectum te receptes. CL. ei mihi.
CH. Satius est, quam te ipso herede haec possidere Bacchidem.
SY. Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens?
CL. Emori cupio. CH. prius quaeso disce, quid sit uiuere.
Vbi scies, si displicebit uita, tum istoc utitor.
SY. Here licet ne. CH. loquere. SY. at tuto. CH. loquere. SY. quae ista est prauitas,
Quae ue est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. ilicet,
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu arã tibi,
Neque precatorem pararis. SY. quid agis? CH. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic, nec uos est aequũ, quod facio, mihi.
SY. Abijt. rogasse uellem. CL. quid Syre? SY. unde mihi peterem cibum.
Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororẽ intellego.
CL. Adeon' rem redijsse, ut periclum etiam fame mihi sit Syre?

N SY.

SY. *Modo liceat uiuere, spes est.* CL. *quae?* SY. *nos esuri-
rituros satis.*

CL. *Irrides in re tãta, neque me quidquã cõsilio adiuuas?*

SY. *Immo & ibi nunc sum, & usque dudum id egi, dum
loquitur pater:*

Et, quantum ego intellegere possum, CL. *quid?* S. *non
abierit longius.*

CL. *Quid id ergo?* SY. *sic est, non esse horum te arbitror.*
CL. *quid istuc Syre?*

Satin' sanus es? SY. *ego dicam, quod mi in mentem
tu diiudica.*

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quae propior esset, te indulgebãt, tibi dabãt: nũc, filia

*Postquam est inuenta uera, inuenta est caussa, qua
te expellerent.*

CL. *Est uerisimile.* SY. *an tu ob peccatum hoc esse illum
iratum putas?*

C. *Nõ arbitror.* S. *nũc aliud specta: matres omnes filiis*

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse: id non fit. CL. *uerum. quid ergo nunc fa
ciam Syre?*

SY. *Suspectionẽ quaere ex illis istam: rem profer palam.*

*Si non est uerum, ad misericordiam ambos adduces
cito, aut,*

Scibis cuius sis. CL. *recte suades: faciam.* SY. *sat re
cte hoc mihi in*

*Mentem uenit: namque adolescent, quam minima in
spe situs erit,*

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.

Etiam

Etiã haud scio, an ne uxorẽ ducat, ac Syro nil gratiae.
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,
Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum
Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. III

SOSTRATA. CHREMES

S. PROFECTO, nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idq. adeo miror, qui tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem mi uir. C. oh, pergin' mulier esse? ullam ne ego
Rem umquam uolui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata? at
Si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quam ob rem id faciam, nescias. (nescio?
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego
C. Immo scis potius, quam quidem redeat ad integrum eadem oratio.
S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.
C. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen. (excites?
S. Facies? C. uerum. S. non uides, quantum mali ex ea re
Subditum se suspicatur. C. ain' tu? subditum? S. certe inquam mi uir. C. confitere tu

Tuum nõ esse. S. au, obsecro istuc nostris inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne nõ, cum uelis, cõuincas esse illũ tuũ,
S. Quod filia est inuenta? C. non, sed, quod magi' credendum siet,
Quod est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nã tui similis est probe:
Nam illi nihil uitij est relictum, quin id itidẽ sit tibi:
Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quam seuerus. rem cum uideas, censeas.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES

CL. Si umquam ullum fuit tempus mater, cum ego uoluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua uoluntate, obsecro
Eius ut memineris, atq. inopis nũc te miserescat mei;
Quod peto, et uolo, parẽtes meos ut cõmonstres mihi.
S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me, hoccine quaesisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, ut ex me, atque hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, umquam istuc uerbum ex te audiam. CH. at
Ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.

CL. *Quos?* CH. *si scire uis ego dicam:gerro,iners,fraus, heluo,*
Ganeo,damnosus.crede,& nostrum te esse credito.
CL. *Non sunt haec iam dicta parentis.* CH. *non,si ex capite sis meo*
Natus,item ut aiunt Mineruam esse ex Ioue,ea caussa magis
Patiar Clitipho flagitiis tuis me infamem fieri.
SO. *Di istaec.* CH. *nescio Deos, ego, quod potero enitar sedulo.*
Quaeris id, quod habes, parentes: quod abest, non quaeris, patri
Quo modo obsequare,et serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac praesēte uerbū turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. *eheu quam ego nunc totus displiceo mihi,*
Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. V

MENEDEMVS. CHREMES CLITIPHO. SOSTRATA

M. ENIMVERO *Chremes nimiˀ grauiter cruciat adolescentulum,*
Nimisq. inhumane. exeo ergo,ut pacem conciliem. optume.

Ipsos uideo. CH. ehem, Menedeme cur non accersi iubes
Filiam, & quod dotis dixi, firmas? SO. mi uir, te obsecro,
Ne facias. CL. pater obsecro ut mi ignoscas. M. da ueniam Chreme:
Sine te exorem. CH. egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. M. at id nos non sinemus. CL. si me uiuom uis pater,
Ignosce. S. age, Chreme mi. M. age quaeso, ne tam obfirma te Chreme.
CH. Quid istuc? uideo non licere, ut coeperam, hoc pertendere.
M. Facis, ut te decet. CH. ea lege hoc adeo faciam, si faciat id,
Quod ego hunc aequom censeo. CL. pater, omnia faciam: impera.
CH. Uxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio. ME. ad me recipio.
Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perij. SO. an dubitas Clitipho?
CH. Immo utrum uult? ME. faciet omnia. SO. haec, dum incipias, grauia sunt,
Dumq. ignores: ubi cognoris, facilia. CL. faciam pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiã Phanocratae nostri. CL. rufam ne illã uirginẽ,

Caesiam,

Caesiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater:
CH. *Eia, ut elegans est, credas animum ibi esse?* S. *aliam dabo.*
CL. *Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum.*
Quam uolo. S. *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis filiam,*
S. *Perplacet.* CL. *pater hoc nunc restat.* CH. *quid?* CL. *Syro ignoscas uolo,*
Quae mea caussa fecit. C. *fiat. Vos ualete, et Plaudite*

FABVLAE. INTERLOCVTORES

Mitio,	*senex*
Demea,	*senex*
Sannio,	*leno*
Aeschinus,	*adolescens*
Syrus,	*seruus*
Ctesipho,	*adolescens*
Sostrata,	*matrona*
Canthara,	*nutrix*
Geta,	*seruus*
Hegio,	*senex*
Dromo,	*seruus*

ACTA. LVDIS. FVNEBRIB. L. AIMILII. PAVLLI. Q. FABIO. MAXIMO. P. CORNELIO. AFRICANO * AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS. MINVCIVS. PROTHVMVS. MODOS. FECIT. FLACCVS. CLAVDII. TIBIIS SARRANIS. FACTA. E. GRAECA. MENANDRV. L. ANICIO. M. CORNELIO. COS

C. SVLPICII. APOLLINARIS PERIOCHA

DVOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeschinũ,
Sed Ctesiphonem retinet. hũc citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater caelabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. uitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq. dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Ut ueritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

PROLOGVS

POSTQVAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere ĩ peiorẽ partem, quã acturi sumus:
Indicio se ipse erit: uos eritis iudices,

Laudi

Laudi ne an uitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comoedia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Graeca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, uerbum de uerbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui praeteritus neglegentia est.
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueq. una scribere,
Quod illi maledictum uehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui uobis uniuersis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usu' est sine superbia.
Dehinc ne exspectetis argumentum fabulae:
Senes qui primi uenient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, aequanimitas
Vestra poetae ad scribendum augeat industriam.

ACTVS. PRIMI. SCENA. I

MITIO

M. STORAX non rediit hac nocte a cena Aeschinus,
Neque seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant.

Profecto

Profecto hoc uere dicunt: si absis uspiam,
Aut ubi si cesses, euenire ea satiu' est,
Quae in te uxor dicit, & quae in animo cogitat
Irata, quam illa, quae parentes propitij.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quae cogito?
Quibu' nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. uah, quemquam ne hominem in animo in stituere, aut
Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem uitam urbanam, atque otium
Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
Uxorem numquam habui. ille contra, haec omnia,
Ruri agere uitam, semper parce, ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi a paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulo:
Do, praetermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo, alij clanculum
Patres quae faciunt, quae fert adolescentia
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam QUI mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut

Audebit,

Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quam metu.
Haec fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit saepe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestite nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, praeter aequomque, et bonũ:
Et errat longe mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur,
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, praesens, absensq. idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? & certe is est.
Nescio quid tristem uideo. credo iam, ut solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS . PRIMI . SCENA . II

DEMEA . MITIO

DE. HEM, opportune: te ipsum quaerito.
MI. Quid tristis es? DE. rogas me, ubi nobis Aeschinus
Siet; quid tristis ego sim? MI. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? DE. quid ile fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neque metuit quemquã: neque legẽ putat
Tenere se ullam. nam illa, quae antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit? MI. quidnam id est?
DE. Fores effregit, atque in aedes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit usque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissume
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem uidet
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? haec cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
MI. Homine imperito numquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
DE. Quorsũ istuc? M. quia tu Demea haec male iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. haec si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est: nam si esset unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
Potius quam, ubi te exspectatum eiecisset foras,
Alieniori aetate post faceret tamen.
DE. *Pro Iuppiter, rediges tu homo me ad insaniam.*
Non est flagitiū facere haec adolescentulum? MI. *ah,*
Ausculta, ne me obtundas de hac re saepius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram,
Obsonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur a me argentum, ubi erit commodū;
Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur. discidit
Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,
Et unde haec fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremo aut desine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. DE. *hei mihi.*
Pater esse disce ab alijs, qui uere sciunt.
MI. *Natura tu illi pater es, consilijs ego.*
DE. *Tun' consulis quidquam?* MI. *ah, si pergis, abiero.*
DE. *Siccine agis?* MI. *an ego toties de eadem re audiā?*
DE. *Curae est mihi.* MI. *et mihi curae est: uerum Demea*
Curemus aequam uterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. DE. *ah Mitio.*
MI. *Mihi sic uidetur.* DE. *quid istuc? tibi si istuc placet,*
Pro-

Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si uerbum unum posthac. MI. *rursum Demea*
Irascere? DE. *an non credis? repeeon' quem dedi?*
Aegre est. alienus non sum. si obsto: hem desino.
Vnum uis curem: curo: & est Dijs gratia,
Cum ita, ut uolo, est: iste tuus ipse sentiet
Posterius: nolo in illum grauius dicere.
MI. *Nec nihil, neque omnia haec sunt, quae dicit: tamen*
Non nihil molesta haec sunt mihi: sed ostendere,
Me aegre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulo, & deterreo,
Tamen humane uix patitur: uerum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiae,
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Taedebat) dixit, uelle uxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro. nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominẽ conuenire, si apud forum est.

ACTVS . SECVNDI . SCENA . I

SANNIO . AESCHINVS

S. OBSECRO, *populares ferte misero, atque innocenti auxilium.*
Subuenite inopi. AE. *otiose, nunc iam illico hic consiste:*

Quid

Quid respectas? nihil pericli est: numquam, dum ego adero, hic te
Tanget. SA. ego istam inuitis omnibus.
AE. Quamquam est scelestus, non committet hodie umquam iterum ut uapulet.
SA. Audi Aeschine, ne ignarum fuisse te dicas morum meum,
Ego leno sum. AE. scio. SA. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quod te posterius purges, nolle hanc iniuriã mihi
Factam esse, huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar:
Neque tu uerbis solues umquam, quod re mihi maleficeris.
Noui ego uestra haec: nollem factum: dabitur iusiurandum, esse te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
AE. Abi prae strenue, ac fores aperi. SA. ceterum hoc nihil facis.
AE. Intro nunc iam. SA. at enim non sinam. AE. accede illuc Parmeno,
Nimium abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic uolo,
Caue nunc iam oculos a meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora sit. si innuerim, quin pugnus continuo in mala haereat.
SA. Istuc uolo ergo ipsum experiri. AE. hem serua.

omitte

omitte mulierem.

SA. O facinu' indignum. AE. geminabit, nisi caues. SA. hei misero mihi.

AE. Non innueram: uerum in istam partem potius peccato tamen:

I nunc iam. SA. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?

AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis uirtutibus.

SA. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. SA. quid? nostin', qui sim? AE. non desidero.

SA. Tetigin' tui quidquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.

SA. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

Responde. AE. ante aedes non fecisse erit meliu' hic conuicium:

Nam si molestus pergis esse, iam intro arripiere, atque ibi

Usque ad necem opperiere loris. SA. loris liber? AE. sic erit.

SA. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt aequam esse omnibus?

AE. Si satis iam debacchatus es leno, audi si uis nũc iã.

SA. Egon' debacchatus sum in te, an tu in me? AE. omitte ista, atque ad rem redi.

SA. Quam rem? quo redeam? AE. iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?

SA. Cupio, modo aequi aliquid. AE. uah, leno iniqua me non uolt loqui.

SA.

SA. Leno ſum, fateor, pernicies cõmunis adoleſcentium,
Periurus, peſtis: tamẽ tibi a me nulla eſt orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id reſtat. SA. illuc quaeſo redi, quo coepiſti, Aeſchine. (male:
AE. Minis uiginti tu illam emiſti, quae res tibi uortat
Argenti tantum tibi dabitur. SA. quid, ſi ego illam nolo uendere,
Coges me? AE. minime. SA. namque id metui. AE. neque uendundam cenſeo,
Quae libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu.
Nunc uide utrum uis, argentum accipere, an cauſſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. SA. pro ſupreme Iuppiter:
Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, uerberauit: me inuito abduxit meam:
Homini miſero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta haec tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum ius poſtulat.
Age iam cupio, modo ſi argentum reddat. ſed ego haec hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, teſtes faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, cras redi.
Id quoque poſſum ferre, ſi modo reddat: quamquam iniurium eſt.

Verum cogito id, quod res est. quando eum quaestum occeperis,
Accipiunda, et mussitanda iniuria adolescentiū est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS . SECVNDI . SCENA . II

SYRVS . SANNIO

SY. TACE, egomet conueniam iam ipsum: cupide accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertasse? S. numquam uidi iniquius
Concertationem comparatam, quam quae hodie inter nos fuit.
Ego uapulando, ille uerberando, usque ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.
SA. Qui potui melius? quin hodie usque os praebui. SY. age, scis quid loquar?
PECVNIAM in loco neglegere, maxumum interdum est lucrum. SA. hui.
SY. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paullulum,
Atque adolescenti esses morigeratus; hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc feneraret? SA. ego spem pretio non

non emo

SY. Numquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: uerum ego numquam adeo astutus fui,
Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in praesentia.

SY. Age, noui tuum animum: quasi quidquam tibi sint uiginti minae,
Dum huic obsequare: praeterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.

SY. Coemisse hinc, quae illuc ueheres, multa; nauem conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.

SA. Nusquam pedem. perij hercle: hac illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci scrupulum homini. SA. o scelera. illuc uide,
Ut in ipso articulo oppressit. emptae mulieres
Complures, & item hinc alia, quae porto Cyprum.
Ni eo ad mercatum uenio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam, ubi illinc rediero, actum agã.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum uenis?
Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quam aut hic nũc manere tam diu, aut tũ persequi.

SY. Iam ne enumerasti, quod ad te rediturum putes?

SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinũ?
Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet?

SY. Labascit. unum hoc habeo: uide si satis placet:

Potius, quam uenias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde.. SA. hei mihi,
Etiam de sorte nunc uenio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Praeterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. ut lubet.
Numquid uis, quin abeam? SA. immo hercle hoc quaeso Syre,
Ut ut haec sunt facta, potius, quam lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre,
Scio te non usum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam. sed Ctesiphonem uideo. laetus est
De amica. SY. quid, quod te oro? SY. paullisper mane.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. III

CTESIPHO. SYRVS

C. ABS quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, si, quem aequom est benefacere, is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certo scio:
Numquam ita magnifice quidquam dicam, id uirtus quin superet tua:
Itaque unã hãc rem me habere praeter alios praeci

puam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magi' principem.
S. O Ctesipho. C. o Syre, Aeschinus ubi est? S. ellum, te exspectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc uiuo: festiuum caput:
Omnia sibi qui post putarit esse prae meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit,
Nil pote supra. sed quisnam? foris crepuit. S. mane, ipse exit foras.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. IV

AESCHINVS. SANNIO
CTESIPHO. SYRVS

AE. VBI ille est sacrilegus? SA. men' quaerit? num quidnam effert? occidi:
Nil uideo. AE. ehem, opportune, te ipsum quaerito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte uero tristitiam tuam.
C. Ego illam facile uero omitto, qui quidem te habeam fratrem.
O mi germane, ah uereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quam quod habeam gratum, facere existumes.
AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos

Ctesipho.

Sed hoc mihi dolet, nos paene sero scisse, & paene in eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.

CT. Pudebat. AE. ah, stultitia est istaec, non pudor, tam ob paruolam

Rem paene ex patria. turpe dictu. deos quaeso ut istaec prohibeant.

CT. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? S. iam mitis est.

AE. Ego ad forum ibo, ut hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.

SA. Syre insta. S. eamus: namque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,

Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.

SA. At ut omne reddat. S. omne, reddet, tace modo, ac sequere hac. SA. sequor.

CT. Heus heus Syre. S. hem quid est? CT. obsecro hercle hominem istum impurissimum

Quam primum absoluitote, ne, si magis iritatus siet,

Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.

SY. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,

Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

CT.

CT. *Ita quaeſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.*

ACTVS. TERTII. SCENA. I

SOSTRATA. CANTHARA

S. OBSECRO *mea tu nutrix, quid nunc fiet?*
C. OCA *quid fiet, rogas?*
Recte aedepol ſpero. S. *modo dolores mea tu occipiunt primulum.*
C. *Iam nunc times, quaſi numquam affueris, numquam tute pepereris.*
S. *Miſeram me, neminem habeo, ſolae ſumus: Geta autem hic non adeſt;*
Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui acerſat Aeſchinum.
C. *Pol is quidem iam hic aderit: nam numquam unum intermittit diem,*
Quin ſemper ueniat. S. *ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.*
C. *E re nata melius fieri haud potuit, quam factum eſt hera:*
Oblatum quando uitium eſt, quod ad illum attinet potiſſimum,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
S. *Ita pol eſt, ut dicis: ſaluus nobis, deos quaeſo, ut ſiet.*

ACTVS. TERTII. SCENA. II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA

G. NVNC illud est, quod, si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quaerant, auxilii nihil afferant, (mihi,
Quod mihiq., heraeq., filiaeq. herili est. uae misero
Tot res repente circũuallant, unde emergi nõ potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine saeclum? o scelera, o genera sacrilega, o hominem impium.
S. Me miseram, quidnam est, quod sic uideo timidum et properantem Getam?
G. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque ulla misericordia
Repressit, neque reflexit, neque quod partus instabat prope,
Cui miserae indigne per uim uitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quae loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserũ, uix sum cõpos animi: ita ardeo iracũdia.
Nihil est, quod malim, quam illam totam familiam mihi obuiam
Dari, ut iram hanc in eos euomam omnem, dum aegritudo haec est recens: (do.
Satis mihi id habeã supplicii, dum illos ulciscar mo-

Seni animam primum exstinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem, uah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,
Ut cerebro dispergat uiam: (tem darem:
Adolescenti ipsi oculos eriperem, post haec praecipi-
Ceteros ruerē, agerē, raperē, tunderē, et prosternerē.
Sed cesso hoc malo heram impertiri propere? S. reuocemus. Geta. G. hem,
Quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te ipsam quaerito:
Te exspecto: opido opportune te obtulisti mi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. H. prorsu'. S. quid istuc prorsus ergo est? G. peryimus:
Actum est. S. eloquere obsecro, quid fiet. GE. iam. SO. quid iam Geta?
G. Aeschinus. S. quid ergo is? G. alienu' est a nostra familia. SO. hem, (hi.
Perij, quare? G. amare occepit aliā. S. uae miserae mi
G. Neque id occulte fert: a lenone ipsius eripuit palam.
S. Satin' hoc certo? G. certe, hisce oculis egomet uidi Sostrata. S. ah,
Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrum ne Aeschinum,
Nostram uitam omnium, in quo nostrae spes, opesq.
omnes

omnes sitae erant,
Qui sine hac iurabat se unũ nũquam uicturũ diem,
Qui in suo gremio positurũ puerũ dicebat patrem ita
Obsecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro est, prospice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi homo, sanun' es?
An hoc proferendum tibi usquam esse uidetur? G. mihi quidem non placet.
Iam primum, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.
Nũc si hoc palã proferemus, ille inficias ibit, sat scio;
Tua fama, & gnatae uita in dubium ueniet. tum si maxume
Fateatur, cum amet aliã, non est utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah minime gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Sostrata, uide quam rem agas.
S. Peiore res loco esse non potest, quam in hoc, quo nunc sita est.
Primum indotata est: tum praeterea, quae secunda ei dos erat,
Periit: pro uirgine dari nuptum non potest: hoc relliquom est,
Si infitias ibit, testis mecum est anulus, quem amiserat.
Postremo, quando ego conscia mi sum, a me culpam hanc procul esse, nec

Pretium, &

Pretium, neque rem ullam intercesse illa aut me indignam; experiar Geta.
G. Quid istuc? accedo, ut melius dicas. S, tu, quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxume.
GE. Nam hercle alius nemo respicit nos. SO. propera tu mea Canthara,
Curre, obstetricem accerse, ut, cum opus sit, ne in mora nobis siet.

ACTVS. TERTII. SCENA. III

DEMEA

DE. DISPERII: Ctesiphonem audiui filium
Una affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eũ ad nequitiã abducere.
Vbi ego illum quaeram? credo abductum in ganeum
Aliquo. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum uideo: hinc scibo iam, ubi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quaeritare. numquam dicet carnufex.
Non ostendam me id uelle.

ACTVS

ACTVS . TERTII . SCENA IV

SYRVS. DEMEA

SY. O MNEM rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquã uidi laetius. DE. pro Iuppiter.
Hominis stultitiam. SY. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
DE. Disrumpor. SY. argentum annumerauit illico:
Dedit praeterea in sumptum dimidium minae:
Id distributum sane est ex sententia. DE. hem,
Huic mandes, si quid recte curatum uelis.
SY. Hem Demea, haud adspexeram te: quid agitur?
DE. Quid agatur? uostram nequeo mirari satis
Rationem. SY. est hercle inepta, ne dicã dolo, atque
Absurda. pisces ceteros purga Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua sinito ludere
Paullisper: ubi ego uenero, exossabitur;
Prius nolo. DE. haeccine flagitia? SY. mihi quidem
non placent:
Et clamo saepe. salsamenta haec Stephanio
Fac macerentur pulchre. DE. Dij uostram fidem;
Vtrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? uae misero mihi,
Videre uideor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. SY. o Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est,
Videre, sed etiam illa, quae futura sunt.

Prospi-

Prospicere. DE. quid? isti aec iã paenes uos psaltria est?
SY. Ellam intus. DE. eho, an domi est habiturus? SY. credo, ut est
Dementia. DE. haeccine fieri flagitia? SY. inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. DE. fratris me quidem
Pudet, pigetq. SY. nimium inter uos Demea, ac
Nõ, quia ades praesens, dico hoc, pernimiũ interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres uero illum tuum
Facere haec? DE. sinerem illum? aut non sex totis mensibus
Prius olfecissem, quam ille quidquam coeperet?
SY. Vigilantiam tuam tu mihi narras? DE. sic siet
Modo, ut nunc est. S. ut quisque suum uolt esse, ita est.
DE. Quid eum? uidistin' hodie? S. tuum ne filium?
(Abigam hunc rus) iamdudum aliquid ruri agere arbitror
DE. Sati' scis, ibi eum esse? S. oh, qui egomet produxi. DE. optume est.
Metui, ne haereret hic. S. atque iratum admodum.
DE. Quid autem? S. adortus iurgio fratrem apud forũ
De psaltria istac. D. ain' uero? S. uah, nil reticuit:
Nam, ut numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiso, coepit clamare, Aeschine
Haeccine flagitia facere te? haec te admittere
Indigna genere nostro? DE. oh, lacrumo gaudio.
SY. Non tu hoc argentum perdis, sed uitam tuam.

DE.

DE. Saluos sit: spero, est similis maiorum suum. S. hui.
DE. Syre, praeceptorum plenus istorum ille. S. phi,
Domi habuit, unde disceret. DE. fit sedulo:
Nil praetermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tamquam in speculum, in uitas omnium
Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito, S. recte sane. DE hoc fugito. S. callide.
DE. Hoc laudi est. S. istaec res est. DE. hoc uitio datur.
SY. Probissume. DE. porro autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quam illa Demea
Non facere uobis, quae modo dixti: &, quod queo,
Conseruis ad eundem istunc praecipio modum.
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parũ:
Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Moneo, quae possum pro mea sapientia:
Postremo, tamquam in speculum, in patinas Demea
Inspicere iubeo, & moneo quid facto usu' sit.
Inepta haec esse, nos quae facimus, sentio:
Verum quid facias? ut homo est, ita morem geuas.
Numquid uis? DE. mentem uobis meliorem dari.
SY. Tu rus abis hinc? D. recte. S. nã quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene praecipias, nemo obtemperat?
DE. Ego uero hinc abeo, quando is, quãobrẽ huc ueneram,
Rus abijt: illum curo unum: ille ad me attinet:
Quando ita uolt frater, de istoc ipse uiderit.
Sed quis illic est, procul quem uideo? est ne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est,

Vah,

Vah, homo amicu' nobis iam inde a puero. dij boni,
Nae illiusmodi iam magna uobis ciuium
Paenuria est. antiqua homo uirtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice.
Quam gaudeo, ubi etiam huius generis reliquias
Restare uideo. uah, uiuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, ut salutem, & colloquar.

ACTVS. TERTII. SCENA. V

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA

HE. PRO Dij immortales, facinus indignũ Geta
Quid narras? GE. sic est factum. HE. ex
illan' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? o Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. DE. uidelicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi,
Vtinã hic prope adesset alicubi, atque audiret haec.
HE. Ni facient, quae illos aequom est, haud sic auferent.
GE. In te spes omnis Hegio nobis sita est:
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, perijmus. HE. caue dixeris:
Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.
DE. Adibo. saluere Hegionem plurimum
Iubeo. HE. te quaerebam ipsum. salue Demea.
DE. Quid autem? HE. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque

Neque liberalis functus officium uiri est. (atque
DE. Quid istuc? HE. nostrum amicum noras Simulum,
Aequalem? DE. quid ni? HE. filiam eius uirginem
Vitiauit DE. hem. HE. mane, nōdum audisti, Demea
Quod est grauissimū. D. an quicquā est etiā amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo mo-
Persuasit nox, amor, uinum, adolescentia: (do est:
Humanum est. ubi scit factum, ad matrem uirginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum,
Ignotum est, tacitum est, creditum est. uirgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis' hic decimus est:
Ille bonus uir nobis psaltriam, si dijs placet,
Parauit, quicum uiuat, illam deserat.
DE. Pro certon' tu istaec dicis? HE. mater uirginis
In medio est, ipsa uirgo, res ipsa: hic Geta
Praeterea, ut captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, uinci: quaere rem.
GE. Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremo non negabit. coram ipsum cedo.
DE. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeā,
Scio. PAM. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. HE. hem.
Numnā illa quaeso parturit? G. certe Hegio. H. hem.
Illaec fidem nunc uostram implorat Demea:
Quod uos ius cogit, id uoluntate impetret.
Haec primum ut fiant, deos quaeso, ut uobis decet.
Sin aliter animus uoster est, ego Demea
Summa

Summa ui defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: una a pueris paruoli
Sumus éducti: una semper militiae & domi
Fuimus: paupertatem una pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quam illas deseram.
Quid mihi respondes? D. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
HE. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quam uos facillime agitis, quam estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume uos aequo animo aequa noscere
Oportet, si uos uoltis perhiberi probos.
DE. Redito: fient, quae fieri aequom est, omnia.
HE. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
DE. Non me indicente haec fiunt: utinam hoc sit modo
Defunctum: uerum nimia illaec licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum haec euomam.

ACTVS. TERTII. SCENA. VI

HEGIO

H. BONO animo fac sis Sostrata, et istã quod potes
Fac consolere. ego Mitionẽ, si apud forum est,
Cõueniã, atq., ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, ut facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi; ut, quid agam, quamprimum sciã.

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

CTESIPHO. SYRVS

CT. IN patrem hinc abiisse rus? S. iamdudum. CT. dic sodes. S. apud
Villam est: nunc eum maxume operis aliquid facere credo. CT. utinam quidem.
Quod cum salute eiu' fiat, ita se defatigarit uelim,
Vt triduo hoc perpetuo e lecto prorsus nequeat surgere.
SY. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. CT. ita. nam hunc diem
Misere nimis perpetuum, ut coepi, cupio in laetitia degere:
Et illud rus nulla alia caussa tam male odi, nisi quia
Prope est: quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quam huc reuorti posset iterum.
Nunc, ubi me illic non uidebit, iam huc recurret, sat scio:
Rogabit me, ubi fuerim: quem ego hodie toto non uidi die.
Quid dicam? S. nihil ne in mente est. CT. numquam quidquam. S. tanto nequior
Cliens, amicus, hospes nemo est uobis? CT. sunt: quid postea?
SY. Hisce opera ut data sit. CT. quae non data sit? non potest fieri. S. potest.

CT.

CT. *Interdiu: sed si hic pernocto, caussae quid dicã Syre?*
SY. *Vah, quam uellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.*
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quam ouem, reddo. CT. *quo modo?*
SY. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illũ deũ:*
Virtutes narro. CT. *meas?* S. *tuas. homini illico lacrumae cadunt,*
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. CT. *quidnam est?* S. LVPVS *in fabula.*
CT. *Pater ne est?* S. *ipsus.* CT. *Syre quid agimus.* S. *fuge modo intro: ego uidero.*
CT. *Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'?* S. *potin' ut desinas?*

ACTVS. QVARTI. SCENA. II

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS

DE. NAE *ego homo sum infelix. primum fratrem nusquam inuenio gentium:*
Praeterea autem, dum illum quaero, a uilla mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
C. *Syre.* S. *quid ais?* C. *men' quaerit?* S. *uerum.* C. *perij.* S. *quin tu animo bono es:*
D. *Quid hoc, malũ, infelicitatis? nequeo satis decernere:*
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia.

Primus porro obnuncio: aegre solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait se seire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si forte frater redierit, uiso. C. Syre
Obsecro, uide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiã taces?
Ego cauebo. C. numquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
S. Age: tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum
S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem uolo, quot mihi siat domini. quae haec est miseria? D. quid
Ille gannit? quid uolt? quid ais bone uir? hem, est frater domi?
S. Quid, malum, bone uir mihi narras? equidem perij.
D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserũ, & istã psaltriã
Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, uide ut discidit labrum.
D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait.
D. non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? S. factũ: uerũ post uenit insaniens.
Nil pepercit. non puduisse uerberare hominẽ senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, uirum te iudico.
S. Laudas? nae ille continebit posthac, si sapiet, manus.

D.

D. Fortiter. S. perquam, quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, uicit, hui, perfortiter.
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed est ne frater intus? S. non est. D. ubi illum quaeram, cogito.
S. Scio ubi sit, uerum hodie numquam monstrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen nescio
Illius hominis, sed locū noui, ubi sit. D. dic ergo locū.
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quid ni nouerim?
S. Praeterito hac recta platea sursum: ubi eo ueneris,
Cliuos deorsum uorsum est, hac te praecipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est,
D. Quonam? S. illic, ubi etiam caprificu' magna est: nostin'? D. noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. S. uerum hercle. uah,
Censen' hominē me esse? erraui, in porticū rursū redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis aedes? D. scio. S. ubi eas praeterieris, (ris,
Ad sinistram hac recta platea; ubi ad Dianae uene
Ito ad dextram: prius, quam ad portam uenias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?

S. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit,

Vbi potetis uos. D. sane bene. sed cesso ad eũ pergere?

S. I sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.

Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:

Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi:

Nam iam adibo: atque unum quodque, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, & cyathos sorbillans paullatim hunc producam diem.

ACTVS. QVARTI. SCENA. III

MITIO. HEGIO

M. EGO in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum a nobis ortum est, corrigo:

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi fieri iniuriam si quam fecere ipsi. ultro expostulant,

Et ultro accusant: id quia non est a me factum, agis gratias?

H. Ah, minime: numquam te aliter, atque es, in animum induxi meum. (Mitio,

Sed quaeso, ut una mecum ad matrem uirginis eas

Atq. istaec eadẽ, quae mihi dixti, tute dicas mulieri,

Su-

Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam:

M. *Si ita aequom censes, aut si ita opus est facto, eamus.*
H. *bene facis:*
Nam & illi animum iam relleuabis, quae dolore, ac miseria (tas,
Tabescit; & tu officio fueris functus. sed si aliter pu-
Egomet narrabo quae mihi dixti. M. *immo ego ibo.*
H. *bene facis:*
OMNES, *qubu' res sunt minu' secundae, magi' sunt nescio quo modo*
Suspectiosi: ad cõtumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suã impotentiam, se semper credunt neglegi.
Quapropter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
M. *Et recte, & uerum dicis.* H. *sequere me ergo hac intro.*
M. *maxume.*

ACTVS. QVARTI. SCENA. IV

AESCHINVS

AE. DISCRVCIOR *animi. hoccine de improuiso mali mihi obijci*
Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quidquã potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspectio de

me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus iudicinm id fecit mihi.
Nam ut hinc forte ea ad obstetricem missa erat, ubi eam uidi, illico
Accedo, rogito, Pāphila quid agat, iam partus assiet:
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi. iam Aeschine
Satiˀ diu uerba dedisti: satis ad hoc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? ualeas, habeas illam quae placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulae illi dicerē, ac fieret palā.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minime est opus
Usquam efferri. age, omitto: fieri potis est, uti ne qua exeat:
Ipsum id metuo uti credāt: tot cōcurrūt uerisimilia;
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Haec adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, ut ut
Erat gesta, indicasse: exorassem ut eā ducerē domū.
Cessatum est usque adhuc: nunc iam porro Aeschine expergiscere:
Nunc hoc primum est. ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores:

Perij,

Perij, horresco semper, ubi pultare hasce occipio fores miser.

Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.

Prodit nescio quis; concedam huc.

ACTVS. QVARTI. SCENA. V

MITIO. AESCHINVS

M. ITA, uti dixi, Sostrata
Facite: ego Aeschinum conueniam, ut, quo modo acta haec sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perij. M. Aeschine.
AE. Quid huic hic negoti est? M. tu ne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidē hoc numquā mihi ipse uoluit credere.
Nil mihi respondes? AE. non equidē istas, quod sciā.
M. Ita? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
Tibi uero quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me a foro abduxit modo
Huc aduocatum sibi. AE. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quaedam mulieres pauperculae:
Opinor eas non nosse te, & certe scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. AE. perge. M. haec uirgo orba

ba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proxumus;
Huic leges cogunt nubere hãc. AE. perij. M. quid eſt?
AE. Nil: recte: perge. M. is uenit, ut ſecum auehat:
Nam habitat Mileti. AE. hem, virginem ut ſecum auehat?
M. Sic eſt. AE. Miletum uſque obſecro? M. ita. AE. animo male eſt.
Quid ipſae? quid aiũt? M. quid iſtas cenſes? nihil enim
Commenta mater eſt, eſſe ex alio uiro
Neſcio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem eſſe illum, non oportere huic dari.
AE. Eho non ne haec iuſta tibi uidentur poſtea?
M. Non. AE. obſecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? AE. factum a uobis duriter,
Immiſericorditerque, atque etiam, ſi eſt pater
Dicendum magis aperte, illiberaliter.
M. Quam ob rẽ? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſueuit prius,
(Qui infelix, haud ſcio, an illam miſere nunc amat)
Cum hanc ſibi uidebit praeſens praeſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit alienam? AE. an ſedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc ueniret exſpectantem? haec mi pater
Te dicere aequom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorſum ne illum cauſſam dicerem,

Cui ueneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? AE. pater obsecro, ausculta. M. Aeschine audiui omnia,
Et scio: nã amo te: quo magis, quae agi', curae sũt mihi.
AE. Ita uelĩ me promerentẽ ames, dum uiuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi uehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: sed uereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere?
Virginem uitiasti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.
Fecere alij saepe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Numquid circũspexti? aut nũquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? qua fieret? si te ipsũ mihi puduit dicere,
Qua resciscerem? haec dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, Dormiẽti haec tibi cõfecturos Deos?
Et sine tua opera illã ĩ cubiculum iri deductũ domũ?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. AE. hem. M. bono animo es, inquam. AE. pater
Obsecro num ludis tu nunc me? M. ego te? quam ob rem? AE. nescio.

Nisi,

Nisi, quia tam misere hoc esse cupio uerum, eo uereor magis.

MI. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accersas: abi.

AE. Quid? iam ne uxorem? M. iam. AE. iam? M. iam quantum potes. AE. di me pater

Omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo meos.

MI. Quid? quam illam? AE. aeque. MI. perbenigne. AE. quid? ille ubi est Milesius?

MI. Abijt, perijt, nauem adscendit: sed cur cessas? AE. abi pater:

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,

Quo uir melior multo es quam ego sum, obtemperaturos magis.

MI. Ego eo intro, ut, quae opus sunt, parentur: fac tu, ut dixi, si sapis.

AE. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse; aut hoc est filium esse?

Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret?

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem,

Itaque adeo magnam mi iniecit sua commoditate curam,

Ne forte imprudés faciam, quod nolit. sciens cauebo:

Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

ACTVS

ACTVS . QVARTI . SCENA . VI

DEMEA

DE. DEFESSVS sum ambulando. ut Syre te cum tua
Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui usque omne opidum ad portam, ad lacū,
Quo non? neque fabrica ulla erat, neque fratrē homo.
Vidisse aiebat quisquam. nunc uero domi
Certum obsidere est usque, donec redierit.

ACTVS . QVARTI . SCENA. VII

MITIO. DEMEA

MI. IBO, illis dicam nullam esse in nobis morā.
DE. Sed eccū ipsum. te iam dudū quaero Mitio.
MI. Quidnam? DE. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. DE. noua,
Capitalia. M. ohe, iam. D. nescis qui uir sit. M. scio.
DE. Ah stulte, tu de psaltria me somnias
Agere? hoc peccatum est in uirginem ciuem. M. scio.
DE. Eho, scis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.
DE. Puer natus est. M. Dij bene uortant. DE. uirgo nihil habet.
M. Audiui. DE. & ducenda indotata est? M. scilicet.
DE. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res

ipsa

ipsa fert:
Illinc huc transferetur uirgo. D. o Iuppiter,
Istoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
DE. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certe est hominis. M. quin iam uirginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiae:
Dempsi metum omnem: haec magis sunt hominis.
DE. ceterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare: nunc, cum non queo, aequo animo fero.
Ita uita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
DE. Corrector: nempe tua arte uiginti minae
Pro psaltria periere: quae, quantum potest,
Aliquo abijcienda est, si non pretio, at gratijs.
M. Neque est, neque illam sane studeo uendere.
DE. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuũ fidem,
Meretrix, & mater familias una in domo?
M. Cur non? DE. sanum ne te credis esse? M. equidem arbitror.
DE. Ita me Dij ament, ut uideo ego tuam ineptiam:
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
M. Cur non? DE. & noua nupta eadem haec discet? M. scilicet.
DE. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probe:
Et tu nobiscum una, si opus sit. DE. hei mihi,
Non te haec pudent? M. iam uero omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,
Hi-

Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, post huc redeo. DE. *o Iuppiter,*
Hanccine uitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote ueniet: intus psaltria est:
Domu' sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

SYRVS. DEMEA

SY. DEPOL *Syrisce te curasti molliter,*
AE *Lauteq. munus administrasti tuum:*
Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. DE. *illud sis uide*
Exemplum disciplinae. SY. *ecce autẽ hic adest senex*
Noster. quid fit? quid tu es tristis? DE. *ohe scelus.*
SY. *Eho iam tu uerba fundis hic, sapientia?*
DE. *Tun'? si meus esses.* SY. *dis quidem esses Demea,*
Ac tuã rem constabilisses. DE. *exemplum omnibus,*
Curarem, vt esses. S. *quamobrem? quid feci?* DE. *rogas?*
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod uix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta. SY. *sane nollem huc exitum.*

ACTVS . QVINCTI . SCENA . II

DROMO . SYRVS . DEMEA

DR. HEVS Syre, rogat te Ctesipho ut redeas. SY. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? SY. nihil. DE. eho carnufex,
Est Ctesipho intus? SY. non est. DE. cur hic nominat?
SY. Est alius quidam parasitaster paruolus,
Nostin'? DE. iam scibo. SY. quid agis? quo abis? DE. mitte me.
SY. Noli inquam. DE. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? SY. abijt.
Aedepol comessatorem haud sane commodum,
Praesertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hae silescunt turbae, interea in angulum
Aliquo abeam, atque edormiscam hoc uilli. sic agã.

ACTVS . QVINCTI . SCENA III

MITIO . DEMEA

MI. PARATA a nobis sunt, ut dixi, Sostrata, Vbi uis. quisnam a me pepulit tam grauiter fores?
DE. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?
O caelum, o terra, o maria Neptuni. M. hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:

Para-

Paratae lites : succurrendum est. DE. eccum adest
Communis corruptella nostrum liberum.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redij, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Ne ue ego tuum. responde. M. factum est, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius aequom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non aequom dicis, non: nam uetus uerbum hoc quidem est.
Communia esse amicorum inter se omnia.
D. Facete: nunc demum istaec nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quaeso facito haec tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturū: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quaere, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas. gloriam tu istam obtine:
Mea, quae praeter spem euenere, utantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit;
Id de lucro putato esse. omnia si haec uoles
In animo uere cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.

D. Mitto rem consuetudine ipsorum. M. mane:
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, saepe ut possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod dissimilis res sit, sed quod, qui facit:
Quae ego esse in illis uideo, ut confidam fore ita,
Ut uolumus. uideo eos sapere, intellego, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paullo. o noster Demea,
Ad omnia alia aetate sapimus rectius:
Solum unum hoc uitium affert senectus hominibus;
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
Quod illos sat aetas acuet. D. ne nimium modo
Bonae tuae istae nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus aequus subuortat. MI. tace,
Non fiet. mitte iam istaec: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. immo de nocte censeo:
Hodie modo hilarum fac te. D. & istam psaltriam
Vna illuc mecum hinc abstraham. MI. pugnaueris.
Eo prorsus pacto illic alligaris filium.
Modo facito, ut illā serues. D. ego istuc uidero: atque
Illi fauillae plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit saxo, & molendo: praeter haec,
Meridie ipso, faciam, ut stipulam colligat:

Tam excoctam reddam, atque atram, quam carbo
est. MI. placet.
Nunc mihi uidere sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa una cubet.
DE. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. MI. ah pergis ne? D. iam iam desino.
MI. I ergo intro, & , cui opus rei est, hilarem hunc
sumamus diem.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

DEMEA

DE. NVMQVAM ita quisquam bene subducta
ratione ad uitam fuit,
Quin res, aetas, usus semper aliquid appor
tet noui,
Aliquid moneat, ut illa, quae te scire credas, nescias,
Et, quae tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego uitam duram, quam
uixi usque adhuc,
Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem? re
ipsa repperi
Facilitate nihil homini esse melius, neq. clementia. id
Esse uerum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile
est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conuiuijs:
Clemẽs, placidus, nulli laedere os, arridere omnibus:
Sibi uixit; sibi sumptũ fecit; omnes bene dicũt, amãt.
Ego ille agrestis, saeuus, tristis, parcus, truculen-

tus, tenax,

Duxi uxorem: quam ibi miseriam uidi? nati filij,
Alia cura: porro autē, illis dū studeo ut quāplurimū
Facerem, contriui in quaerundo uitam, atque aetatem meam:
Nūc exacta aetate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odiū. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illū amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illū diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertu' sum:
Illum, ut uiuat, optant, meam autem mortem exspectant scilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos
Paullo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra haec ecquid ego possiem
Blāde dicere, aut benigne facere, quādo eo prouocat.
Ego quoque a meis me amari, et magnipendi postulo.
Si id fit dādo, atq. obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maxumus.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. V

SYRVS. DEMEA

S. HEVS Demea, rogat frater, ne abeas lōgius.
D. Quis homo? o Syre noster, salue, quid fit? quid agitur?
S. Recte. D. optume est. iā nūc haec tria primum addidi

Praeter

Praeter naturam: o noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem praebes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc uerum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VI

GETA. DEMEA

G. HERA, ego hinc ad hos prouisam, quam mox uirginem
Accersant. sed eccum Demeam. saluos sies.
D. Oh, qui uocare. G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo.
Nam is mihi est profecto seruus spectatus satis,
Cui dominus curae est, ita ut tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid usus uenerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum haec existumas.
D, Paullatim plebem primulum facio meam.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VII

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA

AE. OCCIDVNT me, qui dum nimi' sanctas nuptias
Student facere, in apparando cõsumũt dié.
D. Quid agitur Aeschine? AE. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle uero & animo, & natura pater,
Qui te plus quam oculos hosce: sed cur non domum

Vxorem accersis? AE.*cupio:uerũ hoc mihi mora est,*
Tibicina,& hymenaeum qui cantent. D.*eho,*
Vin'tu huic seni auscultare? AE.*quid?* D.*missa haec*
face,
Hymenaeum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui,
Quantum potest, hac transfer, unam fac domum:
Transduc et matrẽ,et familiã omnẽ ad nos. AE.*pla*
Pater lepidissime. D.*euge,iam lepidus uocor. (cet*
Fratri aedes fient peruiae: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo uiginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu, illas, abi, & transduce. G. *Dij tibi Demea,*
Bene faxint, cum te uideo uostrae familiae
Tam ex animo factum uelle. D.*dignos arbitror.*
Tu quid ais? AE.*sic opinor.* D. *multo rectius est,*
Quam illam puerperam nunc duci huc per uiam
Aegrotam. AE.*nihil enim uidi melius mi pater.*
D.*Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foras.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA IIX

MITIO. DEMEA. AESCHINVS

MI. IVBET *frater? ubi is est? tu iubes hoc De*
mea?
D. *Ego uero iubeo, & in hac re, & alijs omni*
bus

Quammaxume unam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. ita quaeso pater.
M. Haud aliter censeo. DE. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius uxoris est mater. M. est: quid postea?
D. Proba, & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu haec per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te aequũ est ducere, & te operam, ut fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu asine huic auscultas? D. nihil agis.
Fieri aliter non pote'. M. deliras. AE. sine te exorem mi pater.
M. Insanis? aufer te. D. age, da ueniam filio. M. sati' sanus es?
Ego nouus maritus anno demum quincto & sexagesimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?
AE. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor puer.
D. Age, si quid te maius oret? M. quasi non hoc sit maxumum.
D. Age, da ueniam. AE. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis? AE. non,
Nisi exorem. M. uis haec quidem est. D. age, age, prolixe Mitio.
M. Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque alie-

alienum a uita mea

Videtur, si uos tautopere istuc uoltis, fiat. AE. bene facis:

Merito te amo. D. uerum quid? quid ego dicam? hoc confit quod uolo.

Quid nunc quod restat? Hegio cognatus hic est proxumus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

M. Quid facere? D. agelli hic est sub urbe paullum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paullum id autem? D. si multum, tamen

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, recte datur.

Postremo non meum illud uerbum facio, quod tu Mitio

Bene, & sapienter dixti dudum: VITIVM commune omnium est,

Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum est uere, & re ipsa fieri oportet, Mitio.

M. Quid istuc est? dabitur quidem, quando hic uolt, Aeschine. AE. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo. M. gaudeo.

D. Suo sibi hunc gladio iugulo.

ACTVS

ACTVS . QVINCTI . SCENA . IX

SYRVS . DEMEA . MITIO . AESCHINVS

S. ACTVM *est, quod iusti Demea.*
D. F *Frugi homo es. aedepol hodie mea quidem sententia*
Iudico, Syrum fieri aequũ liberum. M. *istunc liberum?*
Quodnam ob factum? D. *multa.* S. *o noster Demea, aepol uir bonu' es:*
Ego istos uobis usque a pueris curaui ambos, sedulo,
Docui, monui, bene praecepi sẽper quae potui omnia.
D. *Res apparet. & quidem haec porro, obsonare, cũ fide*
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis haec sunt officia. S. *o lepidum caput.*
D. *Postremo hodie in psaltria ista emunda hic adiutor fuit,*
Hic curauit: prodesse aequom est: alij melioreserunt,
Denique hic uolt fieri. M. *uin' tu hoc fieri?* AE. *cupio.* M. *si quidem*
Tu uis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. *bene facis:*
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi praeterea Demea.
D. *Gaudeo.* AE. *& ego.* S. *credo: utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut*
Phrygiam uxorem meam una mecum uideam liberam. D. *optumam*

Mulierem

Mulierem quidem. S. & quidẽ nepoti tuo, huius filio,
Hodie primã mãmã dedit haec. D. hercle uero serio,
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti, aequom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremo a me argentum, quanti est, sumito.
S. Dij tibi Demea omnes semper omnia optata afferant.
M. Syre, processisti hodie pulchre. D. siquidem porro Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paullum prae manu
Dederis, unde utatur. reddet tibi cito. M. istoc uilius.
AE. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modo. AE. age pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. o uir optime. AE. o pater mi festiuissime.
M. Quid istuc? quae res tã repente mores mutauit tuos?
Quod proluuium? quae istaec subita est largitas? D. dicam tibi.
Ut id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuum putant,
Id non fieri ex uera uita, neque adeo ex aequo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eam rem uobis mea uita inuisa est Aeschine,
Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, emite, facite quod uobis lubet.
Sed si id uoltis potius, quae uos propter adolescentiã

Minu' uidetis, magis impense cupitis, consulitis parum;
Haec reprehendere, & corrigere me; obsecundare in loco:
Ecce, qui id faciam uobis. AE. *tibi pater permittimus:*
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. *sino*
Habeat. finem in istac faciat. M. *istuc recte. Plaudite*

Hecyram in suum, id est, in ultimum locum, reiecimus.

FABVLAE. INTERLOCVTORES

Phormio,	*parasitus*
Demipho,	*senex*
Antipho,	*adolescens*
Geta,	*seruus*
Dorio,	*leno*
Chremes,	*senex*
Phaedria,	*adolescens*
Dauus,	*seruus*
Sophrona,	*nutrix*
Nausistrata,	*matrona*
Hegio,	
Cratinus,	*aduocati*
Crito,	

ACTA. LVDIS. ROMANIS. L. POSTVMIO. ALBINO. L. CORNELIO. MERVLA. AEDIL. CVR EGERE. L. AMBIVIVS. TVRPIO. L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODOS. FECIT. FLACCVS CLAVDII. TIBIIS. IMPARIB. TOTA. GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IV. C. FANNIO. M. VALERIO. COS

C. SVLPICII. APOLLINARIS PERIOCHA

CHREMETIS frater aberat pergere Demipho
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem unice
Gnatum fidicinam, mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: uirgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam uisam Antipho
Cum amaret, opera parasiti uxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, ut illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

PROLOGVS

POSTQVAM poeta uetus poetam non potest
Retrahere a studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:

Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui,
Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam uidere fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subueniat sibi.
Quod si intellegeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quam sua:
Minu' multo audaciter, quam laedit, laederet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam
Ille ad famem hunc ab studio studuit reycere:
Hic respondere uoluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid uelim, animum attendite. apporto nouã
Epidicazomenon quam uocant comoediam
Graeci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas uostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste aequo animo per silentium;
Ne simili utamur fortuna, atque usi sumus,

Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris uirtus nobis restituit locum,
Bonitasq. uostra adiutans, atque aequanimitas.

ACTVS. PRIMI. SCENA. I
DAVVS

D. AMICVS *summus meus, & popularis Geta*
Here ad me uenit: erat ei de ratiuncula
Iam pridẽ apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Uxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quam inique comparatum est, ij, qui minus habent,
Ut semper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille unciatim uix demenso de suo,
Suum defrudans genium, comparsit miser,
Id illa uniuersum abripiet, haud existumans,
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies,
Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer caussa erit mittundi. sed uideon' Getam?

ACTVS. PRIMI. SCENA. II
GETA. DAVVS

G. SI QVIS *me quaeret rufus.* D. *praesto est, de*
sine G. *oh,*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. *accipe*
hem:

Lectum est, conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Praesertim ut nunc sunt mores; adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, et
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G scies,
Modo ut tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei uerba credere? ubi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operã tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? DA. quid ni? GE. quid? eius gnatum Phae
driam?
D. Tamquam te. G. euenit, senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filijs
Relinquunt quasi magistrum. D. o Geta, prouinciã
Cepisti duram. G. mihi usu uenit hoc, scio:
Memini relinqui me deo irato meo.
Coepi aduorsari primo: quid uerbis opu' st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venere in mentem istaec mihi: nam quae inscitia est,
Aduorsum stimulum calces? G. coepi his omnia
Facere, obsequi quae uellent. D. scisti uti Foro.
G. Noster mali nil quidquam primo: hic Phaedria
Continuo

Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare coepit perdite.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur quidquam, id curarãt patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phaedriae.
In quo haec discebat ludo, exaduorsum ei loco
Tonstrina erat quaedam: hic solebamus fere
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, interuenit
Adolescens quidam lacrumans, nos mirarier:
Rogamus, quid sit: nũquam aeque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus uisum est & miserũ, et graue.
Modo quandam uidi uirginem hic uiciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculã,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritũ est.
Virgo ipsa facie egregia. quid uerbis opu' st?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus uisere? alius, censeo,
Eamus, duc nos sodes: imus, uenimus,
Videmus: uirgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumae, uestitus turpis, ut, ni uis boni
In ipsa inesset forma, haec formam exstinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis,

Satis, inquit, ſcita eſt: noſter uero. DA. iam ſcio:
Amare coepit. G. ſcin quam? quo euadat, uide:
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Ut ſibi eius faciat copiam. ila enim ſe negat: (cā,
Neque eum aequom ait facere: illā ciuem eſſe Atti
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem uelit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
DA. Non, ſi rediſſet, ei pater ueniam daret?
GE. Ille ne indotatam uirginem, atque ignobilem
Daret illi? numquam faceret. D. quid fit denique?
GE. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum Dij omnes perduint.
DA. Quid is fecit? GE. hoc conſilium, quod dicam, dedit.
Lex eſt, ut orbae, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem haec lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimilabo uirginis:
Ad iudices ueniemus: qui fuerit pater,
Quae mater, qui cognata tibi ſit, omnia haec
Confingam: quod erit mihi bonum, atque cōmodum.
Cum tu horum nihil refelles, uincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. iocularem audaciam.
GE. Perſuaſit homini: factum eſt: uentū eſt: uincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. o Geta,
Quid te futurum eſt? G. neſcio hercle: unum hoc ſcio:
Quod fors feret, feremus aequo animo. D. placet:

Hem istuc uiri est officiũ. G. in me omnis spes mihi est.
DA. Laudo. GE. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quaeso hunc: ceterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addas ubi ego hinc abiero, uel occidito,
DA. Quid ille paedagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immo nihil, nisi spem meram.
DA. Pater eius rediit, an non? GE. nondum. DA. quid? senem
Quoad exspectatis uostrum? GE. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
DA. Numquid Geta aliud me uis? GE. ut bene sit tibi.
Puer heus, nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS. PRIMI. SCENA. III

ANTIPHO. PHAEDRIA

AN. ADEON' rem rediisse, ut, qui mihi consultum esse optume uelit,
Phaedria, patrem extimescam, ubi in mentem eius aduenti uenit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum exspectarem, ut par fuit.
PH. Quid istuc est? AN. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum mihi illos aegre aliquot dies:

At non quotidiana cura haec angeret animum. PH. audio:

AN. Dum exspecto quam mox ueniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.

PH. Aliis, quia desit quod amant, aegre est; tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas Antipho.

Nam tua quidem hercle certe uita haec expetenda, optandaq. est.

Ita me Dii bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui.

Iam depacisci mortem capio. tu conijcito cetera.

Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:

Vt ne addam, quod sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quod habes, ita ut uoluisti, uxorem, sine mala fama: palam

Beatus, ni unum hoc desit, animus qui modeste istaec ferat.

Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: Nostri nosmet paenitet.

AN. At tu mihi cōtra nūc uidere fortunatus Phaedria,

Cui deintegro est potestas etiam cõsulendi, quid uelis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? uideon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS. PRIMI. SCENA. IV

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA

GE. NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quae neque uti deuitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia.
AN. *Quidnam ille commotus uenit?* GE. *tum, temporis punctum mihi*
Ad hanc rem est: herus adest. AN. *quid istuc est mali?*
GE. *Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiae?*
Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miserum: cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi:

Eius

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo
Esset: recte ego mihi uidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.

AN. *Quam hic fugam, aut furtum parat?*

GE. *Sed ubi Antiphonem reperiam? aut qua quaerere insistam uia?*

PH. *Te nominat.* AN. *nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum.*

PH. *Ah, sanu' ne es?*

GE. *Domum ire pergam: ibi plurimum est.* PH. *reuocemus hominem.* AN. *sta illico.* GE. *hem,*
Satis pro imperio, quisquis es. AN. *Geta.* GE. *ipse est, quem uolui obuiam.*

AN. *Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, uerbo expedi.*

GE. *Faciam.* AN. *eloquere.* GE. *modo apud portum.* AN. *meũ ne?* GE. *intellexti.* AN. *occidi.* PH. *hem.*

AN. *Quid agam?* PH. *quid ais?* GE. *huiu' patrem uidisse me, patruum tuum.*

AN. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?*
Quod si eo meae fortunae redeunt, Phanium abs te ut distrahar;
Nulla est mihi uita expetenda. GE. *ergo istacc cum ita sint Antipho,*
Tanto magi' te aduigilare aequom est. Fortes For-

tuna adiuuat.

AN. Non ſum apud me. GE. atqui opus eſt nunc, cum maxume, ut ſis Antipho:

Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur

Commeruiſſe culpam. PH. hoc uerum eſt. AN. non poſſum immutarier.

GE. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?

AN. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. G. hoc ninil eſt Phaedria: ilicet:

Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? PH. & quidem ego. AN. obſecro,

Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? GE. garris. AN. uoltum contemplamini, hem,

Satin' ſic eſt? GE. non. AN. quid ſi ſic? GE. propemodum. AN. quid ſi ſic. GE. ſat eſt:

Hem iſtuc ſerua, & uerbum uerbo, par pari ut reſpondeas,

Ne ſuis te iratus ſaeuidictis protelet. AN. ſcio.

GE. Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?

Sed quis hic eſt ſenex, quem uideo in ultima platea? AN. ipſus eſt.

Non poſſum adeſſe. GE. ah quid agis? quo abis Antipho? mane,

Mane inquam. AN. egomet me noui, & peccatum meum:

Vobis commendo Phanium, & uitam meam.

PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu iam lites audies:

Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.

Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet Phaedria.
PH. Aufer mihi oportet: quin, tu, quod faciam, impera.
GE. Meministin' olim ut fuerit uostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustã illam caussam, facilem, uincibilem, optumam.
PH. Memini. G. hem nũc ipsa est opus, aut, si quid potest
Meliore, & callidiore. PH. fiet sedulo.
GE. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. PH. age

ACTVS. PRIMI. SCENA. V.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA

DE. ITA ne tandem uxorem duxit Antipho
iussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri? salem non pudere? o facinus audax, o Geta
Monitor. GE. uix tandem. DE. quid mihi dicent? aut quam caussam reperient?
Demiror. GE. atqui repperi iam: aliud cura. DE. anne hoc dicent mihi?
Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. G. placet.
DE. Verum scientẽ, tacitũ caussam tradere aduersarijs,
Etiam ne id lex coegit? PH. illud durum. GE. ego expediam: sine.
DE. Incertum est, quid agam, quia praeter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.
Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitan-

dum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundae res sunt maxume, tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam aerumnam ferant:

Pericla, dāna, exsilia peregre rediens semper cogitet,

Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae:

Communia esse haec, fieri posse: ut ne quid animo sit nouum:

Quidquid praeter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

GE. O Phaedria, incredibile est, quanto herum ante eo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum usque in pistrino: uapulandum: habendae compedes:

Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.

Quidquid praeter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blande in principio alloqui?

DE. Mei fratris uideo filium ire mihi obuiam.

PH. Mi patrue salue. DE. salue: sed ubi est Antipho?

PH. Saluom aduenire. DE. credo: hoc responde mihi.

PH. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?

DE. Vellē quidē. PH. quid istuc? DE. rogitas Phaedria?

Bonas me absente hic confecistis nuptias.

PH. *Eho, an id succenses nunc illi?* GE. *artificem probũ.*

DE. *Ego ne illi non succenseam? ipsum gestio*
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

PH. *Atqui nil fecit patrue, quod succenseas.*

DE. *Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:*
Vnum cognoris, omnes noris. PH. *haud ita est:*

DE. *Hic in noxa est, ille ad defendendã caussam adest.*
Cum ille est, hic praesto est: trãsdunt operas mutuas.

GE. *Probe eorum facta imprudens depinxit senex:*

DE. *Nã ni haec ita essent, cũ illo haud stares Phaedria.*

PH. *Si est patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,*
Ex qua re minus rei foret, aut famae temperans:
Non caussam dico, quin, quod meritus est, ferat.
Sed si quis forte malitia fretus sua,
Insidias nostrae fecit adolescentiae,
Ac uicit: nostra ne ea culpa est, an Iudicum,
Qui saepe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?

GE. *Ni nossem caussam, crederem uera hunc loqui.*

DE. *An quisquam iudex est, qui possit noscere*
Tua iusta, ubi tute uerbum non respondeas,
Ita ut ille fecit? PH. *functus adolescentuli est*
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit oogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.

GE. *Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?*
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. DE. *oh,*

Bone

Bone custos salue, columen uero familiae,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
GE. Iamdudum te omnes nos accusare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere uoluisti tibi?
Seruom hominem caussam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. DE. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: uerum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quaereret alium uirum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
GE. Non ratio, uerum argentum deerat. DE. sumeret
Alicunde. GE. alicunde? nihil est dictu facilius.
DE. Postremo, si nullo alio pacto, uel fenore.
GE. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te uiuo. DE. non, non sic futurum est, non potest.
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum uolo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
GE. Nempe Phormionem. DE. istum patronũ mulieris.
GE. Iã faxo hic aderit. D. Antipho ubi nũc est? PH. foris.
DE. Abi Phaedria, eũ require, atq. adduce huc. PH. eo
Recta uia equidem illuc. GE. nempe ad Pamphilam.
DE. at ego
Deos penates hinc salutatum domum
Deuortor; inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui assient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

ACTVS

ACTVS . SECVNDI . SCENA . I

PHORMIO . GETA

PH. ITA ne patris ais conspectum ueritum hinc abiisse? GE. admodum.
PH. Phanium relictam solam? G. sic. PH. & iratum senem?
G. Opido. PH. ad te summa solum Phormio rerũ redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exedẽdum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogitabit. G. in te spes est. PH. aecere,
Quid si reddet? G. tu impulisti. PH. sic opinor. G. subueni.
PH. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? PH. quid uis? nisi ut maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
G. O uir fortis, atque amicus: uerum hoc saepe Phormio
Vereor, ne istaec fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah,
Non ita est: factum est periclũ, iam pedũ uisa est uia.
Quot me cẽses homines iá deuerberasse usque ad necẽ
Hospites? tum ciues? quo magi' noui, tanto saepius.
Cedo dum, en umquam iniuriarum audisti mi scriptam dicam?
G. Qui istuc? PH. quia NON rete accipitri tenditur, neque miluio,

Quia male faciunt nobis: illis, qui nil faciũt, tẽditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Aliis aliunde est periclũ, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducẽt damnatũ domũ:
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea quidem sententia,
Pro maleficio si beneficiũ summum nolunt reddere.
G. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immo enim nemo sati' pro merito gratiã regi refert.
Te ne asymbolũ uenire, unctum, atq. lautũ e balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. Quid istuc uerbi est? PH. ubi tu dubites, quid sumas potissimum.
Haec, cum rationem ineas, quam sint suauia, & quam cara sint; (deum?
Ea qui praebet, nõ tu hunc habeas plane praesentem
G. Senex adest. uide quid agas: prima coitio est acerri-
Si eã sustinueris, post illa iã, ut lubet, ludas licet. (ma:

ACTVS. SECVNDI. SCENA. II

DEMIPHO. GETA. PHORMIO

D. EN umquam cuiquam contumeliosius
Audistis factã iniuriã, quã haec est mihi?
Adeste quaeso. G. iratus est. PH. quin tu hoc age:

Iam

Iam ego hunc agitabo. pro Deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.*
PH. *Neque eius patrem se scire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?* G. *negat.*
PH. *Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,*
Neglegitur ipsa: uide, Auaritia quid facit.
G. *Si herum insimulabis auaritiae, male audies.*
D. *O audaciam; etiam me ultro accusatum aduenit.*
PH. *Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,*
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera uita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: saepe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
At quem uirum? quem ego uiderim in uita optumũ.
G. *Videas te, atque illũ, ut narras.* PH. *abi in malã crucẽ:*
Nam ni ita eum existumassem, nũquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in uostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero absenti male loqui impurissime?*
PH. *Dignũ autẽ hoc illo est.* G. *ain' tãdẽ carcer?* D. *Geta.*
GE. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
PH. *Responde.* GE. *quis homo est? ehem.* D. *tace.* GE. *ab senti tibi*
Te indignas, seq. indignas contumelias
Numquam cessaui dicere hodie. D. *ohe, desine.*
Adolescens, primum abs te hoc bona uenia peto,

Si

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
PH. Proinde expiscare, quasi nõ nosses. D. nossem. P. ita.
DE. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
PH. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enicas:
Dic nomen. PH. nomen? maxume. D. quid nũc tacis?
P. Perij hercle, nomẽ perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,
Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' autẽ tẽto? G. Stilpho. PH. atque adeo, quid mea?
Stilpho est. D, quem dixti? PH. Stilphonem inquam no
ueras?
D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. PH. ita ne? nõ te horum pudet?
At si talentum rem relliquisset decem.
D. Dij tibi male faciant. PH. primus esses memoriter
Progeniẽ uostrã usque ab auo atque atauo proferens.
D. Ita ut dicis. ego tum si aduenissem, qui mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face.
Cedo, qui est cognata? G. heus noster, recte: heus tu
caue.
PH. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, ut dignum est, non potest.
PH. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem caussa iterum ut reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet

Hic

Hic de eadem caussa bis iudicium adipiscier.
DE. Etsi facta mihi iniuria est, uerumtamen
Potius quam lites secter, aut quam te audiam,
Itidem ut cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
PH. Ha, ha, hae, homo suauis. DE. quid est? num iniquom postulo? (est?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum
PH. Ita ne tandem quaeso, ciuem ubi abusu' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Ut ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Ut cum uno aetatem degeret, quod tu uetas?
DE. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam ob rem? PH. ohe,
ACTVM, aiunt, ne agas. DE. non agam? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc. PH. ineptis. DE. sine modo.
PH. Postremo tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Praeterierat iam ducendi aetas. DE. omnia haec
Illum putato, quae ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.
GE. Iratus est. PH. tute idem melius feceris.
DE. Ita ne es paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? PH. metuit hic nos, tametsi sedulo
Dissimulat. GE. bene habent tibi principia. PH. quin quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,

Vt amici inter nos simus. DE. *egon' tuam expetam*
Amicitiam? aut te uisum, aut auditum uelim?
PH. *Si concordabis cum illa, habebis, quae tuam*
Senectutem oblectet: respice aetatem tuam.
D. *Te oblectet: tibi habe*. PH. *minue uero irã*. D. *hoc age*.
Satis iam uerborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
PH. *Si tu illam attigeris secus, quam dignũ est liberam,*
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus. domo me. GE. *intellego*.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. VI

DEMIPHO. GETA. HEGIO CRATINVS. CRITO

DE. QVANTA *me cura, & sollicitudine afficit*
Gnatus, qui me et se hisce impediuit nuptijs.
Neque mi in conspectũ prodit, ut saltem sciã,
Quid de hac re dicat, quid ue sit sententiae.
Abi tu, uise redierit ne iam, an nondum, domum.
GE. *Eo*. DE. *uidetis quo in loco res haec siet:*
Quid ago? dic Hegio. HE. *ego Cratinum censeo,*
Si tibi uidetur. DE. *dic Cratine*. CRA. *me ne uis?*
DE. *Te*. CRA. *ego quae in rem tuam sint, ea uelim facies. mihi*
Sic hoc uidetur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum aequom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. DE. *dic nunc Hegio*.
HE. *Ego sedulo hunc dixisse credo: uerum ita est,*

Quot homines, tot sententiae: suus cuique mos.
Mihi non uidetur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. HE. numquid nos uis? DE. fecistis probe:
Incertior sum multo, quam dudum. GE. negant
Rediisse. DE. est exspectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exsequar.
Percunctatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
GE. At ego Antiphonem quaeram, ut, quae acta hic sunt, sciat.
Sed eccum ipsum uideo in tempore huc se recipere.

ACTVS. TERTII. SCENA. I

ANTIPHO. GETA

AN. ENIMVERO Antipho multimodis cum istoc animo uituperandus es.
Ita ne hinc abiisse, & uitam tutandam dedisse aliis tuam?
Alios tuam rem credidisti, quam te, animaduersuros magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certe consuleres, quae nunc tuae est domi:
Ne quid propter tuã fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miserae spes, opesq. sunt in te uno Omnes sitae.
GE. Equidem here nos iamdudum hic te absentem incusa-

cusamus, qui abieris.

AN. Te ipsum quaerebam. GE. sed ea caussa nihilo magis defecimus.

AN. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunae meae?

Numquid patri subolet? GE. nil etiam. AN. ecquid spei porro est? G. nescio. AN. ah.

GE. Nisi Phaedria haud cessauit pro te eniti. AN. nihil fecit noui.

GE. Tum Phormio itidem in hac re, ut in alijs, strenuum hominem praebuit.

AN. Quid is fecit? GE. confutauit uerbis admodum iratum patrem.

AN. Heu Phormio. GE. ego, quod potui porro. AN. mi Geta; omnes uos amo.

GE. Sic sese habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res est:

Mansurusq. patruum pater est, dum huc adueniat. AN. quid eum? GE. aiebat,

De eius consilio uelle sese facere, quod ad hanc rem attinet,

AN. Quantus metus est mihi, uenire huc saluom nunc patruum Geta:

Nam, ut audio, per unam eius aut uiuam, aut moriar sententiam.

GE. Phaedria tibi adest. AN. ubinam? GE. eccum a sua palaestra exit foras.

ACTVS

ACTVS . TERTII . SCENA . II

PHAEDRIA . DORIO . ANTIPHO . GETA

PH. DORIO, *audi obſecro.* DO.*nō audio.* PH. *parumper.* DO.*quin omitte me.*
PH. *Audi, quod dicam.* DO. *at enim taedet iam audire eadem millies.*
PH.*At nunc dicam, quod lubenter audias.* DO. *loquere, audio.*
PH. *Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?*
DO. *Mirabar, ſi tu mihi quidquam afferres noui.*
AN.*Hei, metuo lenonem, nequid ſuat ſuo capiti.* GE. *idem ego metuo.*
PH. *Non mihi credis?* DO. *hariolare.* PH. *ſin fidem do.* DO.*fabulae.*
PH. *Feneratū iſtuc beneficiū tibi pulchre dices.* D.*logi.*
PH.*Crede mihi, gaudebis facto: uerum hercle hoc eſt.* DO.*ſomnium.*
PH.*Experire, non eſt longum.* DO. *cantilenam eandem canis.*
PH. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens.* DO. *garris modo.*
PH.*Adeo ne ingenio eſſe duro te, atque inexorabili,*
Vt neque miſericordia, neque precibus molliri queas?
DO. *Adeon' te eſſe incogitantem atque impudentem Phaedria,*
Vt phaleratis dictis ducas me, et meā ductes gratis?

AN. *Miseritum est.* PH. *hei ueris uincor.* GE. *quam similis uterque est sui?*

PH. *Neque, alia Antipho cũ occupatus esset sollicitudi-(ne,*
Tum esse hoc mi obiectum malum? AN. *ah, quid istuc autem est Phaedria?*

PH. *O fortunatissime Antipho.* AN. *egone?* PH. *qui quod amas, domi est;*
Nec cum huius modi umquam usus uenit ut conflictares malo.

AN. *Mihi domi est? immo, quod aiunt, Auribus teneo lupum:*
Nam neque, ut amittam a me, inuenio, neque uti retineam, scio.

DO. *Ipsum istuc mihi in hoc est.* A. *eia, ne parũ leno sies.*
Nam quid hic confecit? PH. *hiccine? quod homo inhumanissimus:*
Pamphilam meam uendidit. GE. *quid? uendidit?* AN. *ain' uendidit?*

PH. *Vendidit.* DO. *quam indignum facinus, ancillam aere emptam suo.*

PH. *Nequeo exorare, ut maneat, & illo cum ut mutet fidem,*
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam praeterea horam ne oppertus sies.

DO. *Obtundis.* AN. *haud longum est quod orat, Dorio: exoret, sine:*

Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

DO. Verba istaec sunt. AN. Pamphilam ne hac urbe priuari sines? (pati?

Tum tu praeterea horum amorem distrahi poterin'

DO. Neque ego, neque tu. GE. Dij tibi omnes id, quod est dignum, duint. (ses tuli

DO. Ego te complures aduorsum ingenium meum men-

Pollicitantē, et nil ferentē, flentē: nunc cōtra, omnia.

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locū melioribus.

A. Certe hercle, satis si cōmemini, tibi quidē est olim dies,

Quam ad dares huic, praestituta. PH. factum. DO. num ego istuc nego?

AN. Iam ne ea praeterijt? DO. non, uerum ei haec antecessit. AN. non pudet

Vanitatis? DO. minime, dum ob rem. GE. sterquilinium. PH. Dorio,

Ita ne tandem facere oportet? DO. sic sum: si placeo, utere.

AN. Siccine hunc decipis? DO. immo enimuero Antipho hic me decipit:

Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

Sed ut ut haec sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi (dria,

Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phae-

Mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS. TERTII. SCENA. III

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA

PH. QVID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inueniam miser,
Cui minu' nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Trideum hoc, promissum fuerat. AN. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miserũ, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
GE. Scio equidem hoc esse aequom. AN. age ergo, solus seruare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. inuenias argentum. GE. cupio: sed, id unde, edoce.
AN. Pater adest hic. GE. scio: sed quid tum? AN. ah, dictum sapienti sat est.
GE. Ita ne? AN. ita. G. sane hercle pulchre suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali,
Nil etiam nuac me huius quaerere caussa in malo iubeas crucem?
AN. Verum hic dicit. PH. quid? ego uobis Geta alienus sum? GE. haud puto:
Sed parum ne est, omnibu' quod nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiã, ut nullus locu' relinquatur preci?

PH. *Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?*
Hem, dum igitur licet, dumq. assum, loquimini me cum Antipho:
Contemplamini me. AN. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.*
PH. *Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,*
Aut perire GE. *Dij bene uortant, quod agas: pedetentim tamen.*
AN. *Vide, si quid opis potes afferre huic.* GE. *siquid? quid?* AN. *quaere obsecro,*
Ne quid plus minus ue faxit, quod nos post pigeat Geta.
GE. *Quaero: saluos est, ut opinor: uerum enim metuo malum.*
AN. *Noli metuere: una tecum bona, mala tolerabimus.*
GE. *Quantum argenti opus est tibi? loquere:* PH. *solae triginta minae.*
GE. *Triginta? hui, percara est Phaedria.* PH. *istaec uero uilis est.*
GE. *Age, age, inuentas reddam.* PH. *o lepidum caput.*
G. *aufer te hinc.* PH. *iam opus est.*
GE. *Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.*
AN. *Praesto est: audacissime oneris quiduis impone, & feret:*
Solus est homo amico amicus. G. *eamus ergo ad eum ocius.*
PH. *Abi uero: dic, praesto ut sit domi.*

AN. *Numquid est, quod mea opera uobis opu' sit?* GE. *nil: uerum abi domum, &*
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. *nihil est, aeque quod faciã lubens.*
PH. *Qua uia istuc facies?* GE. *dicam in itinere: modo te hinc moue.*

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

DEMIPHO. CHREMES

DE. QVID? *qua profectus caussa hinc es Lemnum Chremes,*
Adduxtin' tecum filiam? CH. *non.* DE. *quid ita non?*
CH. *Postquam uidet me eius mater hic esse diutius,*
Simul autem non manebat aetas uirginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. DE. *quid illic tam diu*
Quaeso igitur commorabere, ubi id audiueras?
CH. *Pol me detinuit morbus.* D. *unde? aut qui?* C. *rogas?*
Senectus ipsa est morbus: sed uenisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas uexerat.
DE. *Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?*
CH. *Quod quidem me factum consily incertum facit:*
Nam hanc condicionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse aeque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem uolet,

Tacebit,

Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreuerit me; plus, quam opus eſt ſcito, ſciet:
Vereorque, ne uxor aliqua hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
DE. Scio ita eſſe, & iſtaec mihi res ſollicitudini eſt:
Neque deſetiſcar umquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

ACTVS. QVARTI. SCENA. II

GETA

EGO hominem callidiorem uidi neminem,
Quam Phormionem. uenio ad hominem, ut dicerem
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quaerebat ſenem:
Dijs gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phaedriae ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quam Antiphoni. hominem ad forum
Iuſſi opperiri: eo me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum: quis eſt ulterior? at at at Phaedriae
Pater uenit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde a primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

ACTVS

ACTVS . QVARTI . SCENA . III

ANTIPHO . GETA . CHREMES DEMIPHO

AN. EXSPECTO, *quam mox recipiat sese Geta.*
Sed patruum cum patre uideo adstantem. hei mihi,
Quam timeo, aduentus huius quo impellat patrem.
GE. *Adibo hosce: o noster Chremes.* CH. *salue Geta.*
GE. *Venire saluom uolupe est.* CH. *credo.* G. *quid agitur?*
CH. *Multa aduenienti, ut fit, noua hic compluria.*
GE. *Ita de Antiphone audistin' quae facta?* CH. *omnia.*
GE. *Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,*
Sic circumiri. D. *cum hoc id agebam commodum.*
GE. *Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans sedulo,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*
Quod remedium? G. *ut abii abs te, fit forte obuiam*
Mihi Phormio. CH. *qui Phormio?* GE. *is, qui istanc.* CH. *scio.*
GE. *Visum est mihi, ut eius tentarem sententiam.*
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter uos sic haec potius cum bona
Vt componantur gratia, quam cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret.
A. *Quid hic coeptat? aut quo euadet hodie?* G. *an legibus*

Datu-

Daturum poenas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum pone eſſe uictum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniae.
Poſtquam hominem his uerbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc, inquam, hic. eho dic quid uelis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus,
Haec hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
AN. Satin' illi dij ſunt propitij? GE. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem aequi boniq. dixeris,
Ut ille eſt bonus uir, tria non commutabitis
Verba hodie inter uos. D. quis te iſtaec iuſſit loqui?
CH. Immo non potuit melius peruenirier
Eo, quo nos uolumus. A. occidi. CH. perge eloqui,
G. A primo homo inſanibat. CH. cedo, quid poſtulat?
GE. Quid? nimium: quantum libuit. CH. dic. GE. ſi quis daret
Talentum magnum. CH. immo malum hercle: ut nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quaeſo, quid ſi filiam
Suam unicam locaret? parui rettulit
Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, quae dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Haec denique eius fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, iam a principio amici filiam,
Ita ut aequom fuerat, uolui uxorem ducere:
Nam mihi ueniebat in mentem eiu' incommodum
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quae afferret, qui dissoluerem
Quae debeo: & etiam nunc, si uolt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quae sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.

AN. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum.

D. Quid, si animam debet? G. ager oppositu'st pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age, iam ducat: dabo.

GE. Aediculae item sunt ob decem alias. D. hoi hui,
Nimium est. CH. ne clama: petito hasce a me decem.

GE. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
His rebus pone sane, inquit, decem minas.

DE. Sexcenta proin potius scribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

CH. Quaeso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac, ut illam ducat, nos quam uolumus. A. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallaciis.

CH. Mea caussa eycitur: me hoc aequom est amittere.

GE. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.

CH. Iam accipiet: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. DE. quae quidem illi res uortat male.

CH. Opportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt praedia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTVS . QVARTI . SCENA . IV

ANTIPHO . GETA

A. GETA. GE. hem. AN. quid egisti? GE. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? GE. nescio hercle: tantum iussu' sum.
A. Eho uerbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ergo narrē? opera tua ad
Restim mihi quidem res rediit planissume:
Vt te quidem omnes dij, deaeque, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid uelis,
Huic mandes, qui te ad scopulum e tráquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quam hoc ulcus tangere,
Aut uominare uxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. AN. noui: ceterum
Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
In neruom potius ibit G. nihil est Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contra iam. si argentum acceperit,
Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
Id ile istis reddet. AN. quamobrem? aut quid dicet?

cet? G. rogas?
Quot res? postilla monstra euenerunt mihi:
Introijt in aedes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex uetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quae caussa est iustissima.
Haec fient. AN. ut modo fiant. G. fient: me uide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phaedriae.

ACTVS. QVARTI. SCENA. V

DEMIPHO. GETA. CHREMES

D. QVIETVS esto inquam: ego curabo, ne quid uerborum duint.
Hoc temere numquam amittam ego a me, quin mihi testes adhibeam,
Cum dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. ut cautus est, ubi nil opu'st.
CH. Atqui ita opus est facto: at matura, dum lubido eadem haec manet:
Nā si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.
D. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. CH. ubi hoc egeris,
Transito ad uxorem meā, ut conueniat hanc prius, quam hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;

Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is uoluerit,
Datum esse dotis. D.*quid, malum, tua id refert?* C.*magni Demipho.*
D.*Non sat, tuum officium te fecisse, si non id fama approbat?*
CH.*Volo ipsius quoque uoluntate hoc fieri, ne se eiectam putet.*
D.*Idem ego istuc facere possum.* CH. *mulier mulieri magi' congruet.*
D.*Rogabo.* CH.*ubi nūc illas ego reperire possim, cogito.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

SOPHRONA. CHREMES

S. QVID *agam? quem amicum inueniam mihi misera? aut cui consilia*
Haec referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam uereor,
Hera ne ob meum suasum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrē adolescētis facta haec tolerare audio uiolēter.
CH.*Nam quae haec est anus exanimata, a fratre quae egressa est meo?*
SO.*Quod ut facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas*
Hasce esse nuptias; ut id consulerem, interea uita
Vt in tuto foret. CH. *certe aedepol, nisi me animus fallit,*
Aut parum oculi prospiciunt, meae nutricem gnatae

tae uideo,

SO. Neque ille inuestigatur. CH. quid agam? SO. qui est eiu' pater. CH. adeon',

An maneo, dum ea, quae loquitur, magis cognosco? SO. quod si eum nunc

Reperire possim, nihil est, quod uerear. CH. ea ipsa est. colloquar.

SO. Quis hic loquitur? CH. Sophrona. S. & meum nomen nominat? CH. ad me respice.

SO. Dij obsecro uos: est ne hic Stilpho? CH. non. SO. negas?

CH. Concede hinc paullulum a foribus istorum sodes Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine appellassis. SO. quid? non is obsecro es,

Quem semper te esse dictitasti? CH. st. SO. quid has metuis fores?

CH. Conclusam hic habeo uxorem saeuam: uerum istoc de nomine

Eo perperā olim dixi, ne uos forte imprudentes foris

Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

SO. Hem istoc pol nos te hic inuenire miserae numquam potuimus.

CH. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, unde exis? aut ubi

Illae sunt? SO. miseram me. CH. hem quid est? uiuunt ne? SO. uiuit gnata.

Matrē ipsā ex aegritudine miserā mors cōsecuta est.

CH.

CH. *Male factum.* SO. *ego autem, quae essem anus deserta, egens, ignota,*
Ut potui uirginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus aedium. CH. *Antiphoni ne?*
S. *hem isti ipsi.* CH. *quid?*
Duas ne is uxores habet? SO. *au obsecro, unam ille quidem hanc solam.*
CH. *Quid illa altera, quae dicitur cognata?* SO. *haec ergo est.* CH. *quid ais?*
SO. *Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset*
Sine dote. C. *Dij uostrā fidē, quam saepe forte temere*
Eueniunt, quae non audeas optare. offendi aduenieñs,
Quicū uolebam, atque ut uolebam, collocatam filiā.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret.
Sine nostra cura maxuma, sua cura haec sola fecit.
S. *Nunc quid facto est opus, uide. pater adolescētis uenit,*
Eumq. animo iniquo hoc opido ferre aiunt. C. *nihil pericli est.*
Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue rescis̄cat quisquam
S. *Nemo ex me scibit.* C. *sequere me: intus cetera audies.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. II

DEMIPHO. GETA

D. NOSTRAPTE *culpa facimus, ut malos expediat esse,*
Dum nimium dici nos bonos studemus, &

benignos.

Ita fugias, ne Praeter casam, aiunt. non ne id satis erat,

Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est ultro obiectum ei,

Vt sit qui uiuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.

G. Planissume. D. his nunc praemium est, qui recta praua faciunt.

G. Verissime. D. ut stultissime quidem illi rem gesserimus.

G. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

D. Etiam ne id dubium est? G. haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.

D. Hem, mutet autem? G. nescio: uerum, si forte, dico.

D. Ita faciam, ut frater censuit; uxorem huc eiu' adducam.

Cum ista ut loquatur. abi Geta: praenuncia hanc uenturam.

G. Argentum inuentũ est Phaedriae: de iurgio siletur:

Prouisum est, ne in praesentia haec hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto haesitas: uorsuram soluis

Geta: praesens quod fuerat malum, in diem abijt: plagae crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Ne quid uereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS . QVINCTI . SCENA . III

DEMIPHO . NAVSISTRATA CHREMES

DE. AGEDVM, *ut soles Nausistrata, fac illa ut placetur nobis;*
Vt sua uoluntate id, quod est faciundum, faciat. NA. *faciam.*
DE. *Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.*
NA. *Factum uolo: ac pol queo minu' uiri culpa, quam me dignum est.*
DE. *Quid autem?* NA. *quia pol mei patris bene parta indiligenter*
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, uir uiro quid praestat. DE. *bina quaeso?* (*hui.*
NA. *Ac rebus uilioribu' multo, tamen talenta bina.* D.
NA. *Quid haec uidentur?* DE. *scilicet.* NA. *uirum me natam uellem:*
Ego ostenderem. DE. *certe scio.* NA. *quo pacto.* DE. *parce sodes,*
Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.
NA. *Faciam, ut iubes: sed meum uirum abs te exire uideo.* CH. *hem Demipho,*
Iam illi datum est argentum? DE. *curaui illico.* CH. *nollem datum.*
Hei, uideo uxorem: paene plus, quam sat erat. DE.

cur nolles Chreme?

CH. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus?

CH. Transegi. D. quid ait tandem? CH. adduci non potest. D. quid non potest?

CH. Quia uterque utrique est cordi. D. qui istuc nostra? CH. magni. praeter haec,

Cognatam comperi esse nobis. DE. quid? deliras? CH. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. DE. sati' ne sanus es?

NA. Au, obsecro uide, ne in cognatam pecces. DE. non est. CH. ne nega:

Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?

CH. Norat. D. cur aliud dixit? CH. numquam hodie concedes mihi, neque

Intelliges? D. si tu nil narres. CH. pergis? NA. miror quid hoc siet.

DE. Equidem hercle nescio. CH. uin' scire? at ita me seruet Iuppiter,

Vt propior illi, quam ego sum, ac tu, nemo est homo. D. Dij uostram fidem:

Eamus ad ipsam una omnes nos: aut scire, aut nescire hoc uolo. CH. ah.

D. Quid est? CH. ita ne paruam mihi fidem esse apud te? D. uin' me credere?

Vin' satis quaesitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia

Amici

Amici nostri, quid futurum est? CH. *recte.* D. *hanc igitur mittimus?*

CH. *Quid ni?* D. *illa maneat?* CH. *sic.* D. *ire igitur tibi licet Nausistrata.*

NA. *Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam ut coeperas,*
Manere hanc: nã perliberalis uisa est, cũ uidi, mihi.

D. *Quid istuc negotij est?* CH. *iam ne operuit ostium?* D. *iam.* CH. *o Iuppiter,*
Dij nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. *hem,*
Quo pacto id potuit? CH. *non satis tutus est ad narrandum hic locus.*

DE. *At tu intro abi.* CH. *heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, uolo.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

ANTIPHO

AN. L AETV' *sum, ut ut meae res sese habent, fratri obtigisse quod uolt.*
Quam scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorsae sient, paullo mederi possis.
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, ĩ metu; sin patefit, in probro sim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa

Huiusce habendae. sed ubiuam Getam inuenire possum, ut
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere (iubeat?

ACTVS . QVINCTI . SCENA . V

PHORMIO. ANTIPHO

PH. ARGENTVM *accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curaui, propria ea Phaedria ut poteretur: nam emissa est manu:
Nunc una res mihi etiam restat, quae est conficiunda, otium
A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos sumam dies.
AN. *Sed Phormio est: quid ais?* PH. *quid?* AN. *quidnam nunc facturus Phaedria?*
Quo pacto satietatem amoris ait se uelle sumere?
PH. *Vicissim partes tuas acturus est.* AN. *quas?* PH. *ut fugit et patrem:*
Te suam rogauit rursum ut ageres caussam, ut pro se diceres:
Nã potaturus est apud me: ego me ire senibus Suniũ
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hic non uideant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit. abs te. AN. *uide, quis egreditur.* PH. *Geta est.*

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VI

GETA. ANTIPHO. PHORMIO

GE. O FORTVNA, *o fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quam subito hero meo Antiphoni ope uestra hunc onerastis diem?
AN. *Quidnam hic sibi uolt?* GE. *nosq. amicos eiu' exonerastis metu?*
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio:
Atque hominem propero inuenire, ut haec, quae contigerint, sciat?
AN. *Num tu intellegi', quid hic narret?* PH. *num tu?* AN. *nil.* PH. *tantundem ego.*
GE. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.* AN. *heus Geta.* GE. *hem tibi.*
Num mirum, aut nouum est, reuocari, cursum cum institueris? AN. *Geta.*
GE. *Pergit: hercle numquam tu tuo odio uinces me.* AN. *non manes?*
GE. *Vapulabis. curialis uernula est, qui me uocat.*
AN. *Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, uerbero.*
GE. *Familiariorẽ oportet esse hunc, qui minitat malũ:*
Sed is ne est, quem quaero, an non? ipsu' est. PH. *congredere actutum.* AN. *quid est?*
GE. *O omnium, quantum est, qui uiuant, hominum ho-*

mo honoratiſſime:

Nam ſine cõtrouerſia a Dijs ſolus diligere Antipho.

AN. Ita uelim: ſed qui iſtuc credam ita eſſe, mihi dici ue lim.

GE. Satin' eſt, ſi te delibutũ gaudio reddo? AN. enicas.

PH. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. GE. oh,

Tu quoque hic aderas Phormio? PH. aderam: ſed ceſſas? GE. accipe, hem.

Ut medo argentum dedimus tibi apud forum, recta domum

Sumu' profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam

AN. Quamobrem? GE. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem eſt Antipho.

Vbi in gynaeceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio, reſupinat: reſpicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait eſſe uetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modo fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem,

Eumq. nunc eſſe intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores

Suſpenſo gradu placide ire perrexi: acceſſi: adſtiti:

Animam compreſſi: aurem admoui: ita animum coepi attendere,

Hoc modo ſermonem captans. AN. euge Geta. GE. hic pulcherrimum

Facinus

Facinus audiui: itaque paene hercle exclamaui gaudio.
PH. Quod? GE. quodnam arbitrare? AN. nescio. GE. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inuentus Phanio uxori tuae. AN. hem,
Quid ais? GE. cum eiu' olim consueuit matre in Lemno clanculum.
PH. Somnium: utin' haec ignoraret suum patrem? GE. aliquid credito
Phormio esse caussae: sed me censen' potuisse omnia
Intellegere extra ostium, intus quae inter sese ipsi egerint?
PH. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. GE. immo etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea inde hue egreditur foras:
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem eius habendae se dare:
Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque adducerem.
AN. Hem, quin ergo? rape me: cessas? GE. fecero. AN. o mi Phormio
Vale. PH. uale Antipho: bene, ita me Dij ament, factum: & gaudeo.
PH. Tantam fortunam de improuiso esse his datam?
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phaedriae curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum aequalium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita ut datum est ingratijs,
His

His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, uoltusq. est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras:
Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. VII

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES

DE. DIIS *magnas merito gratias habeo, atque ago,*
Quando euenere haec nobis frater prospere.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. PH. *Demiphonem, si domi est,*
Visam: ut quod. DE. *at nos ad te ibamus Phormio.*
PH. *De eadem hac fortasse caussa?* DE. *ita hercle.* PH. *credidi.*
Quid ad me ibatis? ridiculum: an ueremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta haec mea paupertas est, tamē
Adhuc curaui unum hoc quidem, ut mi esset fides.
CH. *Est ne ea ita, ut dixi, liberalis?* DE. *opido.*
PH. *Itaque ad uos uenio nunciatum Demipho,*
Paratum me esse: ubi uoltis, uxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit,
Postquam, tantopere id uos uelle, animū aduorterā,
DE. *At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:*
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?

Olim cum honeste potuit, tum non est data:
Nunc uiduam extrudi, turpe est: ferme eadē omnia,
Quae tute dudum coram me incusaueras,
PH. Satin' superbe illuditis me? DE. qui? PH. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
CH. Tum autem Antiphonem uideo ab sese amittere
Inuitum eam, inque. DE. tum autem uideo filium
Inuitum sane mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad Forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
PH. Quod? nae ego perscripsi porro illis, quibu' debui.
DE. Quid igitur fiet? PH. si uis mihi uxorem dare,
Quam despondisti, ducam: sin est, ut uelis
Manere apud te illam, hic dos maneat Demipho:
Nam non est aequom me propter uos decipi;
Cum ego uestri honoris caussa repudium alteri
Remiserim, quae tantundem dotis dabat.
DE. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue. etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. iritor. D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? PH. fac periclum. DE. ut filius
Cum illa habitet apud te, hoc uestrum consilium fuit.
PH. Quaeso, quid narras? D quin tu mihi argentū cedo.
PH. Immo uero tu uxorem cedo. DE. in ius ambula.
PH. In ius? enimuero si porro esse odiosi pergitis.
DE. Quid facies? PH. ego ne? uos me indotatis modo
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. CH. quid id nostra? PH. nihil.

Hic

Hic quandam noram, cuius uir uxorem CH. hem.
DE. quid est?
PH. Lémni habuit aliã. CH. nullus sum. PH. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educat. CH. sepultu' sum.
PH. Haec adeo ego illi iam de narrabo. CH. obsecro.
Ne facias. PH. oh, tun' is eras? DE. ut ludos facit.
CH. Missum te facimus. PH. fabulae. CH. quid uis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. PH. audio:
Quid uos, malum, ergo me sic ludificamini
Inepti uostra puerili sententia?
Nolo, uolo: uolo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
CH. Quo pacto, aut unde haec hic resciuit? DE. nescio,
Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.
CH. Monstri, ita me Dij ament, simile. PH. inieci scrupulum. DE. hem,
Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est:
Animo uirili praesentiq. ut sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. PH. at at, nisi mihi prospicio, haereo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant uiam.
CH. At uereor, ut placari possit. DE. bono animo es:
Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus Chreme,

Cum e medio exceſſit, unde haec ſuſcepta eſt tibi.
PH. *Ita ne mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini:*
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigaſti Demipho.
An tu, ubi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis ueritus feminae primariae,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaueris.
DE. *Malum, quod iſti Dij, Deaeq. omnes duint.*
Tãta ne affectũ hominem quemquam eſſe audacia?
Non ne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? CH. *in id redactus ſum loci,*
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo. DE. *ego ſcio:*
In ius eamus. PH. *in ius? huc, ſi quid lubet.*
DE. *Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.*
CH. *Enim ſolu' nequeo: accurre huc.* P. *una iniuria eſt*
Tecum. CH. *lege agito ergo.* PH. *altera eſt tecum Chreme.*
DE. *Rape hunc.* PH. *ita ne agitis? enimuero uoce eſt opus.*
Nauſiſtrata exi. CH. *os opprime.* DE. *impurum uide,*
Quantum ualet. PH. *Nauſiſtrata inquam.* CH. *non taces.*
PH. *Taceam?* DE. *ni ſequitur, pugnos in uentrẽ ingere.*
PH. *Vel oculum exculpe: eſt, ubi uos ulciſcar probe.*

ACTVS

ACTVS . QVINCTI . SCENA . IIX

NAVSISTRATA . CHREMES PHORMIO . DEMIPHO

NA. QVI nominat me? CH. hem. NA. quid istuc turbae est obsecro
Mi uir? PH. hem quid nunc obticuisti? NA. quis hic homo est?
Non mihi respondes? PH. hiccine ut respondeat?
Qui hercle, ubi sit, nescit. CH. caue isti quidquam creduas.
PH. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
CH. Nihil est. NA. quid ergo est? quid istic narrat? PH. ia scies:
Ausculta. CH. pergin' credere? NA. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? PH. delirat miser
Timore. NA. non pol temere est, quod tu tam times.
CH. Ego timeo? PH. recte sane: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. DE. scelus,
Tibi narret? PH. eho tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre. NA. mi uir non mihi narras? CH. at. NA. quid at?
C. Non opus est dicto. P. tibi quidē: at scito huic opu' st.
In Lemno. CH. hem quid ais? DE. non taces? PH. clam te. CH. hei mihi.
PH. Vxorem duxit. NA. mi homo Dij melius duint.
PH. Sic factum est. NA. perij misera. PH. et inde filiam
Suscepit iam unam, dū tu dormis. CH. quid agimus?

NA.

NA. Pro Dij immortales, facinus indignum, & malū.
PH. Hoc actum est. NA. an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, ubi ad uxores uentum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distaedet loqui.
Haecine erāt itiones crebrae, & mā∫iones diutinae
Lemni? haeccine erat, quae nostros fructus minuebat, uilitas?
DE. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego, (tuo.
Sed eam, quae sit ignoscenda. PH. Verba fiunt mor-
DE. Num neque neglig ētia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus fere ab hinc annos quindecim mulierculā
Eam compressit unde haec nata est, neque post illa umquam attigit.
Ea mortem obijt: e medio abijt: qui fit in re hac scrupulus?
Quam ob rem te oro, ut alia facta tua sunt, aequo animo hoc feras.
NA. Quid ego aequo animo? cupio misera in hac re iam defungier. (putem?
Sed quid sperem? aetate porro minu' peccaturum
Iam tum erat senex, senectus si uerecundos facit.
An mea forma, atque aetas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem exspectem, aut sperem porro non fore?
P. Exsequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tem-

tempus est.

Sic dabo: age age nunc, Phormionem, qui uolet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: iam supplicij satis est mihi.

Habet haec, ei quod, dum uiuat, usque ad aurem obganniat.

NA. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho

Sigillatim, qualis in istum fuerim? DE. noui aeque omnia

Tecum. NA. meriton' meo hoc uidetur factum? DE. minime gentium:

Verũ, quando iam accusando fieri infectũ non potest,

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quod uis amplius?

PH. Enimuero, prius quam haec dat ueniam, mihi prospiciam, & Phaedriae.

Heus Nausistrata, prius quam huic respondes teme re, audi. NA. quid est?

PH. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:

Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.

C. Hẽ quid ais? NA. adeon' indignũ tibi uidetur, filius

Homo adolescens unam si habet amicam? tu uxores duas.

Nil pudere? quo ore illũ obiurgabis? responde mihi.

DE. Faciet, ut uoles. NA. immo, ut iam scias meam sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,

Prius,

Prius quam gnatum uideo: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. PH. mulier ſapiens es Nauſiſtrata.
NA. Satin' id eſt tibi? PH. immo uero pulchre diſcedo, et probe,
Et praeter ſpem? NA. tu tuum nomen dic quod eſt. PH. min'? Phormio,
Veſtrae familiae hercle amicus, & tuo ſummus Phaedriae,
NA. Phormio, at ego aecaſtor poſthac tibi, quod potero, & quae uoles,
Faciamq., & dicam. PH. benigne dicis. NA. pol meritum eſt tuum.
PH. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,
Et quod tuo uiro oculi doleant? NA. cupio. PH. me ad cenam uoca.
NA. Pol uero uoco. DE. eamus intro hinc. NA. fiat: ſed ubi eſt Phaedria,
Iudex noſter? PH. iam hic faxo aderit. Vos ualete, & Plaudite

FABVLAE. INTERLOCVTORES

Philotis,	*meretrix*
Syra,	*anus*
Parmeno,	*seruus*
Laches,	*senex*
Sostrata,	*mulier*
Phidippus,	*senex*
Pamphilus,	*adolescens*
Myrrhina,	*mulier*
Sosia,	*seruus*
Bacchis	*meretrix*

ACTA. LVDIS. ROMANIS. SEX. IVLIO. CAES CN. CORNELIO. DOLABELLA. AEDIL. CVR NON. EST. PERACTA. TOTA. MODOS. FECIT FLACCVS. CLAVDII. TIBIIS. PARILIB. CN OCTAVIO. T. MANLIO. COS. RELATA EST ITERVM. LVDIS. FVNEBRIBVS. RELATA. EST TERTIO. Q. FVLVIO. L. MARCIO. AEDILIBVS. CVRVLIBVS

C. SVLPICII. APOLLINARIS PERIOCHA

VXOREM *duxit Pamphilus Philumenam,*
Cui quondam ignorãs uirgini uitiũ obtulit:
Eiusq. per uim quem detraxit anulum,
Dederat amicae Bacchidi meretriculae:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero grauidam, ne id sciat socrus:
Vt aegram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum, caelat: uxorem tamen
Recipere non uolt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, anulum
Mater uitiatae forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS

HECYRA *est huic nomen fabulae. haec cum data*
Est noua, nouum interuenit uitium, & calamitas,

Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pro noua:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit uendere.
Alias cognostis eius: quaeso hanc noscite.
Orator ad uos uenio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem ut iure uti senem
Liceat, quo iure sum usus adolescentior,
Nouas qui exactas feci ut inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Caecilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim uix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem
Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitae,
Placitae sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorsarium
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.
Quod si scripturam spreuissem in praesentia, &
In deterrendo uoluissem operam sumere,
Ut in otio esset, potius quam in negotio:
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea caussa, aequo animo attēdite.
Hecyram ad uos refero, quam mihi per silentium
Numquam agere licitū est, ita eā oppressit calamitas
Eam calamitatem uestra intellegentia

Sedabit

Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
Cumprimum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit exspectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras,
Vetere in noua coepi uti consuetudine,
In experiundo ut essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor uenit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Iterea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: uobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per uos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, ut uestra auctoritas
Meae auctoritati fautrix, adiutrixq. sit.
Si numquam auare statui pretium arti meae,
Et eum esse quaestum in animum induxi maxumũ,
Quammaxume seruire uostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in uostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea caussa caussam hanc accipite, & silentium
Date; ut lubeat scribere alijs, mihiq. ut discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTVS . PRIMI . SCENA . I

PHILOTIS . SYRA

PH. P ER pol quã paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pãphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quam sancte, ut quiuis facile posset credere,
Numquam illa uiua ducturum uxorem domum:
Hem duxit. SY. ergo propterea te sedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? SY. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te uenit,
Quin ita paret sese, abs te ut blanditijs suis
Quamminimo pretio suam uoluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contra insidiabere?
PH. Tamen eandem pol esse omnibus, iniarium est.
SY. Iniurium est autem ulcisci aduorsarios?
Aut qua uia captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istaec mihi
Aetas & forma est, aut tibi haec sententia?

ACTVS . PRIMI . SCENA . II

PARMENO . PHILOTIS . SYRA

PA. S ENEX si quaeret me, modo isse dicito
Ad portum percũctatum aduentũ Pãphili.
Audin', quid dicã, Scirte? si quaeret me, uti
Tum dicas: si non quaeret, nullus dixeris;

Alias

Alias ut uti possim caussa hac integra.
Sed uideon' ego Philotium? unde haec aduenit?
Philotis, salue multum. PH: *o salue Parmeno.*
SY. *Salue mecastor Parmeno.* PA. *et tu aedepol Syra.*
Dic mihi Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
PH. *Minime me equidem oblectaui, quae cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. *Aedepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotium cepisse saepe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. *non dici potest,*
Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,
Vosq. hic uidendi, antiqua ut consuetudine
Agitarem inter uos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi praefinito loqui
Quae illi placerent. PA. *haud opinor commode*
Finem statuisse orationi militem.
PH. *Sed quid negoti hoc? modo quae narrauit mihi*
Hic intus Bacchis? quod ego numquam credidi
Fore, ut ille hac uiua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
PA. *Habet, sed firmae hae uereor ut sint nuptiae.*
PH. *Ita dij deaeq. faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. *Non est opus prolato: hoc percunctarier*
Desiste. PH. *nempe ea caussa, ut ne id fiat palam.*
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, sed tacita ut mecum gaudeam.

PA. Numquam dices tam commode, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quam ego, quae percuncter, scire. PA. uera haec praedicat:
Et mi illud uitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidem
Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et haec, communia omnium quae sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse unicum
Praesidium uelle se senectuti suae.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius uicini proxumi.
Usque illud uisum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptijs. postquam uidet
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita aegre tulit, ut ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiseresceret.
Ubicumque datum erat spatium solitudinis,
Ut colloqui mecum una posset: Parmeno,
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
PH. At te dij deaeq. perduint cum isto odio Laches.

PA. *Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum:*
Nocte illa prima uirginem non attigit:
Quae consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. *Quid ais? cum uirgine una adolescens cubuerit,*
Plus potus, illa se abstinere ut potuerit?
Non uerisimile dicis: nec uerum arbitror.
PA. *Credo ita uideri tibi. nam nemo ad te uenit,*
Nisi cupiens tui: inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA. *diebus sane pauculis*
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratque, ut uirgo a se integra etiam tum siet:
Sexq. ante, eam quam uxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis,
Neque honestum mihi, neque utile ipsi uirgini est.
PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
PA. *Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas uiti,
Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. *Quid interea? ibat ne ad Bacchidem?* PA. *quotidie:*
Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese uidet,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
PH. *Non aepol mirum.* PA. *atqui ea res multo maxume*
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,

Et illam, & hanc, quae domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum aestimans.
Haec, ita uti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim uxoris misericordia
Deuictus, partim uictus huiu' iniuria,
Paullatim elapsust Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horunc, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater
Reliquit cum matre hic uxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in urbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?
PA. Nunc audies. primum dies complusculos
Bene conueniebat sane inter eas: interim
Miris modis odisse coepit Sostratam,
Neque lites ullae inter eas: postulatio
Numquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere e conspectu illico,
Videre nolle. denique, ubi non quit pati,
Simulat se a matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complures, acersi iubet.
Dixere caussam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt saepius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It uisere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex

Re-

Resciuit, heri ea caussa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenae.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sane curae est, quorsum euenturum hoc siet,
Habes omnem rem: pergam quo coepi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. PA. Dij uortant bene
Quod agas. PH. uale. PA. et tu bene uale Philotium.

ACTVS . SECVNDI . SCENA . I

LACHES . SOSTRATA

LA. PRO deum atque hominum fidem, quod hoc genus est, quae haec coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem aeque studeant, nolintq. omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias:
Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus. uiris
Esse aduorsas, aeque studiũ est, similis est pertinacia.
Ia eodem omnes mihi uidentur ludo doctae ad malitiam: &
Ei ludo, si ullus est, magistrã hãc esse satis certo scio.
SO. Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser, nescio. LA. hem
Tu nescis? SO. nõ, ita me Dij bene amẽt mi Laches,
Itaq. una inter nos agere aetatem liceat. LA. Dij mala prohibeant.

SO. Meq. abs te immerito esse accusatam, post modo re
scisces. LA. scio.

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum
te dici potest,

Quae me, & te, & familiam dedecoras, filio lu-
ctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines,
facis;

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos com-
mitterent.

Tu sola exorere, quae perturbas haec tua impuden- (tia.

SO. Ego ne? LA. tu inquam mulier, quae me omnino
lapidem, haud hominem, putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hic uitam uostrorum exigat?
Multo melius, hic quae fiunt, quam illi, ubi sum
assidue, scio:

Ideo quia, uti uos mihi domi eritis, proinde ego ero
foris.

Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Phi-
lumenam:

Minimeq. adeo mirum: &, ni id fecisset, magis mi
rum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odis-
sett domum:

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc
isses foras.

At uide, quam immerito aegritudo haec oritur mi
abs te Sostrata.

Rus habitatum abij,concedens uobis,& rei seruiens
Sumptus uestros, otiumq. ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, praeter aequom atque aetatem meam.
Nō te pro his curasse rebus,ne quid aegre esset mihi?
SO. Non mea opera,neque pol culpa euenit. L. immo maxume.
Sola hic fuisti:in te omnis haeret culpa sola Sostrata.
Quae hic erāt,curares;cū ego uos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet;
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.
LA. Gaudeo(ita me Dij ament)gnati caussa:nam de te quidem,
Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.
S. Qui scis, an ea caussa mi uir me odisse assimulauerit,
Vt cum matre una plus esset? LA. quid ais? non signi sat est,
Quod heri nemo uoluit uisentem te ad eam intromittere?
S. Enim lassam opido tum aiebant:eo ad eaus non admissa sum.
L. Tuos esse illi mores morbum magi',quam ullā aliam rem arbitror:
Et merito adeo: nam uostrarum nulla est, quin gnatum uelit (tur:
Ducere uxoré:et quae uobis placita conditio est, da-
Vbi duxere impulsu uostro,uostro impulsu easdem exigunt.

ACTVS . SECVNDI . SCENA . II

PHIDIPPVS . LACHES . SOSTRATA

PH. ETSI scio Philumena meum ius esse, ut te cogam,
Quae ego imperem, facere: ego tamen patrio animo uictus faciam
Vt tibi concedam. neque tuae libidini aduorsabor.
L. Atque eccum Phidippum optume uideo: ex hoc iam scibo, quid sit.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprime obsequentem:
Sed non adeo, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & uostram id esset.
Nunc uideo in illarum potestate esse te. PH. eia uero.
L. Adij te heri de filia: ut ueni, itidem incertum amisti.
Haud ita decet, si perpetuam uis esse affinitatẽ hanc
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando uobis, corrigemus,
Te iudice ipso. sin ea est caussa retinendi apud uos,
Quia aegra est: te mi iniuriã facere arbitror Phidippe,
Si metuis, satis ut meae domi curetur diligenter.
At, ita me Dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis uelis, quam ego: id adeo gnati caussa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum
magnificare,
Neque adeo me clam est, quam esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si rescierit. eo domum, studeo haec prius, quam
ille huc redeat.

PH. Laches, & diligentiam uestram, & benignitatem
Noui: &, quae dicis, omnia esse ut dicis, animum
induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illã ad uos redire studeo,
Si facere possim ullo modo. LA. quae res te facere id
prohibet?
Eho, numquidnam accusat uirum? PH. minime: nam
postquam attendi
Magis, et ui coepi cogere ut rediret, sancte adiurat
Non posse apud uos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliys uitiy est: leni ego animo sũ natus:
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. SO.
heu me miseram
L. Certum ne est istuc? PH. nunc quidem, ut uidetur: sed
numquid uis?
Nam est, quod me transire ad Forum iam oportet. L.
eo tecum una.

ACTVS. SECVNDI. SCENA. III
SOSTRATA

S. AE DEPOL nae nos aeque sumus omnes inuisae uiris,
Propter paucas; quae omnes faciunt dignae

ut

ut uideamur malo.
Nam, ita me ament Di, quod me accusat nunc uir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas. haud pol me equidem: nam numquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam exspecto ut redeat domum.

ACTVS. TERTII. SCENA. I

PAMPHILVS. PARMENO. MYRRHINA

PAM. NEMINI ego plura acerba esse ex amore homini umquam oblata credo,
Quam mi. heu me infelicem, hanccine ego uitam parsi perdere?
Haccine ego caussa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat praestabilius, ubiuis gentium aetatem agere,
Quam huc redire? atque, haec ita esse, miserum me rescíscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est.

PAR.

PAR. At sic, citius qui te expedias his aerumnis, reperies. (res:
Si non rediisses, hae irae factae essent multo amplio-
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reuerituras.
Rem cognosces, iram expedies: restitues rursum in gratiam.
Leuia sunt haec, quae tu pergrauia esse in animum duxti tuum.

PAM. Quid consolare me? an quisquam usquam gentium est aeque miser?
Prius quam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re ut taceam, cuiuis facile scitu quam fuerim miser:
Tamen numquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq. huc contuleram, hem noua res orta est, porro ab hac quae me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porro ut fiam miser?
Nā matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quae nūquā in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quae tam permãsit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum est: si uis uero ueram rationem exequi,
Non maxumas, quae maxumae sunt interdum irae, iniurias
Faciunt: nam saepe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem caussa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quam pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt,
Itidem mulieres sunt ferme, ut pueri, leui sententia:
Fortasse unum aliquod uerbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. Abi Parmeno intro, ac me uenisse nuntia. PAR. hem quid hoc? PAM. tace.
Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad Fores
Accede propius. PAR. hem, sensistin'? PAM. noli fabularier.
Pro Iuppiter, audio clamorem. PAR. tute loqueris, me uetas?
M. Tace obsecro mea gnata. PAM. matris uox uisa est Philumenae.
Nullus sum. PAR. qui dum? PAM. perij. PAR. quam obrem? PAM. nescio quod magnum malum
Profecto Parmeno me caelas. PAR. uxorẽ Philumenã
Pauitare

Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte, est nescio.

PAM. Interij: cur mihi id non dixti? PAR. qua non poteram una omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemo ne medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam si periculum ullum in te est, perisse me una haud dubium est.

PAR. Non usus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
Here nemo uoluit Sostratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sane nolim, maxume heri caussa mei:
Seruom illico introisse dicent Sostratae,
Aliquid tulisse comminiscentur mali.
Capiti, atque aetati illorum, morbus qui auctu' sit:
Hera in crimen ueniet, ego in magnum malum.

ACTVS. TERTII. SCENA. II

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS

SO. NESCIO quid iam dudum hic audio tumultuari misera:
Male metuo, ne Philumenae magi' morbus aggrauescat:
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.

Nunc ad eam uiſam. PAR.*heus Soſtrata.* S. *ehem.*
PAR.*iterum iſtinc excludere.*
SO.*Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam miſera?*
Non uiſam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic ſit aegra?
PAR. *Non uiſas, nec mittas quidem uiſendi cauſſa quemquam.* (*duco:*
Nam QVI *amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte*
Laborē inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius tuus introijt uidere, ut uenit, quid agat.
SO.*Quid ais? an uenit Pamphilus?* PAR. *uenit.* SO. *Dijs gratiam habeo.*
Hem, iſtoc uerbo animus mihi redijt, & cura ex corde exceſſit.
PAR.*Iā ea te cauſſa maxume huc nunc introire nolo:*
Nam ſi remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli,
Quae inter uos interuenit, unde ortum eſt initiū irae.
Atque eccum uideo ipſam egredi: quam triſti' ſit. SO. *o mi gnate.*
PAM. *Mea mater, ſalue.* SO. *gaudeo ueniſſe ſaluom. ſaluan'*
Philumena eſt? PAM. *meliuſcule eſt.* SO. *utinam iſtuc ita Dij faxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis?
PAM. *recte mater.*
SO.*Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repēte inuaſit?*
PAM.

PAM. *Ita factum est.* SO. *quid morbi est?* PAM. *febris*
SO. *quotidiana?* PAM. *ita aiunt.*
I sodes intro, consequar iam te mea mater. SO. *fiat.*
PAM. *Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.*
PAR. *Quid? non sciunt ipsi uiam, domum qua redeant?*
PAM. *cessas?*

ACTVS . TERTII . SCENA . III

PAMPHILVS

PAM. NEQVEO *mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,*
Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt,
Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro ut corripui timidus, alio suspicans
Morbo me uisurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi,
Postquam me adspexere ancillae aduenisse, ilico omnes simul
Laetae exclamãt, Venit, id quod me repente adspexerant.
Sed continuo uoltum earum sensi immutari omniũ,
Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte una illarum interea propere praecurrit, nuncians

Me uenisse: ego eiu' uidendi cupidus recta consequor.
Posteaquam introij, extemplo eius morbum cognoui
miser.
Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum
dabat:
Neque uoce alia, ac res monebat, ipsa poterat con-
queri.
Postquam adspexi, o facinus indignum inquam: &
corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci per-
citus.
Mater consequitur: iam ut limen exirem, ad genua
accidit,
Lacrumans misera: miseritum est. profecto hoc sic est,
ut puto.
Omnibu' nobis ut res dant sese, ita magni, atque hu-
miles sumus.
Hanc habere orationem mecum a principio institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem haec abierit,
caussam uides:
Nam uitium est oblatum uirgini olim ab nescio quo
improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum ut cela-
ret suum
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacru-
mem miser.
Quaeq. fors fortuna est, inquit, nobis quae te hodie ob
tulit,
Per eam te obsecramus ambae, si ius, si fas est, uti

Aduorsa eius per te tecta tacitaq. apud omnes sient:
Si umquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te uti sibi des pro illa nūc, rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem sit tuā.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te uenit, mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
Maxume uolo, doq. operam, ut clam partus eueniat patrem,
Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortū esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod uerisimile est, ex te recte eum natum putent,
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miserae indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de redducenda, id uero neutiquam honestum esse arbitror.
Nec faciā: etsi amor me grauiter, cōsuetudoq. tenet.

Lacrumo, quae posthac futura est uita, cum in mentem uenit,
Solitudoq. O Fortunā, ut numquā perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquo mihi est.
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS. TERTII. SCENA. IV

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS

PAR. IN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?
SO. A Non hercle Parmeno uerbis dici potest
Tantum, quam re ipsa Nauigare incommodum est.
PAR. Ita ne est? SO. o fortunate, nescis quid mali
Praeterieris, qui numquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam miserias, unam hanc uide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea semper mortem exspectabam miser:
Ita usque aduorsa tempestate usi sumus.
PAR. Odiosum. SO. haud clam me est: denique hercle aufugerim

Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.
PAR. Olim quidem te caussae impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, ut faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum uideo stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me uelit.
Here, etiam tu hic stas? PAM. equidem te exspecto.
PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini?
PAM. tibi.
PAR. In arcem? quid eo. PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una aduectust, conueni.
PAR. Perij: uouisse hunc dicam, si saluus domum
Rediisset umquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid uis dicam? an conueniam
modo?.
PAM. Immo, quod constitui me hodie conuenturum eũ,
Non posse, ne me frustra illi exspectet: uola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam, ut
noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius.
PAR. Cadauerosa facies. Dij illum perduint.
Quid, si non ueniet? maneam ne usque ad uesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu' sum.
PAM. Ille abijt. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Murrhina,
Suae gnatae partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam: tamen ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem

Video

Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertũ sum.

ACTVS. TERTII. SCENA. V

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS

LA. DIXTIN' *dudum, dixisse illam se exspectare filium?*

PH. *Factum.* LA. *uenisse aiunt: redeat.* PAM. *quã caussam dicam patri,*

Quamobrem non reducam, nescio. LA. *quem ego hic audiui loqui?*

PAM. *Certum obfirmare est uiam me, quam decreui persequi.*

LA. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* PAM. *salue mi pater.*

LA. *Gnate mi, salue.* PH. *bene factum te aduenisse Phamphile,*

Atque adeo, quod maximum est, saluum atque ualidum. PAM. *creditur.*

LA. *Aduenis modo?* PAM. *admodum.* LA. *cedo, quid reliquit Phania*

Consobrinus noster? PA. *sane hercle homo uoluptati obsequens*

Fuit, dum uixit: & qui sic sunt, haud multum heredẽ adiuuant.

Sibi uero hanc laudem reliquit: uixit, dum uixit, bene.

LA. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus una sentẽtia?*

PAM.

PAM. *Quidquid est id quod reliquit, profuit.* LA. *immo obfuit:*

Nam illum uiuom & saluom uellem. PH. *impune optare istuc licet.*

Ille reuiuiscet iam numquam: & tamen, utrum malis, scio.

LA. *Here Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.*

PH. *Noli fodere. iussi.* LA. *sed iam eam remittet.* PH. *scilicet.*

PAM. *Omnem rem scio, ut sit gesta: adueniens audiui omnia.* LA. *at*

Istos inuidos Dij perdant, qui haec libenter nūciant.

PAM. *Ego me scio cauisse, ne ulla merito contumelia*

Fieri a uobis posset: idq. si nunc memorare hic uelim,

Quam fideli animo & benigno in illam & clementi fui,

Vere possim; ni te ex ipsa id magis uelim resciscere:

Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quae nunc in me iniqua est, aequa de me dixerit.

Neque culpa hoc mea euenisse dissidiū, id testor deos.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meae,

Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;

Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:

Segreganda aut mater a me est Phidippe, aut Philumena:

Nunc me pietas matris potius commodum suadet (sequi.

LA.

I. Pāphile, ad aures haud īuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putasse omnes res prae parente intellego.
Verum uide, ne impulsus ira praue insistas Pāphile.
PAM. Quibus iris nunc in illam impulsus iniquu' sim?
Quae numquā quidquā erga me cōmerita est pater,
Quod nollem: & saepe, quod uellem, meritam scio:
Amoque, & laudo, & uehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illiq. exopto, ut relliquam uitam exigat
Cum eo uiro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.
PH. Tibi id in manu est, ne fiat. LA. si sanus sies,
Iube illam redire. PAM. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. LA. quo abis? mane, (est?
Mane inquā: quo uadis? PH. quae haec pertinacia
LA. Dixin' Phidippe hac rem aegre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres:
PH. Non credidi aedepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, ut uelit reducere uxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
LA. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
LA. Decedet iam ira haec: et si merito iratus est.
PH. Quia paullulum uobis accessit pecuniae,
Sublati animi sunt. LA. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietq. hodie mihi,
Velit ne, an non; ut alij, si huic non sit, siet.
LA. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?

Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quae dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad
Uxorem: cuius fiunt consilio omnia haec: (mam.
Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre est, euo-

ACTVS. QVARTI. SCENA. I

MVRRINA. PHIDIPPVS

MV. PERII, quid agam? quo me uortam? quid meo respondebo uiro
Misera? nam audisse uocem pueri uisu' est uagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quod si rescierit peperisse, id qua caussa clam habuisse me
Dicam, non aedepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
PH. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam uideo quid agis Murrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi uir? PH. uir ego tuus? tu uirum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si utrumuis horum mulier umquam tibi uisus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? PH. at rogas?

Peperit

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare aequom est patrem?

Perij: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?

P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare uolueris

Partum; praesertim cum & recte, & suo pepererit tempore.

Adeo ne peruicaci esse animo, ut puerum pracoptares perire,

Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,

Potius, quam esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem

Tui? ego etiam illorum esse hanc culpã credidi, quae te est penes,

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem uenit,

Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Cũ eo, qui meretrices amaret, qui pernectaret foris,

M. Quamuis caussam hunc suspicari, quam ipsam ueram, mauolo.

P. Multo prius sciui, quam tu, illum amicam habere Murrhina: (tiae.

Verũ id uitiũ ego numquam decreui esse adolescen-

Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, cum
se quoque oderit.
Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti usque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset
ratum.
Id nunc res indicium haec facit, quo pacto factum uo
lueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes cui mater siem,
Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod
sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui uidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum
postea,
Si modeste ac raro hoc fecit? nō ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quam dare operam id scire,
qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos: non eum hominem du
cerem,
Nec uirum sati' firmum gnatae. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quae me peccasse ais: abi, solum solus conueni:
Roga, uelit ne, an non uxorem. si est, ut dicat uelle se,
Redde: sin est autem, ut nolit, recte consului meae.
P. Siquidem ille ipse non uolt, & tu sensti esse in eo Mur
rhina

Pecca-

Peccatũ: aderã, cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, te esse ausam haec facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra aedes puerũ usquã uelis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulẽ:
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me misceriorem uiuere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut siet, resciuerit,
Non aepol clam me est; cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua uia sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi unum ex plurimis miserys reliquom fuerat malum,
Si, puerum ut tollam, cogit, cuius qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit ui, in digito quem habuit, uirgini abiens anulum:
Simul uereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS . QVARTI . SCENA . II

SOSTRATA . PAMPHILVS

S. NON clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea dissimulas sedulo:
Verum ita me dij ament, itaq. obtingant ex te, quae excopto mihi, ut
Numquam sciens commerui, merito ut caperet odium illam mei: (dem:
Teq. ante quam me amare rebar, ei rei firmasti fi-
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Praepositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam (scias.
Referre, ut apud me praemium esse positum pietati
Mi Pamphile, hoc & uobis, & meae commodum famae arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre,
Ne mea praesentia obstet, neu caussa ulla restet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quaeso quid istuc consili est? (gres?
Illiu' stultitia uicta, ex urbe tu rus habitatum mi-
Haud facies: neque sinam, ut qui nobis mater maledictum uelit,

Mea pertinacia dicat esse factũ, haud tua modestia.
Tũ, tuas amicas te, et cognatas deserere, et festos dies
Mea caussa, nolo. S. nihil iam mi istaec res uoluptatis ferunt:
Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: haec mihi nunc cura est maxuma, ut ne cui meae
Longinquitas aetatis obstet, mortẽ ue exoptet meam.
Hic uideo me esse inuisam immerito: tempus est concedere.
Sic optume, ut ego opinor, omnes caussas praecidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morẽ gessero.
Sine me obsecro effugere, uolgus quod male audit mulierum.
P. Quam fortunatus ceteris sum rebus, absque una haec foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt ita, ut tu uis, itaq. ut esse ego illam existumo,
Mi gnate, da ueniam hanc mihi, reduc illam. P. uae misero mihi,
S. Et mihi quidem: nam haec res non minus me male habet, quam te gnate mi.

ACTVS

ACTVS . QVARTI . SCENA . III

LACHES . SOSTRATA . PAMPHILVS

L. QVEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi uxor:
Istuc est sapere, qui, ubicumque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.
S. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quae tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita ut iubes, faciam. PAM. pater.
L. Quid uis Pamphile? PAM. abire hinc matrem? minime. L. quid ita istuc? PAM. quia
De uxore incertus sum etiam quid facturus siem. L. quid est?
Quid uis nisi reducere? PAM. equidem cupio, & uix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex usu quod est, id persequar.
Credo, si non reducã, ea gratia concordes magis fore.
L. Nescias: uerũ id tua refert nihil, utrũ illae fecerint,
Quãdo haec abierit: odiosa haec aeta'st adolescẽtulis:
E medio aequom excedere est: postremo iã nos fabulae
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed uideo Phidippum per tẽpus egredi: accedamus.

ACTVS . QVARTI . SCENA . IV

PHIDIPPVS . LACHES . PAMPHILVS

P. TIBI quoque aedepol sum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum est turpiter:
Etsi tibi caussa est de hac re. mater te impulit:
Huic uero nulla est. L. opportune te mihi
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
P. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Murrhina haec sunt mea uxore exorta omnia.
PAM. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porro, quam uelint.
PH. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sane perpetuam uolo:
Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. PAM. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:
Nam abducta a uobis praegnans fuerat filia, (dié.
Neque fuisse praegnantem umquam ante hunc scivi
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, et tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tam diu? nequeo satis,
Quam hoc mihi uidetur factum praue, proloqui

PH.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi Laches.

PAM. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.

PAM, Perij. L. hunc uidere saepe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis: qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam Dys. PAM. nullu' sum.

L. Reduc uxorem ac noli aduorsari mihi.

PAM. Pater, si illa ex me liberos uellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certo scio,
Non me clam haberet, quae celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse a me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quae careat culpa? an quia non delinquunt uiri?

PH. Vosmet uidete iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opu' sit uobis, an reductam domum:
Uxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re uobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PAM. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam. L. quid dixti? eho, an non alemus Pāphile?
Prodemus quaeso potius? quae haec amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quae nolo, ut praesente hoc loquar.

Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primum hanc ubi dixti caussam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex aedibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi caussam uides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli?
Egi, atque oraui tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quae tum obsecutus mihi fecisti ut decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricē induxti tuum.
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem uitam te reuolutum denuo.
Video esse. PAM. me ne? LA. te ipsum: & facis iniuriam,
Cum fingis falsas caussas ad discordiam,
Vt cum illa uiuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitq. adeo uxor: nam ei caussa alia quae fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat: nam id est.
PAM. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. L. ah,
Reduc uxorem, aut, quamobrem non opu' sit cedo.
PAM. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem

In culpa non est. post de matre uidero.

PAM. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, praesens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Praesertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.

LA. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi uidetur esse apud sese? sine:
Puerũ Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. maxume.
Non mirum fecit uxor, si hoc aegre tulit:
Amarae mulieres sunt, non facile haec ferunt:
Propterea haec ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego praesente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc uero palam est.
Nã omnino abhorrere animum huic uideo a nuptijs.

LA. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?

PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam ut mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca uerbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, itidemq. nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos uolo,
Si ullo modo est ut possit, quod spero fore.
Sed uis ne adesse me una, dum istam conuenis?

LA. Immo uero abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. I

BACCHIS. LACHES

BA. *NON hoc de nihilo est, quod Laches nunc me conuentam esse expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod uelit.

BA. *Videndum est, ne minu' propter iram hanc impetrem, quam possiem;*
Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satiu' sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. BA. *salue Lache.* LA. *credo aedepol te*
Non nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.

BA. *Ego pol quoque etiam timida sum, cum uenit mi in mentem, quae sim,*
Ne nomen mihi quaestus obstet apud te: nam mores facile tutor.

LA. *Si uera dicis, nihil tibi pericli a me est mulier: nam*
Iam aetate ea sum, ut non siet peccato mihi ignosci aequom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro.
Nam si id nunc facis, factura ue es, bonas quod par est facere:
Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquū (est.

BA.

BA. *Est magna aecastor gratia, de hac re quam tibi habeam. nam qui (sit. sed*
Post factam iniuriam se expurget, mihi parum pro-
Quid istuc est? LA. *meum receptas filium ad te Pamphilum.* BA. *ah.*
LA. *Sine dicam uxorem hanc prius quam duxit, uostrũ amorem pertuli.*
Mane: nondum etiam dixi id, quod uolui. nunc hic uxorem habet,
Quaere alium firmiorem tibi, dum consulendi tempus est.
Nam ille neque animo hoc erit aetatem, neque pol eadem ista aetate tu.
BA. *Quis id ait?* LA. *socrus.* BA. *me ne.* LA. *te ipsam: & filiam abduxit suam,*
Puerumq. ob eam rem clam uoluit, qui natus est, extinguere.
BA. *Aliud si scirem, qui firmare meam apud uos possem fidem,*
Sanctius quam iusiurandũ, id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.
LA. *Lepida es. sed scin', quid uolo potius sodet facias?* BA. *quid cedo?*
LA. *Eas ad mulieres huc intro, atque istue iusiurandum idem*
Polliceare illis: exple animum his, teq. hoc crimine expedi.
BA. *Faciam. quod pol, si esset alia ex hoc quaestu, haud fa-*

faceret, ſcio,
Vt de tali cauſſa nuptae mulieri ſe oſtenderet.
Sed falſa fama eſſe nolo gnatum ſuſpectum tuum,
Nec leuiorẽ uobis, quibus eſt minime aequũ, uiderier
Immerito: nam meritus de me eſt, quod queam, illi ut commodem. (dit:

L. Facilem, beneuolumq. lingua tua iam tibi me reddi-
Nam non ſunt ſolae arbitratae hae: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te eſſe praeter noſtram opinionem comperi, (les.
Fac eadem ut ſis porro: noſtra utere amicitia, ut uo
Aliter ſi facis. ſed reprimam me, ne aegre quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo unum, qualis ſim amicus, aut quid poſſiem,
Potius quam inimicus, periclum facias. BA. faciam ſedulo.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. II
PHIDIPPVS. LACHES BACCHIS

PH. NIHIL apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus ſit,
Benigne praebeatur.
Sed cum tu ſatura, atque ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito.
L. Noſter ſocer, uideo, uenit. puero nutricem adduxit.
Phidippe,

Phidippe, Bacchis deierat persancte. PH. haeccine
ea est? LA. haec est.
PH. Nec pol istae metuunt deos: neque has respicere de-
os opinor.
BA. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. haec res hic agitur: me facere Pamphilo ut
uxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non paenitet me famae,
Solā fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.
LA. Phidippe, nostras mulieres suspectas falso nobis
In re ipsa inuenimus: porro hanc nunc experiamur.
nam si
Compererit falso crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem ira-
tus gnatus,
Quod pepererit uxor clam, id leue est: cito ab eo haec
ira abscedet.
Profecto in hac re nihil mali est, quod sit dissidio di-
gnum.
PH. Velim quidem hercle. LA. exquire: adest: quod sa-
tis sit, faciet. BA. faciam.
PH. Quid istaec mihi narras? an quia non tute audisti
dudum,
De hac re animus meus ut sit Laches? illis exple mo
do animum.
LA. Quaeso aedepol Bacchis, quod mihi es pollicita tu-
te, ut serues.
BA. Ob eam rem uis ergo introeam? LA. i, atque exple
animum his, ut credant.

BA. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:*
Nã nupta meretrici hostis, a uiro ubi segregata est.
LA. *At haec amicae erunt, ubi quamobrem adueneris, rescifcent.* PH. *atqui*
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:
Nam illas errore, & te simul suspectione exsolues.
BA. *Perij, pudet Philumenae: sequimini me intro huc ambae.*
LA. *Quid mi est, quod malim, quam quod huic intellego euenire, ut*
Gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi una prosit?
Nam, si est, ut haec nunc Pamphilum uere ab se segregarit;
Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, & gloriam esse;
Referetq. gratiam ei, unaq. opera nos sibi amicos iunget.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. III

PARMENO. BACCHIS

PAR. AEDEPOL *nae esse meam herus operam deputat parui preti,*
Qui ob rem nullam misit: frustra ubi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque uenerat,

Accedebam: adolescens, dic dum quaeso tun' es Myconius?

Non sum. Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum

Hic habes? omnes negabant: neque enim quemquam esse arbitror.

Denique hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidem

Ab nostro affine exeuntem uideo? quid huic hic rei est?

BA. *Parmeno, opportune te offers, propere curre ad Pamphilum.*

PAR. *Quid eo?* BA. *dic me orare, ut ueniat.* PAR. *ad te?* PA. *immo ad Philumenam.*

PAR. *Quid rei est?* BA. *tua quod nil refert, percunctari desinas.*

PAR. *Nil aliud dicam?* BA. *etiam: cognosse anulum illum Murrhinam*

Gnatae suae fuisse, quem mihi ipsu' olim dederat. PAR. *scio.*

Tantum ne est? BA. *tantum: aderit continuo, haec ubi ex te audiuerit.*

Sed cessas? PAR. *minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est:*

Ita cursando atque ambulando totum hunc contriui diem.

BA. *Quantam obtuli aduentu meo laetitiam Pamphilo hodie?*

Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?

Gnatum

Gnatum ei restituo, qui paene harum ipsiusq. opera perijt:
Vxorem, quam numquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui.
Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, uini plenum,
Cum hoc anulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut unde anulum istum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id uideo;
Nescio quid suspicarier magi' coepi; instare, ut dicat.
Homo se fatetur ui in uia nescio quam compressisse:
Dicitq. sese illi anulum, dum luctat, detraxisse:
Eum cognouit Murrhina in digito modo me habentem:
Rogat, unde sit: narro omnia haec: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Haec tot propter me gaudia illi contigisse laetor:

Etsi hoc meretrices aliae nolunt: neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs laetetur. uerum aecastor
Nunquam animum quaesti gratia ad malas adducam partes,
Ego dum illo licitum est usa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda aequom est ferre.

ACTVS. QVINCTI. SCENA. IV

PAMPHILVS. PARMENO BACCHIS

PAM. VIDE *mi Parmeno etiam sodes, ut mi haec haec certa & clara attuleris;*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. *Visum est.* PAM. *certo ne?* PAR. *certe.* PAM. *deus sum, si hoc ita est.* PAR. *uerum reperies.*
PAM. *Mane dum sodes? timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.*
PAR. *Maneo.* PAM. *sic te dixisse opinor, inuenisse Murrhinam,*

Suum

Suum anulum habere Bacchidem. PAR. *factum.*
PAM. *eum, quem ego olim ei dedi:*
Eaq. hoc te nunciare mihi iussit: ita ne factum?
PAR. *ita inquam.*
PAM. *Quis me est fortunatior, uenustatisq. adeo plenior? egon'*
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio.
PAR. *at ego scio.* PAM. *quid?*
PAR. *Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipso quid sit boni,*
Scio. PAM. *ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam sine munere a me abire? ah nimium me ingratum putas
Sed Bacchidem eccam uideo stare ante ostium:
Me exspectat credo: adibo. BA. *salue Pamphile.*
PAM. *O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.*
BA. *Bene factum, & uolupe est.* PAM. *factis ut credam, facis:*
Antiquamq. adeo tuam uenustatem obtines,
Vt uoluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocumque adueneris,
Semper siet. BA. *at tu aecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,*
Vt unus hominum homo te uiuat numquam quisquam blandior.
PAM. *Ha, ha, hae, tu ne mihi istuc?* BA. *recte amasti Pamphile uxorem tuam:*
Nam numquam ante hunc diem meis oculis eam,
quod

quod nossem, uideram :

Perliberalis uisa est . PAM. dic uerum . BA . ita me
Dij ament Pamphile ?

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixti iam patri ? BA. nil. PAM. neque opus est :

Adeo mutito: placet hoc non fieri itidem, ut in comoedijs ,

Omnia ubi omnes resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere ,

Sciunt ; quos non autem scire aequom est , neque resciscunt, neque scient .

BA. Immo etiam, hoc qui occultari posse facilius credas , dabo :

Murrhina ita Phidippo dixit , iuriiurando se meo

Fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum. PAM. est optume :

Speroq. rem hanc esse euenturam nobis ex sententia .

PAR. Here, licet me scire ex te , hodie quid sit quod feci boni ?

Aut quid istuc est, quod uos agitis ? PAM. non. PAR. suspicor tamen .

Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. ne scis Parmeno ,

Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta aerumna extraxeris .

PAR. Immo uero scio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego istuc satis scio. PAR. an

Temere quidquam Parmenonem praetereat, quod facto usu' sit?

PAM. *Sequere me intro Parmeno.* PAR. *sequor. equidem plus hodie boni*

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem umquam.

Vos valete & Plaudite

FINIS

M. ANTONII MVRETI ARGVMENTORVM ET SCHOLIORVM IN TERENTIVM LIBER

IN VITAM TERENTII

DVM AFRICANI uocem diuinam] *Antea legebatur, Voce diuina. ego hoc latini sermonis consuetudinem pati non puto: neque enim aliqua re, sed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus,*

-- Inhiat aurum, ut deuoret. itaque ratus sum: sine periculo posse mutari. Sic paullo infra, cum in omnibus libris legeretur, - Abijt in Graeciam in terram ultimam: ausus sum prius illud, in, expungere: quod & uersum corrumpebat, & orationis, ut ego quidem arbitror, puritatem. terram enim Graeciam, & terram Italiam, & similia ueteres saepe dicebant.

Iussus ante Caecilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihili est, & tamen hoc loco in omnes libros irrepserat, Caecilium reposui, fretus auctoritate Eusebij, qui hoc ipsum, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Caecilium autem poetam comicum accipio.*

Consularibus ludis] *consularium ludorum nulla alibi, quod sciam, mẽtio. Consualibus, non, consularibus, legendum forte sit. sunt autem Consuales ludi ijdem cum Circensibus, siue Romanis.*

Iliadem instar tragoediae, Odysseam ad imaginē comoediae] *Aliter sentit Aristoteles; cuius auctoritate facile huius grammatici opinio praeponderatur. eius uerba sunt,* ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητικῆς ὅμηρος ἦν (μόνος γὰρ, οὐχ ὅτι εὖ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ μιμήσεις δραματικὰς ἐποίησεν) οὕτω καὶ τὰ τῆς κωμῳδίας σχήματα πρῶτος ὑπέδειξεν, οὐ ψόγον, ἀλλὰ τὸ γελοῖον δραματοποιήσας. ὁ γὰρ μαργείτης ἀνάλογον ἔχει, ὥσπερ ἰλιὰς καὶ ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας.

Ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere.] *In aliis, lata lege sanxerunt. inepte. hoc enim significat, siluisse poetas, id est, desiisse, ciues nominatim proscindere, cum lex illa lata esset. atque hoc ipsum est, quod ait Flaccus,*

— lex est accepta, chorusq.
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Prorsae orationis] *Prosam orationem qui dicunt, facere imperite puto. prorsum antiqui rectum uocabant: unde prorsi limites apud Festum: eoq. uocabulo in hunc sensum reperio usum Senecam in his uersibus ex Troade,*

Et qui renatum prorsus adspiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiscet freto.

Sed & Prorsam uocabant Deam, quae rectos fetus educeret: de qua locum hunc A. Gellii lib. XVI. *ita scriptum in ueteribus libris uidere nemini: Huius periculi deprecādi gratia arae statutae sunt Romae duabus Carmentibus, quarum altera Postuerta no-*

minata est, Prorsa altera: a recti, peruersiq. partus & potestate, & nomine. nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Prosa. Quia igitur, Prorsum, ut dixi, rectum est, icirco solutam orationem prorsam, nominarunt; quod essent in ea uoces recto fere ordine, & ut naturae ferret impetus, collocatae. contraq. uersum dixerunt, in quo esset orationis genus, ut Cicero loquitur, uersum atque mutatum.

Latinae fabulae primo a Liuio Andronico scriptae sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta, & actor fabularum suarũ fuisset] *in alijs libris, cum etiam tum recentius idem & poeta &c. locus aperte corruptus est: quem equidem ita legendum censeo: Latinae fabulae primo a Liuio Andronico scriptae sunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum suarum fuisset. ut hoc significet, ideo eundem & poetam, & actorem fuisse, quod Romani etiam tum ad eiusmodi omnia rudes essent. uide Liuium lib.* VII.

Nam ludorum quattuor sunt species] *Difficile dictu est, hoc loco, non multis in uerbis quam multa peccata sint. primum, quattuor tantum ludorum genera, siue, ut iste nescio quis loquitur, species. ubi igitur Florales? ubi Romani: ne ceteros persequendo sim longior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam aedilium curulium pertinerẽt. falso. exstant apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij uatis, quae eos ad praetoris urbani curã pertinuisse demonstrant. Apollini censeo uouendos*

ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. iys ludis faciendis praesit is praetor, qui ius populo plebiq. dabit summum. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; ubi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum praetor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperasset. & paullo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua, populiq. R. dignitate apparatos, praesens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominum audaciae. errat etiam in eo, quod Megalenses magnis dys consecratos fuisse arbitratur. non enim Megalenses, sed Circenses, siue Romanos Conso & magnis dys, ex Asconio; Megalenses autem magnae deum matri sacros fuisse, ex Liuio & alys cognoscitur. Nam quod Antonius Goueanus a Megalensibus Megalesia distinguere, Megalenses autem eosdē cum Romanis facere uoluit; aeque in utroque falsus est. Locus est Ciceronis ex oratione de respōsis haruspicum. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante tēplum in ipso Matris magnae conspectu Megalensibus fieri celebrariq. uoluerunt? qui sunt more institutisq. maxime casti, sollemnes, religiosi: quibus ludis primum ante populi consessum senatui P. Africanus iterum consul ille Maior dedit, ut eos ludos haec lues impura pollueret. quo si quis liber aut spectandi, aut etiam religionis caussa accesserat, manus afferebantur: eo matrona nulla adyt propter uim consessumq. seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, ut ex ultimis ter-

ris accersita, in hac urbe consederit, qui uni ludi ne uerbo quidem appellantur latino, ut uocabulo ipso & appetita religio externa, & Matris magnae nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc aedile seruorum Megalesia fuerunt. hunc locum totidem uerbis citat Goucanus; & ex eo colligit, a Megalensibus alia esse Megalesia, quod Cicero Megalesia Megalensibus celebrari solita dicat. deinde tradit ludos Megalenses eosdem esse, qui Circenses, Romani, Magni nominantur. quae cum dicit, non animaduertit in quam difficiles sese rerum absurdissimarũ laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, ut mea oratio, hunc ueluti patentẽ alienae reprehensionis nacta cãpum, iuueniliter in eo exsultare uideatur. tota res uno uerbo confici potest. nam si ludi Megalenses committebantur prid. id. Apr. ut ex Liuio constat; ludi autem Romani pridie Kal. Sept. ut e priore actione in Verrem cognoscitur, quis est usque eo hebes, qui non uideat, ut ijdem sint Megalenses & Romani, nullo modo fieri posse? Ego uero, ne dicam dolo, uocem illam, Megalensibus, e Ciceronis loco, quem paullo supra recitaui, & expungendam puto, & e glossemate aliquo in ordinem Ciceronis uerborũ irrepsisse suspicor. Sunt igitur eadẽ Megalesia cum Megalensibus, neque dicta sunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιῶν, ut hic grammaticus nugatur, sed a Magna matre, cui dicata erant: cumq. initio Megalensia dicerentur, detrita, ut saepe fit, littera, Megalesia no-

minata sunt. Itaque Festus, Megalasia, inquit, ludos Matris magnae appellabant.

Μεγάλους σιοὺς] antea legebatur coniuncte μεγαλεσίους, quam uocem nusquam apud probatos auctores reperiri arbitror.

Diuerbiis & canticis] Ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, De authenticis, partim, Deuerbijs authenttcis, haberent.

Adnotandum sane puellarum &c.] falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui. loquitur in Heauton timorumeno Antiphila, in Curculione Planesium, in Epidico uirgo illa, Stratiphoclis soror. pluribus exemplis nihil opus est.

Nihil ergo secus factum est.] In alijs secus, in alijs secius: ego sequius legendum puto. Valet autem sequius, minus bene, aut minus bonum. neque est, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuium lib. II. Inuitus, inquit, quod sequius sit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Sosipatrum. Sin, id quod non spero, ratio talis sequius ciciderit.

M. ANTONII MVRETI

IN ANDRIAM TERENTII

ARGVMENTVM

CHREMES, & Phania fratres Athenienses fuerunt. eorum, Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. profecto eo, contingit, ut in Graecia magni bellorum motus excitarentur. quos fugiens Phania, cum imposita secum in nauim puella, ad fratrem iter cepisset, ui tempestatis fracta naui, apud Andrum insulam eiectus est. ibi applicat se ad Andrium quendam, hominem haud magna in re, a quo tamen benigne humaniterq. exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relictae apud se puellae cõmutat nomen, & pro Pasibula Glyceriũ nominat: cumq. per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utrãque studio, educasset, decedit ipse quoque de uita. Chrysis, quae se & orbam, & inopem uideret, abrepta secum Glycerio, Athenas nauigat: ubi cum aliquandiu uitam lana telaq. tolerasset, ad postremum adolescentum blanditijs, & pollicitationibus uicta, quaestum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter ceteros Pamphilus, Simonis filius, probus, & liberali praeditus ingenio adolescẽs; qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerij mirifico quodã amore percussus, primus, solusq. corpus cum ea commiscuit, fidemq.

fidemq. iam grauidae dedit, eã sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamq. (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem uenit, cum eo negotium conficit. inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciundis nuptijs constituitur dies. Adhuc haec erãt: cum Chrysis moritur. ibi primum Simo de filij amore cognouit. nam cum ambo una in funus prodijssent; accidit, ut, posita in ignem Chryside, Glycerium se, prae doloris impatientia, eodem coniectura uideretur. Accurrit Pamphilus; eamq. mediam amplexus, ita consolari coepit, ut plurimas minimeq. dubias totius rei significationes daret. itaque uenit ad Simonem postridie Chremes; condicionem renunciat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco. nescius, ex se natam esse eam, quam ita contumeliae caussa peregrinam nominaret. gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra, ac ringi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat praestitutus. Simo, ueteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filij animum, nuptias statuit: hoc cogitans, si abnueret filius, ueram sibi obiurgandi illius caussam fore; quae ad eum diem nulla satis iusta fuerat: sin annueret; facile se, quod uellet, a Chremete impetraturum; atque ita uero nuptias, dijs adiuuantibus, factum iri. praeteriens igitur apud forum, securo iam, & nihil tale metuenti filio, Pamphile,

inquit, abi domum, ac deos comprecare: uxor tibi du cenda hodie est. hoc dicto, uelut improuiso quodam iaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilij caperet, nesciebat: cum ad eum Dauus, uafro admodum, ac uersuto ingenio seruus, animaduersa senis astutia, accurrit. Erat tum una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenae incensus, frustra saepe tentatis illius nuptijs, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summã desperationem adductus, eum orabat, si se saluum uellet, ut uel eam ne duceret, uel saltem nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem caussa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: se, quãtum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. adueniens, ut dixi, Dauus Charinum, iam spei plenum. abire ad ambiẽdos senis amicos iubet: deinde seorsũ Pamphilo coniecturas suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occasionem praecideris, & non erit tamen uerendum, ne nuptiae fiant: numquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiã suam iterum commissurus est. Haec ita de serui consilio acta, longe aliter cecidere, ac putabantur, exorat enim Chremetem Simo. ita res in uerarũ nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit. eum puerum Dauus, cum aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus aediũ Simonis ab ancilla collocandũ curat.

curat. in eum cum incidisset Chremes, & e Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum a nuptijs. turbae maximae concitantur: donec aduenit Crito Andrius, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hereditatem Athenas uenerat. eius interuentu Chremes filiam agnoscit. ita, summa omnium laetitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

SCHOLIA

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] *in alijs, quos quidem uiderim, omnibus,* FLACCVS CLAVDII FILIVS, *quod equidem concoquere non possum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, sed praenomine, aut certe cognomine notabant. uerbi caussa, non ita ut dicerent,* M. TVLLIVS CICERO TVLLII F. *certe enim, si Tullius est, Tullij filius sit, necesse est, aut iure naturae, aut iure ciuili. Sed hoc modo,* M. TVLLIVS. M. F. CICERO. *quo modo igitur retineri potest scriptura haec,* FLACCVS CLAVDII FILIVS? *nondum enim adduci possum, ut assentiar homini doctissimo, Antonio Augustino, qui Claudium ueteribus non nomen modo, sed praenomen quoque fuisse ait. deinde, ut in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomen fuisse notissimum est: ita in Claudia fuisse non puto. postremo hunc Flaccum, quisquis est, ciuem Romanum natum fuisse, non est credibile, cum ignominio-*

sa

sa esset apud Romanos scenicorum artificiorum tota fere tractatio: sed aut seruum alicuius ciuis. R. aut certe libertum: quorum utrouis posito, illud, CLAVDII FILIVS, *stare non potest. Deleui igitur uocem* FILIVS, *eo fidentius, quod in ceterarum fabularum inscriptionibus, nullus omnino est, qui eam habeat, antiquus liber.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid sit, notum est omnibus. quod autem Actus fabularum partimur in scenas, aliamq. primam scenam, aliam secundam, & sic deinceps dicimus; quam perite et intelligenter id fiat, quaerendum puto. equidem, libere ut dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, esse partitionem arbitror: neque credo scenam pro parte actus, apud ullum probatum scriptorem, si grammaticos excipias, legi. itaque neque apud Plautum ulla scenarum mentio est; & in Terentij fabulis aliter ab alijs distinguuntur: & in ueteribus Terentij libris, etiam impressis, neque prima, neque secunda, neque ulla omnino scena nominatur.*

Sed ijs quas semper, &c.] *Donatus adnotat, fidem & taciturnitatem artes uocari. recte; artes enim antiqui & uitia, & uirtutes uocabant. Terentius Adelphis: - Primarum artium magis principem. Sallustius: Quae utraque ys artibus auxerat, quas supra memoraui Plures locos congerere me memini ad hāc rem, in scholys, quas olim Lutetiae in hunc poetam edidi. animaduerto autem, Aristotelem quoque non numquam* τῶν τεχνῶν *nomine uirtutes etiam amplecti,*

ēti, ut cum ait in ſecundo νικομαχείων. ταῦτα δὲ πρὸς μὲν τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖσαι, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

Nam iſtaec commemoratio] *Demoſthenes* περὶ στεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τὸ ὀνειδίζειν.

Liberius uiuendi fuit poteſtas. nam antea] *Fuit, in hoc uerſu monoſyllabum eſt: & in quarta ſede pes ille, qui creticus dicitur. Scio autem ſuper hoc pede, ecquid in iambicum carmen reciperetur, an minus, uarias eruditorum hominum & fuiſſe, & eſſe ſententias. ego, antequam hac de re ſtatuam, quid in quaeſtione uerſetur, etiam atque etiam conſiderandum puto. Nam ſi hoc quaeritur, data quibuſdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandiq. licentia, poſſint ne omnes illorum poetarum iambici uerſus ita componi, ut nuſquam in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res eſt. ipſe mehercules iambus, ſi hoc concedatur, ex eo ipſo, cui nomen dedit, uerſuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione conceſſa, multi ne ſint in utroque horum poetarum uerſus: quorum dimenſio explicari ſine cretico non queat: ego uero innumerabiles poſſe proferri arbitror. proferam paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras eſſe audiuit, ſed ipſe exit foras.

Goueanus particulam, ſed, delere auſus eſt. parum conſidera-

ſiderate poterat alio confugere, & dicere, pronomen, ipſe, interdum priore correpta enunciari.

Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
Quidnam eſt? puerile eſt. quid eſt? nihil. quin dic, quid eſt.
Bonum ingenium narras adoleſcentis. optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeon' impotenti eſſe animo, ut praeter ciuium.

Piget plura, uel ex hac ipſa, uel ex alijs fabulis colligere: ſunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto.

Non omnes poſſunt olere unguenta exotica.
Tu tibi iſtos habeas turtures, piſces, aues.
Qui ſcis, an tibi iſtuc eueniat prius, quam mihi?
Quo modo occepiſtis, bibite, pergraecamini.
Tace, atque abi tu rus. ego ire in Piraeeum uolo.

Male autem in hoc uerſu uulgo legitur, abiturus. porro uerbum abi, poſteriore correpta enunciatur, ut & alijs apud eundem, & apud hunc quoque poetam ſat multis locis. atque haec e principio Moſtellariae deprompta ſunt omnia. quod ſi quis ceteras fabulas excutiat, non dici poteſt, quam multa ſit deprehenſurus, quae ſine uiolentis, ut ita dixerim, mutationibus creticum effugere non poſſunt. uideo & Anacreontem hoc pede in uerſibus ſuis uſum: cuius illud eſt:

τέρπει με κ' ἀφροδίτη,
καὶ πάλιν θέλω χορδίειν. Et illud:
τὰσ δὲ φροντίδας μεθῶμεν.

Sed

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] Prisc. lib. XIIX. admonet, hanc loquendi rationem manasse ab Atticis: eos enim ita loqui solitos, πλείονες δὴ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι. Sic & in Heauton timorumeno,

- Dixi pleraque omnia.

2:

Huc uiciniae] Sic in Phormione, Hic uiciniae. Nonius tamen, & Priscianus, & Carisius, huic uiciniae, legunt: certeq. in quattuor manuscriptis libris, quibus usus sum, huic uiciniae aperte legitur.

Perduxere illuc secum.] Perducuntur, ait Donatus, necessitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Asconius, qui in locum illum ex primo Accusationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum, perductores etiam inuitarum personarum. Perductorum nomine usus est & Tertullianus in Apologetico, his uerbis. Nam si qui forte uere de sterilitate Christianorum conqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.

Quis heri Chrysidem habuit?] honeste dictum, pro, quis cum Chryside rem habuit. Ita intelligendum est illud e nouo epistolarum, Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor a Laide. nam & Graecos ita non numquam loqui constat.

Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi] consentiunt

consentiunt libri. non uideo tamen, quomodo uersus stare possit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,

Nam qui conflictat cum ingenijs eiusmodi.

Si quidem uerbo, conflicto, usus est & in Phormione.

3:

Honesta oratio est.] *in quibusdam libris, honesta ratio est. sed hanc scripturam & ueteres libri, & ipsa carminis ratio, & latine loquentium consuetudo confirmat. Cicero enim, quem studiose fecisse constat, ut multas loquendi formulas ab hoc poeta desumptas in sua scripta transferret, hac ipsa saepe usus est. unius nunc loci uenit in mentem, qui est in secundo de Officijs: Dictu quidem est procliue: itaq. uulgo loquuntur, sese in beneficijs collocandis, mores hominum, non fortunam sequi. honesta oratio est: sed quis est tandem &c.*

4:

Hoc quid sit? S. omnes qui amant] *in dimetiendo uersu, qui, non eliditur: sed ita permanet, ut in illo Virgilij,*

Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?

eius autẽ generis apud hunc poetã satis multa sunt.

5.

Neque tu hoc dicas tibi non praedictum] *ita est aperte in meo manu scripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca asseruantur: estq. haec uera huius loci lectio, quidquid interpres de tribus negationibus comminiscatur.*

5:

Audiui Archillis iamdudum: Lesbiam adduci iubes.] *Goueanus de ſuo addit particulam, quod: hoc modo, iamdudum quod Lesbiam adduci iubes, uidelicet quia putauit hos omnes uerſus iambicos eſſe. ſed falſus eſt. ſunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici; praeter poſtremos duos, qui ſunt iambici quadrati acatalectici.*

6.

Vxorem decreuit dare ſeſe mi hodie] *in alijs, decrerat. ſed et meus manu ſcriptus habet, decreuit; & is, qui in hac urbe abhinc annos octuaginta duos impreſſus eſt: cuius ego poſthac teſtimonio cum utar, ueterem Venetum nominabo qui quidẽ liber, etſi, vt illa erant tempora, mendis innumerabilibus ſcatet; tamẽita multa, ita praeclara ueteris ſcripturae ueſtigia retinet, incredibile vt mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem, quin hoc loco melius ſit; dubitare non oportet: loquitur enim non de primo illo cõſilio, quo nuptiae in hũc diẽ conſtitutae fuerant: (tunc enim non eſſet, cur diceret, - Non ne oportuit praeſciſſe me ante? quippe qui id ſatis multo ante cognoſcet, vt e multis huius fabulae locis colligitur) ſed de ſecũdo, quod patrẽ ſubito, atque ex tempore cepiſſe arbitratur. cum haec iam ſcripſiſſem, animaduerti in libro quoq. manuſcripto Bernardini Lauretani, decreuit, non decreuerat, legi.*

Adeon' hominem inuenuſtum] *inuenuſtum, hoc loco accipere debemus, in rebus amatorijs infortunatum, & infelicem: quod Graeci dicunt,* ἀναφρόδιτον.

Graecus

Graecus ille Samosatensis, ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλως ἀναφρόδιτός εἰμι εἰς τὰ ἐρωτικὰ καὶ δύο γοῦν, οὓς μάλιστα ὑπερηγάπησα, τὴν Δάφνην καὶ τὸν Ὑάκινθον, ἡ μὲν ἀποδιδράσκει με καὶ μισεῖ ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ δίσκου ἀπώλετο. *et uenustas interdum est* ἡ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονία. *Terentius, quis me est fortunatior, uenustatisq. adeo plenior? ubi tamē Nonius legit uetustatis: sed falso, ut puto.*

Pro deum, atque hominum, nullon' ego] *Dimeter est iambicus, quales etiam duos paullo supra octonarijs admiscuit. in alijs legebatur, Pro Deum, atque hominum fidem, nullon' ego: quo modo si legas, uersus stare non potest. neque tamen ausus essem illud, fidē, expungere, nisi primum uidissem abesse a meo manu scripto; deinde meminissem, eodem modo locutū hunc ipsum poetam in Phormione, - Pro deū immortaliū,*

Negat Phaniū hanc sibi cognatā esse Demipho? ubi etiam consimilem e Ciceronis oeconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deum immortaliū, primum eam docebas, quaeso?

7.

Hoc incertum quorsum accidat.] *Quorsum cadat. accidere enim uetere latina lingua est cadere. ut, cum dicimus, accidere ad genua. Ennius,*

Caesa accidisset ad terram abiegna trabes.

7:

Quaeso aedepol Charine, quoniam id fieri, quod uis, non potest: uelis id, quod possit.] *Fuit haec sententia summi philosophi Aristotelis, de quo apud Stobaeum haec leguntur.* Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπεὶ

δὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι, ὡς γίνεται.

8.

Neque pol conſili locum habeo, neque auxilij copiam] *Hunc uerſum, ut in omnibus libris repereram, ita reliqui, ſumma ipſorum conſenſione permotus : puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo, neque conſilij copiam. nam & Charinus hoc ordine propoſuerat, auxilium, conſilium, expetens. & ipſa uerſus ratio, ut ita legas, exigere uidetur.

9:

Egomet continuo ad Chremem] *Liber meus, Ego me continuo ad Chremem : quod mihi quidem multo uenuſtius uidetur.*

10:

Quid ſe ſciret non deſerturum] *Vnum habeo librū ueterē, in quo ſcriptum eſt, qui ſe ſciret nō deſerturi.*

12:

Non immemores diſcipuli?] *Alij emendant, Nū immemores diſcipli? ego nihil mutandum cenſeo : in tertia enim huius carminis ſede eſſe pedem, qui proceleumaticus dicitur : ut in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Non fiet: hoc modo ſine te exorem. ſcilicet.
Ita faciam. quid? quid aliud uolui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius et hunc pedem, et amphimacrum ab iambico excludit; mihi quidē multis de cauſſis non placet. eas cauſſas tunc explicabo,

cum

eum Plautum a me emendatum in publicum emittam:quod,si uita suppeditabit, cito fore confido.

Adhuc Archillis quae assolent, quaeq. oportet] *In ueteribus,oportent.Sunt autem hic aliquot uersus quorum dimensionem explicare ex ueteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*

13.

Tibi uideor esse, quem tam aperte] *In alijs,Tibi uideor, quem tam aperte.Goueanus intellexerat, deesse aliquid ad uersum; feceratque, Tibi uideor ego, quem tam aperte, &c.quod ego reposui, in ueteribus libris summa consensione reperitur.*

14.

Amantium irae, amoris integratio est] *Ita est in libris manuscriptis: in uetere tamen Veneto, reintegratio.apud Seruiũ in Eclogam* 11.*legitur,redintegratio.hanc autem sententiam ita expressit Plautus:*

Verum irae, si quae eueniunt forte huiusmodi
Inter eos, rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.

*sed & apud Aelianum lib.*11.*de uaria historia legisse uideor quiddam ab hoc loco non nimis alienum. id est.huiusmodi.Pausaniae Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit.uentitabat autem saepe uterque eorum una ad Archelaum regem,qui & Musarum erat studio deditus,et a rebus amatorijs minime alienus.hic cum illos inter se crebro dissidentes uideret, contemptui esse amatorem amato aut umabat.quodam igitur die,Quaeso,inquit, Agatho, quod ingenium tibi*

est, qui homini uni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter irasceris? ego dicam tibi r rex, inquit ille. non enim ista facio, uel quod Pausaniae parũ cupiam, uel quod agresti sim, efferoq. ingenio. quin si mihi uel aliunde, uel ex ipso poetices studio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio est, eam ego demum summam esse uoluptatem amantibus duco, cum e dissensione in gratiam cum ijs, quos amant, redeunt: exploratumq. habeo, nihil ipsis accidere posse iucundius. hanc igitur uoluptatem saepe Pausaniae impertior, qui ei frequenter irascar. non modico enim gaudio perfunditur, cum me sibi statim conciliari uidet. id gaudium non persentisceret, si amor in eum meus uno quasi tenore, & sine ulla eiusmodi offensione procederet. Haec Agatho; quae rex non mediocriter laudasse perhibetur.

15:

Insperante hoc, atque inuito Pamphilo] *Insperante sene, Pamphilo autem inuito. hoc uisum est admonere, quoniam sunt, qui utrumque ad Pamphilum referant: quo nihil fieri ineptius potest.*

16:

Hoccine credibile est, aut memorabile] *Horum primorum uersuum rationem explicare difficile est. quidam, magna in mutando licentia usi, fecere iambicos octonarios. ego ueterem scripturã cum fide proponere, ut erat, malui.*

Hic, ubi opus est, Non uerentur:] *Similis est sententia Plauti in Epidico.*

Plerique homines sunt, quos, cum nihil refert, pudet;
ubi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor.

17:

Quis homo istuc? Dauos. Dauos? Dauos omnia] *Diuine hunc uersum iam pridem restituerat homo ingeniosissimus, Antonius Goueanus, qui etiam si praeterea aliud nihil praestitisset, est tamen, cur ei Terentij amatores multum se debere fateantur.*

21.

Vt quimus, aiunt: quando, ut uolumus, nō licet] *circumfertur apud Graecos senarius, ex quo hic expressus uidetur:*

Ζῶμεν γὰρ ὄχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα.

O optume hospes] *Mirum est, quantulae res quantū interdum eruditis hominibus negotium exhibeant. antea cum hic locus ita legeretur,*

Optume hospes pol Crito antiquum obtines:

Non nulli, qui uersum non cōstare animaduerterēt, contra omnium librorū fidem, ex, optume, fecerunt, opportune; quo nihil minus opportunum cogitari poterat. Goueanus, & librorum ueterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morem: hoc modo,

Morem optume hospes pol Crito antiquū obtines.

ego, unica litterula adiecta, (quae quam facile a librariis omitti potuerit, nemo non uidet: saepe enim in hoc genero peccarunt, cum litteram, quae geminanda erat, semel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (uti mea fert opinio) emendaui.

Nae istam multimodis tuam inueniri gaudeo] *uocem antiquam, multimodis, quae nusquam in uulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in ueterem quasi possessionem restitui. de qua & similibus Cicero in Oratore: Sed quid ego uocales? sine uocalibus saepe breuitatis caussa contrahebãt, ut ita dicerent, multimodis, uasargenteis, passicrinibus, tectifractis. et in tertio de Oratore citatur hic ueteris poetae uersus,*

Multimodis sum circumuentus, morbo, exsilio, atque inopia.

Hac autem ipsa uoce saepe usum Lucretium, notius est, quam ut collectis exemplis patefieri necesse sit.

M. ANTONII MVRETI

IN EVNVCHVM TERENTII

ARGVMENTVM

CIVIS *quidam Atheniensis filiam, cui Pamphilae, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. ex ijs Pamphilam adhuc infantulam praedones rapuere e Sunio, & mercatori cuidam Rhodio uendidere: qui, Rhodum aduectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. haec acceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia coepit educere: nemo ut esset, qui non utramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quae grandiuscula erat, cum ad eam aetatem*

tem peruenisset, ut uiris placere posset; maternam, ut fit, uiuendi rationem insecuta, cum hospite quodã Athenas uenit, qui eam postea moriens heredem reliquit. interea miles Thraso nomine, ad eam adiecit animum, cumq. cum ea per aliquod tempus consueuisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies uitam cum morte commutauerat, fraterq. ipsius Pamphilam uenalem proposuerat. sperans eã, quod & formosa esset, & fidibus sciret, praeclare a se uenditum iri. forte accidit, ut eo ipso tẽpore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit; ut esset, quod amicae, Athenas reuersus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam condicionem quaesierat, adiunxeratq. sibi Phaedriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila; iamq. cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo peruenerat, ut non dubijs indicijs intelligeret, sororẽ illius esse, quae secum in maternis aedibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemq. facto & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed cum cognosset de amore Phaedriae puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phaedriam amabat ex animo, & Pãphilae recipiendae gratia quiduis sibi faciundum putabat. tandem, cum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi,
cuius

cuius animum offenderet, probaturam, Phaedriam, ut militi gratificaretur, excludit. postridie accersito ei, atque aegreferenti, tandem se purgat, multisq. precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phaedria, ut huius bidui molestiam aequiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut eunuchum & Aethiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex aedibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in uia Phaedriae frater natu minor, Chaerea ita eius amore flagrare coepit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquieuit, quam, eius rei caussa, ad Thaidem pro eunucho deductus est. quid plura? Thaide ad cenam cum milite profecta, uirgini a Chaerea per uim uitium offertur. turbae undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem & clientelam recipitur, Chaerea agnitam Pamphilam duxit uxorem, Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricij partem, Gnathonis parasiti opera, admittitur.

SCHOLIA

27:

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quam plurimis.] *Iam pridem admonuit Aemilius Ferrettus, quam plurimis, hoc loco duas esse dictiones: sensumq. esse; si quisquam est, qui suum studium*

dium eo referat, ut bonis potius, quam ut plurimis placeat, &c. deest igitur particula, potius; ut in illo Plauti ex Rudente

- certum est moriri, quam hunc pati lenonem in me grassari:

sic etiam saepe ioquuntur Graeci. Homerus,

Αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν, ἢ λινὰ τῶνδε.

Idem, βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.

Alexander in epistola ad Aristotelem: ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι, διαφέρειν. contra quae hic particula deest, ea saepe alijs in sermone latino locis redundat. Cicero in Diuinatione: Tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos, esse malunt? Plautus Sticho:

Si manere hic sese malint potius, quam alio nubere.

Terentius Adelphis.

Quin, quidquid possem, mallem auferre potius in praesentia. Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire. Palladius de insitione: Malo operam eius exspectare potius, quam timere.

Existimauit esse, sic existimet] Ex glossemate alicuius barbari, & inepti magistri irrepserat in hunc hunc uersum uox, sciat: hoc modo, sic existimet, sciat. id collegi primum ex uetere libro Veneto, & quattuor manuscriptis, quibus usus sum; in quibus erat omnibus,

Existimauit esse, sic existimet, sciat, praesumat. ut appareret, primum uerbum Terentij esse, reliqua

qua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum discriminis animaduerti, quod in uetere Veneto, pro, existimauit, perperam legitur, existimat. sed & in libro uiri clarissimi, Petri Bembi, locus hic totus ita scriptus uti eum nos emendauimus, legitur.

28:

Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita Here] *Continuatam esse hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoq. interiecta personarum nomina sustuli. libet uersus apponere, quibus hunc locum expressit Horatius.*

Porrigis irato puero cum poma, recusat.
Sume catelle. negat. si non des, optat. amator
Exclusus qui distat? ait, ubi secum, eat, an non,
Quo rediturus erat non arcessitus, & haeret
Inuisis foribus: nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si obsecret. ecce
Seruus non paullo sapientior. O here, quae res
Nec modū habet, neque consiliū, ratione modoq.
Tractari nō uult. in amore haec sunt mala: bellū,
Pax, rursum. haec si quis, tempestatis prope ritu
Mobilia, & caeca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione, modoque.

sed & Persius:

Quidnam igitur faciam? ne nunc, cum accersor, & ultro
Supplicet, accedam? &c.

-Vtinam esset mihi

Pars aequa amoris tecum.] *Simile est uotum illud Theocriti :*

Εἴθ' ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες Νῷιν.

33.

Viden', ossum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque secutus sum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto, atque intelligenti aspernari fas puto. in libris tamen, quos uidi, omnibus erat, uel ocium, uel otium. uocem ossum, Carisius exponit.*

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem ui deo] *Versum non constare, omnes, ut opinor, uidēt. ego uerebar, ne Terentius scripsisset, Sed Parmenonem ante ostium meretricis tristem uideo: posteaq. ad nomen, meretricis, apposita esset glossa, Thaidis: quae deinde irrepsisset in uersum.*

33:

Qui mihi nunç uno digitulo fores aperis fortuna tus] *Hic quoque uersus non constat. constabit autē, si legas hoc modo:*

Qui mihi nunc uno digitulo forem aperis fortunatus,
Nae tu istam faxo calcibus saepe insultabis frustra.

idq. ego uerum esse arbitror. eodemq. modo corrigen dum esse uersum ex Heauton timorumeno, qui cum uulgo ita legatur;

Mane, mane. quid est, quod tam a nobis grauiter cre puere fores?

ita legendus uidetur:

Mane,

Mane, mane. quid est, quod tam a nobis grauiter
crepuit foris?

omnino tamen ueteres libri cum uulgatis consentiũt.

34:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem.] *Hanc lectionem et libro quincto Priscianus agnoscit, & consentiens librorũ ueterum cõfirmat auctoritas.*

36:

P. iubesne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Numquam defugiam auctoritatem. sequere.
C. di uortant bene] *Defugere auctoritatẽ, quid sit, uideo etiam ab eruditis hominibus ignorari. ualet autem, cum ipse rei alicuius faciundae auctor fueris, eiusq. euentum in te receperis, id infitiari postea, & fateri nolle, eam auctore te factam. liquido constare hoc, propositis exemplis, potest. Plautus.*

Suspende, uinci, uerbera: auctor sum, sino
M. *Si auctoritatem postea defugeris;*
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc enim significat: si tu postea infitiari uolueris, te harum mihi rerũ auctorem fuisse. Cicero pro Sylla: Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem cõsulatus mei. idest, quam non recusem, quo minus ea, quae me consule, in opprimenda coniuratione gesta sunt, ea me auctore omnia gesta esse dicantur. haec illius orationis cum sit uis, puto, hoc quoque loco, illud, Numquam defugiam auctoritatem, non a Parmenone, sed a Chaerea dici, personarumq. nomina ita distingui oportere.

P. Iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
Numquam defugiam auctoritatem. P. Sequere.
di uortant bene.

ut interroganti ſeruo, ita reſpondeat Chaerea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque umquam recuſabo, quo minus tu, quidquid huius factum erit, auctore atque impulſore me factum eſſe dicas. tum ſeruus: ſequere, inquit, di uortant bene. nam hæc quoque poſtrema uerba non tam Chaereae cupido ac confidenti conueniunt, quam ſeruo dubio animi, & inceptionis tam periculoſae euentum extimeſcenti.

37.

Labore alieno magno partam gloriam,
Verbis ſaepe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem,
Qui in te eſt.] *Antea, qui habet ſalem, Quod in te eſt. ſed fieri nullo modo poteſt, quin aut legendum ſit, ſalem qui, (quo modo & libri ueteres habent, & Priſcianus legit) aut certe, ſale quod. neutro enim genere ſale, recto caſu, apud ueteres dicebatur: cuius rei praeter ceteros auctor eſt Cariſius.*

38:

-Fac periclum in litteris;
Fac in palaeſtra, in muſicis: quae liberum
Scire aequom eſt adoleſcentem, ſollertem dabo]
hinc ſciri poteſt, quibus olim ſtudijs liberi adoleſcentes inſtituerentur. haec autem ipſa ponit; Ariſtoteles additq. praeterea pingēdi artem. eius uerba ſunt ex VIII πολιτικῶν, ἔσι δὲ τέτlαρα χεδὸν ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα, καὶ γυμναςικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.

Omnia

Omnia prius experiri uerbis, quam armis sapientem decet] *a libris impressis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uersus. in meo manu scripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri consilio, quam armis, sapientem decet. at illud uersus ratio non patiebatur. Verbis, est in uetere Veneto, & in manu scripto, cuius mihi copiam fecit honestissimus, omni liberali doctrina politissimus adolescens, Bernardinus Lauretanus. Si cui tamen illud, consilio, magis arridet, poterit ita legere, ut & in quibusdam impressis,*

Consilio omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.

49.

Aufugistin'? Ch. hera, factum. Th. satin' id tibi placet?

Ch. Non. Th. credin' te impune habiturum?] *In alijs, credin' te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in caussa est, quod infra quoque Terentium ita locutum uideo, Siquidem istuc impune habueris.*

51.

Quae, cum amatore suo cum cenant, ligurriunt] *Hic certe est creticus primo loco. sed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,*

Cum amatore suo quae cum cenant, ligurriunt. neque animaduertit. se eodem recidere. uerbum enim, ligurrio, secundam syllabam producit. Horatius:

Semesos pisces, tepidumq. ligurrierat ius.

neque desunt eruditi homines, qui R littera geminata

ta *ſcribendum cenſcant.*

Quae futura exempla] *notum eſt ex Platone, tria eſſe poenarum genera,* κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: *de quibus eſt etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi poteſt, quid hic, & ſimilibus locis exempli nomen ualeat. itemque, quam proprie inſcripta ſit illa altera fabula,* ἑαυτὸν τιμωρούμενος.

51:

- nunc minatur porro ſeſe, id quod moechis ſolet] *Quid autem id eſt, quod deprehenſis moechis fieri ſolebat? dixi equidem alibi: ſed hic quoque non omittendum uidetur. inſperſo cinere calido, nates eis depilabant: immittebantq. in ſedem raphanos. Ariſtophanes* νεφέλαις. τί δ', ἢν ῥαφανιδοθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τὲ τιλθῇ, ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν, τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι; *ubi interpres:* οὕτω, *inquit,* τοὺς ἁλόντας μοίχους ᾐκίζοντο. ῥαφανίδας λαμβάνοντες, καθίεσαν εἰς τοὺς πρωκτοὺς τούτων. καὶ παραλίλλοντες αὐτοὺς, τέφραν θερμὴν ἐπέπασσων, βασάνους ἱκανὰς ἐργαζόμενοι. *Graecus ille Samoſatenſis.* ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, καὶ τέλος κατὰ τοῦ τέγους ἁλούμενος, διέφυγε, ῥαφανῖδα τὴν πυγὴν βεβυσμένος.

52:

An in Aſtu uenit?] *Eadem uoce uſus eſt & M. Tullius in ſecundo de legibus. Veſtri Attici, prius quam eos Theſeus demigrare ex agris, & in Aſtu, quod appellatur, omnes ſe conferre iuſſit, &c.*

54:

Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua di-

gnius] *Hunc uersum quidam sine caussa mutare noluerunt: quod nescirent, uocem, nihil, etiam produ cta posteriore syllaba enunciari. Exemplum autem est & apud Ouidium.*

Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.

55.

Si in platea hac te offendero post umquam, quod dicas mihi] *Ex glossemate aliquo in ordinem uerborũ Terentij defluxerant uoces duae nihil est: quas cum alijs de caussis, tum quia uersum manifesto corrumpebant, sustuli. est autem particula, quod, ita posita, ut in illo Plauti:*

Quod ile gallinã, aut columbam se sectari, aut simiã
Dicat; perijstis, nisi usque ad mortẽ multatis male.

de quo, alijsq. similibus commemoraui quodam loco in Catullum. Sed & Terentius ipse supra ita locutus est:

Sane, quod tibi nunc uideatur esse, hic nebulo magnus est.

& Cicero in Pisonem. Nam quod uobis iste, tantum modo improbus, crudelis, olim furunculus; nunc uero etiam rapax, quod sordidus, quod contumax, quod superbus, quod fallax, quod perfidiosus, quod impudens, quod audax esse uideatur, nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius.

55:

Hunc comedendum & deridendum uobis praebeo. Ch. placet] *Quia facile suspicor, fore permultos*

multos, qui me a peruulgata huius loci lectione recessisse mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi constituendam, ac constabiliendam puto. ante me igitur ita in impressis paene omnibus legebatur:

Hunc comedendũ, & deridendum uobis propino.

atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum esset, propinare aliquem comedendum: cum in ipso propinandi uerbo, bibendi sit, non comedendi, significatio. nam si solum illud alterum fuisset; poterat fortasse ita dictum uideri, propinare aliquem deridendum, ut apud Demosthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. & apud Euripidem in Rhoeso.

Ελλησιν ἡμᾶς προύπιες, τὸ σὸν μέρος.

certe quidem, comedendum propinare, satis lepide dici non posse opinabar. uiderat hoc nescio quis, qui libros Sebastiani Gryphij, anno MDXLIIII. impressos, correxerat: itaque in illis scriptum reperias:

Hunc comedendum, & bibendum uobis propino.

at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uersuum fuisse: profecto enim, si aliquid in hoc genere ualuisset, poterat digitis, ui ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimam uersus mensuram desiderari. mouebat ipsa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam syllabam, longam secundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non superbe.

ergo si quis id uerbum retineat, erit iambus in tro-

chaico uersu: quod ita absurdum est, ualde ut mirer, quid adducere potuerit insigniter eruditum hominem Camerarium, ut affirmaret, id interdum fieri posse. neque tamen quidquam hoc loco mouere ausus essem sine ueterum librorum testimonio. quattuor, cũ haec scriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus scriptum erat:

Hunc comedendũ, ei deridendum uobis praebeo.

itaque sustinendam amplius sententiam non putaui: sed, omni dubitatione remota, reponendum id uerbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totum, librorum ueterum consentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortasse possit, ut quispiam, ne hanc emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur; qui hoc uerbum explicans, Facete, inquit, dixit, ut parasitus, & quasi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum est. sed eam ipsam si quis accurate consideret, uidebit, ad praebendi nihilo minus, quam ad propinandi, uerbum posse accommodari. praebere enim apte admodum in epulis cõuiuijsq. dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponsalia Crassipe di praebui. qutn & eum qui praebet, pro epuli domino, dixisse Horatium, homines eruditissimi affirmãt, qui ita legunt illud e primo sermonum:

E quibus unus auet quauis adspergere cunctos,
Praeter eum qui praebet, aqua.

non, ut uulgo legitur,

Praeter eum, qui praebet aquam.

M. Anto-

M. ANTONII MVRETI IN HEAVTON TIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM

CHREMES *Sostratae uxori grauidae praeceperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret. fuit haec immanitas in ueterum moribus, ut, cum fera nulla sit, quae fetus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eor recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa, (ut est maternus semper animus clementior) uitam ei adimere non sustinuit: sed pauperculae cuidam anui Corinthiae, Philterae nomine, exponendam dedit: etiamq. muliebri quadam superstitione, anulum de digito detractum suo, iussit, ut una cum puella exponeret. id, quod tū stulte factum uideri poterat, postea puellae saluti fuit. eius enim anuli ope tandem agnita est a suis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatq. ut suam. eam, cum adoleuisset, anusq. illius filia putaretur, Menedemi filius, Clinia perdite amare coepit; prope iam ut pro uxore haberet. quod ubi resciuit pater, ita uiolenter tulit, ut filiū, assiduitate iurgandi, clā, militatum in Asiam abire coegerit. tum uero qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiusdem absentiam ferre coepit. itaque, ut de se supplicium absenti filio da-*

ret, qui eum saeuitia sua exegisset ex aedibus, aedes, supellectilem, familiam uendit, praeter, qui serui ad opus ruri faciundum utiles erant: ingentemq. sibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non seruos modo exerceret, uerũ etiam, homo sexagenarius, senectutẽ miseris modis excruciaret suã. profecto Clinia, Philtere, quae, ut dixi, Antiphilae putabatur mater, extremum uitae diem morte confecit. Clinia, cum iam menses tres abfuisset, amicae desiderio reuersus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem ueritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, diuertit; quicum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu laetus, Syrum & Dromonem seruos (iam autem aduesperascebat) in urbem, ad accersendam Antiphilam, mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniae accepit, mitteret, qui ei nunciarent. continuit tamen se in diem posterum, quod ita magis e re illius fore censeret. Syrus, summa seruus & audacia, & astutia, qui Antiphilam tantum accersere iussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat haec meretrix procax, potens, sumptuosa, nobilis, cuius se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniae, Antiphilam uero unam de illius ancillis esse simularent. postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur;

tur; & rediisse Cliniam nunciat. ille gaudio amens, filium iamiam uidere, iamiam amplecti, iamiam ei se suaq. omnia permittere cupiebat. at Chremes, caue, inquit, faxis: isto enim modo & te, & eum, & rem una perdideris tuam. simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamq. infracto animo ostenderit. Cliniae amicā (eam enim Bacchidem existimabat) non iam pauperculam esse, aut paruo contentam, ut antea: sed sumptuosam, gemmis atque auro collucentem, cum familia numerosissima. una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit; nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. quin tu ita potius agito. humane quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. tum si ille, quod amicae det, ut habeat, machinam aduersum te aliquam struet, falli te sinito. ita et eum commodius retinebis apud te, & sumptum facies minus. haec Chremes, nescius (ut sunt humana) oculatum foris esse se, caecum domi. interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quo modo illi a Chremete ipso conficeret. iamq. inibi erat, cum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturque, aliquam ad Menedemū fallaciam moliatur. iniecit in sermone Syrus mendacium a se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilae (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuo accepisse a Bacchide: ea mortua, puellam

pro pecunia illa arrhaboni relictam. dum haec agun tur, anulum suum agnouit Sostrata, eiusq. indicio, Antiphilam filiam suam esse cognouit. gaudio exsiliens, omnem rem defert ad uirum; qui, ea leuiter obiurgata, repertam tamen filiam, ipse quoque gauisus est. iam omnia in tranquillo erant; absque Bacchide fuisset. sed & illi quoquo modo decem excudendae erant argenti minae; & periculum erat, ne aliqua eam Chremes filij amicam esse rescisceret. ibi Syrus audax consilium init, quo modo & utrique seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se e tam impedito negotio expediret. primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quo modo argentum a Menedemo eripiā. dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabimusque, ut eam domi suae dies aliquot esse patiatur, teq. id celatum uelit. porro Clinia filiae tuae, quae modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet, eamq. petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui nouae nuptae ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. iam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis; & eo pompam omnem suam transduxerat. Chremes primo non satis consiliū illud probare. at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissoluas, facere honeste non potes. Ego uero, inquit Chremes, & libenter quidem. Immo uero, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat. ita enim facilius credet Menedemus, eam illius

esse.

esse. Sit ita sane. numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. interea tota res detegitur. indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. tandem, cum prius Antiphilam Cliniae collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricijs amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat; huius, non nisi biduo explicari potest.

SCHOLIA

58.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique] *in alijs illud, denique, cum sequentibus coniungitur, hoc modo:*

Fodere, au arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de Finibus citans hunc locum, facile ostendit, denique, finem periodi esse. & alioqui scio, alijs quoque locis hac uoce ita usum Terentium.

At enim me, quantum hic operis fiat, paenitet] *impressi, ut opinor, omnes, praeter eos, quos, aliquot abhinc annos, ediderat Manutius:*

At enim, dices, me quantũ hic operis fiat paenitet.

miror autẽ, ne Goueanum quidem ipsum uidisse, detracto uerbo, dices, multis partibus uenustiorem orationem fieri: recepto autẽ, uersum constare non posse.

58:

Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?] *Neque constat uersus, neque sententia mihi quidem satis aperta est. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil possem, quod in ueteribus libris erat, cum fide proponere, satis habui. Sunt qui putent legendũ, Si cui labori est, nollem. hoc sensu. Si quem tibi laborem, ac molestiam affert huius rei explicatio, ac patefactio, nollem equidẽ urgere te, ac tibi molestus esse.*

59:

Aetate me putauit, & sapientia,] *in alijs: Et aetate putauit me, & beneuolentia: quae lectio neq. inconcinna est, et ueterum librorum testimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuo scribitur, beniuolentia. ego Petri Bembi auctoritatem, ac testimonium sequi malui.*

59:

Victum exercerent suum] *Dionysius Lambinus, homo commemorabili doctrina, pariq. probitate praeditus, censet hoc loco legendum, uictum exsarcirent suum. Sed in libro Petri Bembi, non tantum, ut in alijs, exercerent, legitur, uerum etiam adscripta est ad latus explicatio quaedam huius uocis, quae scripturae illius integritatem confirmet. multum autem eius libri ualere debet auctoritas. est enim ita antiquus, ut Angelus Politianus, qui multos ueteres libros uiderat, testatus sit, omnium cuiusque generis librorum, quos ipse umquam uidisset, eum sibi antiquissimum uideri. quod ego ipsius Politiani manu scriptum legere memini.*

Quam

61.

Quam iniqui ſunt patres] *Miror, quid ſibi uoluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cum enim, Chremete ſolo ingreſſo domum, Clitipho in proſcenio remanſerit, nemo profecto non uidet, eorum dumtaxat, quibus comica ratio non penitus ignota eſt, non modo nouum actum, ſed ne nouam quidem (ſi ita loquendum eſt) ſcenam hoc loco eſſe poſſe.*

61:

Aſtutus, nae ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam] *Contemptum hunc paternarum admonitionum mirifice expreſſit Theocritus; apud quem paſtor quidam, cum, aeſtatem a ſe non metui, indicare uellet, ait tanti eam a ſe fieri, quanti a liberis patrum matrumq. uerba fiunt. uerſus hi ſunt,*

Τοῦ δὲ θέρευς φρύγοντος ἐγὼ τόσον μελεδαίνω,
Ὅσον ἐρῶντι πατρός μυθων καὶ μητρὸς ἀκούειν.

Nam Clinia hic, etſi is ſuarum rerum ſatagit, attamen] *Neſcio quo modo factum eſt, ut hic uerſus meam diligentiam fugerit. ta enim emendandus fuerat, ut eſt in quibuſdam impreſſis, & in omnibus calamo notatis:*

Nam hic Clinia, etſi is quoque ſuarum rerum ſat agit, attamen
Habet, &c.

62:

- uerum interea, dum ſermones caedimus] *Genus hoc loquendi dictum eſſe a Graecis, admonet Priſcianus libro* XVIII. *eos enim ita dicere ſolitos,* κόπτειν λόγους, *aut* κόπτειν ῥήματα.

Non

Non oportuit relictas. portant quid rerum?]
Ita saepe loquebantur ueteres, cum magnam rei alicuius uim, aut copiam indicare uellent. Sic in Andria: Di boni; boni quid porto? & in hac ipsa fabula,

Modo pitissando quid uini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico.

Tum captiuorum quid ducunt secum? pueros, uirgines,
Binos, ternos alius quisque: fit concursus per uias

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipsum, profudisse Neronem?

64.

Nam disciplina est iisdem, Munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant uiã]
praeceptum hoc ita complexus est Ouid. in arte:

Sed prius ancillam captatae nosse puellae
Cura sit. accessus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, si uolet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo. multimodis iniurius]
Hic quoque, multimodis ut legas, ipsa uersus ratio cogit. quod neminem antea animaduertisse, mirum est.

65.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni] *In alys omnibus, tu ne? quod boni est. mirumq., quam suo more, id est, quam inepte, quamq. ridicule locum hunc interpretentur litteratores. illius igitur nobis sententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda*

perienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet. nam nescias, Eius sit potestas posthac, an numquã, tibi. Sed cum, eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuersus, dic modo uerũ, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie sero, ac nequidquam uoles. tum demum Clinia interruptam orationem persecutus est.

Tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera] *uenuste, huic homini, dixit, cum seipsum designaret, sic apud Plautum in Epidico.*

Quid uerba facimus? homini huic opust quadraginta minis. *Sic Demea Adelphis:*

Vin' tu huic seni auscultare?

& apud Sophoclem Vlysses:

Ἐχθρός γε τῷ δε τ' ἀνδρὶ καὶ τανῦν ἔτι.

& apud Euripidem Admeti pater:

Μὴ θνῆσχ' ὑπὲρ τοῦ δ' ἀνδρός, οὐδ' ἐγὼ πρὸ σοῦ.

66:

Luciscit hoc iam: cesso pultare ostium] *In omnibus libris, praeter Manutianis, locus hic inepte et scriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Lucescit: hoc iam cesso pultare ostium &c.*

quae sit autem uis huius orationis, Luciscit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

67:

Quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem fiet,] *loquendi ratio a Plauto, ut uidetur, accepta;*

pta; cuius est uersus ille, Bacchidibus:

Omnium ad perniciem instructa domus opime, atque opipare.

68.

Consilia adolescentes: & tibi perdere] *Versus constare non uidetur. suspicor legendum, adulescentes, & ita scripsisse ueteres, cum uellent secundam huius nominis syllabam producere.*

68.

Somnum hercle ego hac nocte oculis non uidi meis] *suspicor, fuisse in graeco Menandri.* ὕπνον οὐχ ἑώρακα. *siquidem* ὕπνον ὁρᾷν*, eodem sensu, pure admodum ac proprie dicitur. Aristophanes Vespis:*

Ὕπνον δ᾽ ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ παππάλην.

68:

Ne nos inter nos congruere sentiant.] *Claudeo, pro, claudo, dictum a ueteribus legimus. sed & uiueo, pro, uiuo; &, diceo, pro, dico, usitata aliquando fuisse, constat ex Nonio: apud quem citatur illud ex Naeuio:*

tibi, dum uiuebo, fidelis ero.

ubi tamen uulgo male legitur, uidebo. & item illud ex eodem: Primum quod dicebo, recte: secundum quod dicebo, eo melius. ita necesse est, congrueo, hoc loco, non, congruo, dictum fuisse a Terentio, intelligamus. nã, nisi congruere legas, syllaba, quae proxime ultimam est, producta, ut uersus constet, non assequeris.

Dissolui me otiosus operam ut tibi darem] *in*

aliis,

alijs, Dissolui me ocius, operam ut darem tibi. sed, quin ea uera scriptura sit, quam nos ei, quae uulgo recepta est, anteposuimus, cur dubitetur, caussa non est. primum Io. Pierius, spectatae eruditionis, acerrimiq. iudicij senex, affirmat, eam esse in optimo illo Romano libro. est & in altero eorum, qui cum Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac urbe, in coenobio sodalium Antonianorū asseruantur. sed & Bernardini Lauretani antiquus eā confirmat liber: & Terentius ipse alibi eodem modo locutus est:

Nos ociosi operam dabamus Phaedriae:

Hoc autem loco potissimum libet pusillum quiddam, neque tamen contemnendum, cum studiosis communicare. id est super ratione scribendae uocis, ocium; quam uideo ab alijs per t, ab alijs per c litteram scribi. ac iampridem Pierius, quo nemo umquam subtilius, nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis, bonaeq. frugis plenissimis annotationibus in Virgilium suis, quid hac de re sentiret, aperuit. nam cum in Romano libro uersum illum ita scriptum esse dicat.

Parthenope studijs florentem ignobilis oci,

alijs tamen locis omnibus eo ipso in libro otium affirmat legi. profert etiā inscriptiones antiquas, librosq. ueteres aliquot, in quibus ea uox per t litteram legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea ocium & negocium scribere consueuissem, idq. uerius putarem; postea, sola ipsius auctoritate motus, a mea consuetudine discesserim. neque tamen, quid sentiam,

dissi-

dissimulandum puto. marmora, numismata ue anti qua, quae hanc, aut illam scripturam confirmarent, mihi quidem inspicere adhuc non contigit. libros ueteres non nullos uidi, in quibus otium, multis partibus plures, in quibus ocium, scriberetur. adeoq. nunc ipsum, de quattuor manuscriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus otium, in alijs duobus ocium perpetuo scribitur. habeo & Sallustium satis antiquũ, in quo numquam aliter, quam ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot uidi ueteres libros, in eis eodem modo scriptum animaduerti. Paullus quidem Magnolus, magna homo doctrina, diligentia etiã admirabili cum Ciceronis libros de Officijs accuratissime cũ antiquis exemplaribus contulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus ocium & negocium per c litteram reperisse. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suspectiones, inimicitiae, induciae:

Induciae, inquit, sunt pax in paucos dies: uel quod in diem dentur, uel quod in dies ocium praebeant. quae si posterior notatio uera est, dubitationẽ res amplius nullam habet. quinetiam si uera non sit, credibile tamen est, Donatum aliquam probabilitatem secutum: quae nulla fuisset, si ipsius temporibus, inducias per c, ocium autem per t, scribere eruditi consuessent. piget super re tam tenui plura uerba facere: neque sane magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, ut ille dicebat, Graeciae fortu

nas,

nas, ſatis intelligo. cum tamen eruditiſſimi olim homines de ſingulis litteris ſingulos libros ſcripſiſſe memorentur; non eſt cur ego, qui praeclare mecum agi duco, ſi per illorum ueſtigia repere liceat, has diſputationes mihi parum decoras putem.

69.

S. Garris. C. haec facta ab illo oportebant Syre] *antique dictũ, ut in Andria, - quae aſſolent, quaeq. oportent.*

69:

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere] *In alijs, malefacerem. nemo autem non uidet, una a nobis detracta litterula, quam commodum, quamq. apertum ſenſum effecerit, qui obſcurus antea, & perturbatus fuerat.*

Quid iſtuc quaeſo? qui iſtic mos eſt Clitipho? ita ne fieri] *Qui hunc uerſum temere immutarunt, neſciebãt uidelicet, fieri, prima producta, ſaepe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exemplis confirmandum eſt. Terentius,*

Credebam. minime. ſcite poterat fieri.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam a Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

plura ponerem, niſi haec ſatis eſſe ad rem docendam arbitrarer. apud Plautum autem quam multa eiuſmodi exempla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

Atque eius amicam subagitare, uel here in uino quam immodestus] *Ne quis hoc me loco quidquam mutasse parum considerate putet; testificor in quattuor libris calamo exaratis ita scriptum reperisse me, ut excudendum curaui. quo modo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, si uersus rationem explicare poterit. quo modo nos legimus, quadratus est hypercatalecticus. in uino autem ita dictum est, ut apud Catullum,*

Marrucine Asini, manu sinistra
Non belle uteris in ioco, atque uino.

71.

- immo, si scias.

Hoc uide, quod inceptet facinus] *In alijs, Vah uide. sed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauretani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto. hoc autem genere loquendi usus est & supra, in hac ipsa comoedia.*

Hoc uide: in mea uita tu tibi laudem is quaesitum scelus.

71:

Mane, mane. quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid suspicer, iam ante dixi: legendum uidelicet, crepuit foris. alioqui enim uersus iusto longius excurrit. ueteres tamen libri ita habent, ut ipsi edidimus.*

Nisi me animus fallit, hic profecto est anulus, quem ego suspicor.] *Cum Chremes & Syrus*

in

in proſcenio remanſerint ; non ſane uideo , quo modo hic principium actus eſſe poſſit .

72.

Suſtuliſti. Sy. ſi ſic factum eſt domina, ergo heru' damno auctus eſt.] *In alijs omnibus hoc modo:*

Suſtuliſti. SO. *ſic eſt factum.* SY. *domina, ergo herus damno auctus eſt .*

quae quidem mihi ſcriptura ſeipſam refellere uidetur .nam ſi dicenti uiro, Suſtuliſti, reſpondeat Soſtrata, ſic eſſe factum; primum inutili ſe mendacio obligabit : neque enim filiam ſuſtulerat ipſa , ſed exponendam dederat. deinde quo modo illa conuenient , quae ab eadem poſtea dicuntur :

Minime. ſed erat hic anus Corinthia haud impura : ei dedi

Exponendã ſed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere ſatis eſt:de ceteris non laboro. illud modo teneatur, quo modo nos edidimus , ita in omnibus ad unum , quos quidem ipſi uidimus , calamo notatis libris legi .

73.

Niſi fallit me animus, haud multum a me aberit infortunium] *Haec, cum in aliis ſeparentur , in meo manu ſcripto continuantur cum ſuperioribus: neque cauſſa eſt, cur ſeparari debeant .*

Nihil eſt:triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere] *Hoc loco , utrum , neque ſatis ſcio , neque , ſi ſciam , dicere auſim ; alterutrum quidem ſine dubio neceſſe eſt: ut aut ſolus ex iis, qui uerſum hunc ha*

electus interpretati sunt, recte sentiam, aut solus errem. nam ceteri omnes, latere, ut uerbum accipiunt: ego nomen esse statuo. ac illi quidem quam sententiā efficiant, non est obscurum. ego uero ita intelligo: ut hanc suam Syrus emungendi pecuniā Chremetis inceptionem cuidam gladiatorio certamini comparet, in quo se cum illo depugnare oporteat. sicut autē primum illud est gladiatori, ut antagonistam feriat: quod si non possit, proximum est, ut saltem bene tegat latus suum, nullaq. plaga accepta, abscedat e pugna: ita Syrus primum sibi illud fuisse dicit, ut senem argento circumduceret, sed cum rem in eum locum deductam uideat, magnum ut periculum sit, ne omnia fiant palam, nihil esse ait, quod iā senem quasi ferire pecunia illa cogitet: triumphare se, ac putare secum praeclare actum iri, si ex hac pugna, latere tecto, possit abscedere: id est, si ita possit euadere, nihil ut ex eo, quod iam factum est, nanciscatur mali.

74:

Tu fortasse, quid me fiat, parui curas] *In alijs, paruipendis. ego omnium ueterum librorum consensum secutus sum.*

76:

- ius summum saepe summa malitia est.
in meo manuscripto, summa iniuria est.

77.

Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,
Qua caussa id fiat, obsecundato in loco;

Quod

Quod imperabit, facito: loquitor paucula.]
Antea praepostero ordine legebantur hi uersus, in hunc modum:

Qua caussa id fiat, obsecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quidquã admiratu' sis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem sensus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus est, & uel pueris perspicuus. ita memini olim, cum in Academia Parrisiensi libros de Diuinatione publice interpretarer, emendatum a me esse locum quendam ex primo eorum librorum, qui, ut est in impressis libris, nullo modo intelligi potest. uersus sunt Attij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, sopore placans artus languidos:
Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Praeclarioremq. alterum immolare me.

sunt autem legendi hoc ordine:

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Praeclarioremq. alterum immolare me,

77:

Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manu scriptis quod repereram, id repraesentandum curaui. est autem ita locutus & in Andria:*

Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum &c.

78:

Nam te scientem faciam, quidquid egero.] *Ita est in meo manu scripto, & in uetere Veneto. est autem dictum, te scientem faciam, pro, te consulam, te certiorem faciam.*

In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia omnia haec] *Nihil muto. uolo tamen indicare, quid in ueteribus libris repererim. in meo manu scripto aperte legitur:*

- nam exsuperat eius astutia omnia haec.

in libro Lauretani legitur quidem, stultitia; sed aut eadem, aut certe alia non minus antiqua manu emẽdatum, astutia. in uno etiam Antonianorum eadem uarietas ad marginem libri annotatur. uidebunt alij, ecquid ironia illa uenustatis habeat.

79.

Sponsae uestem, aurum, atque ancillas opus esse: argentum ut dares] *Ita emendaui e meo manu scripto: cum ab alijs abesset particula, atque; uersusq. iccirco claudicaret.*

79:

Quemquam ne animo tam comi esse, aut leni putas] *Ita plane est in uetere Veneto. a manu scriptis abest particula, ne. ne quid tamen dissimulem, & in uetere Veneto, & in manu scriptis ita legitur: cõi: quod utrum ualeat, comi, an, ut in alijs, communi, satis liquido affirmare non possum.*

Quot

80.

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cũ antea contra rationem uersus legeretur:*

Quot incõmoditates in hac re accipies, nisi caues?

Quid hoc, quod uolo] *In alijs, quod rogo. sed, uolo, est in omnibus ueteribus. ualet autem, cupio; ut non uoluntatem modo, sed desiderium etiam declaret. sic in Andria:*

- sin eueniat, quod uolo,

In Pamphilo ut nil sit morae, restat Chremes:

83.

Quam pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio] *In impressis omnibus, quod principium inueniam; sed in omnibus antiquis quod principium incipiam. idq. lepidius uidetur.*

84.

Quam uolo. S. nunc laudo te gnate. Cl. Archonidis filiam] *In alijs, nunc laudo gnate. Goueanus senserat, abesse aliquid a uersu. itaque addiderat ad finem, uolo. hoc modo: Archonidis filiam uolo. sed repugnant ueteres libri. hoc, quod ego posui, scriptum est in libro Lauretani, & in uetere Veneto. Archonidis autem legendum est, producta syllaba, ni: ut tale sit, quale illud apud Sidonium:*

Orchestram quatit alter Euripidis.

M. ANTONII MVRETI

IN ADELPHOS TERENTII

ARGVMENTVM.

MITIO, & Demea, duo dissimillimo fratres ingenio fuere. ille urbanam uitam secutus est; hic rusticam: ille caelebs uixit, hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo; hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos; hic saeuus etiam in suos: ille etiam in ira placidus; hic etiam citra iram ferox. Erant Demeae filij duo: ex quibus natu maiorem Aeschinum sibi adoptauit Mitio, eumq. secum in urbe liberalissime, indulgentissimeq. educauit: minorem Ctesiphonem ruri secum seuere in primis, ar restricte habuit pater. Aeschinus multas meretrices, patre ad omnia conniuente, adamauit; multa conuiuia celebrauit; quae denique iuuẽtus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licẽter exercuit. postremo usque eo progressus est. in uirginẽ pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quã mater Sostrata uidua sancte secum, & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidisset, uim ei attulit, grauidamq. fecit. uenit postea ad matrem illius, ueniam petens, pollicensq. se puellam uxorẽ ducturum. ea fide data, et ignotum est, et tacitum. Ctesipho, cum in urbem interdum uentitaret, ipse quoque citharistriae cuiusdam amore correptus. totam eius rei famam, ne qua

ema-

emanaret, ac perueniret ad Demeam, in sese Aeschinus transferebat. tandem, cum leno, puellae dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, uellet in manum dari, aut se eam alij uenditurum minitaretur; adductus in summam desperationem Ctesipho, iam de relinquenda patria cogitabat. cum Aeschinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per uim ingressus est, & ipsum, et familiam contudit pugnis, puellamq. per uim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor. uenit Demea, Mitionem obiurgat, inclamat, testatur deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod uinosus, quod scortator, quod nullius bonae rei Aeschinus foret, omnem in Mitione uno haerere culpã: dijs gratias agere, quod ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi, ac temperans esset; rei studeret, & famae, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tãtum uidelicet interesse inter suam & fratris disciplinam. placat hominem, quantum in se est, Mitio: iamq. se ab eo expediuerat, cum superuenit aliud, quod maiores etiam tumultus excitaret. raptam ab Aeschino citharistriã, perfertur ad matrem Pamphilae, quae quidem Pamphila ita erat ad pariendum uicina, ut iam e dolore laboraret. quid faceret misera? mutatum Aeschini animum, se uero, filiamq. suã proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam seruulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellae cognatum, iubetq.

ei rem, ut erat, exponere. interea audierat Demea suum quoque Ctesiphonem in raptione affuisse. iamq. totus in fermento, ut aiunt, erat, cũ ei Syrus, seruus uaferrimus, mendaciolum adspergit: uenisse quidem rure Ctesiphonem, sed uenisse obiurgatum Aeschinum; multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in praefecturam suam. lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quod unum saltem haberet, in quo exstaret paternae seueritatis exemplum. dum rus redit, incidit in Hegionem, a quo de constuprata per uim ab Aeschino Pãphila intelligit: denuo commotus, dum fratrem, nt in eum iram euomeret, quaerit, obuium habuit mercenarium a uilla, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri. redit ad Syrum; a quo ei rursus nouum mendacium, uelut offa in os, ne latraret, obijcitur. quaerit, ubi fratrem reperire posset. id uero ita indicauit Syrus, nt infelix senex, dum illius uerbis fidem habet, nequidquam omne opidum perreptauerit. interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmauerat, tristitia ac maerore confectas recreauerat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam uxorem daturum. uenit Demea. clamor, iurgium, conuicia. etiam eo praesente, seruulus quidam Ctesiphonem per imprudẽtiam nominat. ille cum subito per uim in aedes irrupisset; quẽ iam pridem putabat ruri Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique, eum accubantem cum amica, et suauiter

uiter

uiter potitantem deprehendit. ibi uero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. satis diu uociferatus cũ esset, tandem placida & composita Mitionis oratione eo perducitur, ut deposita uetere saeuitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur. itaque ipso non permittente tantum, sed etiam iubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiae; lenoni numeratur argentum; Mitio ipse Sophronam ducit uxorem; Hegioni datur, unde uiuat, Syrus una cũ Phrygia uxore manumittitur. cum Mitio, ceteriq. omnes, sed tamen praecipue Mitio illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; graui & cordata oratione claudit fabulam Demea; si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia uiuere, si totam rem heluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus aetatis super sit, quam aliorum interesse: sin corrigi se in loco, & modice coerceri, atque admoneri uelint, eum esse se, quid id praestare possit. permittuntur ei omnia. ita fabula concluditur.

SCHOLIA.

ADELPHI TERENTII] *In omnibus antiquis libris non* ADELPHI, *sed* ADELPHOE *legitur. idq. ego, ne quid dissimulem, uerius puto.*

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI.] *Ita est summo consensu*

sensu in antiquis libris: ut ualde mirer, qua stultitia quidam alij ex FVNEBRIBVS fecerint, FVNERALIBVS, & L. Paulli nomen sustulerint.

Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO] Horum vterque L. Aimilij filius fuit: sed ille a Q. Fabio Maximo, hic ab Africani superioris filio adoptatus.

AEDILIBVS CVRVLIBVS.] Hoc perspicue falsum est: quod ante me an quisquam animaduerterit, nescio; nemo quidem certe tradidit. falsum autem esse, ita doceo. primum, quod nusquam reperietur, ludos funebres pertinuisse ad aedilium curam: praeterquam apud grāmaticum illum, quisquis est, cuius ante Terentium, sub Donati nomine, quisquiliae quaedam haud magni pretij leguntur. is autem eadem uidelicet eruditione, eodemq. iudicio illud tradere potuit, quo, quattuor esse ludorum species, & Megalenses fuisse magnis dijs consecratos; & Apollinares pertinuisse ad curam aedilium: quae quam uera sint, suo loco diximus. deinde si hi duo fratres simul aedilitatem illam maiorē gessissent, aliqua profecto tam inusitatae rei ab historicis facta mentio esset, praecipue a Paterculo, qui huius generis aliquot exempla subtiliter, & accurate annotauit. Sed quid argumentis opus est? unicum satis est ad praecidendum omnem dubitandi occasionem. P. Cornelius Aimilianus, quo de hic manifesto agitur, numquam aedilis fuit: immo uero annum agens XXXVI, cum aedilitatē peteret, consul creatus est. auctor is, quem

modo

modo nominaui, Paterculus. corruptum esse locum, ostendi; ideoq. asterisci notam apposui. nunc quo modo ei medicina facienda sit, si potero, ostendam. in uno Antonianorum reperio: Q. FABIO MAXIMO. P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS. QVOS FECERE. inde suspicor, expungendas esse uoces illas, AEDILIBVS CVRVLIBVS, legendumq. hoc modo: ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS. P. CORNELIVS AFRICANVS. ita confirmat hanc opinionem Donatus, ut uix ulla dubitatio relinquatur. is enim in προλεγομένοις in Hecyram, de Hecyra ipsa loquens: Postremo, inquit, data est ludis funebribus L. Aemilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus. & P. Cornelius Africanus. quamquam autem non id mihi consilium est, hoc quidem tempore, ut ea, in quibus grammatici errauerint, persequar; tamen iniecta a me Donati mentio facit, ut quiddam, quod ille in ijs, quae praefatus est in hanc fabulam, dixit, praetermittere silentio non queam. eius igitur uerba sunt. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetae: itaque sic pronunciatam, Adelphoe Terentij; non, Terentij Adelphoe: quod adhuc magis de fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula, commendaretur. Haec Donatus: quae si uera sunt; omnes propemodum, quas hodie habemus,

mus, Terentij fabularum inſcriptiones falſas eſſe oportet. Siquidem Heauton timorumenos acta inſcribitur Ti. Sempronio, M'. Iuuentio Coſ. Eunuchus, M. Valerio Meſſalla, C. Fannio Strabone Coſ. eodemq. anno, ſed non iiſdem ludis, Phormio: Adelphoe uero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Coſ. ut, ſi ordinem temporum ſeruare libeat, non ſecunda, ſed quinta potius collocanda ſit. aut igitur errat Donatus, aut ſunt, ut ſupra dixi, omnes illae inſcriptiones repudiandae.

85.

Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.] *Varo tamen Commorientes Plauti eſſe non putabat. eius e primo de comoediis Plautinis haec uerba referuntur. Nam nec Gemini, nec Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Boeotia umquam fuit: neque adeo ἄγροικος, neque Commorientes: ſed M. Acutici.*

91.

Ego illam facile uero omitto] *Ita emendaui e manuſcriptis libris; cum antea legeretur, Ego illam hercle uero omitto. uerſus autem quo modo conſtet, non uideo, niſi legas, - qui te fratrem habeam quidem.*

93.

Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice] *Ita eſt in ueteribus libris; non, ut in aliis, conſule.*

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus] *In aliis, celato eſt opus: ſed uerſus non conſtabat. hoc*

quoque

quoque ex ueteribus libris emendatum eſt.

95.

sinerem illum? aut non ſex totis menſibus Prius olfeciſſem, quam ille quidquam coeperet?] *Ita perſpicue legitur in meo manu ſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.*

- tuum ne filium?

(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, fa ciebant dici a Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porro praeterquam quod in meo manu ſcripto ita plane legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcure colligi poteſt.*

99:

ACTVS. QVARTI. SCENA. III

Ego hanc actus quincti ſcenam primam eſſe duco: abijt enim Demea quaeſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena uacua remanſit. infra autem, ubi dicitur eſſe principium actus quinti, id uerum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.

100.

Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt ne gligi] *Donatus admonet, in quibuſdam libris legi, ſe ſemper credunt caluier. Valet autem id uerbum idem, quod, falli ac circumueniri,*

101.

Perii, horreſco ſemper, ubi pultare haſce occipio fores miſer] *Vltima dictio huius uerſus, quae*

quae in alijs deerat, in omnibus ueteribus legitur. qui autē tollunt, fores, et contra ueteres libros faciunt, & corrūpunt uersum, qui quadratus iābicus esse debet.

103.

Non clames? non insanis? M. non. malim quidem] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici a Demea, aut nullo sensu, aut inepto. Dicitur a Mitione: & habet hunc sensum: Malim quidem, si fieri possit, aliter esse: sed quando quod factum est, infectum fieri non potest, aequo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur a Demea.*

103:

Ita uita est hominum] *Comparatio Platonica.* κυβίᾳ γὰρ ὁ Πλάτων τὸν βίον ἀπείκασεν, ἐν ᾧ καὶ βαλεῖν δεῖ πὰ πρόσφορα, καὶ βαλόντα χρῆσθαι καλῶς τοῖς πεσοῦσι. *Plutarchus* ἐν τῷ περὶ ἀθυμίας.

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & est in antiquis libris, & agnoscitur a Donato, & ad uersum necessarium est.*

M. ANTO-

M. ANTONII MVRETI

IN PHORMIONEM TERENTII

ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienses erant. Chremes Athenis uxorem diuitem, ac bene dotatam duxerat Naustratam: & ex ea susceperat filium Phaedriam. habebat Naustrata, praeter ceteras opes, opima praedia in Lemno. eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendosq. fructus, commeabat. dum illic residet, pauperculae cuiusdam mulieris amore correptus, eā quoque ducit uxorem, & ex ea suscipit filiam Phanium: ac, ne res emanaret; commutato nomine, Stilphonem se Lemni uocari iubet. detrahebat autem e fructibus praediorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reuersus, aut calamitatem, aut uilitatem, aut tale aliquid caussabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim iam haberet annos; conueniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem et Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho uero Phanium filio suo uxorem daret. eius rei caussa proficiscitur in Lemnum Chremes. eodem tempore accidit; ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. abeuntes ambo, Getae (is Demiphonis seruus erat) filios

committunt suos. profectis senibus, Phaedria se statim citharistriae cuiusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui a lenone amaret, quod daret, nihil habebat. interea uxor e Lemno, quae, propter paupertatem, uiri diutius forte, quam solebat, morantis aduentum exspectare non posset, conscensa naui, Athenas una cum filia, & nutrice ipsius uenit. quaerunt Stilphonem. frustra. Athenis, qui quēquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam aegritudo ceperat) moritur. ei funus una cum nutrice procurātem Phanium cū adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. uenit ad nutricem postridie, ut eius sibi copiam faceret, obsecrans. illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. illi, cum & quiduis facere cuperet, & patrem absentem uereretur, parasitus Phormio hoc consilium dedit. lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducere; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit parasitus, simulabo, me patri uirginis amicum fuisse, ideoq. caussam illius suscipere: uocabo te in iudicium, tamquam illius cognatum, tecumq. lege agam, ut eam ducas. tu ita te defendes, ut mihi facilem uictoriam praebeas: ita condemnabere. sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reuerso, paratam excusationem habeas. ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt senes. turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem se absente duxisset: hic, quod uereretur, ne, erepta sibi

bi hac collocandae filare occasione, tota res fieret palam. eo ipso die, leno, citharistriae, quam Phaedria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minae darentur, uenditurum se eam, minitabatur. ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem uero, si sibi dotis triginta minae darentur, paratum eā uxorem accipere, quam duxisset Antipho. eam pecuniam Demipho a Chremete sumptam numerat Phormioni. is eam Phaedriae; Phaedria lenoni pro amica tradit. cum haec iam confecta essent, agnoscitur Phanium. ibi uero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eae ipsis absentibus, atque inscientibus factae essent. sed dolebant, sibi perysse triginta minas. eas dum a Phormione, primo blanditys, postea etiam per uim eripere conantur: Phormio, qui iam de duabus Chremetis uxoribus, deq. tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eiq. aperit omnia. Illa, cum aliquandiu de uiro conquesta esset, tandem placatur, filyq. ipsius iudicio omnia se permissuram pollicetur.

SCHOLIA

III.

Minu' multo audaciter, quam laedit, laederet.] Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta particula, nunc, ad fulciendum uersum. ego, quod in meo manu scripto libro perspicue scriptum erat, id reposui. aduerbium au-

tem, audaciter; etiam a Cicerone usurpatum fuisse. alibi docui ex Prisciano.

114.

Et si tibi res sit cum eo lenone.] *Ita quidem aperte legit Donatus: sed in omnibus tamen libris ueteribus, Quod si tibi res sit: quae lectio nihilo, ut ego quidem arbitror, deterior est.*

116.

Ita ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus secundi. quam inepte, nemo non uidet. neque enim scena remanet uacua. neque dubitãdum, quin ibi sit principium secundi actus, ubi a nobis constitutũ est.*

119.

Nam, ni ita eum existimassem, numquam tam graues
Ob hãc inimicitias caperẽ in uostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.] *In horum uersuum secundo, particula, ob, ut uidetur, est extra uersum. in eodem autem, nostram, pro, uostram, alij scripserant, putantes, id, quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiam referri. falso. ad ipsam enim puellam refertur. neque uero se Phormio cognatum puellae esse fingebat. uostram familiam, aperte legitur in antiquis.*

120.

- nam tua
Praeterierat iam ducendi aetas] *Ita emendaui ex ueteribus libris; cum in aliis esset, ad ducendum.*

Hei

Hei, metuo lenonem, ne quid suat suo capiti]

Profecto numquam quisquam satis attente ueteres inspexit libros. hoc adeo ea ex re uenit in mentem mihi. ego aliquot abhinc annis, cum primum haec scholia diuulgare meditarer, Terentij fabulas cum plurimis calamo exaratis uoluminibus, quam potui, diligentissime contuli. praecipue autem unum, quod adhuc habeo, quia ceteris emendatius uidebatur, ita diligēter inspexi, liquido ut me iurare posse arbitrarer, nihil in eo, quod quidem alicuius momenti esset, non accuratissime excussum. sed cum postea eundem librū euoluerem, ualde equidem opinione falsum esse me cōperi. nam cum alia multa minime negligenda deprehendi: tum hunc locum, quem numquam antea intellexeram, illius ope percepi. cum enim in alijs omnibus eodem modo scriptum sit,

Hei metuo lenonem ne quid suo suat capiti: solus hic meus, quem dico, ita habet:

Hei metuo lenonē, ne quid suat coss. suo capiti. qua e scriptura horum uerborum sententia, quae antea latuerat, facile comprehendi potest. Suere enim apud Latinos, ut & apud Graecos ῥάπτειν interdum ualet idem, quod, aliquid, quod alteri damnosum sit, struere ac machinari. cum igitur dixisset Antipho, se metuere, ne quid leno sueret, id est, ne quid dolose moliretur, addit, suo capiti: quorum uerborum ea uis est. quae quidem res ipsi lenoni uortat male, atque in ipsius caput recidat. Ita autem loqui solitos ueteres, exempla indicabunt. Demosthenes in Aeschinem:

ſchinem: ἄσοι καὶ τοῖς σοῖς οἱ θεοὶ τρέψειαν εἰς κεφαλὴν.
Terentius Hecyra.

Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.

Capiti atque aetati illorum morbus qui auctu' ſit. Coelius ad Ciceronem. Te ad IX. Kal. Iun. ſubroſtrani, quod illorum capiti ſit, diſſiparant periiſſe. Cicero ipſe, libro IIX. ad Atticum. Multa, inquã, mala cum dixiſſet: ſuo capiti, ut aiunt. quo quidem loco, quin ad hunc Terentianum Cicero reſpexerit, mihi dubium non eſt.

123.

Do. Neque ego, neque tu.] *In eodem illo libro, hoc nõ a Dorione, ſed a Phaedria dicitur: ut ſit ſenſus. Neque ego quidquam efficere potui, neque tu poteris.*

123:

Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixti, adiurit comiter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, uerſum ὑπερκατάληκτον fieri. ut autem hic adiurit, pro adiuuerit, dictum eſt, ſic apud Ennium, adiuro, pro, adiuuero.*

O Tite, ſi quid ego adiuro, curam ue leuaſſo. ubi uulgo perperam legitur, adiuto.

124:

Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo.] *Ita eſt in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam uocem ego quidem latinam non puto.*

127.

Huic mandes. qui te ad ſcopulum e tranquillo inferat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui:*

mutaui: ſed, quod in meo uetere libro erat, quia ſine ulla dubitatione uerum putabam, quam potui, fideliſſime expreſſi.

Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.] *Hunc quoque locum e meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, e gloſſemate aliquo, irrepſiſſet uox, argentum: quae ita deformabat uerſum, ut ualde mirer, ne Goueanum quidem eam ſuſtuliſſe.*

132.

- curialis uernula eſt, qui me uocat.] *Hic mihi auxilio fuit uetus Venetus: nam in ceteris omnibus hae omnes uoces deſiderabantur.*

133:

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.] *Ita legendum eſſe, admonet Priſcianus. & ita legitur in meo manu ſcripto, & in uno Antonianorum.*

Heus, quanta haec mea paupertas eſt, tamen] *Ita legendus eſt hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauretani.*

134.

In ius? enim uero ſi porro eſse odioſi pergitis,] *Quid de illo, in ius, faciam, neſcio. nam & uerſum pede uno, quam par eſt, longiorem facit: & tamen neque repetitio illa inuenuſta eſt, & legitur in omnibus antiquis libris.*

135.

Vel oculum exculpe. eſt, ubi uos ulciſcar probe] *Ita emendat Bembus. in omnibus tamen anti-*

quis reperio, ut in impressis,
- est, ubi uos ulciscar, locus.

135:

Qui nominat me?] *Ita est in libro Lauretani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum consuetudinem, quam, ut in aliis, Quis.*

- quid nunc obticuisti?] *In meo, & in uno Antonianorum, pro, obticuisti, legitur, obstupuisti.*

136.

Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem tempus est.] *Ita erat in duobus Antonianis. in aliis, iam tempus est: sed hoc uersus ratio repudiat.*

136:

Singillatim, qualis in istum fuerim?] *Ita correxi e meo libro, & ex illo Lauretani. nam in aliis erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationem metri. Sigillatim, autem pro, singillatim, qui dicunt, errant.*

M. ANTONII MVRETI

IN HECYRAM TERENTII ARGVMENTVM.

P AMPHILVS, *Phidippi e Sostratae uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis, et Murrhinae filiam, incidit, eamq. in uia per uim cõpressit. atque ita effugit, ut neque ipse eã, neque puella ipsum cognoscere potuerit. in illa autem lucta etiam anulum ei detraxit, eumq. Bacchidi dono dedit. paullo post pater eum, tum ut a meretricio amore auerteret, tum ut praesidium suae senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constuprauerat: gaudente admodum puellae matre, quae, quia sola conscia erat filiam e stupro grauidam esse, quamprimũ eam collocare properabat: ut, si forte post aliquot menses parerret, nuptijs, quemadmodum saepe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longe, ac putabatur. etenim Pamphilus, qui inuitissimus adiecisset animum ad rem uxoriam, quiq. auellere se derepente a Bacchidis amore non posset, ita dormijt cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod, ea uiua numquam se uxorem ducturum, saepe ei promiserat Pamphilus, non nullam sibi ab eo factam iniuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placida*

cida & obsequens esse coepit. eo factum est, ut Pamphilus ei se paullatim subduxerit, quamq. prius spernebat uxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset. profecto eo, Philumena, quae intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus in primis suae conspectum refugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare uix posse amplius uideretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. post dies compluscalos mittit Sostrata, qui eam accerserent. respondetur, aegrotam esse. it, ut eam saltem uiseret. non admittitur. Phidippus accusare uxorem, et dicere, haec omnia illius culpa contingere. illa contra excusare se, & culpam deprecari: nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. interea redit Pamphilus. atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso Philumena partu leuaretur. cum igitur, uidendi cupidus, (aegrotare enim acceperat, & ita amabat, ut qui uehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. ibi eum Murrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari coepit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset; ne reciperet quidem uxorem, si ita uideretur: sed tamen ne famam illius proderet. ita se facturum recipit. cum igitur neque uellet uxorem recipere, neque rursum ueram afferret caussam: suspicati sunt senes, eum, Bacchidis adhuc amore impeditum, ea

de

de cauſſa ab uxore abhorrere. accerſitam itaque Bacchidem obiurgat Phidippus. ea, cum ſe illi purgaſſet, iubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam ſuſpicionem adimere. ingreditur, anulum habens in digito, quem olim Philumenae ereptum, ſibi dederat Pamphilus. is anulus effecit, ut, uitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam, cognoſceretur. Laetus Pamphilus & uxorem, & filium recipit.

SCHOLIA

140.

Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris. Donatus tamen legit, amabunt: quod ſi recipias, aut delenda erit uox, te, aut non conſtabit uerſus.*

140:

Ah noli Parmeno] *Conſuetudinem hanc ineptorum hominum, qui flammam ardentem, ut dicitur, in ore potius, quam quidquam ſecreti, continerent, & tamen ſimulant, nolle ea, quae ſciunt, detegere, atque orari uolunt, feſtiuiſſime expreſſit Lucianus in conuiuio: cuius uerba, quoniam & leporis plena ſunt, & huic Terentij loco plane gemina, adſcribere non grauabor. Colloquuntur autem inter ſe Lucinus, et Philo: e quibus cũ Lucinus dixiſſet:* ἐγὼ δὲ, ἄπαγε, οὐκ ἄν τι τοιοῦτον εἴποιμι. *Ita excipit Philo.* Θρύπτῃ ταῦτα ὦ Λυκῖνε. ἀλλ᾽ οὔτι γε πρὸς ἐμὲ

οὕτω

οὕτω ποιεῖν ἐχρῆν. ἀκριβῶς γιγνώσκων, πολὺ πλέον ἐπιθυμοῦντά σε εἰπεῖν, ἢ ἐμὲ ἀκοῦσαι. καί μοι δοκεῖς, εἰ ἀπορήσειας τῶν ἀκουσομένων, κἂν πρὸς κίονά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσελθὼν ἐκχέαι πάντα συνείρων ἀμυσί. εἰ γοῦν ἐθελήσω ἀπαλλάττεσθαι νῦν, οὐκ ἐάσεις με ἀνήκοον ἀπελθεῖν, ἀλλὰ ἕξεις καὶ παρακολουθήσεις, καὶ δεήσῃ. κἀγὼ θρύψομαι πρὸς σὲ ἐν τῷ μέρει. καί, εἴγε δοκεῖ, ἀπίωμεν, ἄλλου αὐτὰ πευσόμενοι. σὺ δὲ μὴ λέγε. Λυ. μηδὲν πρὸς ὀργήν, διηγήσομαι γάρ, ἐπείπερ οὕτω προθυμῇ. ἀλλ᾽ ὅπως μὴ πρὸς πολλοὺς ἐρεῖς. Φι. εἰ μὴ παντάπασιν ἐγὼ ἐπιλέλησμαι Λυκίνου, αὐτὸς σὺ ἄμεινον ποιήσεις αὐτό, καὶ φθάσεις εἰπὼν ἅπασιν, ὥστε οὐδὲν ἐμοῦ δεήσῃ.

144.

Aedepol nae nos aeque ſumus omnes inuiſae uiris.] *Duas uoces, inique, &, omnino, quae in alijs erant, eo ſuſtuli, quod neque erant in ullo uetere libro, & corrumpebant uerſum. huic autem querellae, qua utitur Soſtrata, affinis eſt illa Creuſae apud Euripidem Ione:*

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας,
Κ᾽ ἂν ταῖς κακαῖσιν αἱ γαθαὶ μεμιγμέναι,
Μισούμεθ᾽. οὕτω δυσχερεῖς πεφύκαμεν.

146.

Quid ais? an uenit Pamphilus? uenit. Dijs gratiam habeo.] *Ita emendaui ex uno Antonianorum. nam, quo modo erat in ceteris, Dijs habeo gratias, uerſus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticum eſſe, ut ceteros, multo ueriſimilius eſt.*

Omnibu'

147:

Omnibu' nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.] *Eandem nimirum habent ſententiam uerſus illi, quos pronunciat Vlyſſes,* Ὀδυσσ. σ. *etſi eos, qui philoſophantur, alio trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

154.

Quod faciũdum fortaſſe ſit poſtidea, hoc nunc ſi feceris.] *Ita eſt in quibuſdam ueterum. alij, ignoratione antiquae uocis, ſecere, poſt, idem.*

156:

Iam aetate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci aequom.] *Mihi peccato, ideſt, mihi ſi quid peccauerim. nam ut iuratus eſt, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, ideſt,* ὁ ἡμαρτηκώς. *ſimiliter locutus eſt Quinctilianus libro* VI. *Qui uero iudicem rapere, & in quem uellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto, flendum, & iraſcendum eſſet, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, ualet,* οὗ λέξαντος.

161:

\- equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam ſciens, ante hunc diem numquam.] *Sententia Plautina ex Captiuis:*

- ſaepe iam in multis locis
Plus inſciens quis fecit, quam ſciens, boni.

M. ANTONII MVRETI DE METRIS TERENTIANIS.

TERENTII uersus duorum generum sunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochaeus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat e solis iambis, ut,

Quid hoc noui est? quid ira nunciat Deum?

& apud Terentium; si modo ita legendum est,

Amantium irae, amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragoedys, propter nimiam ipsorum leuitatem culpari. ego tamen Graecos poetas saepe admodum usos reperio: ut Sophoclem,

πάλαι κυνηγετοῦντα, καὶ μετροῦμενον.
ἔτ᾽ ἔργον ἐστὶν, ἐννέπειν δ᾽ ὅτου χάριν.
ὅτ᾽ ἄλλοτ᾽ ἄλλον, ἐμπιτνῶν, στρατηλατῶν.

& Aeschylum:

ἐγὼ δ᾽ ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεόν.
ἅπας δὲ τραχὺς, ὅς τις ἂν νέον κρατῆ.

& Euripidem:

ἐκεῖθέν εἰμι. παῖς ἔτ᾽ ὢν ἀπωλόμην.
ὄλωλεν, ὡς ὄλωλε τοῖσιν εἰδόσιν.

Postea admissus est alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt aequales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiam, quod iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis uno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est.

Iambici

Iambici integri, id est, ἀκαταληκτικοῦ, semper ulti mus pes est iambus. nam claudi uersus, id est σκάζοντες, an in Plauto sint, alio loco uiderimus: in Terentio quidem non sunt. ne in Graecis quidem aut comicis, aut tragicis usquam: itaque qui locum illum ex Aeschylo ita scripserunt,

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του βροτῶν μορφὴν,

& illum, & alios plurimos, dum corrigere uolunt, deprauarunt. recte enim erat in Aldinis:

ἵν' οὔτε φωνὴν, οὔτέ του μορφὴν βροτῶν.

Vltimet igitur semper iambus est. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachys, uerum & spondeus, & omnes spondeo temporibus pares quolibet alio loco, a latinis quidem comicis, tragicisq. ueteribus, sine ullo discrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum raro quidem, sed non numquam tamen inuenias. iambicorum autem haec fere discrimina sunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorsum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primũ animum ad scribendũ appulit.

tetrameter, siue quadratus catalecticus:

Sati' pol proterue me Syri promissa huc induxerũt.

tetrameter, siue quadratus acatalecticus:

Nihil est. triũpho, si licet me latere tecto abscedere.

tetrameter, siue quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam subagitare: uel here in vino

quam

quam immodestus. qui pentametros iambicos faciunt, nugantur. itaque hic quoque locus in Aeschylo deprauatus:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, τοῖασδ'

erat enim recte in Aldinis:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν. τοῖας δέ τοι.

Trochaicorum apud Terentium haec fere ratio. trocheus quolibet loco ponitur: ut in iambico iambus. praeter iambum, proceleumaticum, creticum admittuntur ijdẽ omnes pedes, qui in iãbicũ. trochaicis autẽ utitur fere octonarijs, siue quadratis catalecticis:

Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiae tuae.
Vbi te uidi animo esse omisso, & suauia in praesentia
Quae essent, prima habere; neque contulere in longitudinem,
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut haec posses perdere.

interdũ autem apud hunc poetam ultima praecedentis uersus syllaba principiũ est insequentis. atque ita de Terentij uersibus breuiter a nobis disputatum sit.

FINIS.

